

ЗАМАНАУИ БІЛІМ

Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы
Учебно-методический центр развития образования Карагандинской области

31.03.2026

наурыз

#1 (31)

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» журналында жарияланатын мақаланы рәсімдеу талаптары

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» журналына мақаланы қалай жариялауға болады?

1. Мақаланың мазмұны журналдың тақырыптық бағыттарына және ғылыми деңгейіне сәйкес келуі қажет.
2. Мақалалар мынадай тілдердің бірінде беріледі: қазақ, орыс немесе ағылшын.
3. Ақпарат баспа және электрондық түрде беріледі (мәтін: A4 форматы, Times New Roman шрифті, 14 мөлшер, беттің параметрлері: сол алаң — 3 см., оң — 1,5 см., жоғарғы — 2 см. және төменгі — 2 см., жол аралық ара қашықтық — бірлік). Мақала көлемі 6 беттен немесе 15 000 белгіден аспауы тиіс.
4. Мақалаға мыналар қоса беріледі:
 - автор (лар) туралы қазақ және орыс тілдеріндегі мәлімет: автордың аты-жөні, қызметі, ғылыми дәрежесі, атағы (егер бар болса); автор жұмыс істейтін мекеменің толық атауы; автордың пошта және электрондық мекен-жайы; байланыс телефондары, автордың жеке фотосуреті;
 - мақаланың қазақ және орыс тілдеріндегі атауы;
 - 10 жолдан аспайтын қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі түйін.
5. Қолжазба соңында әдебиеттер тізімі беріледі, мәтінде дәйексөз тәртібімен сілтемелер нөмірі көрсетіледі.
6. Кестелер және графикалық материалдар мақала мәтіні бойынша орналасады, бұл ретте барлық кестелер және графикалық материалдар жеке файлға жинақталуы тиіс. Диаграммалар және графикалар Microsoft Excel форматында берілуі және қажет болған жағдайда, олардың ең анық жаңғыртуын қамтамасыз ететін сандық деректермен жабдықталуы тиіс.
7. Басып шығарылған мәтінге автор қол қоюы қажет, ал бірнеше автор болған жағдай да барлық бірлескен авторлар қол қояды.
8. Фотоматериалдар және суреттер мәтіннен бөлек электрондық түрде JPEG, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw, Adobe InDesign форматында, олардың ішінде қолданылатын барлық суреттер мен шрифттерді қоса бере отырып ұсынылады. Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Open Office кез келген нұсқасында жасалған немесе сақталған макеттер және фотоматериалдар жұмыста пайдаланылмайды.
9. Редакция жіберілген материалдарды редакциялау құқығын өзіне қалдырады.
10. Көрсетілген талаптарға сәйкес келмейтін қолжазбаларды редакция қарамайды және қайтармайды.

Требования к оформлению статей для публикации в журнале «ЗАМАНАУИ БІЛІМ»

Как опубликовать статью в журнале «ЗАМАНАУИ БІЛІМ»?

1. Содержание статьи должно соответствовать тематическим направлениям и научному уровню журнала.
2. Статьи предоставляются на одном из следующих языков: казахском, русском или английском.
3. Информация предоставляется в печатном и электронном виде (текст: формат A4, шрифт Times New Roman, размер 14, параметры страницы: левое поле — 3 см, правое — 1,5 см, верхнее — 2 см и нижнее — 2 см, межстрочный интервал — одинарный). Объем статьи не должен превышать 6 страниц, или 15 000 знаков.
4. К статье прилагаются:
 - сведения об авторе (-ах) на казахском и русском языках: Ф. И. О. автора, должность, ученая степень, звание (если имеется); полное название учреждения, в котором работает автор; почтовый и электронный адрес автора; контактные телефоны;
 - название статьи на казахском и русском языках;
 - резюме, содержащее не более 10 строк, на казахском, русском и английском языках.
5. В конце рукописи приводится список литературы, в тексте указываются номера ссылок в порядке цитирования.
6. Таблицы и графические материалы располагаются по тексту статьи, при этом все таблицы и графические материалы должны быть собраны в отдельных файлах. Диаграммы и графики должны быть предоставлены в формате Microsoft Excel и снабжены числовыми данными, обеспечивающими, при необходимости, их достоверное воспроизведение.
7. Распечатанный текст должен быть подписан автором, а при наличии нескольких авторов — всеми соавторами.
8. Фотоматериалы и рисунки предоставляются отдельно от текста в электронном виде в формате JPEG, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw, Adobe InDesign с приложением всех используемых в них растровых изображений и шрифтов. Не принимаются в работу макеты и фотоматериалы, созданные или сохраненные в любых версиях Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, OpenOffice.
9. Редакция сохраняет за собой право редактирования присланных материалов.
10. Рукописи, не соответствующие указанным требованиям, редакцией не рассматриваются и не возвращаются.

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» #1(31)

Оқу-әдістемелік журнал
31.3.2026

Меншік иесі: «Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы» КМҚҚ.

Бас редактор: Нартова Т. Г.

Редакциялық баспа кеңесі: Б. Х. Абдикерова, А. З. Мухамедьярова, Д. А. Суртубаева, Г. Г. Мукашева, Ж. А. Сартаева.

Редакциясы: Б. С. Шамарова, А. Ж. Рахимкулова, А. Т. Буkenова, М. А. Сподыряк.

«Заманауи білім» журналы мәдениет және ақпарат Министрлігінің «Ақпарат комитеті» республикалық мемлекеттік мекемесінде тіркелген (тіркеу нөмірі: № KZ01VPY00092355).

Журнал 2024 жылы Үздік педагогикалық практиканы жариялау үшін ұсынылған басылымдар тізіміне енгізілген.

Тоқсанына (әр үш айда) бір рет шығады.

Жарияланым тілі: қазақ, орыс, ағылшын.

Материалдарды қайта басу кезінде журналға сілтеме жасалуы шарт. Редакция пікірі мақала авторларының пікірімен сәйкес келмеуі мүмкін.

Редакцияның мекен-жайы:

100019, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қаласы, С. Сейфуллин даңғылы, 8/2, «ҚО ББД 080».

Электрондық пошта: zamanaubilim@umckrg.gov.kz

Байланыс телефоны: 8(7212) 25-57-50.

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» #1(31)

Учебно-методический журнал
31.3.2026

Собственник: КГКП «Учебно-методический центр развития образования Карагандинской области».

Главный редактор: Нартова Т. Г.

Редакционно-издательский совет: Б. Х. Абдикерова, А. З. Мухамедьярова, Д. А. Суртубаева, Г. Г. Мукашева, Ж. А. Сартаева.

Редакция: Б. С. Шамарова, А. Ж. Рахимкулова, А. Т. Буkenова, М. А. Сподыряк.

Журнал «Заманауи білім» зарегистрирован в Республиканском государственном учреждении «Комитет информации» Министерства культуры и информации Республики (Регистрационный номер: № KZ01VPY00092355). Журнал «Заманауи білім» включен в перечень рекомендованных изданий для публикации лучшей педагогической практики в 2024 году.

Периодичность издания: 1 раз в квартал.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

При перепечатке материалов ссылка на журнал обязательна. Мнение редакции может не совпадать с точкой зрения авторов статей.

Адрес редакции: 100019, Республика Казахстан, Караганда, пр. С. Сейфуллина, д. 8/2, «УМЦ РО КО».

Электронная почта: zamanaubilim@umckrg.gov.kz

Контактный телефон: 8(7212) 25-57-50.

Құрметті әріптестер, білім беру саласының қызметкерлері!

*Сіздерді жаңару мен берекенің бастауы — ұлыстың ұлы күні
Әз-Наурыз мейрамымен шын жүректен құттықтаймын!*

Өркениет пен озық технологиялар қарыштап дамыған 2026 жылы да бұл мереке біздің рухани болмысымыздың алтын діңгегі, халықтық бірлік пен парасаттылықтың нышаны болып қала береді.

Қарағанды облысының білім беру жүйесі биылғы көктемді дәстүр сабақтастығы мен заманауи білім беру үдерістерінің ұштасуынан туған толайым табыстармен қарсы алуда. Біздің ұстаздарымыздың қажырлы еңбегі ертеңгі күннің көшбасшыларын тәрбиелеуге, еліміздің интеллектуалды әлеуетін арттыруға бағытталған.

Ұлыстың ұлы күні әр шаңыраққа ырыс пен ынтымақ сыйлап, жүректеріңізге сенім ұялатсын, ал еліміздің жарқын болашағы жолындағы игі істеріңізге тың серпін мен сарқылмас шығармашылық шабыт берсін.

Құрметпен, Қарағанды облысы білім басқармасының басшысы Д. Жекебаев

Уважаемые коллеги, работники системы образования!

Примите самые искренние и теплые поздравления с великим праздником обновления и созидания — Наурыз мейрамы!

В 2026 году, когда наше общество уверенно движется по пути масштабного прогресса и глубокой интеллектуальной трансформации, Наурыз остается тем незыблемым духовным стержнем, который объединяет поколения и утверждает вечные ценности гуманизма, трудолюбия и национального единства.

Образовательная сфера Карагандинской области встречает эту весну значимыми достижениями, в основе которых лежит верность традициям просвещения и смелое стремление к инновационному будущему. Мы гордимся тем, что наши педагоги воспитывают поколение креативных и ответственных граждан, готовых к вызовам нового времени.

Пусть этот светлый праздник, символизирующий начало нового жизненного цикла, наполнит ваши дома миром и благополучием, а профессиональный путь — созидательной энергией, мудростью и новыми открытиями на благо процветания суверенного Казахстана.

С уважением, руководитель управления образования Карагандинской области Д. Жекебаев

Мектепке дейінгі білім беру | Дошкольное образование

М. Б. ЕСЕНОВА. Мектепалды даярлық тобында дидактикалық ойындар арқылы танымдық және логикалық дағдыларды дамыту	6
К. С. СЕЙТХАНОВА. Мектепалды даярлық кезеңінде ойын арқылы оқыту: танымдық белсенділікті арттыру тәжірибесі	9
С. С. ТУЛЕУТАЕВА. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға жасанды интеллект пен ұлттық құндылықтарды кіріктіру	12
А. М. ШАЙГОЗОВА. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде ата-аналармен бірлескен жұмыстың инновациялық формалары	15

Орта білім беру | Среднее образование

Ж. Т. АДИБАЕВА. Білім беру жүйесінде қолданылатын заманауи педагогикалық технологиялардың маңыздылығын зерттеу	18
А. К. БАЙЖАҚАНОВА. Ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту — оқушының тілдік құзырлығын дамытудың тиімді жолы	19
Г. А. АДРЕИСОВА, Ж. Б. МАСЖАНОВА. Ағылшын тілі сабағында интернет технологиясының көмегімен оқушылардың жазу құзыреттілігін дамыту	21
Т. Ж. АЛЬЖАНОВА, С. Т. МУСАТАЕВА. Когнитивтік және интеллект-карта технологиялары арқылы оқушы танымын дамыту	24
Д. О. АРЫНТАЕВА, Ж. А. БАЙЛЕНОВА. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту	28
Т. А. ВОЛКОВА, О. А. МАМОЧКИНА. Логика — как ключ к успешному обучению младших школьников	29
С. К. ДЖАНГАЛИЕВА. Компетентностный подход к работе с одарёнными обучающимися на уроках русского языка в 7 классе	33
А. Ж. ЖАРЫЛҒАСЫН. Функционалдық сауаттылықты арттырудың тиімді жолдары	35
А. Қ. ЖОРТАРОВА. Ағылшын тілін оқытуда құндылықтарды жүйелі енгізу жолдары	40
Л. А. ЗАСЛАВСКАЯ, А. В. ЮСТУС. Формирование навыков чтения на английском языке у младших школьников	43
А. Ж. ИМАНКУЛОВА. Изучение английского языка с помощью англоговорящих подкастов	45
Р. К. КАДИРОВА, В. А. ВИШНИЦКАЯ. Видеорубрика на уроках русского языка как инновационный подход к повышению качества языкового образования	48
A. N. KARIMOVA. The communicative approach in teaching english to secondary school students	51
М. Б. КОЖАБЕКОВА. Бастауыш сынып оқушыларының қаржылық сауаттылығын математика сабақтары арқылы қалыптастыру: әдістемелік негіздер мен практикалық маңызы	55
И. Д. КОЛКОВА. «Перевернутый интерактив»: педагогическая модель профилактики гаджет-зависимости младших школьников через коллективную цифровую деятельность	57
В. Х. ЛИНКЕР, Н. И. НЕКРАСОВА. Методическое пособие как инструмент подготовки восьмиклассников к олимпиаде по английскому языку	61
Г. А. МАСАЛИМОВА. Оқу процесін басқарудағы қиындықтар	65
Р. Б. НУРАЛИЕВА, А. А. МАХМЕТОВА. Условия формирования навыков анализа текста у обучающихся 5–8 классов	67
Д. Т. ОМАРОВА, Ж. А. АЛИМБАЕВА. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың педагогикалық негіздері	69
Ж. Т. САДВАКАСОВА, М. М. АПСАТТАРОВА. Использование новых подходов в формировании навыка письма на уроках русского языка и литературы	70
С. А. СЫДЫГАЛИЕВА, А. Ж. ӨМІР. Педагогикадағы инновациялық әдістер мен тәсілдер	73
А. САРКЕНОВА. Жасанды интеллект — тарих пәніндегі зерттеу дағдыларын дамытудың құралы	74
Г. Р. САРТБАЕВА. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша тілдік дағдыларды дамыту	76
Г. М. СӘМЕНОВА. Тест тапсырмалары арқылы оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыру	77
А. Ж. СМАГУЛОВА. Шағын жинақты мектепте математика сабағын ұйымдастыру ерекшелігі	78
Г. СУРАУБАЙ, Э. Б. ЖУМАБЕКОВА. «Кітап оқитын ұлт» жобасы аясында оқушылардың оқырмандық мәдениетін қалыптастыру	82
М. Е. ТАБЕКЕЛОВА. Заманауи мектепте қазақ тілі сабағындағы тілдік дағдыларды дамытудың маңызы	84
К. С. ЕРЕЖЕПОВА. Дене шынықтыру сабақтарында акробатиканы меңгерту: теория мен тәжірибенің үндестігі	86

Техникалық және кәсіптік білім беру | Техническое и профессиональное образование

А. Т. АБИЛЬДИН. Методическая модель работы над кюями в ансамбле ударных инструментов (по материалам сборника нот «шыңдауыл»)	90
Г. АРЫНФАЗЫ. «Жүк тасымалы негіздері» факультатив курсы бойынша авторлық оқу-әдістемелік құралды қолдану арқылы білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру (педагогикалық тәжірибеден)	93
Ж. Д. ДАУЛЕТБАЕВА. Жобалық оқыту әдісінің қазақ тілі пәніндегі рөлі	96
Ш. Е. ЕКИШЕВА. Методика формирования естественно-математической грамотности на уроках физики в колледже через профессионально ориентированные задания	100
И. А. КАЙЫРБЕКОВА. «Химия және автомобиль» оқу-әдістемелік құралы білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізі	104
И. Х. КАПАНОВА, А. Д. КОНАКБАЕВА. Методическое сопровождение педагогов ТиППО в условиях модернизации образования	108
А. О. САВЕНКО, И. А. ЗУБАРЕВА. Химия как основа исследовательской культуры и раннего профессионального выбора школьников	111
Н. С. ТАСМАСЫС. Составление тестовых заданий на развитие функциональной грамотности по дисциплине «русский язык» ..	116

Тәрбие жұмысы | Воспитательная работа

Н. НҰРЫМБЕКҚЫЗЫ, Ж. Ж. БАКЫТОВА. Интеграция философского наследия аль-Фараби в современное образование: разработка и апробация авторской элективной программы	120
---	-----

Әдістемелік қоржын | Методическая копилка

А. Д. БАКИРОВА, Л. М. НАЗАРОВА. Тәлімгерліктің жас мұғалімдердің кәсіби дамуындағы маңызды рөлі	124
У. Т. ДАУЫПБАЕВА. Профессиональные компетенции педагогов в условиях инклюзивного образования	127
Д. А. СУРТУБАЕВА. Психолого-педагогическая диагностика как инструмент проектирования и экспертизы методических материалов: результаты апробации программы	129

Инклюзивті білім беру | Инклюзивное образование

С. Т. БЕСЖИГИТОВА, Г. Т. МАЖЕНОВА, А. Б. ЖАГИПАРОВА. Проектная деятельность как эффективный механизм реализации единой программы воспитания «Адал азамат» в условиях специальной школы-интерната	132
А. И. ИВАНОВА, И. К. МИХАЙЛИЧЕНКО, Е. А. ПАК. Развитие сенсорной интеграции у обучающихся с умеренными нарушениями интеллекта через коррекционные игры и упражнения	135
Л. А. ТУГЕЛЬБАЕВА, Т. А. ДОВГОПОЛ. Нейроигры и нейрогимнастика в обучении детей с нарушениями интеллекта начальной школы	137
В. М. ТУРЫСБЕКОВА, С. М. ТУРЫСБЕКОВА. Арт-терапия как средство эмоциональной стабилизации воспитанников центров поддержки детей	142
Л. А. УСИК. Значение кружковой работы в системе воспитания детей центра поддержки, нуждающихся в специальных социальных услугах	145
А. Е. ЧЕКАЛИНА. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в дошкольной организации	148

Білім берудегі жасанды интеллект | Искусственный интеллект в образовании

Ш. Қ. ДӘУРЕНОВА. Жасанды интеллект және экологиялық білім: бастауыш сынып оқушыларының табиғатты зерттеуіне жаңа көзқарас	150
И. Ф. ДИНИСЛАМОВА, А. С. ИСАКОВА. Использование технологий искусственного интеллекта на уроках чтения и развития речи для обучающихся с нарушениями интеллекта	152
Н. К. КАСЫМЖАНОВА. ИИ-тьюторинг: использование нейросетей для персонализации обучения в дошкольном классе ..	155
Б. МАГРАЖ. Тарих пәнін оқытуда жасанды интеллектті қолдану: педагогикалық мүмкіндіктер мен зерттеу нәтижелері	157
Ш. У. САЛХАЕВА. Искусственный интеллект на уроках русского языка: современный помощник учителя	160
А. Т. САРТАЕВА. Использование ИИ для дифференцированного обучения с целью развития навыков говорения и письма в разноуровневых классах английского языка	163
А. Т. СУЛЕЙМЕНОВА. Использование искусственного интеллекта для развития речевых навыков учащихся на уроках русского языка и литературы	166

Қосымша білім беру | Дополнительное образование

Г. С. КУСАИНОВА. 5 сыныпта математика және сольфеджио пәндерін кіріктіре оқыту: пәнаралық құзіреттілікті қалыптастыру	168
--	-----

Мектепалды даярлық тобында дидактикалық ойындар арқылы танымдық және логикалық дағдыларды дамыту

М. Б. ЕСЕНОВА,

тәрбиеші,
«№9 жалпы білім беретін
мектебі» КММ жанындағы
«Інжу» шағын орталығы
Балқаш қаласы

Бұл мақалада мектепалды даярлық тобындағы балалардың танымдық қабілеттерін, логикалық ойлауын, ұсақ моторикасын және қозғалыс белсенділігін дамытуда дидактикалық ойындар мен практикалық тапсырмаларды қолданудың педагогикалық тиімділігі қарастырылады. Зерттеу барысында нақты оқу іс-әрекеттері, көрнекі құралдар мен ойын технологиялары пайдаланылып, олардың бала дамуына тигізетін оң әсері тәжірибе арқылы дәлелденді.

Кіріспе

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде баланың жан-жақты дамуына ерекше көңіл бөлінеді. Мектепалды даярлық кезеңі — баланың болашақ оқу әрекетінің іргетасы қаланатын маңызды әрі жауапты кезең. Бұл кезеңде баланың танымдық қызығушылығы жоғары болып, жаңа ақпаратты қабылдау, есте сақтау және оны тәжірибеде қолдану қабілеттері қарқынды дамиды [1].

Мектепке дейінгі жаста баланың ойлауы көрнекі-бейнелік сипатта болғандықтан, оқу мазмұны нақты әрекетке, қолмен орындауға және тәжірибеге негізделуі қажет. Осы тұрғыда оқу іс-әрекетін ойынмен ұштастыру — педагогикалық үдерістің басты талабы болып табылады. Дидактикалық ойындар баланың табиғи қызығушылығына сүйене отырып, білімді жеңіл әрі еркін меңгеруіне мүмкіндік береді [2].

Сонымен қатар, ойын арқылы ұйымдастырылған тапсырмалар балалардың логикалық ойлауын, зейінін, ұсақ моторикасын, кеңістікте бағдарлау қабілетін дамытып қана қоймай, олардың дербестігін, өзіне деген сенімділігін және оқу іс-әрекетіне жағымды мотивациясын қалыптастырады. Сондықтан мектепалды даярлық тобында дидактикалық ойындарды жүйелі қолдану — баланы мектепке сапалы даярлаудың тиімді жолдарының бірі болып табылады.

Теориялық негіздеме

Дидактикалық ойын — баланың жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылатын, оқу мазмұнын меңгертуге бағытталған тиімді педагогикалық әдіс. Алдыңғы бөлімде атап өтілгендей, мектепалды даярлық кезеңінде баланың ойлауы көрнекі-бейнелік сипатта болғандықтан, білім беру үдерісі нақты әрекет пен тәжірибеге негізделуі тиіс. Осы талап

тарды толық қанағаттандыратын әдістердің бірі — дидактикалық ойындар болып табылады.

Ғалымдардың пікірінше, ойын баланың ойлауын, қабылдауын және есте сақтау қабілетін дамытып қана қоймай, оның эмоциялық жағдайына да оң әсер етеді. Ойын барысында бала өзін еркін сезінеді, оқу тапсырмаларын қызығушылықпен орындайды және білімді мәжбүрсіз меңгереді. Ойын арқылы ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті баланың зейінін тұрақтандырып, тапсырманы соңына дейін орындауға дағдыландырады, сондай-ақ дербес шешім қабылдау қабілетін қалыптастырады [3].

Сонымен қатар, дидактикалық ойындар балалардың логикалық байланыстарды анықтауына, салыстыру, топтастыру және сәйкестендіру сияқты ойлау операцияларын дамытуға ықпал етеді. Бұл дағдылар баланың мектепке дайындығын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Осылайша, дидактикалық ойындарды жүйелі және мақсатты қолдану мектепалды даярлық тобындағы оқу үдерісінің сапасын арттырып, баланың танымдық белсенділігін дамытуға негіз болады.

Тәжірибелік бөлім

Теориялық бөлімде негізделген тұжырымдарды тәжірибе жүзінде дәлелдеу мақсатында зерттеу жұмысы мектепалды даярлық тобында жүргізілді. Тәжірибелік жұмыс барысында балалардың жас ерекшеліктері, психологиялық даму деңгейі, қызығушылықтары мен танымдық мүмкіндіктері ескерілді. Оқу іс-әрекеті ойын технологиялары арқылы ұйымдастырылып, балалардың белсенді қатысуына, дербес әрекет етуіне және шығармашылық қабілеттерін көрсетуіне жағдай жасалды.

Тәжірибелік сабақтар жүйелі түрде өткізіліп, әр тапсырма баланың таным-

дық белсенділігін арттыруға, логикалық ойлауын, ұсақ моторикасын және кеңістікте бағдарлау дағдыларын дамытуға бағытталды. Сабақ барысында төмендегі дидактикалық ойындар мен тапсырмалар қолданылды [4].

1. «Дүкен» дидактикалық ойыны

2. Бұл ойын балалардың қарапайым математикалық түсініктерін қалыптастыру мақсатында ұйымдастырылды. Балалар жемістер бейнеленген карточкалардағы қосу амалдарын орындап, нәтижесіне сәйкес заттарды себеттерге орналастырды. Ойын барысында балалар сандарды салыстыру, қосу нәтижесін анықтау және дұрыс шешім қабылдау дағдыларын меңгерді. Сонымен қатар, бұл тапсырма балалардың зейінін тұрақтандырып, логикалық ойлауын дамытуға ықпал етті.

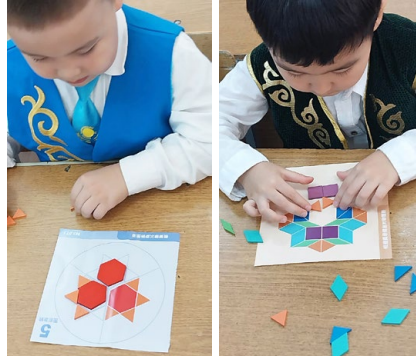

1-сурет — «Дүкен» дидактикалық ойыны арқылы қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру

3. Геометриялық пішіндермен құрастыру тапсырмалары

4. Берілген үлгілер бойынша түрлі түсті геометриялық пішіндерден өрнек немесе бейне құрастыру тапсырмалары орындалды. Бұл жұмыс балалардың кеңістікте бағ-

дарлау қабілетін, пішіндер мен түстерді ажырату дағдыларын дамытуға бағытталды. Сонымен қатар, ұсақ моториканың дамуына оң әсер етіп, қол мен көздің үйлесімді жұмыс істеуін қалыптастырды [5]. Балалар тапсырманы орындау барысында өз қиялын пайдаланып, шығармашылық белсенділік танытты.

2-сурет — Геометриялық пішіндер арқылы кеңістікте бағдарлау дағдыларын дамыту

5. Қимылды ойындар

6. Қимылды ойындар арқылы балалардың қозғалыс координациясын, тепе-теңдікті сақтау және бағыт-бағдарды ажырату дағдылары жетілдірілді. Еденге орналастырылған белгілер арқылы қозғалу, белгілі бір реттілікпен қадам жасау тапсырмалары балалардың дене белсенділігін арттырып, оқу үдерісін сергітуге мүмкіндік берді. Бұл ойындар баланың физикалық дамуын қамтамасыз ете отырып, танымдық тапсырмаларға деген қызығушылығын сақтауға ықпал етті.

3-сурет — Қимылды ойындар арқылы қозғалыс координациясын жетілдіру

4. Сәйкестендіру және топтастыру тапсырмалары

Суреттер мен белгілерді сәйкестендіру, логикалық қатарды жалғастыруға арналған тапсырмалар балалардың ойлау операцияларын дамытуға бағытталды. Аталған тапсырмалар арқылы балалар салыстыру, талдау, қорытынды жасау дағдыларын меңгерді. Сонымен қатар, есте сақтау қабілеті мен зейіннің тұрақтылығы артты, тапсырманы соңына дейін орындау әдеті қалыптасты.

Жалпы алғанда, тәжірибелік жұмыс барысында қолданылған дидактикалық ойындар балалардың оқу іс-әрекетіне белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, танымдық қызығушылықтарын арттырды. Бұл тәжірибе теориялық бөлімде көрсетілген ойын технологияларының тиімділігін нақты педагогикалық практикада дәлелдей түсті.

4-сурет — Сәйкестендіру тапсырмалары арқылы логикалық ойлауды дамыту

Нәтижелер мен талдау

Жүргізілген тәжірибелік жұмыс барысында қолданылған дидактикалық ойындардың тиімділігін анықтау мақсатында балалардың танымдық даму деңгейіне сандық талдау жүргізілді. Диаграммада тәжірибе басындағы және тәжірибе соңындағы көрсеткіштердің салыстырмалы нәтижелері берілген.

Алынған деректерге сәйкес, логикалық ойлау деңгейі бастапқы кезеңде 68% болса, тәжірибе соңында 85%-ға жетті. Бұл өсім «Дүкен»,

сәйкестендіру және құрастыру тапсырмаларының балалардың ойлау операцияларын дамытуға оң ықпал еткенін көрсетеді. Балалар есептеу, салыстыру және қорытынды жасау әрекеттерін сенімді орындай бастады.

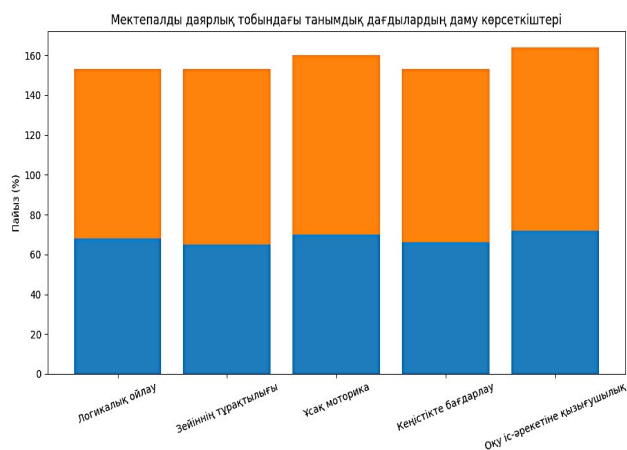
Зейіннің тұрақтылығы көрсеткіші 65%-дан 88%-ға дейін артты. Мұндай нәтижеге ойын арқылы ұйымдастырылған тапсырмалардың балалардың қызығушылығын сақтап, оқу әрекетіне ұзақ уақыт шоғырлануына мүмкіндік беруі әсер етті. Әсіресе қимылды және үстел үсті ойындарының үйлесімді қолданылуы зейіннің тұрақтануына ықпал етті.

Диаграммада айқын байқалатын көрсеткіштердің бірі — ұсақ моториканың дамуы. Бұл көрсеткіш бастапқы 70%-дан 90%-ға дейін жоғарылады. Геометриялық пішіндермен құрастыру, ұсақ бөлшектермен жұмыс жасау тапсырмалары қол саусақтарының икемділігін арттырып, қол-көз үйлесімділігінің жақсаруына әсер етті.

Сонымен қатар, кеңістікте бағдарлау қабілеті 66%-дан 87%-ға өсті. Қимылды ойындар мен бағыт-бағдарды сақтауға арналған тапсырмалар балалардың оң-солды ажырату, бағытты сақтау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Ең жоғары өсім оқу іс-әрекетіне қызығушылық көрсеткішінен байқалды. Бастапқыда 72% болған бұл көрсеткіш тәжірибе соңында 92%-ға жетті. Бұл ойын технологияларының балалар үшін оқу әрекетін тартымды, мазмұнды және эмоционалды жағымды ететінін дәлелдейді (1-диаграмма).

Жалпы алғанда, диаграммада көрсетілген сандық нәтижелер дидактикалық ойындарды жүйелі қолдану мектепалды даярлық тобындағы балалардың танымдық, логикалық және психомоторлық дамуына елеулі әсер ететінін айқын көрсетті. Алынған нәтижелер тәжірибелік бөлімде сипатталған ойын тапсырмаларының педагогикалық тұрғыдан тиімді екенін дәлелдеп, зерттеудің негізгі мақсатына қол жеткізілгенін көрсетеді.

1-диаграмма. Мектепалды даярлық тобының дағдыларын даму көрсеткіштері

Қорытынды

Қорытындылай келе, жүргізілген зерттеу жұмысы дидактикалық ойындарды жүйелі әрі мақсатты қолдану мектепалды даярлық тобындағы балалардың танымдық және логикалық дамуын қамтамасыз ететін тиімді педагогикалық құрал екендігін көрсетті. Теориялық талдау мен тәжірибелік жұмыстың нәтижелері ойын технологияларының мектепке дейінгі білім беру үдерісіндегі маңызын нақты дәлелдеді.

Тәжірибелік жұмыс барысында ұйымдастырылған дидактикалық ойындар балалардың логикалық ойлауын, зейіннің тұрақтылығын, ұсақ моторикасын және кеңістікте бағдарлау қабілеттерін дамытуға оң ықпал етті. Сандық көрсеткіштер арқылы алынған нәтижелер балалардың оқу іс-әрекетіне деген қызығушылығының артқанын, тапсырмаларды белсенді әрі саналы түрде орындай бастағанын көрсетті. Бұл ойын арқылы оқытудың баланың жас ерекшелігіне толық сәйкес келетінін айқындайды [6].

Сонымен қатар, дидактикалық ойындар балалардың дербестігін, өзіне деген сенімділігін және шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға мүмкіндік берді. Ойын барысында балалар қателесуден қорықпай, өз ойларын еркін білдіріп, тапсырмаларды орындауға талпыныс танытты. Мұндай орта баланың психологиялық жай-күйіне жағымды әсер етіп, мектепке даярлық деңгейін арттыруға негіз болды.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері мектепалды даярлық тобында оқу іс-әрекетін ойын технологиялары арқылы ұйымдастырудың педагогикалық тұрғыдан тиімді екенін көрсетіп, дидактикалық ойындарды білім беру үдерісінде кеңінен қолданудың маңыздылығын дәлелдейді. Алынған тұжырымдар мектепке дейінгі ұйымдар педагогтерінің практикалық қызметінде әдістемелік негіз ретінде пайдалануға ұсынылады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. — Астана, 2022. — 56 б.
2. Әлмұхамбетова Б. Қ. Мектепке дейінгі педагогика: оқулық. — Алматы: Білім, 2020. — 256 б.
3. Выготский Л. С. Ойлау мен сөйлеу. — Алматы: Рауан, 2019. — 352 б.
4. Эльконин Д. Б. Ойын психологиясы. — Мәскеу: Педагогика, 2018. — 304 б.
5. Қалиева С. С., Жақыпова А. А. Мектепалды даярлықтағы ойын технологиялары: әдістемелік құрал. — Алматы: Ұлағат, 2021. — 180 б.
6. Нұрғалиқызы Г. Баланың танымдық қабілеттерін дамыту жолдары. — Астана: Фолиант, 2019. — 168 б.

Мектепалды даярлық кезеңінде ойын арқылы оқыту: танымдық белсенділікті арттыру тәжірибесі

Кіріспе.

Қазіргі білім беру кеңістігінде мектепке дейінгі кезең баланың тұлғалық, танымдық және әлеуметтік дамуының іргетасы қаланатын маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде баланың қоршаған ортаны тануға деген қызығушылығы, ойлау қабілеті мен әрекетке белсенді қатысуы көбіне оқу-тәрбие үдерісінің қалай ұйымдастырылуына байланысты.

Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі ретінде айқындалып, «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы» негізінде білім беру мазмұны жаңартылды [1, 256 б.].

Аталған бағдарламада баланың жас ерекшеліктеріне сай дамуын қамтамасыз ететін «Физикалық қасиеттерді дамыту», «Коммуникативтік дағдыларды дамыту», «Танымдық және зияткерлік дағдыларды дамыту», «Шығармашылық дағдыларын, зерттеу іс-әрекетін дамыту», «Әлеуметтік-эмоционалды дағдыларды қалыптастыру» бөлімдері белгіленген.

Осы тұрғыда ойын арқылы оқыту мектепалды даярлық кезеңінде баланың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады.

Әдістеме. Зерттеу жұмысы мектепалды даярлық тобында оқу жылының белгілі бір кезеңінде жүргізілді. Зерттеуге мектепалды жастағы балалар қатыстырылып, зерттеу үдерісінде бақылау, салыстыру және педагогикалық тәжірибе әдістері кешенді түрде қолданылды. Зерттеудің негізгі мақсаты — ойын арқылы оқытудың балалардың танымдық белсенділігін арттырудағы тиімділігін анықтау болды.

Оқыту үдерісін ұйымдастыруда ойын технологиялары жетекші әдіс ретінде алынып, олар балалардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне, оқу мақсаттарына және білім беру бағдарламасының та-

лаптарына сәйкес жүйелі түрде енгізілді. Зерттеу барысында ойын әрекеттері келесі негізгі бағыттар бойынша ұйымдастырылды: қимылды ойындар, үстел үсті және дидактикалық ойындар, сюжетті-рөлдік ойындар, сондай-ақ жұмыс парақтары мен көрнекі құралдарды қолдану [2, 671 б.].

Қимылды ойындар балалардың қозғалыс белсенділігін арттыруға, кеңістікте бағдарлау қабілетін дамытуға және зейінін шоғырландыруға бағытталды. Бұл ойындар барысында балалардың қимыл-қозғалыс үйлесімділігі мен әрекетті орындаудағы дербестігі қалыптасты. Үстел үсті және дидактикалық ойындар балалардың логикалық ойлауын, салыстыру, талдау және қорытынды жасау дағдыларын дамытуға мүмкіндік берді. Жұмыс парақтары арқылы балалар тапсырмаларды өз бетінше орындауға, нұсқауды сақтауға және нәтижесін бақылауға үйренді [3, 240 б.].

Сюжетті-рөлдік ойындар балалардың әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге, өзара әрекеттесу мәдениетін қалыптастыруға бағытталды. Ойын барысында балалар әртүрлі әлеуметтік рөлдерді қабылдап, қарым-қатынас жасау, пікір алмасу және бірлескен әрекетке қатысу тәжірибесін меңгерді. Көрнекі құралдар мен дидактикалық материалдар ойын әрекетінің мазмұнын байытып, балалардың оқу тапсырмаларын түсініп орындауына жағдай жасады.

Зерттеу үдерісінде балалардың ойынға қатысу белсенділігі, тапсырмаларды орындау деңгейі, зейін тұрақтылығы мен логикалық ойлау әрекеттері жүйелі түрде бақылауға алынды. Нәтижелер бастапқы және қорытынды кезеңдерде салыстырылып, ойын арқылы оқытудың балалардың танымдық дамуына тигізетін әсері талданды. Осылайша, қолданылған әдістеме ойын технологияларын оқу-тәрбие үдерісіне тиімді енгізуге және мектепалды даярлық кезеңінде балалардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік берді. [4, 96 б.].

К. С. СЕЙТХАНОВА,

тәрбиеші,

«№9 ЖББМ» КММ жанындағы

«Інжу» шағын орталығы,

Балқаш қаласы

Мақалада мектепалды даярлық кезеңінде ойын арқылы оқытуды ұйымдастырудың педагогикалық маңызы мен оның балалардың танымдық белсенділігін арттырудағы тиімділігі қарастырылады. Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде баланың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту үдерісін ойын технологиялары негізінде ұйымдастыру өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Зерттеу барысында қимылды, үстел үсті, дидактикалық және сюжетті-рөлдік ойындардың балалардың логикалық ойлауына, зейін тұрақтылығына, қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне және дербес әрекет ету дағдыларына ықпалы тәжірибе жүзінде талданды. Практикалық бөлімде ойын түрлері нақты мысалдар және фотоматериалдар арқылы көрсетіліп, олардың тәрбиелік және дамытушылық нәтижелері сипатталды. Зерттеу нәтижелері ойын арқылы оқытудың баланың жан-жақты дамуына, танымдық қызығушылығының артуына және мектепке психологиялық тұрғыдан дайын болуына оң әсер ететінін дәлелдейді.

Практикалық қолдану.

Зерттеу тәжірибесі мектепалды даярлық тобында жүйелі түрде ұйымдастырылып, ойын арқылы оқытудың балалардың танымдық белсенділігін арттырудағы тиімділігі нақты іс-әрекеттер негізінде талданды. Оқу үдерісінде қимылды, үстел үсті, дидактикалық және сюжетті-рөлдік ойындар өзара сабақтастықта қолданылып, әр ойын түрі белгілі бір танымдық және дамытушылық мақсаттарды көздеді.

Қимылды ойындар арқылы ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттері балалардың қозғалыс белсенділігін арттырумен қатар, кеңістікте бағдарлау, тепе-теңдікті сақтау және зейінді шоғырландыру дағдыларын дамытуға ықпал етті. Мысалы, еденге орналастырылған ойын алаңында сандық тапсырмаларды орындау барысында балалар белгілі бір ретпен қозғалып, аяқ-қол қимылдарын үйлестіру арқылы тапсырмаларды орындады. Бұл үдеріс балалардың қимыл-қозғалыс үйлесімділігін жетілдіріп қана қоймай, сандық ұғымдарды қозғалыс арқылы меңгеруіне мүмкіндік берді (1-сурет). Тәжірибе барысында қимылды ойындардың балалардың танымдық қызығушылығын арттырып, олардың белсенді әрекетке тартылуын қамтамасыз ететіні анық байқалды.

1-сурет — Қимылды ойындар арқылы балалардың қозғалыс белсенділігін дамыту

Үстел үсті ойындары мен жұмыс парақтарын қолдану балалардың зейін тұрақтылығын қалыптастыруда және өз бетінше жұмыс жасау дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарды. Балалар тапсырмаларды орындау кезінде берілген нұсқауларды мұқият тыңдап, әрекеттерін жоспарлап, нәтижеге қол жеткізуге ұмтылды. Жұмыс парақтарымен орындалған тапсырмалар логикалық ойлауды, салыстыру, талдау және қорытынды жасау қабілеттерін дамытуға бағытталды. Сонымен қатар, ұсақ моториканы дамытуға арналған жазу, белгілеу және сәйкестендіру әрекеттері балалардың қол қимылдарының икемділігін арттырды (2-сурет).

2-сурет — Үстел үсті ойындары мен жұмыс парақтары арқылы зейін мен логикалық ойлауды қалыптастыру

Сюжетті-рөлдік ойындар барысында балалар әлеуметтік рөлдерді қабылдап, өзара қарым-қатынас жасау, келісу, бірлесіп әрекет ету дағдыларын меңгерді. «Дүкен», «Сатушы мен сатып алушы» сияқты ойындарда балалар қарапайым өмірлік жағдаяттарды бейнелеп, сөйлеу мәдениетін, коммуникативтік дағдыларын және әлеуметтік тәжірибесін байытты. Бұл ойын түрлері балалардың шығармашылық қиялын дамытып, эмоционалдық-психологиялық еркіндігін қалыптастыруға мүмкіндік берді (3-сурет).

3-сурет — Сюжетті-рөлдік ойындар арқылы коммуникативтік дағдыларды дамыту

Дидактикалық ойындар арқылы математикалық ұғымдарды, сандық қатынастарды және логикалық байланыстарды меңгеру тиімді жүзеге асты. Сандық карточкалар, фигуралар және арнайы көрнекі құралдармен жұмыс жасау балалардың есептеу дағдыларын, салыстыру және топтастыру қабілеттерін жетілдірді. Балалар тапсырмаларды ойын формасында орындау арқылы оқу әрекетіне деген қызығушылықтарын сақтап, білімді жеңіл әрі саналы түрде қабылдады (4-сурет).

4-сурет — Дидактикалық ойындар арқылы қарапайым математикалық ұғымдарды меңгеру

Жалпы алғанда, тәжірибе нәтижелері ойын арқылы оқытудың мектепалды даярлық кезеңіндегі балалардың танымдық белсенділігін арттыруда жоғары тиімділікке ие екенін көрсетті. Ойын түрлерін мақсатты әрі жүйелі қолдану балалардың логикалық ойлауын, зейінін, қимыл-қозғалыс үйлесімділігін және дербес әрекет ету дағдыларын дамытуға оң ықпал ететіні тәжірибе жүзінде дәлелденді. Осылайша, ойын арқылы оқыту мектепке дейінгі білім беру үдерісінде баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін тиімді педагогикалық құрал ретінде айқындалды.

Ұсыныстар.

Жүргізілген тәжірибелік жұмыс нәтижелері мектепалды даярлық кезеңінде ойын арқылы оқытудың балалардың танымдық белсенділігін арттыруда тиімді педагогикалық құрал екендігін көрсетті. Осыған байланысты мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәжірибесінде ойын технологияларын мақсатты әрі жүйелі қолдануға бағытталған бірқатар ұсыныстарды ұсынуға болады.

Ең алдымен, мектепалды даярлық топтарында ойын технологияларын оқу-тәрбие үдерісінің негізгі компоненті ретінде тұрақты және жүйелі түрде қолдану қажет. Ойын әрекеті балалар үшін табиғи әрі қолжетімді болғандықтан, оны ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттерінің барлық кезеңдерінде пайдалану баланың оқу мотивациясын арттырады және білімді жеңіл қабылдауына мүмкіндік береді [5, 52 б.].

Сонымен қатар, қимылды және үстел үсті ойындарын оқу мақсаттарына сәйкес үйлестіре қолдану маңызды. Қимылды ойындар арқылы балалардың қозғалыс белсенділігі, кеңістікте бағдарлау және зейін шоғырландыру дағдылары дамытылса, үстел үсті және дидактикалық ойындар логикалық ойлау, тапсырманы талдау және нәтижеге бағытталған әрекет ету қабілеттерін қалыптастырады. Бұл ойын түрлерінің өзара байланыста ұйымдастырылуы оқу үдерісінің тұтастығын қамтамасыз етеді.

Балалардың дербес әрекет ету дағдыларын дамыту мақсатында жұмыс парақтарын кеңінен пайдалану ұсынылады. Жұмыс парақтары арқылы балалар өз бетінше ойлануға, тапсырмаларды жоспарлап орындауға және жауапкершілікпен әрекет етуге үйренеді. Мұндай тапсырмалар баланың зейін тұрақтылығын арттырып, оқу әрекетіне деген оң көзқарасын қалыптастырады.

Оқу ортасын ұйымдастыру барысында баланың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескеру ерекше маңызға ие. Ойын және оқу материалдары баланың қызығушылығын оятатындай, қауіпсіз әрі қолжетімді болуы тиіс. Дамытушы білім беру ортасы баланың еркін қозғалуына, таңдау жасауына және шығармашылық белсенділігін көрсетуіне мүмкіндік беруі қажет.

Сондай-ақ, ойын нәтижелерін жүйелі түрде бақылау және талдау арқылы оқу үдерісін жетілдіру ұсынылады. Педагог балалардың ойын барысында көрсеткен белсенділігін, тап-

сырмаларды орындау деңгейін және даму динамикасын ескере отырып, оқу мазмұны мен әдіс-тәсілдерін түзетіп отыруы тиіс. Бұл тәсіл оқу үдерісінің тиімділігін арттырып, әр баланың жеке даму ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, мектепалды даярлық кезеңінде ойын арқылы оқытуды мақсатты және жүйелі ұйымдастыру баланың жан-жақты дамуының маңызды шарты болып табылады. Зерттеу барысында ойын технологияларын оқу-тәрбие үдерісіне кіріктіру балалардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың логикалық ойлау қабілеттерін, қимыл-қозғалыс үйлесімділігін, зейін тұрақтылығын және әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын тиімді қалыптастыратыны дәлелденді.

Тәжірибелік жұмыс нәтижелері көрсеткендей, қимылды, үстел үсті, дидактикалық және сюжетті-рөлдік ойындарды дамытушы білім беру ортасында жүйелі қолдану баланың оқу іс-әрекетіне қызығушылығын арттырып, дербес әрекет етуіне және өз мүмкіндіктерін еркін көрсетуіне жағдай жасайды. Ойын барысында бала өзін тұлға ретінде танып, қоршаған ортамен өзара әрекеттесу тәжірибесін жинақтайды, ал бұл оның мектепке психологиялық тұрғыдан дайын болуына негіз қалайды [6, 192 б.].

Сонымен қатар, ойын арқылы оқыту педагог пен бала арасындағы өзара түсіністік пен ынтымақтастықты нығайтып, оқу үдерісін табиғи, жеңіл және нәтижелі етеді. Осы тұрғыдан алғанда, ойын технологиялары мектепке дейінгі білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі ғана емес, баланың болашақта табысты білім алуына бастайтын сенімді көпір болып табылады.

Осылайша, мектепалды даярлық кезеңінде ойын арқылы оқытуды тиімді ұйымдастыру — баланың танымдық әлеуетін ашуға, тұлғалық қасиеттерін дамытуға және оны өмір бойы білім алуға бейімдеудің маңызды педагогикалық тетігі екендігін айқын көрсетеді.

Әдебиеттер:

1. Новосёлова С. Л. Развивающая предметная среда детства: учеб.-метод. пособие / С. Л. Новосёлова. — Москва: Центр «Дошкольное детство», 2000. — 256 с.
2. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании / Ж.-Ж. Руссо. — Москва: Педагогика, 2005. — 671 с.
3. Френе С. Формирование личности ребёнка и подростка / С. Френе. — Москва: Прогресс, 2001. — 240 с.
4. Түсіпова А. Қ. Балаларды ерте жастан дамытуға арналған заттық-дамытушы ортаны ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар / А. Қ. Түсіпова. — Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. — 96 б.
5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. — Астана, 2016. — 52
6. Смирнова Е. О., Рябкова И. А. Игра в дошкольном возрасте: теория и практика: учеб. пособие / Е. О. Смирнова, И. А. Рябкова. — Москва: Академия, 2014. — 192 с.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға жасанды интеллект пен ұлттық құндылықтарды кіріктіру

Мақалада мектепалды даярлық сыныптарында жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын ұлттық құндылықтармен сабақтастыра қолданудың әдістемелік негіздері қарастырылады. Автор цифрлық педагогика мен этнопедагогиканың синтезі негізінде балалардың танымдық белсенділігін арттыру жолдарын сипаттайды. Мақалада нақты ұйымдастырылған іс-әрекеттердің үлгілері мен олардың күтілетін нәтижелеріне талдау жасалған.

С. С. ТУЛЕУТАЕВА,

мектепалды даярлық сынып
тәрбиешісі,
«Ш. Батталова атындағы ТМ (РО)» КММ
Шет ауданы

1. Кіріспе

Білім беру кеңістігіндегі басты басымдық — технологиялық жетістіктерді ұлттық болмыспен үйлестіру. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту сатысында өскелең ұрпақтың цифрлық дағдыларын дамытумен қатар, олардың бойында ұлттық кодты сақтап қалу өзекті мәселе болуда. Жасанды интеллект (ЖИ) құралдары бұл үдерісте тек техникалық құрал емес, тәрбиешінің интеллектуалды көмекшісі және баланың шығармашылық әлеуетін ашатын медиатор рөлін атқарады.

2. Цифрлық педагогика және ұлттық тәрбие: интеграциялық модель

Мектепалды даярлық сыныбында ЖИ элементтерін қолданудың мақсаты — цифрлық педагогика құралдарын (жасанды интеллект, ақылды тақта) пайдалана отырып, балалардың танымдық қызығушылығын арттыру

және оны дәстүрлі тәрбиелік құндылықтармен үйлестіре дамыту. Бұл бағытта білім берудің келесі салалары кіріктіріледі:

- **Таным:** ЖИ элементтері арқылы логикалық ойлау, салыстыру және талдау дағдыларын қалыптастыру.
- **Коммуникация:** балалардың диалогте сөйлеуін, өз пікірін дәлелдей білуін жетілдіру.
- **Әлеуметтік-эмоциялық даму:** цифрлық құралдарды саналы әрі қауіпсіз қолдануға үйрету.
- **Шығармашылық:** ұлттық ойын, өлең және мақал-мәтелдер арқылы рухани тәрбие беру.

3. Практикалық іс-тәжірибе: «Ақылды көмекшімен — ақылды бала»

Тәжірибелік жұмыс барысында мектепалды даярлық тобына арналған арнайы оқу моделі әзірленді. Оның негізгі компоненттеріне интерактивті тақта, ЖИ негізіндегі цифрлық кө-

мекші, ұлттық ойын элементтері мен музыкалық фонограммалар жатады.

3.1. Ұйымдастыру-мотивациялық кезең

Оқу іс-әрекетінің басында интерактивті тақтада ЖИ негізіндегі бейне немесе дауыс форматындағы «ақылды көмекші» пайда болады. Ол балалармен танысып, достық қарым-қатынас орнатады. Ең маңызды элемент — ЖИ балалармен бірге ұлттық нақыштағы амандасу үлгісін («Армысың, аспаным! Армысың, жер-анам!») орындайды. Бұл тәсіл баланың технологияға деген оң көзқарасын қалыптастырып, ұлттық этиканы заманауи форматта қабылдауына мүмкіндік береді.

3.2. Педагогикалық тәжірибе: жасанды интеллектің дидактикалық мүмкіндіктері

Мектепалды даярлық сыныбындағы білім беру үдерісінде жасанды интеллект (ЖИ) пен ұлттық құндылықтарды кіріктіру баланың танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік-эмоциялық дамуын қамтамасыз етеді. Төменде осы бағытта қолданылған нақты дидактикалық ойындар мен жаттығулардың алгоритмі берілген.

«Ақылды сұрақ — саналы жауап» (логикалық-интеллектуалдық ойын)

Бұл тапсырмада ЖИ негізіндегі цифрлық көмекші балалардың логикалық ойлау және талдау дағдыларын дамыту үшін пайдаланылады.

- Ойын барысы: интерактивті тақтада ЖИ кейіпкері балаларға жыл мезгілдеріне, қоршаған ортаға қатысты сұрақтар топтамасын ұсынады.

Практикалық іс-тәжірибе: «Ақылды көмекшімен – ақылды бала»

Модель құрылымы:
Интерактивті тақта + ЖИ цифрлық көмекші + Ұлттық ойын элементтері.

Ұйымдастыру кезеңі:
Балалармен достық қарым-қатынас орнату.

Ұлттық амандасу:
ЖИ балалармен бірге: «Армысың, аспаным! Армысың, жер-анам!» деп сәлемдеседі.

Бұл тәсіл ұлттық этиканы заманауи форматта қабылдауға мүмкіндік береді.

- ЖИ-дің рөлі: ЖИ «қайсысы артық?» немесе «не себепті олай ойлайсың?» деген сұрақтар қою арқылы баланы дәлелдеуге үйретеді.
- Тәрбиелік мәні: педагог баланың жауабын толықтырып, ойын жүйелі жеткізуге бағыт береді.

«Дәстүрлі ойынды цифрлық әдіспен ойна» (этно-конструкторлық ойын)

Бұл тапсырма цифрлық педагогика мен ұлттық ою-өрнек өнерін ұштастырады.

- Ойын барысы: экранда ЖИ көмегімен ұлттық оюлардың (қошқармүйіз, түйетабан, т.б.) бөліктері шашыраңқы күйде беріледі.
- Практикалық әрекет: балалар экрандағы үлгіге қарап, үстел үстіндегі нақты карточкалардан оюды құрастырып, оның атауын айтады.
- Кіріктіру: ЖИ тек бағыт беруші ретінде әрекет етіп, балаға оюдың қайда қолданылатынын (киімде, киіз үйде, ыдыс-аяқта) түсіндіруге мүмкіндік береді.

«Мақал-мәтелді жалғастыр» (коммуникативтік-лингвистикалық жаттығу)

Мақсаты — баланың сөздік қорын байыту және ұлттық тәрбие беру.

- Ойын барысы: балалар шеңберге тұрып, мақалдың басын хормен айтады.
- ЖИ-дің рөлі: ЖИ мақалдың соңын логикалық түрде жалғастырады (мысалы: «оқу — білім бұлағы...» — «...білім — өмір шырағы»).
- нәтиже: бұл әдіс баланың есту жадын жақсартып, халық ауыз әдебиетіне деген қызығушылығын арттырады.

«Цифрлық киіз үй» — инженерлік-конструкторлық ойын

Бұл жұмыс түрі баланың кеңістіктік ойлауын дамытып, ежелгі сәулет өнерімен таныстырады.

Мақсаты: киіз үйдің құрылымын (кереге, ұық, шаңырақ) ЖИ көмегімен тану және құрастыру.

ЖИ рөлі: планшеттегі немесе ақылды тақтадағы ЖИ ассистенті киіз үйдің бөлшектерін шатастырып көрсетеді. Бала бөлшектерді дұрыс орналастырғанда, ЖИ оның атауын дыбыстап, маңызын айтып береді.

Практикалық әрекет: экрандағы үлгіні негізге ала отырып, балалар шағын ағаш модельдермен киіз үйді құрастырады.

«АІ-ертегі: сиқырлы қылқалам» — шығармашылық жоба

Бұл әдіс баланың қиялын дамытып, ертегі кейіпкерлерін заманауи бейнеде көруге мүмкіндік береді.

Мақсаты: кейіпкерлердің сырт келбетін сипаттау арқылы сөйлеу дағдысын жетілдіру.

ЖИ рөлі: балалар «Ер төстік» немесе «Алпамыс» батырдың киімін, қаруын сипаттайды (мысалы: «батырдың дулығасы алтын түсті, сауыты мықты»). Педагог бұл сипаттаманы ЖИ-ге (генеративті нейрожелі) енгізеді.

Нәтиже: ЖИ секундтар ішінде баланың сипаттауы бойынша бірегей сурет салып береді. Бұл баланың «менің сөзімнің маңызы бар» деген сенімін арттырады.

«Тәрдегі бата» — дауыстық интерактив

Ұлттық тәрбиенің негізі — үлкенге құрмет пен жақсы тілек айтуды цифрлық форматта үйрету.

Мақсаты: бата беру дәстүрін үйрену және жаттау.

ЖИ рөлі: интерактивті тақтадағы «ақылды көмекші» ата немесе әже бейнесіне енеді. Балаларға дастарқан басындағы әдеп туралы сұрақтар қояды.

Практикалық әрекет: балалар хормен бата айта бастаса, ЖИ оның соңын «әумин!» деп бекітіп, жақсы тілектер айтады.

«Жеті қазына» — логикалық сұрыптау

Қазақ халқының дүниетанымындағы «жеті қазына» ұғымын ЖИ алгоритмдері арқылы меңгерту.

Мақсаты: заттарды топтастыру, жеті санын қастерлеуді үйрету.

ЖИ рөлі: экранда көптеген суреттер (жүйрік ат, құмай тазы, қару-жарақ, т.б.) Араласып тұрады. ЖИ: «қане, батырдың серіктерін тауып көрші?» деп бағыт береді.

Нәтиже: бала жеті қазынаға жататын нысандарды тауып, оларды цифрлық қоржынға салады.

«Күй құдіреті» — нейро-эстетикалық сергіту сәті

Музыка мен бейнелеу өнерін ЖИ арқылы байланыстыру. Мақсаты: музыканың көңіл-күйін түсіну, ырғақты сезіну.

ЖИ рөлі: құрманғазы немесе тәттімбеттің күйі ойнағанда, ЖИ музыканың ырғағына сай экранда тербелетін қазақ даласының, көшіп бара жатқан ауылдың суреттерін динамикалық түрде өзгертіп отырады.

Практикалық әрекет: балалар күй ырғағымен атқа шапқандай немесе құс болып ұшқандай қимылдар жасайды.

«Алтын сақа» — виртуалды есептеуіш

Асық ойынын математикалық амалдармен ұштастыру.

Мақсаты: санау, қосу және алу амалдарына машықтану.

ЖИ рөлі: бала асықты атқанда, экрандағы ЖИ камерасы асықтың қалай түскенін (алшы, тәйке) анықтайды.

Тапсырма: егер «алшы» түссе — ЖИ 2 ұпай қосады, «бүк» түссе — 1 ұпай алады. Барлық есептеулерді ЖИ тақтада автоматты түрде жүргізіп отырады.

4. Сергіту сәттері және рефлексия

Оқу үдерісінде баланың шаршауын болдырмау үшін ұлттық әуенмен қимылды әрекеттер жасалады. Қорытынды бөлімде балалар өздерінің жасаған жұмыстарына баға беріп, «ақылды көмекшінің» рөлін талқылайды. Педагогтың түйінді тұжырымы келесідей: «жасанды интеллект — көмекші құрал, технология дамыса да, адамгершілік тәрбиесі мен ұлттық құндылықтар мәңгілік сақталады».

5. Күтілетін нәтижелер мен ғылыми тұжырым

Мектепалды даярлық тобында ЖИ мен ұлттық құндылықтарды кіріктірудің нәтижесі келесі индикаторлармен өлшенеді:

1. **Цифрлық сауаттылық:** балалар цифрлық құралды (ақылды тақта, планшет) саналы, қауіпсіз және оқу мақсатында қолдана алады.

2. **Танымдық даму:** ойлау, сөйлеу, салыстыру және талдау дағдыларының ілгерілеуі байқалады.

Құндылықтарды меңгеру: дәстүр мен заманауи технологияның үйлесімін түсініп, адамгершілік тәрбиесін жоғары қояды.

6. Әдістемелік ұсынымдар

Жасанды интеллект технологияларын мектепалды даярлық тобында тиімді қолдану үшін келесі шараларды орындау ұсынылады:

- Цифрлық гигиенаны сақтау: ЖИ құралдарымен жұмыс уақытын санитарлық-эпидемиологиялық талаптарға сай (күніне 15–20 минуттан аспайтын) мөлшерлеу.
- Тәрбиешінің рөлін айқындау: Жасанды интеллект педагогты алмастырушы емес, тек ассистент (көмекші) екенін ескеру. Негізгі эмоционалды байланыс пен тәрбиелік бағыт тәрбиеші арқылы жүзеге асуы тиіс.
- Мазмұн сапасын бақылау: ЖИ генерациялаған (сурет, ертегі, мәтін) мазмұнның ұлттық болмысқа, қазақ тілінің нормаларына және баланың жас ерекшелігіне сай келуін қатаң тексеру.
- Интерактивті орта қалыптастыру: Технологияны тек көрсету құралы емес, баланың белсенді қатысуын (экранды

түрту, дауыспен жауап беру, физикалық ойынмен ұштастыру) қамтамасыз ететін құрал ретінде қолдану.

- Ата-аналармен жұмыс: Үй жағдайында да баланың цифрлық сауаттылығы мен ұлттық құндылықтарын қатар дамыту бойынша кеңестер беру.

7. Қорытынды

Зерттеу жұмысының нәтижелері көрсеткендей, мектепке дейінгі білім беру жүйесіне жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын енгізу — бұл жай ғана техникалық жаңару емес, ол тәрбие мен оқытудың сапалық тұрғыдан жаңа деңгейге көтерілуі. 2026 жылғы заманауи білім беру кеңістігінде «Альфа» ұрпағының танымдық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін тек дәстүрлі әдістермен шектелу жеткіліксіз. Технология мен этнопедагогиканың синтезі баланың бойында «технологиялық сауаттылық» пен «ұлттық кодтың» қатар өсуіне мүмкіндік береді.

Мақалада қарастырылған «Ақылды көмекшімен — ақылды бала» моделі мен ұйымдастырылған іс-әрекеттердің (ҰІӨ) үлгілері келесідей маңызды тұжырымдар жасауға негіз болады:

1. **Интеллектуалды серпіліс:** ЖИ элементтерін қолдану балалардың логикалық ойлауын, есте сақтау қабілетін және тілдік машықтарын дәстүрлі әдістермен салыстырғанда жылдамырақ дамытады. Виртуалды ассистенттермен диалогқа түсу баланың коммуникативтік еркіндігін қалыптастырады.

2. **Құндылықтардың заманауи ренессансы:** Ұлттық ойындар мен салт-дәстүрлердің (асық ату, бата беру, киіз үй құрастыру) цифрлық форматқа көшуі — олардың өміршеңдігін арттырады. Бұл тәсіл ұлттық құндылықтарды «ескінің қалдығы» емес, заманауи, қызықты әрі қолжетімді дүние ретінде қабылдауға жол ашады.

3. **Педагогтің жаңа рөлі:** Жасанды интеллект тәрбиешіні техникалық жұмыстардан босатып, оның назарын баланың эмоционалдық жағдайы мен жеке даму траекториясына бұруға мүмкіндік береді. Педагог бұл жерде техник емес, құндылықтарды бағыттаушы — модератор рөліне ауысады.

Түйіндей айтқанда, жасанды интеллект пен ұлттық тәрбиенің интеграциясы — бұл болашақ ұрпақтың бәсекеге қабілеттілігінің кепілі. Біздің мақсатымыз — технологияны меңгерген, бірақ өз тамырынан ажырамаған, рухани бай және зияткер тұлға тәрбиелеу. Осы бағыттағы әдістемелік ізденістерді тереңдету және ЖИ мүмкіндіктерін мектепке дейінгі тәрбиенің барлық салаларында жүйелі қолдану — заман талабы.

Әдебиеттер:

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. — Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022.
2. Айтбаева А. Б. Этнопедагогика: Оқу құралы. — Алматы: Эверо, 2018. — 176 б.
3. Мұхамбетжанова С. Т., Камалова Г. Б. Білім беруді цифрландыру жағдайында педагогтардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану әдістемесі. — Алматы, 2020.
4. Қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары. — Алматы: «Аруна» баспасы, 2011.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде ата-аналармен бірлескен жұмыстың инновациялық формалары

Кіріспе

Қазіргі қоғамдағы қарқынды өзгерістер мектепке дейінгі білім беру жүйесінен жаңа көзқарас пен жаңашыл тәсілдерді талап етеді. Мектепке дейінгі білім беру жүйесі педагогтер мен ата-аналардың өзара әрекеттесуін баланың толыққанды дамуының негізгі шарты ретінде қарастырады. Баланың жан-жақты дамуы тек педагогтың кәсіби шеберлігіне ғана емес, сонымен бірге отбасының білім беру процесіне белсенді қатысуына тікелей байланысты. Сондықтан мектепке дейінгі мекемелерде ата-аналармен өзара әрекеттесудің тиімді және инновациялық формаларын қолдану ерекше маңызды болып отыр. Отбасы әлеуметтенудің басты институты болып қала берсе де, педагогтердің жүйелі қолдаусыз көптеген ата-аналар тәрбиелік процесті ұйымдастыруда қиындықтарға тап болады, әсіресе өмір ырғағының өзгеруі, ақпараттық ағынның өсуі және қоғамның цифрландыру жағдайында. Дәстүрлі өзара әрекеттесу әдістері, мысалы, ақпараттық сипаттағы ата-аналар жиналыстары, кеңестер және стендтік материалдар біртіндеп өз тиімділігін жоғалтуда. Ата-аналар өздерінің бос уақытын, мүдделерін және цифрлық құзыреттілігін ескеретін динамикалық, тәжірибеге бағытталған және икемді ынтымақтастық формаларын қажет етеді. Сондықтан ата-аналармен бірлескен инновациялық жұмыс формаларын енгізу мектепке дейінгі ұйымдар үшін өзекті міндет болып табылады. Мұндай формалар отбасыны сырттай бақылаушы емес, белсенді қатысушыға айналдыратын білім беру кеңістігін құруға мүмкіндік береді, балалардың тәрбиесі мен білім алуына тікелей қатысушы әріптеске айналдырады. Бұл балабақша, отбасы және бала арасындағы сенімді қарым-қатынасты нығайтып, тәр-

биелік жұмыстың нәтижелілігін арттыруға мүмкіндік береді. Заманауи цифрлық технологиялар, жобалық іс-әрекеттер, интерактивті кездесулер, шеберлік сабақтары сияқты әдістер ата-аналардың қызығушылығын арттырып, тәрбиелеу процесін қолжетімді әрі тиімді етеді. Осы жұмыста мектепке дейінгі ұйымдардағы ата-аналармен бірлескен жұмыстың инновациялық формаларын талдау, олардың артықшылықтары мен мүмкіндіктерін анықтау, сондай-ақ бұл тәсілдердің балалардың дамуына ықпалын көрсету басты мақсат болып табылады.

Біздің бөбекжайда тәрбиеленушілердің отбасыларымен өзара әрекеттесуінде педагогтер мен ата-аналардың бірлескен төмендегідей инновациялық жұмыс формаларын жасадық:

Теориялық талдау ғылыми еңбектерді зерделеу арқылы отбасы-білім беру серіктестігінің заманауи моделдерін, тиімді тәсілдері мен маңызды факторларын анықтауға бағыт болды.

Ата-аналарға жүргізілген сауалнама олардың күтілімдері, өзара әрекетке дайындығы және қатысу белсенділігін нақтылауға жағдай жасады.

Педагогикалық бақылау отбасылардың іс-шараларға қатысу динамикасындағы өзгерістерді айқындап, практикалық процестің шынайы көрінісін көрсетті.

Эксперименттік әдіс жаңа, инновациялық өзара әрекеттесу формаларын енгізу нәтижесінде ата-аналардың белсенділігі артқанын және бірлескен жұмыстың тиімділігі жоғарылағанын дәлелдеді.

Салыстырмалы талдау экспериментке дейінгі және кейінгі деректерді салыстыру арқылы жаңа тәсілдердің оң әсерін анықтап, жүргізілген жұмыстың нәтижелілігін нақты көрсетті. Зерттеу әдістері отбасы мен білім беру ұйымы ара-

А. М. ШАЙГОЗОВА,

«Алпамыс» бөбекжайы» КМҚК,

Балқаш қаласы

Мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында педагогтер мен ата-аналардың бірлескен іс-әрекетін ұйымдастырудың заманауи инновациялық тәсілдері қарастырылған. Отбасы мен балабақша арасындағы дәстүрлі өзара әрекеттестікті жаңарту қажеттілігі әлеуметтік өзгерістер, цифрландыру және мектепке дейінгі білім сапасына қойылатын өсіп келе жатқан талаптар контекстінде негізделген. Зерттеуде ғылыми әдебиеттерді талдау, бақылау, ата-аналарға сауалнама жүргізу және инновациялық формаларды енгізгенге дейінгі және кейінгі оқу процесінің нәтижелерін салыстырмалы талдау әдістері қолданылған. Алынған деректер ата-аналардың қатысуының едәуір артқанын, педагогтер мен отбасының арасындағы коммуникация сапасының жақсарғанын және ересектердің педагогикалық құзыреттілігінің өскенін көрсетеді. Зерттеудің практикалық маңызы — ұсынылған формалар мен әдістемелік ұсыныстарды балабақша педагогтері тәрбиеленушілердің отбасымен жұмысын жоспарлауда қолдана алады.

сындағы ынтымақтастықтың нығайғанын, ата-аналардың белсенді қатысуы артқанын және инновациялық формалардың тиімді екендігін дәлелдеп берді. Зерттеу жұмысына 56 ата-ана, 8 педагог және мектепке дейінгі ұйымның әдіскері қатысты.

Ата-аналармен практикалық бөлімде интерактивті ата-аналар жиналыстары өткізілді. Бұл интерактивтік форматта өткізілген ата-ана жиналыстары ата-аналардың белсене қатысуына, өзара тәжірибе алмасуға және бала тәрбиесіндегі маңызды мәселелерді бірлесе талқылауға мүмкіндік берді.

Дәстүрлі баяндамалардың орнына келесі әдістер қолданылды:

- **«Пікір алмасу арқылы өзара түсінікті арттыру»** атты **дискуссиялар** ата-аналардың пікірін еркін айтуға, ортақ шешім қабылдауға және өзара түсіністікті арттыруға ықпал етті.
- **қысқа тренингтер** ата-аналардың нақты дағдыларын меңгеруіне, бала тәрбиесінде қолануға болатын практикалық тәсілдермен танысуға жағдай жасады.
- **ситуациялық тапсырмалар** шынайы өмірдегі жағдайларды модельдеу арқылы ата-аналарға проблеманы шешудің тиімді жоларын табуға ықпал етті.
- **топтық жұмыс** ынтымақтасты нығайтып, ата-аналар арасында қарым-қатынасты жақсартты және ортақ жауапкершілікті сезінуге мүмкіндік берді.
- **«Аквариум» әдісі** маңызды тақырыпты терең талдауға, әртүрлі көзқарасты салустырып қарауға жағдай жасады.

Жалпы алғанда өткен жиналыстар ата-аналардың педагогикалық мәдениетін көтеруге, бөбекжай мен ата-аналар арасындағы ынтымақтастықты күшейтуге зор ықпал етті.

Сонымен бірге «Ата-ана — бала — педагог» шеберлік сыныптары өткізілді. Көркем өнер бағытындағы жұмыс ата-аналар мен балалардың шығармашылық қабілеттерін ашуға, эмоционалдық байланысын нығайтуға және өнер арқылы өзін дамытуға мүмкіндік берді.

Сенсорлық даму бойынша жұмыстар балалардың ұсақ моторикасын, сезім мүшелерінің қабылдау қабілеттерін дамытуға бағыттады және ата-аналарға үй жағдайында балалармен сенсорлық ойындарды ұйымдастыру жолдарын көрсетті. Сөйлеу және коммуникация шеберлік сыныптары бала мен ата-ана арасындағы тілдік қарым-қатынасты нығайтып, сөйлеуді дамыту әдістерімен таныстырды. Денсаулықты сақтау тәжірибелері ата-аналарға балалардың физикалық дамуы мен денсаулығын нығайтуға арналған жаттығуларды көрсетті. Жаттығулар мен релаксация әдістері күнделікті өмірде қолдану үшін маңызды ұсыныстар берді. «Ата-ана — бала — педагог» форматындағы шеберлік сыныптары отбасы мен мектептің бірлескен әрекетін нығайтып, балалардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасап, бірлескен оқытудың оң тәжірибесін қалыптастырды.

Отбасылардың қатысуымен ұйымдастырылған қысқа жобалар балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға және ата-аналардың білім беру үдерісіне белсенді араласуына мүмкіндік берді. **«Менің ата-аналарымның мамандықтары»** жобасы балаларға әртүрлі мамандықтар туралы нақты түсінік беріп, отбасылық байланыстарды нығайтты, ал ата-аналар өзінің кәсіби тәжірибесімен бөлісу арқылы балаларына үлгі болды. **«Эко-бастама»** экологиялық мәдениетті қалыптастыруға бағытталып, отбасы мүшелерін табиғатты қорғау әрекеттеріне біріктірді. Бұл жоба балалардың жауапкершілік сезімін арттырып, пайдалы экологиялық дағдыларды қалыптастыруға көмектесті. **«Отбасылық дәстүрлер кітабы»** ата-аналар мен балаларға өз әулетінің тарихын зерттеп, құндылықтарын сақтауға, отбасылық бірлікті күшейтуге жағдай жасады. Жалғанда, жобалар ата-аналардың белсенділігін арттырып, олардың отбасылық құндылықтар мен мәдени ерекшеліктер туралы ашық түрде тәжірибе алмасуына жол ашты. Бұл іс-әрекеттер мектеп пен отбасы арасындағы серіктестікті жаңа деңгейге көтерді.

Цифрлық өзара әрекеттесу құралдарының енгізілуі ата-аналар мен педагогтар арасындағы байланыс тиімділігін едәуір арттырды. Электрондық портфолиолар балалардың жетістіктерін жүйелі түрде бақылауға мүмкіндік беріп, ата-аналарға баласының даму динамикасын нақты көруге жағдай жасады. Видеоескертпелер ата-аналарға маңызды ақпаратты қысқа әрі түсінікті форматта алуға мүмкіндік беріп, оқу-тәрбие процесінде жылдам бағдарлануға көмектесті. Білім беру контенті бар мессенджер тобы жедел кері байланыс пен ақпарат алмасуды жеңілдетіп, мектеп пен отбасы байланысын үздіксіз етуге ықпал етті. Апталық «цифрлық есептер» баланың жеке дамуы мен жетістіктері туралы тұрақты ақпарат беріп, ата-аналардың педагогика-

лық үдеріс туралы хабардарлығын арттырды. Осындай цифрлық форматтар ата-аналарға ақпаратты уақытылы алып, оқу процесіне қашықтан да белсенді қатысуға мүмкіндік берді, бұл әсіресе уақыты шектеулі отбасылар үшін өте қолайлы болды.

Бөбекжайда сонымен қатар «Адал азамат» бағдарламасы аясында келесі іс-шаралар өткізілді. Отбасылармен бірлескен «Менің Қазақстаным», «Отбасылық құндылықтар» патриоттық жобалар арқылы ата-ана мен баланың өз елінің тарихын, мәдениетін және отбасының рөлін тереңірек түсінуге мүмкіндік алды. «Адал бала қандай болады?» «Жауапты бала — тәртіпті бала» адалдық, жауапкершілік, сыйластық тақырыптарындағы тренингтер балаларға адамгершілік қасиеттерді практикада қолдануды үйретіп, ата-аналардың да тәрбиелік үдерісте белсенді болуына жағдай жасады. «Адал азамат» шығармашылық жұмыстары «Бір-бірімізге көмектесеміз», «Таза ойыншық-таза орта» атты постерлер, «Менің жақсы әрекетім», «Тапқан затты иесіне қайтардым» атты видеороликтер, «Мен адал бала болғым келеді, себебі...», «Менің адал әрекетім» атты эсселер балалардың қоғамдық құндылықтар туралы өз көзқарасын дамытуына және шығармашылық қабілеттерін көрсетуіне ықпал етті. Ата-аналарға арналған вебинарлар мен видеосабақтар бағдарлама мазмұнын кеңінен түсінуге көмектесіп, отбасылық тәрбиеде осы құндылықтарды жүйелі қолдануға бағыт берді. Атқарылған шаралар патриоттық сезімді, жауапкершілікті, адалдық пен сыйластықты қалыптастырып, бала-ата-ана-мектеп арасындағы ынтымақтастықты жаңа деңгейге көтерді.

Нәтижесінде инновациялық формаларды енгізгенге дейін мектепке дейінгі ұйымның өміріне белсенді қатысқан ата-аналардың үлесі 42 % болды.

Енгізгеннен кейін бұл көрсеткіш 78 %-ке жетті.

Сауалнама бойынша көрсеткіштер:

Параметр	Енгізгенге дейін (%)	Енгізгеннен кейін (%)
Өзара әрекеттесікке қанағаттану	56	87
Жобаларға қатысуға дайындық	40	82
МББҰ мақсаттарын түсіну	48	79
Ынтымастыққа ашықтық	53	85

Қорыта келе ата-аналармен бірлескен инновациялық жұмыс формалары отбасы мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы өзара әрекеттестіктің сапасын едәуір арттырады. Олар ата-аналарды белсенді, қызығушылығы жоғары және өздерінің тәрбиелік іс-әрекеттеріне сенімді етеді. Зерттеу барысында интерактивті, жобалық және цифрлық әдістерді жүйелі қолдану ерекшеліктерінің педагогикалық құзыреттілігінің өсуіне әкелетіні және баланың үйлесімді дамуы үшін жағдай жасайтыны анықталды.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. — Астана, 2007.
2. Бала тәрбиесі мен отбасы ынтымақтастығы: заманауи зерттеулер. — Алматы, 2018.
3. Иванова С. Педагогика дошкольного образования: теория и практика. — М., 2017.
4. Педагогика и инновационные технологии в работе с семьей. — Алматы, 2020.
5. Сидорова Т. Цифровизация в дошкольном образовании. — М., 2019.
6. «Адал азамат» бағдарламасы бойынша әдістемелік нұсқаулық. — Астана, 2021.

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» журналында жарияланатын мақаланы рәсімдеу талаптары

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» журналына мақаланы қалай жариялауға болады?

1. Мақаланың мазмұны журналдың тақырыптық бағыттарына және ғылыми деңгейіне сәйкес келуі қажет.
2. Мақалалар мынадай тілдердің бірінде беріледі: қазақ, орыс немесе ағылшын.
3. Ақпарат баспа және электрондық түрде беріледі (мәтін: А4 форматы, Times New Roman шрифті, 14 мөлшер, беттің параметрлері: сол алаң — 3 см., оң — 1,5 см., жоғарғы — 2 см. және төменгі — 2 см., жол аралық ара қашықтық — бірлік). Мақала көлемі 6 беттен немесе 15 000 белгіден аспауы тиіс.
4. Мақалаға мыналар қоса беріледі:
 - автор (лар) туралы қазақ және орыс тілдеріндегі мәлімет: автордың аты-жөні, қызметі, ғылыми дәрежесі, атағы (егер бар болса); автор жұмыс істейтін мекеменің толық атауы; автордың пошта және электрондық мекен-жайы; байланыс телефондары, автордың жеке фотосуреті;
 - мақаланың қазақ және орыс тілдеріндегі атауы;
 - 10 жолдан аспайтын қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі түйін.
5. Қолжазба соңында әдебиеттер тізімі беріледі, мәтінде дәйексөз тәртібімен сілтемелер нөмірі көрсетіледі.
6. Кестелер және графикалық материалдар мақала мәтіні бойынша орналасады, бұл ретте барлық кестелер және графикалық материалдар жеке файлға жинақталуы тиіс. Диаграммалар және графикалар Microsoft Excel форматында берілуі және қажет болған жағдайда, олардың ең анық жаңғыртуын қамтамасыз ететін сандық деректермен жабдықталуы тиіс.
7. Басып шығарылған мәтінге автор қол қоюы қажет, ал бірнеше автор болған жағдайда барлық бірлескен авторлар қол қояды.
8. Фотоматериалдар және суреттер мәтіннен бөлек электрондық түрде JPEG, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw, Adobe InDesign форматында, олардың ішінде қолданылатын барлық суреттер мен шрифттерді қоса бере отырып ұсынылады. Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Open Office кез келген нұсқасында жасалған немесе сақталған макеттер және фотоматериалдар жұмыста пайдаланылмайды.
9. Редакция жіберілген материалдарды редакциялау құқығын өзіне қалдырады.
10. Көрсетілген талаптарға сәйкес келмейтін қолжазбаларды редакция қарамайды және қайтармайды.

Білім беру жүйесінде қолданылатын заманауи педагогикалық технологиялардың маңыздылығын зерттеу

Ж. Т. АДИБАЕВА,

бастауыш сынып мұғалімі,
«№8 ЖББМ» КММ,
Қарағанды қаласы

Бұл мақалада қазіргі білім беру жүйесінде қолданылатын заманауи педагогикалық технологиялар қарастырылады. Оқу процесін жетілдіру, білім беру сапасын арттыру үшін жаңа технологиялар мен инновациялық әдістерді қолдану өте маңызды. Бүгінгі таңда педагогикалық технологиялар оқыту сапасын арттыруға және оқушылардың оқуын оңтайландыруға ықпал етеді.

Қазіргі білім беру жүйесі үздіксіз даму мен жаңашылдыққа бағытталған. Бұл бағыттың негізгі құрамдас бөлігі — педагогикалық технологиялар. Заманауи педагогикалық технологиялар дәстүрлі оқыту әдістерін жаңартып, білім алушының оқу процесіне деген қатынасын түбегейлі өзгертуге мүмкіндік береді. Қазіргі кезде педагогикада қолданыстағы жаңа әдістер мен технологиялар оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, олардың білім сапасын жоғары деңгейде қамтамасыз етеді. Педагогикалық технологиялар оқушыларға білім беру ісін жеңілдетіп, оқу процесін қызықты әрі тиімді ете алады. Олар оқушының жеке қасиеттері мен қажеттіліктеріне қарай бейімделіп, сабақ барысында оқушының белсенді қатысуын арттыруға мүмкіндік береді.

Білім беру жүйесіне жаңашылдық енгізу барысында педагогикалық технологиялардың маңызы зор. Заманауи педагогикалық технологиялар оқушылардың оқу іс-әрекеттерін дамытуға және жаңа ақпаратты меңгеру процесін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Бұл зерттеу пәнінің өзектілігі бүгінгі таңда білім беру саласында енгізіліп жатқан жаңа технологиялар мен әдістердің тиімділігін зерттеу қажеттілігінен туындады. Сонымен қатар, педагогикалық технологиялардың нәтижелілігі мен олардың оқу процесіндегі тиімділігі педагогика мен білім берудің дамуындағы маңызды бағыт болып табылады. Қазіргі білім беру жүйесінде қолданылатын педагогикалық технологиялардың маңыздылығын зерттеу және олардың білім беру процесіндегі тиімділігін анықтау.

Маңыздылығы:

1. Заманауи педагогикалық технологиялардың теориялық негіздерін қарастыру.
2. Педагогикалық технологиялардың оқушылардың оқу сапасына әсерін талдау.
3. Қазіргі педагогикалық технологиялардың түрлерін және олардың қолдану саласын анықтау.
4. Педагогикалық технологиялардың оқу процесін жетілдірудегі маңыздылығын көрсету.

Педагогикалық технологиялар — бұл оқу процесін ұйымдастырудың жаңа әдістері мен тәсілдеріне негізделген жүйе. Ол оқыту процесін тиімді ету, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру және оқу сапасын жақсарту мақсатында қолданылатын әдістер мен құралдардың жиынтығы болып табылады. Заманауи педагогикалық технологиялар оқушыларды шығармашылыққа баулып, олардың жеке қасиеттерін дамытады. Оқытудың жаңа әдістері мен технологияларының ішінде білім беру процесіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану, проблемалық оқыту, жобалық әдіс, дифференциалды оқыту әдістері кеңінен қолданылып келеді.

Педагогикалық технологиялардың түрлері:

1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар — компьютерлік техниканы, интернет ресурстарын, электронды оқулықтарды, оқу бағдарламаларын қолдану.
2. Проблемалық оқыту технологиясы — оқушының оқу процесінде проблемалық жағдайларды шешу арқылы білім алу әдісі.
3. Жобалық оқыту технологиясы — оқушыларға нақты проблемаларды шешуді тапсырма ретінде беру арқылы білім алуға бағытталған әдіс.
4. Дифференциалды оқыту — әр оқушының жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сай оқыту әдісін таңдау.

Заманауи педагогикалық технологияларды қолданудың артықшылықтары:

- оқушылардың қызығушылығын арттырады — интерактивті құралдар мен цифрлық ресурстар оқушыларды белсенді оқуға тартады;
- білім сапасын жақсартады — оқу материалдары көрнекі, жүйелі әрі жеңіл меңгерілетін болады;
- өз бетінше білім алу дағдыларын дамытады — оқушылар ақпаратты іздеп, өңдеуге, талдауға үйренеді;
- жеке оқыту траекториясын құруға мүмкіндік береді — әр оқушы өз деңгейіне сай білім алады;

- топтық жұмыс және ынтымақтастық дағдыларын қалыптастырады — оқушылар бірлесіп жұмыс істеу, идеялармен алмасу арқылы коммуникативті қабілеттерін дамытады.

Зерттеу нәтижелері педагогикалық технологиялардың білім беру процесінде үлкен маңызға ие екенін көрсетеді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен оқушылардың танымдық белсенділігі артып, оқу процесі қызықтырақ әрі тиімді болады. Сонымен қатар, проблемалық оқыту әдісі оқушылардың өз бетінше шешім қабылдау дағдыларын дамытып, шығармашылық қабілеттерін арттырады. Жобалық оқыту оқушылардың топта жұмыс істеу, бірлесе әрекет ету, лидерлік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Дифференциалды оқыту әдісі әр оқушының жеке қабілеттері мен қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл қазіргі заманауи педагогикалық технологиялардың білім беру жүйесіндегі рөлін жан-жақты қарастыруда жатыр. Педагогикалық технологияларды тиімді қолдану оқушылардың білім

алу деңгейін арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсер етеді.

Теория мен практика арасындағы байланыс педагогикалық технологиялардың тиімділігін анықтауда маңызды рөл атқарады. Теориялық білімді іс жүзінде қолдану арқылы педагогикалық технологиялардың тиімділігі мен ықпалын нақты нәтижелер арқылы бағалауға болады. Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды тиімді пайдалану — оқыту процесінің сапасын арттырудың маңызды факторы. Мұғалімдер инновациялық әдістерді меңгеріп, оларды оқытуда дұрыс қолдана білсе, оқушылардың білім алуға деген ынтасы артып, олардың сыни ойлау, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттері дамиды.

Әдебиеттер:

1. Айтжанова Ж. Б. Педагогикалық технологиялар мен инновациялық әдістер. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Қасымова Ә. М. Заманауи педагогикалық технологиялардың негіздері. — Астана: Келешек баспасы, 2019.

Ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту — оқушының тілдік құзырлығын дамытудың тиімді жолы

Бұл мақалада 5–6 сынып оқушыларына ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқытудың теориялық және практикалық ерекшеліктері қарастырылады. Көркем мәтіндер арқылы оқушылардың оқылым, жазылым, тыңдалым және айтылым дағдыларын дамыту жолдары сипатталады. Әдеби шығармалар тілдің табиғи үлгісін көрсетіп, оқушылардың сөздік қорын байытуға және грамматикалық құрылымдарды контексте меңгеруге мүмкіндік береді. Автор курс мазмұнын ұйымдастыру, әдістерді таңдау және бағалау тәсілдерін ұсынады. Зерттеу нәтижелері көркем әдебиетті пайдалану оқушылардың коммуникативтік және мәдениетаралық құзыреттілігін дамытуға ықпал ететінін көрсетеді.

А. К. БАЙЖАКАНОВА,

ҚО ББ «Н. Нұрмақов атындағы
мамандандырылған
мектеп-лицей-интернаты» КММ

Қазіргі жаһандану жағдайында әлемдік білім кеңістігіне еркін ену — әрбір елдің басты стратегиялық міндеттерінің бірі. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесі қоғам дамуының талаптарына сәйкес үнемі жаңарып, мазмұндық тұрғыдан жетілдіріліп келеді. Білім беру саласындағы жаңартылған мазмұн оқушының функционалдық сауаттылығын, коммуникативтік құзыреттілігін, сыни ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда, ағылшын тілін оқыту үдерісін жетілдіру — уақыт талабы.

Бүгінгі күні ағылшын тілі — халықаралық қарым-қатынас тілі, ғылым мен технологияның, бизнестің, мәдениет пен ақпарат алмасудың негізгі құралы. Сондықтан мектеп қабырғасынан бастап оқушылардың ағылшын тілінде еркін ойлап, өз пікірін жеткізе алатын деңгейге жетуі аса маңызды. Бұл міндетті жүзеге асыруда дәстүрлі грамматикалық әдістермен қатар, тілді табиғи ортаға жақын жағдайда меңгерту тәсілдері ерекше мәнге ие. Соның бірі — ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту.

Көркем әдебиеттің тіл үйретудегі рөлі

Көркем әдеби мәтін — тілдің табиғи қолданысын көрсететін, ұлттық мәдениет пен дүниетанымды танытатын маңызды құрал. Әдеби шығармаларды оқу барысында оқушы тек жаңа сөздер мен грамматикалық құрылымдарды меңгеріп қана қоймайды, сонымен қатар тілдің стильдік ерекшеліктерін, бейнелі сөз оралымдарын, сөйлеу мәдениетін игереді.

Көркем мәтіндер оқушылардың:

- сөздік қорын байытуына;
- оқу, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларын кешенді дамытуына;
- мәтінді талдау, негізгі ойды анықтау, жоспар құру қабілеттерін жетілдіруіне;
- кейіпкерлер іс-әрекетіне баға беріп, өзіндік пікір қалыптастыруына мүмкіндік береді.

Әдеби шығармалар арқылы оқушылар басқа халықтың мәдениетімен, салт-дәстүрімен, өмір салтымен танысады. Бұл олардың мәдениетаралық коммуникация дағдыларын қалыптастырып, толерантты әрі көпмәдениетті тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді.

Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері

«Ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту» таңдаулы курсының негізгі мақсаты — оқушылардың ағылшын тілінде ойлау және сөйлеу қабілеттерін дамыту арқылы олардың тілдік құзырлығын арттыру, көптілді тұлға қалыптастыруға негіз қалау.

Бағдарламаның негізгі міндеттері:

- жалпы тілдік мәдениетті қалыптастыру;
- әр оқушының тілдік қабілетін ашу;
- өз бетінше тіл үйрену дағдыларын дамыту;
- көркем мәтіндерге жүйелі талдау жүргізу;
- тілдік және қарым-қатынастық дағдыларды жетілдіру;
- пәнге деген қызығушылықты арттыру.

Оқыту үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктері

Бағдарлама 5–6 сынып оқушыларына арналған және аптасына 1 сағат, оқу жылы бойынша 34 сағат көлемінде жүргізіледі. Курста танымал ағылшын және америкалық жазушыларының жас ерекшелікке сай, түсінуге жеңіл, қызықты шығармалары ұсынылады.

Сабақ барысында келесі жұмыс түрлері қолданылады:

- мәтінмен кешенді жұмыс;
- жаңа сөздермен жұмыс (сөздік, түсіндірме, аударма);
- мәтінді бөлімдерге бөлу, жоспар құру;
- кейіпкерлерге мінездеме беру;
- рөлдік ойындар ұйымдастыру;
- пікірталас және шығармашылық тапсырмалар орындау.

Коммуникативтік ұстанымға негізделген оқыту әдістері оқушылардың белсенді қатысуына жағдай жасап, тіл үйренуге деген ішкі уәжін арттырады. Жұптық және топтық жұмыстар оқушылардың өзара әрекеттесуін күшейтіп, әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады.

Зерттеу әдістемесі

«Ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту» таңдаулы курсын жүзеге асыру барысында оқытудың заманауи педагогикалық және әдістемелік ұстанымдары негізге алынды. Бағдарлама коммуникативтік, тұлғалық-бағдарлы және әрекеттік тәсілдерге сүйене отырып құрылды.

Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды:

- **Теориялық әдістер:** ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, салыстыру, жинақтау;
- **Практикалық әдістер:** педагогикалық бақылау, сабақ барысында оқушылардың тілдік әрекетін талдау;
- **Тәжірибелік-эксперименттік жұмыс:** 5–6 сынып оқушыларына арналған курсты апробациялау;
- **Диагностикалық әдістер:** оқушылардың тілдік дағдыларын анықтау мақсатында ауызша және жазбаша тапсырмалар, тесттер, шығармашылық жұмыстар жүргізу.

Оқыту үдерісінде мәтінмен кешенді жұмыс әдісі негізгі орын алды. Әрбір көркем мәтін бойынша:

- алдын ала сөздік жұмыс жүргізілді;
- мәтінді түсініп оқу және негізгі ойды анықтау тапсырмалары берілді;
- кейіпкерлерге мінездеме жасау, оқиғаға талдау жасау ұйымдастырылды;
- диалогтік және монологтік сөйлеу жаттығулары орындалды;
- шығармашылық тапсырмалар (эссе, рөлдік ойын, сахналық көрініс) ұсынылды.

Оқыту барысында жұптық, топтық және жеке жұмыс түрлері тиімді қолданылды. Коммуникативтік ұстаным басшылыққа алынып, оқушылардың еркін сөйлеуіне, пікір алмасуына жағдай жасалды.

Зерттеу нәтижелері оқушылардың сөздік қорының молайғанын, сөйлеу белсенділігінің артқанын және мәтінді түсіну деңгейінің жоғарылағанын көрсетті.

Бағдарламаның практикалық маңыздылығы

Бағдарламаның практикалық маңыздылығы — ағылшын тілін оқытуда көркем әдебиетті тиімді құрал ретінде жүйелі қолдану мүмкіндігінде. Бұл курс:

- ағылшын тілін оқытудың сапасын арттыруға;
- оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға;
- тілдік материалды өмірмен байланыстыра меңгертуге;
- оқушылардың сыни және шығармашылық ойлауын жетілдіруге;

- мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бағдарлама жалпы білім беретін мектептердің 5–6 сыныптарында факультативтік немесе таңдаулы курс ретінде қолдануға ыңғайлы. Сонымен қатар, ұсынылған әдістемелік тәсілдерді ағылшын тілі пәнінің негізгі сабақтарында да пайдалануға болады.

Практикалық тұрғыдан алғанда, бағдарлама:

- мұғалімдерге дайын әдістемелік бағыт-бағдар береді;
- сабақ құрылымын жүйелеуге көмектеседі;
- оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға ықпал етеді;
- білім нәтижесін нақты көрсеткіштер арқылы бағалауға мүмкіндік береді.

Осылайша, «Ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту» курсы оқушылардың тілдік дағдыларын дамытумен қатар, олардың тұлғалық, әлеуметтік және мәдени құзыреттерін қалыптастыруға бағытталған тиімді педагогикалық құрал болып табылады.

Бағдарламаны апробациялау нәтижесінде оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығы артқаны, сабаққа белсенді қатысу деңгейі жоғарылағаны байқалды. Оқушылардың сөздік қоры молайып, мәтінді түсіну және өз ойын жүйелі жеткізу дағдылары айтарлықтай дамыды.

Көркем әдебиет негізінде оқыту ағылшын тілін тек грамматикалық ережелер жиынтығы ретінде емес, тірі қарым-қатынас құралы ретінде қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың тілдік білімін терең әрі тұрақты меңгеруіне жағдай жасайды.

Қорыта айтқанда, ағылшын тілін көркем әдебиет негізінде оқыту — оқушылардың тілдік құзырлылығын, коммуникативтік қабілетін және шығармашылық әлеуетін дамытудың тиімді жолы. Мұндай бағдарлама білім берудің ізгілік принциптеріне сай жеке тұлғаның жан-жақты дамуына бағытталып, көптілді, мәдениеті жоғары, бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеуге қызмет етеді.

Жаһандану дәуірінде ағылшын тілін сапалы меңгерген, ойы ашық, дүниетанымы кең тұлға қалыптастыру — заманауи білім беру жүйесінің басты мақсаты. Ал көркем әдебиет — осы мақсатқа жетудің сенімді құралдарының бірі.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. — Астана, 2020.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясы. Шетел тілі (ағылшын тілі) пәні бойынша оқу бағдарламасы. — Астана, 2013.
3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясы. 2022–2023 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беру ұйымдарында ғылым негіздерін оқыту ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат. — Астана, 2022.
4. Сайдикеева С. И., Иманкарина М. М., Куатбеков Қ. Қ. Ағылшын тілі бағдарламасы. — Алматы: Рауан, 1999.
5. Ильина Т. А. Педагогика. — Алматы, 1977.
6. Қоянбаев Ж. Б., Қоянбаев Р. М. Педагогика. — Алматы, 2002.
7. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. — Алматы, 2004.
8. Harmer J. How to Teach English. — London: Longman, 2007.
9. Lazar G. Literature and Language Teaching. — Cambridge University Press, 1993.
10. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. — Pearson Education, 2001.
11. Scrivener J. Learning Teaching. — Macmillan, 2011.
12. Ur P. A Course in Language Teaching: Practice and Theory. — Cambridge University Press, 1996.

Ағылшын тілі сабағында интернет технологиясының көмегімен оқушылардың жазу құзыреттілігін дамыту

Қазақстан әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті елу елдің қатарына енуі үшін: білімді де зерделі, жанжақты дамыған дарынды, қабілетті ұрпақ керек. Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен «XXI ғасыр — ақпараттандыру ғасыры» деп аталды. Қазақстан Республикасы да ғылыми техникалық прогрестің негізгі белгісі — қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді.

Қоғамды ақпараттандыру — экономиканың, ғылымның, мәдениеттің дамуының негізгі шарттарының бірі. Осы мәселені шешудегі басты рөл мектепке жүктеледі. Білім берудің маңызды шарты оқу процесінде білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыра отырып, өздігінен білім алу құштарлығын дамыту болып табылады. Сондықтан да, осы мақсатқа жету үшін білім алушылардың өз бетінше білім алу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған интернет технологиясын ағылшын тілі пәнінде қолдану маңызды. Білім алушыларды қазіргі заман талабына сай технологиямен оқыту әрбір ұстаздың басты міндеттерінің бірі деп есептеймін. Бүгінгі басты мәселеміз — білім сапасы десек, осы білім сапасын арттырудың тиімді жолы білім беру жүйесінде түрлі интернет ресурстарын қолдану, қоғамның алдында тұрған ең басты міндет білім алушылардың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру. Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты бәсекеге қабілетті маман дайындау.

Жазу-адамдар арасындағы қарым-қатынастың маңызды аспектісі; ол сонымен қатар шет тілдерін оқытудың маңызды элементі болып табылады. Дегенмен, сөйлеу, оқу және тыңдау сияқты басқа тілдік дағдыларды үйрету сияқты, жазуды үйрену кезінде белгілі бір қиындықтар туындайды. Мысалы, жазудың нәтижелі сипатына байланыс-

ты оқушыларға нақты коммуникативті атмосфера және сабақта көп уақыт қажет. Өздеріңіз білетіндей, жазу дағдыларын дамыту басқа тілдік дағдыларды үйренумен салыстырғанда көп уақытты қажет етеді. Осыған байланысты интернет желісі ұсынатын интерактивті технологиялар мен құралдар кеңінен таралып, оқу үрдісінде өз орнын алды.

Бүгінгі таңда әлемдегі адамдардың көпшілігі интернетті қарым-қатынас жасау үшін пайдаланады. Лансьен атап өткендей, интернеттің бұрынғы технологиялардан айырмашылығы, интернет адам мен машина арасындағы өзара әрекеттесу құралын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, интернет шетел тілін үйренушілердің оқу, жазу және тіпті тыңдау сияқты дағдыларын жетілдіру мақсатында коммуникативті атмосфераны құру үшін қолданылады.

Интернет бүкіл әлемде адамдар үшін кең таралған және қол жетімді болған сайын, ол мұғалімдер үшін маңызды және шексіз ресурс ретінде қарастырылуда. Мысалы, ағылшын тілі мұғалімдері интернет қосымшаларын коммуникативті мақсатта пайдаланады; қаламдас достардың орнына оқушылар көбінесе ана тілінде сөйлейтіндермен электрондық пошта немесе хабар алмасу қызметтері арқылы хат алмасады. Осылайша, интернетке негізделген оқу материалдары қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу тұрғысынан тиісінше пайдалы.

Бірде-бір мұғалім оқушылардың ынтық қалыптастыру және қолдау үшін қызықты құралдарды пайдаланбай, ағылшын тілін оқыту мақсатына жете алмайды. Қарапайым тілмен айтқанда, технология, әсіресе онлайн платформалар білім беру саласында, әсіресе ағылшын тілін шет тілі немесе екінші тіл ретінде үйренуде жаңа мүмкіндік-

Г. А. АДРЕЙСОВА,

«Абай атындағы
мектеп-интернаты» КММ,

Ж. Б. МАСЖАНОВА,

ағылшын тілі пәні мұғалімдері,
Қошқар ауылы «Қошқар тірек
мектебі (ПО)» КММ,
Ақтоғай ауданы

Біз өз жұмысымызда білім алушыларды сабақта ғана емес, сабақтан тыс уақытта да жазу дағдыларын практикалық оқыту үшін қолданылатын әртүрлі табысты әдістер мен әдістерді қарастырдық, сондай-ақ оқушылардың жазуға деген көзқарасын және интернет-технологияларды пайдалана отырып жазу дағдыларын арттыру мәселелеріне назар аудардық.

тер туғызады. Басқа тілдік дағдылардың ішінде жазу ең нәтижелі дағды болып табылады. Көптеген ағылшын тілін үйренушілердің сөйлеу дағдыларын дамытатыны, бірақ жазу кезінде қиындықтарға тап болатыны байқалды.

Жазу дағдысы оқушылар үшін ағылшын тілін оқитудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қазіргі цифрлық дәуірде ағылшын тілі сабақтарында интернет-технологияларды қолдану оқушылардың жазу құзыреттілігінің дамуын едәуір жақсартып алады.

Ақпараттық технологияларды шет тілдер саласындағы біліммен және дағдылармен ұштастыра отырып пайдалану оқушыларға елдегі және әлемдегі қазіргі экономикалық және әлеуметтік жағдайдың шындықтары туралы түсінік алуға мүмкіндік береді, табысты әлеуметтік бейімделуге ықпал етеді. Интернет оқушылардың да, оқытушының да өзіндік зерттеу жұмысы үшін ағылшын тілі сабағында пайдалануға болатын шексіз ресурстарды ұсынады. Дидактикалық тұрғыдан алғанда, интернеттің дәстүрлі оқыту құралдарынан артықшылығы-шынайы материалдардың қол жетімділігі мен өзектілігі, сондай-ақ мәдениетаралық байланысты қамтамасыз ету.

Шет тілін оқытуда интернет-технологияларды қолдану келесідей нақты практикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

- сөздік қорын заманауи шет тілдік лексикамен байыту;
- жазбаша қарым-қатынас мәдениетін дамыту және жетілдіру;
- жобалау жұмысы шеңберінде әртүрлі ақпараттық материалдарды іздеу және өңдеу дағдыларын дамыту;
- сөйлеу дағдылары мен біліктіліктерін жетілдіру;
- мәдениетаралық диалог негізінде әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті дамыту;
- ана тілінде сөйлейтіндермен тікелей байланыс арқылы шет тілін үйренуде мотивацияны арттыру;
- интернетті пайдалану арқылы шет тілін үйрену дағдыларын дамыту;

Оқушыларды интернет көмегімен жазуға үйрету: Виртуалды шындықтағы сөйлесім электронды пошта арқылы жүзеге асады. Мәдениетаралық құзыреттілікті меңгеру келесідей амалда қолданылады:

1. Достық хат-хабарларды орнату. Хатпен хабарлама алысуды қай сыныпта және тілді білудің қай деңгейінде болсын жүзеге асыруға болады. Оқып жатқан тілді мақсатты бағытталған қолданыстан басқа, достық қарым-қатынасты ұйымдастыру және сол арқылы мәдениетпен танысуға болады. Сонымен қоса айта

кететін жайт, электрондық сөйлесімнің қағаз баспадан өзіндік артықшылығы: ол жылдамырақ, тиімдірек және арзан. Оқушыларға хат-хабарламаларды жазу үшін серіктес табуда келесідей интернет сайттарын ұсына аламыз: TESL-L (computer-assisted language learning sub-branch listserv@cunyvm.cuny.edu) немесе TESL-K-12 сайттарын қолдануға болады.

2. Жазу арқылы байланысты түрлі мақсаттар орнататын: белгілі бір бірлескен жоба жасау, мәселелерді талқылау, толық сынып арасында дискуссия жүргізу сияқты мәдениетаралық қатынасты орнату үшін International Email Classroom Connections сайтын қолдана аламыз (<http://www.syolaf.edu/network/iecc>). Жазылым дағдысы — бұл «коммуникативтік құзыреттілікпен» тығыз байланысты. Бұл ұғым оқушылардың ана тілінде сөйлейтіндермен шет тіліндегі тұлғааралық және интеркулярылық қарым-қатынасты жүзеге асыру үшін жеткілікті білімді игеруін білдіреді.

Жазу дағдысы желіде ақпарат іздеу, шетелдік мамандармен қарым-қатынас және кәсіби өсу құралы ретінде қажет. Жазу дағдыларына мыналар жатады: тезистік баяндау, реферат, эссе, мақала жазу, электрондық пошта арқылы іскерлік хат алмасу, екі жақты жазбаша аударма. Білім алушылардың жазбаша шығармаларының әр түрлі формалары бар. Мысалы, құттықтау хаттары, жазбалар, жарнамалық ұрандар, суреттерге жазулар, хабарландырулар, шағымдар, өтініштер, жеке күнделіктер, очерктер, өлеңдер және басқалар. Оқушыларды шынайы қарым-қатынасқа негізделген ағылшын тіліне үйретуде жазу дағдыларының құзыреттілік дамытудың орны айрықша. Оқу-үйрету әдістерінің ішіндегі жазу — үйренушілердің және мамандардың баяндауы бойынша академиялық және мансаптағы жетістікке жету жолындағы ең қажетті дағды.

Қазіргі таңдағы екінші тілде академиялық жазылымды үйрету туралы әдебиеттерде жазылымның қоғамдық аспектісіне назар аударылады. Алайда үйренушілер осы тақырыпта білімге ие болғанымен, жазу үдерісінде сол білімдерін қолдануда қиындыққа тап болады. Орта сынып оқушыларының жазба жұмыстарын зерттей келе жиі кездесетін қателердің келесі түрлері анықталды:

1. Сөйлем құрылымындағы қателіктер.
2. Сөйлемдерді өзара байланыстыра білмеу.
3. Абзацтарды дұрыс байланыстыра алмауы.
4. Ағылшын тіліндегі артикльдердің дұрыс қолданылмауы.

Білім алушылардың жазу дағдыларын дамыту үшін интернет ресурстарын қолдану тәсілдері:

1) Ағылшын алфавиті мен әріптердің дұрыс жазылуы оқытудың бастапқы кезеңінде оқушыларға қиынға соғуы мүмкін. Бұл әсіресе мектеп жасына дейінгі балалар мен бастауыш сынып оқушыларына қатысты. Бұл мәселені шешуде оптикалық қалам мен интерактивті тақталарды қолдануға болады. Берілген бұл әдіс оқушыларды бастапқы кезеңнен бастап сабаққа ынтасын арттырады.

2) Жазылым дағдысында емле мен грамматикаға қатысты мәселелер жиі кездеседі. Оқушылар жазуда сөздерді дұрыс есте сақтамайды, қателіктер жиі ұшырасады, бұл коммуникативті петицияның дамуына кедергі келтіреді. Емле мен грамматиканы үйрену үшін мәтінді түзету жүйесі бар Write & Improve, Grammarly сияқты мобильді және компьютерлік қосымшаларды пайдалану пайдалы.

3) Кейбір оқушылар мәтінді құрастыруда қиындықтарға тап болады. Бұл дағдыны үйрету үшін біз эссе, хат, мақала және басқа да жазу жұмыстарының шаблондарын немесе мәтінді автоматты түрде өңдеу функциясы бар samples-help.org.uk ресурсын пайдалана аламыз.

4) Жазу дағдыларын дамыту үшін postcrossing халықаралық бағдарламасын қолдануға болады, ол әр түрлі елдердің адамдары арасында ашық хаттар алмасады.

Сондай-ақ шет елдік азаматтармен қарым-қатынас құруда Tandem, HelloTalk, Hi Native, Speaker, Te Mixxer, InterPals, Cambly, Italki сияқты қосымшалар пайдалы болуы мүмкін.

1. Сауатты жазу үшін ағылшын тілінде үнемі оқу және сөздік қорын арттыру қажет. Интернет-ресурстар кез-келген қиындық деңгейіндегі ағылшын тіліндегі әдебиеттерді тез және ақысыз табуға мүмкіндік береді.

2. Академиялық жазудың сапасын арттыру үшін эссе жазу барысында AutoLex, InterAct және autoTutor сияқты қосымшалар пайдалы.

Жазу дағдыларын дамыту кезінде интернет-технологияларды қолдана оты-

рып, бірқатар оқу-дидактикалық тапсырмаларды тиімді шешуге болады, атап айтқанда тұрақты мотивацияны қалыптастыруға, білім алушылардың ойлау қабілеттерін белсендіруге, оқу процесін жаңа шынайы материалдармен қамтамасыз етуге болады. Мұндай оқу процесінде оқушылар материалдармен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады, оқу процесі қарқындалады, оқуға коммуникативті, тұлғалық-бағдарланған және сараланған тәсілді жүзеге асыруға болады.

Сонымен, ағылшын тілі сабағында интернет-технологияларды қолдану білім алушылардың жазбаша құзіреттіліктерін дамытуға ықпал етеді деген қорытынды жасауға болады. Әртүрлі желілік ресурстар мен қосымшалар арқылы оқушылар жазу дағдыларын жетілдіре алады, сөздік қорын кеңейтеді, мәтіндерді қалай құрылымдау керектігін және жазбаша жұмысты дұрыс пішімдеуді үйренеді. Сонымен қатар, интернет-технологиялар оқушыларға ағылшын тілін нақты жағдайларда жаттықтыруға, ана тілінде сөйлейтіндермен сөйлесуге және жазба жұмыстары бойынша кері байланыс алуға мүмкіндік береді. Олай болса, ағылшын тілі сабағында интернет-технологияларды қолдану оқу үдерісін қызықты әрі ынталы етіп қана қоймай, сонымен қатар білім алушылардың жазу дағдыларын тиімдірек дамытуға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Intakhab A. K. Utilization Of Different Technologies And Media In Learning Writing Skill In English: A Case Study // European Journal of Education Studies, 2016.
2. Интернетті ағылшын тілін оқытуда пайдаланудың тиімділігі. — сайт. — URL: <https://stud.kz/referat/show/84819>.
3. Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың жазылым дағдыларын жақсарту жолдары. — сайт. — URL: <https://www.azbyka.kz/agylishyn-tili-sabaktarynda-okushylardyn-zhazylym-dagdylaryn-zhaksartu-zholdary>

«*Ұстаздық
еткен*

*жалықпас,
үйретуден
балаға*

Абай Құнанбаев

Когнитивтік және интеллект-карта технологиялары арқылы оқушы танымын дамыту

Т. Ж. АЛЬЖАНОВА,

«№17 ЖББМ» КММ,

С. Т. МУСАТАЕВА,

«№62 ЖББМ» КММ

Қарағанды қаласы

Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбында когнитивтік және интеллект-карта технологияларын қолдану арқылы оқушылардың танымдық әрекетін дамыту мәселесі қарастырылады. Қазіргі білім беру үдерісінде оқылым, талдау, ақпаратты құрылымдау және дәлелді пікір айту дағдыларын қалыптастырудың маңыздылығы негізделеді. Когнитивтік психология мен визуалды оқыту теорияларына сүйене отырып, мәтінмен жұмыс жасауда карталау технологияларын кезеңдік модель негізінде («оқылым — талдау — визуализация — қорытынды») кіріктіру жолдары ұсынылады. Зерттеу барысында 7-сынып оқушыларының мәтінді түсіну, негізгі ойды ажырату, себеп-салдар байланысын анықтау және ақпаратты жүйелеу дағдыларының даму динамикасы талданды. Мақалада әдістемені практикада қолдану нәтижелері, бағалау критерийлері мен оқу жетістіктерін мониторингтеу бағыттары сипатталады. Нәтижесінде когнитивтік және интеллект-карта технологияларының функционалдық сауаттылықты, сыни ойлауды және метатанымдық қабілеттерді дамытуға ықпал ететіні дәлелденеді.

Түйінді сөздер: когнитивтік карта, интеллект-карта, визуалды модельдеу, оқылым дағдылары, мәтінді құрылымдау, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау.

Кіріспе

Ұсынылып отырған әдістеме когнитивтік және интеллект-карта технологияларын оқу үдерісіне кезеңдік модель негізінде енгізуге бағытталған. Әдістеменің теориялық негізі когнитивтік психология қағидаларына сүйенеді: ақпаратты құрылымдау, мағыналық байланыстарды айқындау және визуалды бейнелеу танымдық жүктемені азайтып, оқу материалының терең меңгерілуіне ықпал етеді.

Әдістеменің басты ерекшелігі — мәтінмен жұмыс жасауды «оқылым — талдау — визуализация — қорытынды» логикасы бойынша ұйымдастыру. Бұл модель оқу әрекетін жүйелеп, оқушының біртіндеп күрделенетін танымдық операцияларды орындауына мүмкіндік береді.

Бірінші кезең — оқылым. Бұл кезеңде оқушылар мәтіннің тақырыбын болжайды, тірек сөздерді анықтайды, негізгі мәселені айқындайды. Мұнда кластер, тірек сөздер картасы, болжам кестесі сияқты құралдар қолданылады.

Екінші кезең — талдау. Оқушылар мәтіндегі негізгі ойды, автор ұстанымын, дәлелдер жүйесін, себеп-салдар байланыстарын анықтайды. Бұл сатыда себеп-салдар картасы, салыстыру кестесі, аргумент схемасы пайдаланылады.

Үшінші кезең — визуализация. Алынған ақпарат когнитивтік немесе интеллект-карта түрінде құрылымдалады. Когнитивтік карта мәтіндегі логикалық қатынастарды (иерархия, себеп-салдар, жіктеу) нақты көрсетсе, интеллект-карта орталық ұғымнан тарайтын ассоциативтік тармақтар арқылы мазмұнды кеңейтеді. Бұл кезеңде оқушылар негізгі және қосымша ақпаратты ажыратып, ұғымдар арасындағы байланыстарды графикалық түрде бейнелейді.

Төртінші кезең — қорытынды және рефлексия. Оқушылар карта негізінде ауызша баяндау жүргізеді, қысқа эссе немесе пікір жазады, өзіндік бағалау жасайды. Бұл кезең

метатанымдық дағдыларды (жоспарлау, бақылау, өзін-өзі бағалау) дамытуға бағытталған.

Әдістеме. Ұсынылып отырған әдістеме когнитивтік және интеллект-карта технологияларын қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жүйелі қолдануға негізделген озық педагогикалық тәжірибе ретінде қарастырылады. Әдістеменің мақсаты — мәтінмен жұмыс барысында оқушылардың ақпаратты қабылдау, талдау, құрылымдау және қайта ұсыну дағдыларын дамыту. Технологияны қолдану оқу үдерісін визуалды модельдеу арқылы ұйымдастыруға бағытталады және «оқылым — талдау — визуализация — қорытынды» кезеңдік логикасына сүйенеді.

Әдістеменің негізгі принциптері мыналар болып табылады:

Құрылымдылық принципі — оқу материалы мағыналық блоктарға бөлініп, жүйелі түрде ұсынылады;

Көрнекілік және визуализация принципі — ақпарат графикалық модель арқылы бейнеленеді;

Белсенділік принципі — оқушы дайын ақпаратты қабылдаушы емес, оны қайта құрастырушы субъект ретінде әрекет етеді;

Саралау принципі — оқу тапсырмалары оқушылардың дайындық деңгейіне сәйкес бейімделеді;

Рефлексия принципі — әр сабақта оқу нәтижесіне талдау жасалып, өзіндік бағалау ұйымдастырылады.

Әдістемені жүзеге асыру барысында жеке, жұптық және топтық жұмыс түрлері үйлестіріледі. Сабақтың бастапқы кезеңінде мәтін мазмұнын болжау және тірек ұғымдарды анықтау жеке жұмыс түрінде орындалады. Бұл кезеңде әр оқушы мәтін тақырыбына байланысты бастапқы білімін белсендіреді. Кейін жұптық талқылау арқылы болжамдар нақтыланып, негізгі ұғымдар іріктеледі. Топтық кезеңде оқушылар

мәтінді бірлесіп талдап, себеп-салдар байланыстарын анықтайды және карта құрастыруға кіріседі.

Саралап оқыту қағидасы сақталып, қабілеті жоғары оқушыларға күрделі интеллект-карта құрастыру, бірнеше дереккөзді біріктіру немесе салыстырмалы талдау жасау ұсынылады. Орта деңгейдегі оқушыларға жартылай дайын құрылым беріліп, оны толықтыру тапсырылады. Қолдауды қажет ететін оқушыларға тірек сөздер мен бағыттаушы сұрақтар ұсынылады. Мұндай саралау тәсілі әр білім алушының танымдық мүмкіндігін ескеруге және оқу жетістігін арттыруға жағдай жасайды.

Когнитивтік карта көбіне ғылыми немесе ақпараттық мәтіндерде қолданылады. Онда негізгі тақырып, қосымша деректер, дәлелдер мен қорытынды арасындағы байланыстар логикалық схема түрінде беріледі. Интеллект-карта көркем мәтіндерде немесе шығармашылық тапсырмаларда тиімді. Орталық ұғымнан тарайтын тармақтар арқылы кейіпкерлер жүйесі, тақырыптық бағыттар, автор идеясы және оқиға желісі көрсетіледі. Сонымен қатар story карта оқиға құрылымын кезең-кезеңімен жүйелеуге, ал сезім картасы кейіпкердің эмоциялық күйін талдауға мүмкіндік береді.

Бағалау мазмұн дәлдігіне, логикалық құрылымға, мағыналық байланыстардың айқындылығына және рефлексия сапасына негізделеді. Қалыптастырушы бағалау әдістері кеңінен қолданылады. Дескрипторлар арқылы оқушы жұмысының нақты өлшемдері белгіленеді. Өзіндік бағалау парақтары білім алушының өз жетістігін саралауына мүмкіндік береді, ал өзара бағалау топ ішінде кері байланыс орнатуға жағдай жасайды. Мұғалім кері байланыс беру кезінде карта құрылымының дұрыстығына ғана емес, оның мазмұн тереңдігіне назар аударады.

Әдістемені енгізу барысында цифрлық құралдарды пайдалану да қарастырылған. Мысалы, интерактивті тақта, онлайн-карта құрастыру платформалары немесе графикалық редакторлар қолданылуы мүмкін. Бұл оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттырып, оқу үдерісін заманауи форматта ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, ұсынылған әдістеме — технологияны мақсатты қолдануға негізделген, құрылымы айқын, кезеңдік ұйымдастырылған педагогикалық жүйе. Ол оқушылардың танымдық (талдау, синтез, жіктеу), тілдік (мазмұндау, дәлелдеу, жүйелі баяндау) және метатанымдық (жоспарлау, бақылау, бағалау) дағдыларын кешенді дамытуға бағытталған. Карталау технологиялары арқылы оқу материалы көзбен көрінетін, мағыналық тұрғыдан ұйымдастырылған модельге айналып, білім алушының саналы әрі нәтижелі оқу әрекетін қамтамасыз етеді.

Практикада қолдану. 7-сынып деңгейінде бұл тәсілдің тиімділігі ерекше байқалады, өйткені осы кезеңде оқушылардың абстрактілі ойлауы қарқынды дамығанымен, ақ-

паратты жүйелі ұйымдастыру мәдениеті толық қалыптаса қоймайды, ал когнитивтік карталар осы олқылықтың орнын толтырып, ойлау мен мазмұнды түсіну арасындағы «көпір» қызметін атқарады. Интеллект-карта технологиясының теориялық сипаттамасы ақпаратты орталық ұғымнан тарамдалатын ассоциативтік құрылым арқылы бейнелеуге негізделеді, мұнда ұғымдар жүйесі тармақтан тармақшаға қарай кеңейтіліп, мәтін мазмұны кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды түрінде жоспарланады, тақырыптық лексика мен терминдер жүйеленеді, ал символдар, белгілер мен қысқа тірек сөздер шығармашылық мазмұндауды ынталандырады.

Интеллект-карта технологиясы ақпаратты орталық ұғымнан тарамдалатын ассоциативтік құрылым арқылы бейнелеуге негізделеді. Бұл технология ұғымдар жүйесін кеңейтуге, мәтін мазмұнын жоспарлауға және тақырыптық лексиканы жүйелеуге мүмкіндік береді. Интеллект-картаның басты артықшылығы — оқушыны репродуктивті емес, продуктивті әрекетке бағыттауы, яғни білім алушы ақпаратты көшірмей, оны қайта құрастырып, өз ойлау жүйесіне сәйкес модельдейді [4]. Оқылым дағдыларын дамытудағы визуалды оқыту тәсілдері оқылым әрекетінің кезеңдік сипатына негізделіп, түсіну, талдау, бағалау және қолдану немесе интерпретация сатыларын өзара байланыстыра ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл үдерісте визуалды тәсілдер әр кезеңге нақты құрал ұсынады: түсіну кезеңінде кластер мен негізгі ой картасы, талдау барысында себеп-салдар картасы мен салыстыру кестесі, бағалау сатысында аргумент картасы мен дәлел-дәйек схемасы, ал қолдану кезеңінде инфографика, жобалық карта және story карта тиімді пайдаланылады. Осылайша визуализация оқылымды көзбен көруге болатын, нақты әрі құрылымды әрекетке айналдырып, оқушының танымдық белсенділігін арттыруға және мәтінмен саналы жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Ұсынылған әдістемелік модель «оқылым — талдау — визуализация — қорытынды» логикасы негізінде құрылған. Бұл модель оқылым әрекетінің кезеңдік сипатын ескере отырып, оқушының мәтінмен жұмыс жасау үдерісін бірізді және жүйелі ұйымдастыруға мүмкіндік береді [5]. Аталған модель оқушының мәтінмен жұмыс жасау әрекетін жүйелі түрде дамытып, оқу нәтижесінің тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Алғашқы кезең — оқылым немесе мағыналық бағдарлау сатысында оқушылар мәтіннің тақырыбын анықтайды, мазмұнына болжам жасайды және негізгі тірек сөздерді іріктейді. Бұл кезеңде оқушы мәтін мазмұнына бағытталып, алдағы оқу әрекетіне дайындық жүргізеді.

Ұсынылған әдістемелік модельдің практикада іске асуы 7-сыныпқа арналған орта мерзімді жоспар үлгісі арқылы айқындалады (1-сурет).

3.2 Орта мерзімді жоспар
7-сынып

Мері	Білім құрылымы тақырыптары	Сабалым тақырыптары	Оқу нәтижелері	Семі ганы	Түрлері	Практика
1.	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	1	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)
2.	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	1	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)	Ақпаратты мәтін бейнелеу әдісі (2 сағат)

1-сурет — Когнитивтік және интеллект-карта технологиялары негізінде құрылған 7-сыныпқа арналған орта мерзімді жоспар фрагменті

Екінші кезең — талдау немесе мағынаны ашу сатысында мәтіндегі негізгі ой айқындалып, автор ұстанымы, дәлелдер жүйесі, кейіпкерлер әрекеті мен олардың өзара байланысы, сондай-ақ себеп-салдар қатынастары талданады. Бұл үдеріс оқушылардың логикалық ойлауын, ақпаратты салыстыру және жинақтау қабілеттерін дамытып, мәтінді терең түсінуіне жағдай жасайды.

Үшінші кезең — визуализация немесе құрылымдау сатысында алынған ақпарат когнитивтік немесе интеллект-карта түрінде бейнеленеді. Оқушылар мәтін мазмұнын бөліктерге бөліп, негізгі және қосымша ақпаратты ажыратады, мағыналық байланыстарды картада көрсетеді. Бұл кезеңде ақпаратты визуалды құрылымдау арқылы оқушының есте сақтау қабілеті күшейіп, оқу материалы жүйелі түрде меңгеріледі.

Төртінші кезең — қорытынды немесе оқу өнімі мен рефлексия сатысында оқушылар жасалған картаға сүйене отырып ауызша баяндау жүргізеді, қысқа эссе немесе пікір жазады, өз оқу әрекетіне өзіндік бағалау жасайды. Бұл кезең білім алушылардың метатанымдық дағдыларын қалыптастырып, алған білімін саналы түрде қолдануына мүмкіндік береді.

Осылайша ұсынылған әдістемелік модель оқу үдерісін кезең-кезеңімен ұйымдастырып, когнитивтік және интеллект-карта технологияларын жүйелі қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, мәтінмен саналы жұмыс жасау дағдыларын дамытуға және оқу нәтижесінің сапасын қамтамасыз етуге негіз болады.

Ұсынылған әдістемелік модельдің практикада іске асуы 7-сыныпқа арналған нақты сабақ үлгілері арқылы айқындалады. Когнитивтік және интеллект-карта технологияларын қолдану негізінде құрастырылған тапсырмалар жүйесі оқылым, талдау және визуализация кезеңдерінің өзара байланысын көрсетеді (2-сурет). Бұл сабақ үлгілері әдістемелік модельдің оқу үдерісінде жүйелі түрде жүзеге асырылатынын дәлелдейді.

1-сабақ
Тақырып: Мағжан Жұмабаев «Қызыл» өлеңі

Оқылым тапсырмалары: Өлеңті оқып, өзінше талдаулар жасау.

Мағжан Жұмабаев – қазақ ақын-жазушысы, қоғам қайраткері, журналист, педагог, ғалым. Оның «Қызыл» өлеңі – қазақ поэзиясындағы ең белгілі еңбектерінің бірі. Бұл өлең – 1920-жылдары жазылған. Оның мағынасы, композициясы, поэтикалық ерекшеліктері туралы оқушылар білімдерін жинақтап, талдау жасайды.

1-тапсырма. Когнитивтік карта құру.
Өлеңті оқып, мағынасы 5 негізгі оймен жинақталып, оқушылар оның негізгі ойларын жинақтап, талдау жасайды.

2-тапсырма. Интеллект-карта құру (3 сағатқа арналған). Өлеңті талдау.
1) Тақырып;
2) Когнитивтік карта;
3) Үлгілер;
4) Ақпарат;
5) Мәтін.

3-тапсырма. «Семі» өлеңіне Мағжан Жұмабаев «Қызыл» өлеңімен салыстыру.
1) Тақырып;
2) Когнитивтік карта;
3) Үлгілер;
4) Ақпарат;
5) Мәтін.

4-тапсырма. «Абай» өлеңіне Мағжан Жұмабаев «Қызыл» өлеңімен салыстыру.
1) Тақырып;
2) Когнитивтік карта;
3) Үлгілер;
4) Ақпарат;
5) Мәтін.

5-тапсырма. «Абай» өлеңіне Мағжан Жұмабаев «Қызыл» өлеңімен салыстыру.
1) Тақырып;
2) Когнитивтік карта;
3) Үлгілер;
4) Ақпарат;
5) Мәтін.

2-сурет. 7-сыныпта когнитивтік және интеллект-карта технологияларын қолдануға негізделген сабақ тапсырмаларының үлгілері

Ұсынылатын практикалық құралдар спектрі когнитивтік және интеллект-карта технологияларын оқу үдерісінде жүйелі қолдануға бағытталған және 7-сынып оқушыларының мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын дамытуға қызмет етеді. Когнитивтік карта мәтіндегі деректерді логикалық блоктарға бөліп, тақырып, негізгі ақпарат, себеп-салдар байланыстары мен қорытынды арасындағы өзара қатынасты көрнекті түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Интеллект-карта тақырыпты кеңейтуге, мәтін мазмұнын жоспарлауға, терминдер мен ұғымдарды топтастыруға және шығармашылық баяндау жасауға жағдай жасайды. Story карта мәтіндегі оқиға желісін басталау, дамуы, шарықтау шегі мен шешімі бойынша кезең-кезеңімен жүйелеп, оқушылардың оқиғаны ретімен түсінуі мен баяндау дағдыларын қалыптастырады. Сезім картасы көркем мәтіндегі кейіпкердің эмоциялық күйін, авторлық позицияны және оқушының жеке қабылдауын бейнелеу арқылы эмпатия мен интерпретациялық ойлауды дамытады. Ал инфографика деректер мен статистикалық мәліметтерді қысқа әрі көрнекі форматта ұсынуға мүмкіндік беріп, анализ бен синтез дағдыларын жетілдіреді. Бұл құралдар 7-сыныптың мәтінмен жұмыс мазмұнына бейімделіп, ұлттық мазмұндағы, тарихи-танымдық, экологиялық және цифрлық тақырыптармен кіріктірілген жағдайда оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Карта технологияларын қолдануда бағалау тек сыртқы көркемдікке емес, мағыналық сапаға негізделуі тиіс. Осыған байланысты мазмұн дәлдігі, құрылымның логикалығы, мағыналық байланыстардың айқындылығы және рефлексия деңгейі негізгі бағалау критерийлері ретінде айқындалады [2] Оқу жетістіктерін мониторингтеу бөлім сайын орындалатын диагностикалық тапсырмалар арқылы жүзеге асырылады. Мәтін бойынша карта құрастыру, қайта баяндау, инфографика жасау сияқты жұмыстар оқылым дағдыларының даму динамикасын бақылауға мүмкіндік береді. Мониторинг нәтижелері мәтінді түсіну деңгейі, негізгі ойды ажырату қабілеті, дәлел келтіру са-

пасы, ақпаратты құрылымдау деңгейі және уақытты тиімді басқару көрсеткіштері арқылы айқындалады.

Когнитивтік және интеллект-карта технологияларын жүйелі қолдану оқушының оқу әрекетін бір мезетте бірнеше деңгейде дамытуға ықпал етеді. Когнитивтік деңгейде ақпаратты өңдеу, құрылымдау және логикалық операцияларды орындау дағдылары қалыптасады; тілдік деңгейде сөздік қорды жүйелеу және мәтін мазмұнын дәл әрі сауатты жеткізу қабілеті дамиды; метатанымдық деңгейде жоспарлау, бақылау және өзіндік бағалау дағдылары жетілдіріледі; ал әлеуметтік-коммуникативтік деңгейде жұптық және топтық талқылау, өз ойын қорғау мәдениеті қалыптасады. Ең маңыздысы — карта технологиялары оқушыға өз ойын сыртқа шығарып, көзбен көруге мүмкіндік береді, соның нәтижесінде мұғалім оқушының түсінуіндегі олқылықтарды дер кезінде анықтап, түзету жұмыстарын жүргізе алады. Бұл үдеріс қалыптастырушы бағалаудың тиімді тетігі ретінде оқу сапасын арттыруға негіз болады.

Ұсыныстар

Когнитивтік және интеллект-карта технологияларын оқу үдерісіне сәтті енгізу үшін ең алдымен мұғалімнің әдістемелік дайындығы маңызды. Педагог карталау тәсілдерінің мақсат-міндетін, құрылымдық ерекшеліктерін және олардың қай кезеңде тиімді қолданылатынын нақты түсінуі қажет. Сондықтан әдістемені енгізбес бұрын шағын көлемді мәтіндермен тәжірибелік апробация жүргізіп, карта үлгілерін дайындау ұсынылады. Алғашқы сабақтарда мұғалім үлгі-карта ұсынып, оны бірлесіп құрастыру арқылы оқушыларды біртіндеп дербес жұмысқа бағыттағаны тиімді.

Әдістемені қолдануда жүйелілік қағидасын сақтау қажет. Карта технологиялары эпизодтық емес, оқу мақсатымен тікелей байланыста тұрақты қолданылғанда ғана нәтижелі болады. Әр сабақта карта құрастыру міндетті емес, алайда мәтінді талдау, жинақтау немесе қорытындылау кезеңінде оны мақсатты енгізу ұсынылады. Сонымен қатар карта түрін сабақтың мақсатына сәйкес таңдау маңызды: ақпараттық мәтіндерде — когнитивтік карта, көркем мәтіндерде — интеллект-карта немесе story карта, пікірталас тақырыптарында — аргумент картасы тиімді.

Нәтижелерді бағалау барысында мазмұндық сапаға басымдық беру қажет. Карта эстетикалық безендірілуімен емес, ондағы логикалық байланыстардың дұрыстығымен, негізгі ойдың нақтылығымен және дәлелдердің жүйелілігімен бағалануы тиіс. Бағалау критерийлері сабақ басында оқушыларға таныстырылып, дескрипторлар арқылы нақтыланғаны жөн. Қалыптастырушы бағалау тәсілдері — өзіндік бағалау, өзара бағалау, кері байланыс парақтары — оқу жетістігін тұрақты бақылауға мүмкіндік береді.

Әдістемені әртүрлі оқу топтарына бейімдеу де маңызды. Қабілеті жоғары оқушыларға бірнеше дереккөзді

біріктіріп, кешенді интеллект-карта жасау немесе зерттеу элементтері бар тапсырмалар ұсынуға болады. Орта деңгейдегі оқушыларға жартылай дайын құрылым беріліп, оны толықтыру тапсырылады. Қолдауды қажет ететін оқушылар үшін тірек сөздер, бағыттаушы сұрақтар немесе дайын блок-схемалар ұсынылады. Мұндай саралау тәсілі әр білім алушының мүмкіндігін ескеруге жағдай жасайды. Әртүрлі контекстерде қолдану мүмкіндігі де ескерілуі тиіс. Қала және ауыл мектептерінде, шағын жинақты сыныптарда немесе көптілді ортада карта технологияларын бейімдеп қолдануға болады. Цифрлық құралдарға қолжетімділік болған жағдайда онлайн-платформалар арқылы интерактивті карталар жасау оқушылардың қызығушылығын арттырады. Ал техникалық мүмкіндік шектеулі жағдайда қағаз форматындағы қарапайым сызбалар да тиімді нәтиже береді.

Қорытынды

Практикалық тұрғыдан мұғалімдерге карталау технологияларын пәнішілік және пәнаралық байланыста қолдану ұсынылады. Мысалы, тарих, география немесе биология пәндеріндегі мәтіндермен жұмыс барысында да карта әдістерін енгізу оқушылардың әмбебап оқу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар сабақ соңындағы рефлексия кезеңінде оқушылардың өз картасын талдап, «нені түсіндім, нені жетілдіру қажет» деген сұрақтарға жауап беруі метатанымдық қабілеттерді дамытады.

Когнитивтік және интеллект-карта технологиялары оқушы танымын дамытудың тиімді тетігі ретінде білім психологиясы мен дидактикадағы когнитивтік тәсілдерге негізделеді: оқу материалы құрылымдалып берілгенде, қабылдау жеңілдейді, ұзақ мерзімді есте сақтау күшейеді, ал ойлау әрекеті салыстыру, талдау, синтез деңгейіне көтеріледі [2]. Сондықтан 7-сыныптағы қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл технологияларды мақсатты қолдану оқушының пәндік нәтижелерімен қатар метатанымдық дағдыларын да (жоспарлау, бақылау, рефлексия) қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қорыта айтқанда, когнитивтік және интеллект-карта технологиялары 7-сынып оқушыларының танымдық әрекетін дамытуда жоғары дидактикалық әлеуетке ие. Бұл технологиялар оқылым әрекетін кезеңдеп ұйымдастырып, ақпаратты мағыналық деңгейде меңгеруге, оқу нәтижесін саналы өнімге айналдыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология. — М.: Педагогика, 1991.
2. Брунер Дж. Процесс образования. — М.: Просвещение, 1977.
3. Найссер У. Когнитивная психология. — СПб.: Питер, 2008.
4. Бьюзен Т. Супермышление. Карты памяти. — М.: Попурри, 2010.
5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. — М.: Народное образование, 1998.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту

Д. О. АРЫНТАЕВА,

Ж. А. БАЙЛЕНОВА,

қазақ тілі және әдебиеті пәні
мұғалімдері,
«№23 ЖББМ» КММ,
Қарағанды қаласы

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сыни ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңыздылығы мен тәсілдері қарастырылады. Мақалада оқушылардың танымдық қабілеттерін жақсартуға бағытталған әдістер, қазіргі білім беру жүйесінде сыни тұрғыдан ойлау мен шығармашылық тәсілдерді тиімді пайдалану тәсілдері қарастырылады.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен сыни ойлау дағдыларын дамыту басты мақсаттардың бірі болып отыр. Әсіресе, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл бағытта жүргізілетін жұмыстар ерекше маңызға ие. Бұл пәндер оқушылардың тіл байлығын, сөздік қорын кеңейтумен қатар, олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға, ойлау қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту мәселесі маңызды орын алуда. Білім беру саласында оқушылардың тек қана ақпаратты меңгеруі ғана емес, сонымен қатар оны шығармашылық тұрғыда өңдеп, сыни тұрғыдан бағалай білуі керек. Осы тұрғыдан алғанда қазақ тілі мен әдебиеті сабақтары ерекше рөл атқарады. Себебі, бұл пәндер оқушылардың әдеби және тілдік дағдыларын ғана емес, олардың шығармашылық ойлау қабілеттерін, өзіндік пікірін қалыптастыруға да бағытталған.

Сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту мәселесі әлемнің әртүрлі елдерінде білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылып келеді. Әр елдің педагогикалық тәжірибесінде осы екі қабілетті дамыту үшін қолданылатын әртүрлі әдіс-тәсілдер бар.

Сыни ойлау — бұл ақпаратты терең талдау, бағалау, салыстыру, қорытынды жасау қабілеті. Бұл дағды оқушылардың тек қабылдаған ақпаратты есте сақтауымен шектелмей, сол ақпаратты жан-жақты түсінуін, сұрақ қоюын, дәлелдер келтіруін және шешімдер қабылдауын талап етеді. Сыни ойлау қабілеті дамыған оқушы кез келген жағдайды немесе мәселеге өз көзқарасын білдіріп, оның шешімін іздей алады.

Шығармашылық — бұл жаңа идеяларды, шешімдерді табу, оларды нақты

өмірде жүзеге асыру қабілеті. Шығармашылықты дамыту барысында оқушылар өз ойын еркін жеткізуге, шығармашылық тапсырмалар арқылы өз жеке қабілеттерін ашуға мүмкіндік алады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтары осы дағдыларды дамыту үшін тиімді алаң болып табылады, өйткені бұл пәндер балалардың сөйлеу мәдениетін, әдеби шығармаларды түсінуін және оларды талдай алу дағдыларын қалыптастырады.

Сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту мәселесі күн тәртібінде тұр. «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің оқыту бағдарламасы жаңа әдістемелермен толықтырылды. Бұл өзгерістер оқушылардың тіл үйрену барысында сыни ойлау қабілеттерін дамытуға, шығармашылықпен жұмыс істеуге бағытталған. Оқушылар әдеби шығармаларды талдау, өз ойын еркін білдіру, мәтіндермен жұмыс істей отырып, шығармашылық тапсырмаларды орындау арқылы өздерінің шығармашылық әлеуетін арттыра алады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сыни ойлау мен шығармашылықты дамытуға бағытталған бірнеше әдіс-тәсілдер қолданылады. Бұл әдістер оқушылардың мәтіндерді терең түсінуіне, шығармашылық жұмыстар орындауына, сондай-ақ сыни тұрғыдан пайымдау жасай білуіне мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушыларға арналған сыни ойлау дағдыларын дамыту әдістері қазіргі оқу бағдарламасында түрлі жобалар арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, «Дебат» әдісі, пікірталастар, топтық жұмыс арқылы оқушылар өз ойларын білдіруді үйренеді, шығармашылық жұмыстар орындау арқылы түрлі тақырыптарды талқылайды. Сонымен қатар, қазақ әдебиетінің үздік шығармаларын талдау, оларды қазіргі заманға бейімдеу, шығармашылық эсселер жазу арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттері шыңдалады.

Қазақстандағы білім беру жүйесінде сыни ойлау мен шығармашылықты дамытуға бағытталған бірнеше жобалар:

- оқушылардың әдеби шығармалар мен мәтіндерді шығармашылық тұрғыда талдау дағдыларын қалыптастыру;
- пікірталастар мен дебаттар ұйымдастыру арқылы сыни ойлауды дамыту;
- оқушыларға арналған шығармашылық жазу жұмыстарын енгізу.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту үшін қолданылатын әдістемелер арасында ең көп тарағаны — проблемалық оқыту, жобалау әдісі, талқылау және пікірталас әдістері. Мұнда оқушыларға шығармашылық тапсырмалар беріліп, олар өз пікірлерін ашық түрде білдіруге үйретіледі. Бұл әдістер оқушылардың жеке ойларын ашып, топта жұмыс істеу дағдыларын дамытады. Оқушылар шығармашылық жобаларды орындау арқылы өздерінің сыни ойлау және шешім қабылдау қабілеттерін дамытуда үлкен тәжірибе алады.

Сонымен қатар, құзыреттілікке бағытталған оқыту да сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту үшін

маңызды әдістемелік тәсіл болып табылады. Бұл тәсіл оқушыларды нақты өмірде кездесетін мәселелерді шешуге бағыттайды. Оқушылар шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында өз білімдері мен дағдыларын тәжірибеде қолдануға үйренеді.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сыни ойлау мен шығармашылықты дамыту — қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды аспектісі. Отандық модель оқушылардың тіл байлығын арттыруға, ойлау қабілеттерін жетілдіруге, шығармашылық әлеуетін ашуға бағытталған. Бұл үрдіс оқушылардың жалпы тұлғалық дамуына да оң әсер етеді. Сыни ойлау мен шығармашылық дағдыларын дамыту үшін оқу бағдарламаларында түрлі әдістемелер мен жаңа технологияларды қолдану маңызды.

Әдебиеттер:

1. Жұмабекова К. Сыни ойлау: теориясы мен әдістемесі. Алматы: Білім, 2018.
2. Құдайбергенова Н. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда шығармашылықты дамыту. 2020.

Логика — как ключ к успешному обучению младших школьников

В данной статье рассматривается проблема развития логического мышления как главного ключа к успешному обучению младших школьников. Логика и дивергентное мышление — открывают путь к осознанному усвоению ребенком знаний, систематическому выполнению заданий и раскрытию творческих способностей. При правильном использовании учителем логических упражнений и приемов познавательная активность учащегося повышается, а учебные достижения развиваются стабильно. Логика имеет большие возможности в развитии не только абстрактного, понятийного, алгоритмического мышления, но и творческого. В своей практической деятельности мы апробировали большое количество приёмов, направленных на формирование дивергентного мышления. Способность мыслить последовательно, умение сочетать мысли по определенным правилам, в оперировании понятиями, суждениями и умозаключениями с использованием законов логики, будет способствовать «уровню интеллектуальных способностей младших школьников, что стимулирует повышение их обучаемости».

Т. А. ВОЛКОВА,

учитель начальных классов

О. А. МАМОЧКИНА,

учитель начальных классов

КГУ «ОШ имени Ю. Н. Павлова»

г. Караганды,

Современная начальная школа направлена не только на усвоение знаний, но и на развитие у ребёнка способности мыслить, рассуждать и принимать решения. В младшем школьном возрасте именно логическое мышление становится основой для формирования учебной самостоятельности, грамотности, способности к анализу и аргументации. Развитое логическое мышление помогает ребёнку осознанно воспринимать учебный материал, видеть связи между предметами, применять знания в нестандартных ситуациях и понимать закономерности окружающего мира. Поэтому системе образования вопрос успешного обучения учащихся стоит на первом месте. Особенно важен период начальных классов — время, когда закладывает-

ся интеллектуальный фундамент личности. Логика играет особую роль в развитии мышления ребенка. Это потому, что логическое мышление учит не запоминать знания, а понимать их и применять в жизненных ситуациях. С помощью логических заданий учащиеся обучаются таким навыкам, как сравнение, анализ, обобщение, аргументация.

Главная задача учителя эффективно использовать методику обучения логике и обеспечить успех каждого ученика в учебном процессе. Кроме того, логическое мышление улучшает память учащегося, культуру речи и навыки формирования собственного мнения. Ребенок с развитой логикой не испытывает затруднений при решении сложных задач по различным пред-

метам. Это также, в свою очередь, способствует повышению качества образования и повышению мотивации учащихся к обучению. Следовательно, ключом к успешному обучению на начальном этапе является систематическое развитие логического мышления.

Начальная школа — это этап, на котором формируется учебная деятельность учащегося, закладывается фундамент мышления. На этом этапе можно обеспечить будущие учебные достижения ребенка, правильно ориентируясь на его мышление. Логика — это искусство упорядочивать, доказывать и делать выводы. В этом смысле развитие логического мышления считается основным условием успешного обучения ученика начальной школы.

Исследования ученых показывают, что мыслительная деятельность детей младшего возраста опирается на наглядность, но при правильно организованных заданиях в них постепенно начинает формироваться абстрактное и дедуктивное мышление.

В выборе методических средств мы опирались на работы Абдуллиной Г. К., Очаковской О. А., Ахмедова Г. С., Нургалиевой А. К., где раскрывается потенциал дидактических игр и логических упражнений для развития логического мышления младших школьников. А также на принципы дивергентного мышления, выделенные Л. Д. Столяренко.

Поэтому систематическое предоставление учащимся этого возраста простых логических заданий развивает у них навыки анализа, сравнения, обобщения, выявления причинно-следственных связей. В своей работе использовали следующие методы обучения:

- наглядные (иллюстрация, демонстрация, наблюдения учащихся);
- словесные (объяснение, беседа, дискуссия, диспут);
- практические (упражнения);
- исследовательский метод

Развитие логики напрямую способствует успеваемости. Решение задачи в математике, нахождение грамматического закона на уроках языка, понимание взаимосвязи явлений в мировоззрении — все это требует логического мышления. Следовательно, очевидно, что в основе успешного обучения в начальной школе лежит логика.

Развитие логического мышления не ограничивается только одной дисциплиной. Она затрагивает все сферы учебной деятельности учащегося.

Во-первых, логическое мышление помогает понять суть учебного материала. Ученик, который просто запоминает знания, быстро забывает, а ребенок, который понимает логически, может применить эти знания в своем жизненном опыте.

Во-вторых, логика лежит в основе дивергентного и критического мышления учащихся. Доказывать свое мнение, а не готовый ответ на поставленный учителем вопрос в классе — показатель успешного обучения.

В-третьих, логика облегчает запоминание ребенка. Понимая причинно-следственные связи, ребенок на долго запоминает информацию.

В-четвертых, ученик с развитым логическим мышлением также будет активен в выполнении творческих заданий. Например, самостоятельное составление конца одной сказки или нахождение пути решения нескольких задач — плод логики.

Кроме того, развитие логики повышает познавательный интерес учащихся. Мальчик спросил: «почему это произошло?», «как решить?» начинает часто задавать вопросы. Это признак любознательности, успешного обучения.

Логическое мышление в начале — также связано с эмоционально-психологическим развитием. Ребенок, решивший логическое задание, испытывает чувство радости, что повышает его интерес к следующим заданиям. Чувство успеха в учебе — главная движущая сила мотивации.

Для развития логического мышления в начальной школе используются различные методы и приемы. Они должны быть тесно связаны с предметами в учебной программе.

- На уроках математики: ребусы, логические задачи, работа с чертежами, конструирование геометрических фигур.
- На уроках литературного чтения: найти основную мысль в тексте, определить причину и следствие события, сравнить героев.
- На уроках естествознания: связывание природных явлений, анализ результатов опыта, работа с картой.
- Через игры: «думай слово, думай быстро», «что лучше?», Такие задачи, как «продолжить цепочку».

Наиболее важным с методологической точки зрения является сохранение последовательности и последовательности в развитии логического мышления. Если задания даны систематически, мыслительная деятельность у ребенка постепенно усложняется. В результате развития логического мышления у младшего школьника формируются следующие достижения:

1. Умение анализировать и систематизировать информацию.
2. Умение соотносить полученные знания по различным предметам.
3. Культура умения четко, аргументированно выражать свои мысли.
4. Умение принимать решения в проблемных ситуациях.
5. Проявлять активность в творческих заданиях.

Эти качества считаются залогом не только успешного обучения, но и будущего личностного развития учащегося. Ребенок с развитой логикой на начальном этапе будет стремиться к лучшим результатам как в средних, так и в старших классах.

Логика — это не только теоретические знания, но и реальный навык, применяемый в повседневной практике. Главный принцип в развитии логического мышления — постепенное увеличение сложности. Вначале дети выполняют простые задачи сравнения, идентификации, затем переходят к поиску причинно-следственных связей, к умозаключениям.

Практическое применение:

Для вторых классов мы разработали программу факультативного курса «Сила логики в разуме». Мы считаем, что данная программа «Сила логики в разуме» развивает у учащихся способность мыслить логически, что включает в себя формирование и тренировку таких мыслительных операций, как анализ, синтез, обобщение и классификация. Она способствует развитию познавательного интереса, уверенности в своих силах и умения решать задачи нестандартными способами. Оказывает большое влияние на всестороннее развитие учащихся, расширяет кругозор и умение находить свое место в обществе.

В эту программу входят 5 разделов:

1. Раздел. Развиваем воображение и креативность
2. Раздел. Креативные способы выражения мыслей
3. Раздел. Развитие нестандартного и дивергентного мышления
4. Раздел. Математика на службе человека
5. Раздел. Логические умозаключения

В основе обучения мы используем: технологию коммуникативного обучения — методика, ориентированная на формирование навыков общения через использование реальных жизненных ситуаций. Использование языкового процесса для решения коммуникативных задач, моделирование реальных ситуаций и активное взаимодействие между учащимися. Технология направлена на развитие коммуникативных навыков и сотрудничества [14].

Интерактивную технологию — основана на активном взаимодействии участников (преподавателя и учеников), а также учеников друг с другом, где каждый вносит свой вклад в общий процесс познания. Это позволяет вовлечь всех обучающихся в активную работу, обмен идеями и знаниями, делая процесс более наглядным, мотивирующим и эффективным.

Технологию ролевых игр — участники принимают на себя роли персонажей и имитируют реальные или выдуманные ситуации. Ключевым элементом является

«роль» — комплекс правил и ограничений, который определяет поведение участника в рамках игрового сценария. Ученики выполняют роли и действуют в воображаемых ситуациях, что помогает лучше понять материал.

В программе используются направления и базовые ценности программы «Адал Азамат» [7], а также региональный компонент: имена людей, название музыкальных инструментов, городов Казахстана, профессий, времен года, месяцев, название суток, дни недели на казахском языке, что помогает расширить кругозор и укрепить связь с родной культурой.

Практическая значимость программы выражается в её универсальности и прикладном характере. Материалы и методические приёмы могут быть использованы:

- на уроках различных предметов для активизации познавательной деятельности;
- во внеурочной деятельности и кружках логико-математического направления;
- в работе с одарёнными детьми и детьми, испытывающими трудности в обучении;
- при организации проектных и исследовательских заданий.

Для определения уровня логического мышления учащихся используем специальные задания. Например, «Найди лишнюю деталь рисунка», «установи правильный порядок слов», «расположи числа в порядке возрастания». С помощью таких заданий оценивается способность учащихся анализировать, синтезировать, сравнивать.

Таблица 1. Примеры заданий для развития логического мышления

Предмет	Тип задачи	Цель	Пример
Математика	Цифровая схема	Развитие навыка продолжения по образцу	2, 4, 6, ...
Литературное чтение	Сравнение персонажей	Обучение анализу	Действие волка и лисы
Естествознание	Поиск причинно-следственной связи	Формирование навыка объяснения явлений	Что меняется на восходе солнца?
Игра	Убери лишнее	Совершенствование навыков сравнения и группировки	Яблоки, абрикосы, помидоры

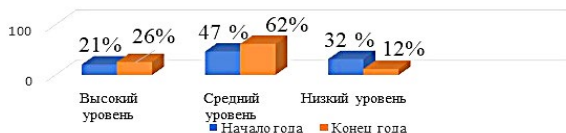
Практика показывает, что систематическое использование логических заданий в начальной школе на уроках и внеурочных мероприятиях — оказывает непосредственное влияние на успешность обучения. Дети учатся думать, доказывать, принимать решения. Эти способности необходимы не только в школьных предметах, но и в повседневной жизни.

Результаты апробации подтвердили эффективность авторской программы факультатива «Сила логики в разуме» для использования в начальной школе.

Итоговые результаты диагностики логического мышления (КИМ) учащихся вторых классов

	На начало исследования (КИМ)	На конец исследования (КИМ)	Итоговый результат (начало года)	Итоговый результат (конец года)
Высокий уровень	2 «А» класс — 9 %	2 «А» класс — 11 %	21 %	26 %
	2 «Б» класс — 6 %	2 «Б» класс — 8 %		
	2 «В» класс — 6 %	2 «В» класс — 7 %		
Средний уровень	2 «А» класс — 20 %	2 «А» класс — 25 %	47 %	62 %
	2 «Б» класс — 11 %	2 «Б» класс — 17 %		
	2 «В» класс — 16 %	2 «В» класс — 20 %		
Низкий уровень	2 «А» класс — 8 %	2 «А» класс — 3 %	32 %	12 %
	2 «Б» класс — 10 %	2 «Б» класс — 4 %		
	2 «В» класс — 14 %	2 «В» класс — 5 %		

Результаты диагностики логического мышления, тестирования 2 «А», 2 «Б», 2 «В» классов 2024-2025 уч.г.

Обработка результатов

100–90 — высокий уровень интеллекта
 80–70 — хорошо развита логика мышления
 60–50 — средний уровень мышления
 40–30 — ниже среднего уровень
 20–10 — низкий уровень (необходимо развивать логику мышления)

Высокий уровень	Средний уровень	Низкий уровень
на 5% >	на 15% >	на 20% <

Из результатов второго тестирования на конец учебного года, мы наблюдаем так же положительную динамику роста внимания и скорости выполнения заданий, что благоприятно влияет на состояние учащихся. Для человеческой жизнедеятельности, для успехов и достижений в жизни, очень важна способность логически мыслить.

Таким образом, логика — надежный инструмент для успешного обучения и воспитания младшего школьника. Главное для учителя — уметь систематически планировать развитие логического мышления и согласовывать его с содержанием каждого предмета.

Рекомендации: логическое мышление — один из основных механизмов успешного обучения младшего школьника. В ходе исследования было установлено, что логические задания и игры развивают у детей внимание, память, умение сравнивать, анализировать и делать выводы. Интегрированные логические упражнения на уроках математики, родного языка, мировоззрения повышают интерес учащихся к предмету, усиливают познавательную активность. Таким образом, систематическое развитие логики не только повышает успеваемость детей младшего школьного возраста, но и закладывает основу для принятия правильных решений в любой ситуации в будущем. Следовательно, ло-

гическое мышление является важным инструментом не только успешного обучения, но и формирования жизненных навыков.

Заключение: Мы констатируем, что последовательность использования указанных методов и технологий выработана на основе положительного опыта и представлена в виде методических рекомендаций по организации практических занятий в таблице «Календарно — тематический план программы». Эта программа факультативного курса обучения, разработана для того, чтобы повысить мотивацию учащихся к изучению математики и развить их интеллектуальные способности.

Ключевой особенностью программы является то, что дети, постоянно используют ранее сформированные методы и приемы умственной деятельности, постепенно расширяют и углубляют круг собственных возможностей в данной сфере. Периодически происходит возврат к ранее прорабатывавшимся сторонам данных способностей, но каждый раз это делается на более высоком, по сравнению с предыдущим этапом, уровне. В результате, не только повышается уровень знаний по математике, но и улучшаются навыки критического мышления, проблемного решения, анализа и логического мышления.

В результате подбора универсальных методов и современных технологий обучения, позволяет добиться максимального всестороннего развития мышления обучающихся. Данная программа не только помогает обучающимся эффективно усваивать знания, но и формирует в них навыки решения нестандартных ситуаций, что становится незаменимым инструментом в будущей профессиональной деятельности.

Литература:

- Абиев Ж., Бабаев С., Кудиярова А. Педагогика. — Алматы: Дарын, 2022. — 480 с.
- Коянбаев Ж. Б., Коянбаев Р. М. Педагогика. — Алматы: Рауан, 2021. — 352 с.
- Айтбаева А., Сламбекова Т. Методика развития логического мышления младших школьников. — Астана: Фолиант, 2023. — 140 с.
- Министерство просвещения РК. Государственный общеобязательный стандарт начального образования (ГОСО). — Астана, 2023.
- Нурғалиева Г. Технологии развивающего обучения в начальной школе. — Алматы: Редакция, 2020. — 210 с.
- Сарсенбаева Г. Повышение познавательной активности учащихся начальной школы. — Павлодар: Кереку, 2021. — 115 с.
- Министерство просвещения РК. Обновлённая программа начального образования. — Астана, 2023.
- Уразалиева Б. Использование логических заданий на уроках математики. // «Начальная школа», №4, 2022. — С. 15–19.
- Алимкулова М. Развитие логического мышления через игровые технологии // «Образование-Инновация», №2, 2023. — С. 42–45.
- Министерство просвещения РК. Цифровые образовательные ресурсы. — <https://www.edupage.kz> (дата обращения: 2025 г.).

Компетентностный подход к работе с одарёнными обучающимися на уроках русского языка в 7 классе

Введение: Современная система образования сталкивается с вызовом необходимости выявления и поддержки одаренных детей. В условиях обновлённого образования РК на 2020–2025 годы» и развития обновлённых учебных содержания образования Казахстана (в рамках Государственной программы «Развитие программ) особое внимание уделяется выявлению и поддержке одарённых учащихся, приоритетом становится не просто передача суммы знаний, а формирование у обучающихся способности применять эти знания в реальных жизненных ситуациях. Особую актуальность эта проблема приобретает на уроках русского языка в основной школе, где закладываются фундаментальные основы языковой личности.

7 класс является переломным этапом в изучении морфологии и синтаксиса. Программа предусматривает изучение таких сложных тем, как причастие и деепричастие, которые требуют высокого уровня абстрактного мышления и аналитических способностей. Для одаренных обучающихся стандартная программа часто оказывается недостаточно насыщенной, что может привести к снижению учебной мотивации и угасанию интереса к предмету.

Теоретический анализ психолого-педагогической литературы (работы Н. С. Лейтеса, В. Д. Шадрикова, А. И. Савенкова) показывает, что одаренность проявляется в способности к нестандартному мышлению, высокой познавательной активности и творческому потенциалу. Однако традиционная методика преподавания русского языка часто ориентирована на репродуктивную деятельность, что не соответствует потребностям одаренных детей. Проблема исследования заключается в противоречии между потенциалом одаренных обучающихся и недостаточной разработанностью методических инструментов компетентностного подхода, адаптированных конкретно для уроков русского языка в 7 классе. Компетентностный подход позволяет сместить акцент со «знания о языке» на «умение использовать язык» как инструмент познания и коммуникации.

Цель данной статьи — описать методику реализации компетентностного подхода в работе с одаренными семиклассниками и проанализировать ее результативность.

Методика: Объектом исследования выступил образовательный процесс на уроках русского языка в 7 классе. Предметом исследования является система компетентностно-ориентированных заданий для одаренных обучающихся. В исследовании принимали участие 25 обучающихся 7 класса. Из них была выделена экспериментальная группа (12 человек), обладающая признаками одаренности (высокий IQ, творческие достижения, лидерские качества), и контрольная группа (13 человек), обучающаяся по традиционной методике. Для решения поставленных задач использовался комплекс методов:

1. Теоретический анализ психолого-педагогической и методической литературы.
2. Педагогическое наблюдение за деятельностью обучающихся на уроках.
3. Диагностика уровня сформированности ключевых компетенций (тестирование, анализ письменных работ).
4. Педагогический эксперимент (констатирующий, формирующий, контрольный этапы).

Под компетентностным подходом в данном контексте понимается организация учебного процесса, направленная на развитие трех основных групп компетенций:

- языковой (владение нормами, умение анализировать языковые единицы);
- коммуникативной (умение строить общение, создавать тексты разных стилей);
- культуроведческой (понимание связи языка и культуры, этикет).

Для одаренных обучающихся задания конструировались по принципу нарастания сложности: от репродуктивного уровня к творческому и исследовательскому.

Практическое применение: Экспериментальная работа проводилась в течение одного учебного полугодия. На констатирующем этапе была проведена входная диагностика, выявившая, что уровень творческой активности и глубины анализа текста в обеих группах находится на приблизительно одинаковом среднем уровне. На формирующем этапе в экспериментальной группе внедрялась система специальных заданий. Рассмотрим пример реализации подхода на уроке по теме «Причастие как часть речи». Традиционное задание для всего класса: «Спишите текст, вставьте

С. К. ДЖАНГАЛИЕВА,

КГУ «ОШ №59»,

г. Караганды

В статье рассматривается проблема реализации компетентностного подхода в работе с одаренными обучающимися на уроках русского языка в 7 классе. Актуальность исследования обусловлена необходимостью модернизации образовательного процесса в соответствии с требованиями современных образовательных реформ в РК (2020–2025 гг), включая обновление учебных программ и потребность в индивидуализации обучения талантливых детей. Цель работы — обосновать эффективность использования компетентностных заданий для развития ключевых компетенций одаренных школьников. В ходе исследования применялись методы педагогического наблюдения, анализа продуктов деятельности и диагностического тестирования. Практическая часть включает описание системы дифференцированных заданий по теме «Причастие» и «Деепричастие». Результаты эксперимента показали положительную динамику в уровне сформированности языковой, коммуникативной и культуроведческой компетенций. В заключении сформулированы рекомендации для педагогов по внедрению данной методики.

пропущенные буквы в причастиях». Задание для одаренных обучающихся (компетентностный уровень):

1. **Исследовательский компонент:** Найдите в художественном тексте (предлагается отрывок из А. С. Пушкина или И. С. Тургенева) все причастия. Определите, какую роль они играют в создании образа героя или пейзажа.

2. **Творческий компонент:** Замените в предложенном тексте глаголы на причастия. Сравните два варианта текста. Какой из них более динамичен, а какой более статичен? Сделайте вывод.

3. **Коммуникативный компонент:** Составьте мини-презентацию (2 минуты) на тему «Почему причастия называют «фотографией действия»?».

Аналогичная работа проводилась по теме «Деепричастие». Одаренным ученикам предлагалось создать лингвистический проект «Деепричастия в рекламе и СМИ», где необходимо было проанализировать корректность употребления деепричастных оборотов в современной речи. Особое внимание уделялось проектным задачам. Обучающимся предлагалось разработать памятку «Как избежать речевых ошибок при использовании причастных оборотов» для учеников в 7 классе. Это требовало не только глубокого знания темы, но и умения адаптировать информацию для другой аудитории (развитие коммуникативной компетенции).

В таблице 1 представлены результаты контрольного среза, проведенного в конце эксперимента. Оценивались три критерия: глубина языкового анализа, качество создания собственного текста, уровень мотивации к предмету.

Таблица 1 — Динамика уровня сформированности компетенций у одаренных обучающихся (в %)

Критерий оценки	Уровень	Экспериментальная группа (до)	Экспериментальная группа (после)	Контрольная группа (после)
Языковая компетенция	Высокий	25	67	31
	Средний	58	33	54
	Низкий	17	0	15
Коммуникативная компетенция	Высокий	17	58	23
	Средний	50	42	62
	Низкий	33	0	15
Учебная мотивация	Высокая	33	83	38
	Средняя	50	17	46
	Низкая	17	0	16

Анализ данных, представленных в табл. 1, свидетельствует о значительном росте показателей в экспериментальной группе. Доля обучающихся с высоким уровнем языковой компетенции выросла с 25 % до 67 %. В контрольной группе, где обучение велось по традиционной методике без акцента на компетентностные задачи для одаренных, рост составил лишь 6 %. Наиболее заметные изменения произошли в уровне учебной мотивации. Одаренные дети, получившие возможность проявить исследовательский интерес и творчество, стали активнее участвовать в олимпиадах и конференциях. Отсутствие учеников с низким уровнем мотивации в экспериментальной группе после эксперимента говорит об эффективности предложенной методики. Качественный анализ работ показал, что обучающиеся экспериментальной группы стали чаще использовать сложные синтаксические конструкции, точнее подбирать синонимы и аргументированно отстаивать свою точку зрения в дискуссиях на уроке. Они перешли от позиции «исполнителя» к позиции «исследователя языка».

Рекомендации

На основе проведенного исследования сформулированы рекомендации для педагогов, работающих с одаренными детьми на уроках русского языка:

1. **Дифференциация заданий.** Не следует давать одаренным ученикам просто больший объем однотипных упражнений. Задания должны отличаться качественной сложностью (анализ, синтез, оценка), а не количественной нагрузкой.

2. **Включение исследовательских элементов.** На каждом уроке необходимо предусматривать возможность для мини-исследования. Например, поиск этимологии слова, анализ авторского знака препинания, сравнение словарных дефиниций.

3. **Использование межпредметных связей.** Компетентностный подход предполагает интеграцию. Связывайте темы русского языка с историей, литературой, информатикой (создание цифровых продуктов).

4. **Смена ролевых позиций.** Позволяйте одаренным обучающимся выступать в роли экспертов, рецензентов работ одноклассников или ведущих уроков. Это развивает лидерские качества и ответственность.

5. **Рефлексия.** Обязательно включайте этап рефлексии, где ученик оценивает не только результат, но и способ своей деятельности. Вопросы «Как я пришел к этому выводу?» важнее, чем «Какой ответ правильный?».

Заключение

Проведенное исследование подтверждает гипотезу о том, что компетентностный подход является эффективным инструментом работы с одаренными обучающимися в 7 классе на уроках русского языка. Реализация данного подхода позволяет не только углубить знания по предмету, но и развить ключевые навыки 21 века: критическое мышление, креативность, коммуникацию и кооперацию. Внедрение системы компетентностно-ориентированных заданий способствует предотвращению «школьной дезадаптации» одаренных детей, вызванной скукой и отсутствием вызова. Ученики воспринимают русский язык не как набор правил, а как живую систему, подлежащую изучению и творческому преобразованию. Результаты эксперимента демонстрируют устойчивую положительную динамику в уровне сформированности языковой и коммуникативной компетенций. Предложенные рекомендации могут быть тиражированы в массовой практике и адаптированы для других классов основной школы. Дальнейшее исследование может быть направлено на разработку цифровых образовательных ресурсов, поддерживающих компетентностный подход для одаренных детей.

Литература:

1. Лейтес Н. С. Психология одаренности детей и подростков. — М.: Академия, 2018. — 336 с.
2. Савенков А. И. Одаренный ребенок в массовой школе. — М.: Сентябрь, 2019. — 224 с.
3. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Интернет-журнал «Эйдос». — 2020. — № 5.
4. Львова С. И. Практикум по русскому языку. 7 класс: пособие для учителей общеобразовательных организаций. — М.: Просвещение, 2022. — 159 с.
5. Рабочая концепция одаренности / Под ред. Д. Б. Богоявленской. — М.: ИНТОР, 2017. — 120 с.

Функционалдық сауаттылықты арттырудың тиімді жолдары

Кіріспе

Қазіргі ақпараттық қоғамда жай ғана білім жинақтау жеткіліксіз. Бүгінгі күннің басты тренді — «өмір бойы білім алу» және сол білімді жарату. Функционалдық сауаттылық — бұл адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және өзгермелі дүниеге тез бейімделуі. Бұл тек оқу мен жазу емес, бұл — шешім қабылдай білу өнері.

Физика — табиғаттың іргелі заңдылықтарын зерттейтін ғылым ретінде осы сауаттылықты дамытуда шешуші рөл атқарады. Қарапайым есептер көбіне белгілі бір формуланы тікелей қолдануға негізделген. Ал күрделі деңгейдегі есептер оқушыдан логикалық талдауды, бірнеше физикалық заңдылықты біріктіруді және модельдеуді талап етеді. Сондықтан, оқушылардың сыни ойлауын дамыту үшін күрделі физикалық есептерді шығару әдістемесін жүйелеу — бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Тақырыптың өзектілігі

Әлемдік PISA (Programme for International Student Assessment) зерттеулері көрсеткендей, көптеген оқушылар формулаларды білгенімен, оны тұрмыстық мәселелерді шешуде қолдана алмайды. Қазақстандық білім беру жүйесінде де білімді академиялық деңгейден практикалық деңгейге көшіру мәселесі өте өзекті болып отыр.

Физика сабақтарында күрделі есептерді жүйелі қолдану оқушылардың тек теориялық білімін бекітіп қана қоймай, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана білуіне, құбылыстар арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды түсінуіне мүмкіндік береді.

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесінің негізгі мақсаты — тек пәндік білімді меңгерген емес, оны өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана ала-

тын, ғылыми тұрғыда ойлайтын, функционалдық сауатты тұлға қалыптастыру болып табылады. Осы тұрғыда жаратылыстану-ғылыми сауаттылық ұғымы ерекше маңызға ие. Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық — жеке тұлғаның табиғи құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсінуі, ғылыми білімді күнделікті өмірде қолдана алуы, ғылыми дәлелдерге сүйене отырып қорытынды жасай білу қабілеті.

Физика сабағында функционалдық сауаттылықты арттыру — теориялық білімді өмірмен байланыстырып, есептер шығару, модельдеу, танымдық-зерттеу тапсырмалары мен STEM технологияларын қолдану арқылы оқушының шығармашылық және сыни ойлауын дамытуды көздейді. Бұл процесс оқушылардың алған білімін практикалық жағдаяттарда, күнделікті өмірде қолдану дағдыларын қалыптастырады.

Теориялық анализ

Функционалдық сауаттылық бірнеше бағыттан тұрады:

Оқу сауаттылығы: Мәтінді түсіну, ақпаратты саралау.

Математикалық сауаттылық: Сандық ақпаратты өмірлік логикаға салу.

Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық: Қоршаған ортадағы құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіндіру.

Теориялық тұрғыдан алғанда, бұл дағдыларды қалыптастыру үшін құзыреттілік тәсіл (competency-based approach) негізге алынады. Яғни, оқушы «Мен не білемін?» дегеннен көрі «Мен не істей аламын?» деген сұраққа жауап іздеуі тиіс.

Әдістеме

Функционалдық сауаттылық — адамның белгілі бір білім саласына қатысты практикалық есептерді және жағдаяттарды шешуде өз білімі мен дағдыларын пайдалана білуі.

А. Ж. ЖАРЫЛҒАСЫН,

«№32 ЖББМ» КММ,
Қарағанды қаласы

Заманауи білім беру беру жүйесінің ең басты талабы — білімді өмірде қолдана білу дағдысын дамытуға арналған. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың әдіс-тәсілдері қарастырылады. Білім алушылардың алған теориялық білімдерін күнделікті өмірлік жағдаяттарда қалай тиімді қолдануға болатынын зерттейді. Мақалада практикалық тапсырмалар мен жағдаяттық есептердің рөліне талдау жасалып, оқыту сапасын көтеру бойынша нақты ұсыныстар берілген.

Функционалдық тапсырмалардың әдіснамалық маңызы олардың зерттеушілік сипатымен анықталады. Мұндай есептерді шешу барысында оқушы:

- гипотеза ұсынады;
- физикалық модель жасайды;
- нәтижені интерпретациялайды;
- ғылыми қорытынды жасайды.

Бұл әрекеттер ғылыми танымның негізгі кезеңдеріне сәйкес келеді.

Функционалдық тапсырмалар оқушылардың жоғары деңгейдегі ойлау дағдыларын дамытумен ерекшеленеді. Мұндай есептерді шешу үшін оқушы тек дайын формуланы қолданумен шектелмей, есептің шартын талдайды, физикалық модель құрады, бірнеше заңдылықты біріктіре отырып шешім табады.

Функционалдық сауаттылық — тұлғаның алған білімін, дағдысын және білігін әлеуметтік, тұрмыстық, кәсіби жағдайларда тиімді пайдалана алу қабілеті.

Функционалдық сауаттылық жаратылыстану пәндерінде, соның ішінде физикада, ерекше мәнге ие. Себебі физика — табиғат құбылыстарын ғылыми тұрғыда түсіндіретін, теория мен практиканы ұштастыратын пән. Физиканы оқытуда функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың негізгі құралы — *есеп шығару әрекеті* болып табылады.

Физикалық модельдеу — функционалдық сауаттылықтың негізі

Физикалық модельдеу — нақты физикалық құбылысты шартты түрде қарапайымдандырып, оның маңызды қасиеттерін сақтай отырып бейнелеу процесі. Модельдеу — ғылыми танымның әмбебап әдісі және физиканы оқытуда ерекше орын алады.

Физикалық модель: нақты нысанды толық көшірмейді; тек есепті шешу үшін маңызды параметрлерді қамтиды. Мысалы, қозғалыс есептерінде: дене нүкте ретінде қарастырылады; үйкеліс ескерілмеуі мүмкін; орта идеалдандырылады.

Физикалық модельдеу және өмірлік жағдаяттар

Функционалдық сауаттылықтың басты белгісі — білімнің өмірмен байланысы. Физикалық модельдеу осы байланысты орнатуға мүмкіндік береді.

Мысалы: көлік қозғалысын модельдеу; электр энергиясын тұтынуды есептеу; жылу алмасу процестерін талдау. Мұндай есептер оқушының: тұрмыстық мәселелерді ғылыми тұрғыда түсінуіне; қауіпсіздік ережелерін саналы қабылдауына ықпал етеді.

Физикалық формулалар физикалық құбылыстардың математикалық модельдері ретінде қарастырылады. Әрбір формула нақты бір тәуелділікті білдіреді

және оның физикалық мәнін түсіну функционалдық сауаттылықтың маңызды көрсеткіші болып табылады. Мысалы, $u=s/t$ формуласы қозғалыстың орташа жылдамдығын сипаттайды. Бұл формуланы механикалық түрде қолдану оқушыны шынайы түсінуге жеткізбейді. Ал егер оқушы:

- жылдамдықтың қозғалыс сипатына әсерін;
- уақыт пен қашықтық арасындағы байланысты;
- формуланың қолдану шекарасын түсінсе,
- онда ол математикалық сауаттылықты физикалық контексте пайдалана алады.

Күрделі есептерде бір формула жеткіліксіз, бірнеше формуланы түрлендіріп, біріктіру қажет болады. Бұл оқушының математикалық икемділігін дамытады.

Пропорционалдық тәуелділіктерді талдау

Физикадағы көптеген шамалар бір-бірімен пропорционал немесе кері пропорционал тәуелділікте болады. Мұндай тәуелділіктерді түсіну функционалдық сауаттылықтың маңызды бөлігі.

Мысалы: $F \sim m$ (күш массамен тура пропорционал); $p \sim 1/V$ (қысым көлемге кері пропорционал).

График, кесте және диаграмма арқылы талдау.

Физиканы оқытуда ақпаратты әртүрлі формада ұсыну — функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңызды шарты. График, кесте және диаграмма — физикалық ақпаратты визуалды түрде көрсету құралдары.

Күрделі есептерде мұндай құралдарды қолдану: деректерді құрылымдауға; заңдылықтарды анықтауға; нәтижені салыстыруға мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылықты бағалауда есептердің рөлі

Әдістеме:

Функционалдық сауаттылықты арттырудың негізгі жолдары мен әдістері:

Контекстік (өмірлік) есептерді қолдану: Физикалық заңдарды (мысалы, жылу құбылыстары, электр энергиясы) тұрмыстық жағдайлармен байланыстырып, есептер шығару.

Зерттеушілік әдістер: Зертханалық жұмыстарды бағытталған эксперименттер ретінде өткізіп, оқушыларды өздігінен қорытынды жасауға үйрету.

Сыни тұрғыдан ойлау: Физикалық құбылыстарды талдау, себеп-салдарлық байланыстарды табу, пікір алмасу және пікірталас ұйымдастыру. Бұл тәсілдер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, бәсекеге қабілетті, алған білімін іс-тәжірибеде тиімді қолдана алатын тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Функционалдық тапсырмаларды классификациялау келесі топтарға жіктеледі:

Сапалық есептер: формуласыз, тек физикалық заңдарға сүйеніп логикалық қорытынды жасауды талап етеді.

Есептеу есептері: Бірнеше бөлімнен тұратын, математикалық түрлендірулері күрделі тапсырмалар.

Графикалық есептер: Ақпаратты графиктер мен кестелерден оқу және оларды интерпретациялау.

Эксперименттік-теориялық есептер: Тәжірибе нәтижелерін талдауға негізделген тапсырмалар.

Функционалдық тапсырмаларды шығарудың кезеңдері.

Әдістемелік нұсқаулықта есепті шығарудың жүйелі алгоритмі ұсынылады:

Талдау (Анализ): Мәтінді мұқият оқып, «белгілі» және «белгісіз» шамаларды ажырату.

Сызба / Модель құру: Физикалық процестің көрнекі бейнесін жасау.

Математикалық модель: Физикалық заңдарды теңдеулер жүйесіне айналдыру.

Есептеу және тексеру: Өлшем бірліктермен жұмыс және алынған жауаптың қисындылығын тексеру.

Тапсырмаларды орындау барысында оқушыдан болжам жасау, тәжірибе нәтижесін талдау, қорытынды шығару талап етіледі.

Әсіресе өмірлік жағдаятқа негізделген есептерге тоқталсақ;

Мысалы, қозғалыс тақырыбы бойынша күрделі есептер: көлік жылдамдығын бағалау; қауіпсіздік арақашықтығын есептеу; энергия шығынын анықтау сияқты өмірлік мәселелерді қамтиды. Бұл оқушының физикалық білімін әлеуметтік маңызы бар мәселелерді шешуде қолдана алуын көрсетеді.

Өмірлік жағдаяттарды енгізу

Функционалдық сауаттылықты дамытудың ең тиімді әдісі — Case-study (жағдаяттық талдау). Оқушыға абстрактті есеп емес, шынайы өмірде кездесетін мәселе беріледі.

Мысалы (Математика мен Экономика ұштасуы):

Жағдаят: Сіздің отбасыңыз жаңа пәтерге жөндеу жұмыстарын жүргізбекші. Сәулетші сізге бөлменің ауданын берді. Сіз дүкенге барып, линолеум мен тұсқағаздың бағасын, олардың қанша орам (рулон) кететінін есептеп, бюджетті (10% артығымен) шығаруыңыз керек. Бұл жерде оқушы тек $S=a \times b$ формуласын қолданып қана қоймайды, сонымен қатар нарықтағы бағаларды салыстыруды, үнемдеуді үйренеді.

Практикалық орындау (Зерттеу нысаны)

1. Есептің рөлі: Жаттандылықтан логикаға көшу.

Дәстүрлі есептер көбіне «берілгенін жазу — формуланы таңдау — есептеу» алгоритміне сүйенеді. Ал

функционалдық сауаттылыққа бағытталған есептердің ерекшелігі — оның контекстілігінде.

Дәстүрлі есеп: «Массасы 2 кг дене 5 м/с жылдамдықпен қозғалса, оның кинетикалық энергиясын тап».

Функционалдық есеп: «Жол апаты кезінде қауіпсіздік жастығы неге адам өмірін сақтап қалады? Соқтығысу күшін азайту үшін уақыт пен жылдамдық қалай өзгеруі тиіс? Импульстің өзгеру заңын пайдаланып дәлелде».

2. Жаратылыстану-ғылыми сауаттылықтың үш тірегі және есеп шығару.

Есеп шығару кезінде оқушы келесі үш бағыт бойынша дамиды:

1. Ғылыми түсіндіру: Есептің мәтініндегі құбылысты тану. Мысалы, «неге қыста терезеде қырау қатады?» деген сұрақты шешу үшін оқушы фазалық ауысуларды (де sublimation) физикалық тұрғыдан түсіндіруі керек.

2. Зерттеу әдістерін қолдану: Күрделі есептерде көбіне эксперименттік деректер беріледі. Оқушы сол деректерден заңдылықты тауып, гипотеза құруы қажет.

3. Деректерді интерпретациялау: Графиктер, кестелер және диаграммалармен жұмыс. Мәліметтерді талдау арқылы шешім шығару — функционалдық сауаттылықтың басты белгісі.

4. Контекстік есептердің құрылымы: Функционалдық сауаттылықты дамытатын есептер әдетте мынадай элементтерден тұрады:

Стимул: Оқушының назарын аударатын жағдаят (мақаладан үзінді, жаңалықтар, өмірлік оқиға).

Мәселе: Шешілуі тиіс нақты сұрақ немесе қайшылық. Деректер: Артық немесе жанама ақпараттар болуы мүмкін, бұл оқушыны ақпаратты сүзуге үйретеді.

5. Есеп шығарудың функционалдық алгоритмі: Сауаттылықты арттыру үшін есеп шығарудың классикалық схемасын «зерттеушілік» схемаға ауыстыру ұсынылады:

1. Мәтінді талдау: Не айтылды? Не сұрап тұр? Бұл қай физикалық бөлімге жатады?

2. Модельдеу: Күрделі процесті қарапайым физикалық модельге (материалдық нүкте, идеал газ және т.б.) айналдыру.

3. Стратегия: Қандай заңдар комбинациясы қажет? (Мысалы, динамика + энергияның сақталуы).

4. Сыни бағалау: Алынған жауап өмірге жанаса ма? (Мысалы, егер велосипедшінің жылдамдығы 200 км/сағ болып шықса, оқушы қатесін таба білуі керек). Дәлелдер мен нәтижелер зерттеулер көрсеткендей, сабақтарында контекстік есептерді жүйелі түрде қолданатын мұғалімдердің оқушыларында: Пәнге деген мотивация 35%-ға артады; Күрделі деңгейлі (С деңгейі) есептерді

шығару көрсеткіші 20%-ға жоғарылайды; Логикалық қателіктер саны азаяды.

Түйін: Функционалдық сауаттылық — бұл «білемін» дегеннен «қолдана аламын» дегенге көшу. Физикалық есептер осы көпірдің негізгі кірпіші болып табылады.

Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін есептің мазмұны оқушының «бұл маған не үшін керек?» деген сұрағына жауап беруі тиіс. Төменде осы бағыттағы контекстік есептің толық үлгісі мен оның функционалдық талдауын ұсынамын.

Контекстік есеп үлгісі: «Электрлі самокаттар: Қауіпсіздік пен Энергия»

Мәтін: Қазіргі қалалық ортада электрлі самокаттар ең танымал көлік түріне айналды. Алайда, олардың қатысуымен болатын жол апаттары жиілеп кетті. Көптеген елдерде самокаттардың максималды жылдамдығын 25 км/сағ (шамамен 7 м/с) деп шектеген. Егер массасы 70 кг адам 15 кг-дық самокатпен осы жылдамдықпен келе жатып, кедергіге соғылса, оның импульсі мен кинетикалық энергиясы қандай болады?

Тапсырмалар:

1. Талдау: Жүйенің (адам + самокат) жалпы кинетикалық энергиясын есептеңіз.

2. Салыстыру: Егер жылдамдық екі есе артса (14 м/с), кинетикалық энергия мен соққы күші қалай өзгереді?

3. Қолдану: Неліктен қауіпсіздік шлемін кию маңызды? Импульстің өзгеру заңы тұрғысынан түсіндіріңіз.

Есепті шығару арқылы қалыптасатын дағдыларды талдау:

1. Физикалық модель құру:

Бұл кезеңде оқушы келесі формуланы қолданады:

$$E_k = mv^2/2$$

Мұндағы m — жүйенің толық массасы ($70+15=85$ кг), v — жылдамдық (7 м/с).

Есептеу: $E_k = 85 \cdot 7^2 / 2 = 2082.5$ Джоуль.

2. Мәселені ғылыми негіздеу (Сын тұрғысынан ойлау)

Екінші сұрақта оқушы жылдамдық пен энергия арасындағы квадраттық тәуелділікті түсінуі керек. Жылдамдық 2 есе артса, энергия 4 есе артады. Бұл оқушыға жылдамдықтың шамалы ғана артуы соққы зардабын неге соншалықты ауырлататынын ғылыми дәлелдеуге мүмкіндік береді.

3. Өмірлік жағдаятпен байланыс (Инженерлік сауаттылық)

Үшінші сұрақ — нағыз функционалдық сұрақ. Оқушы шлемнің рөлін былай түсіндіруі тиіс: Шлемнің ішіндегі жұмсақ материал соққы уақытын (t) ұзартады.

Импульстің өзгеруі (Δp) тұрақты болғандықтан, уақыт (Δt) неғұрлым көп болса, басқа әсер ететін күш (F) соғұрлым аз болады $F = p/t$

Қорытынды: Соққы күші азайып, адам өмірі сақталады.

Күрделі есептер арқылы оқушының деңгейін анықтау үшін келесі кестені қолдануға болады:

Деңгей	Сипаттамасы	Есеп шығарудағы әрекеті
Төмен (Репродуктивті)	Дайын формуланы біледі.	Тек сандарды формулаға қояды.
Орта (Қолданбалы)	Физикалық заңды таниды.	Контекстен физикалық шамаларды бөліп алады.
Жоғары (Функционалды)	Модель құрады, болжайды.	Нәтижені талдап, өмірлік кеңес немесе шешім ұсынады.

Өмірлік жағдаятпен байланысты есеп

Тақырыбы: Механикалық энергияның сақталу және айналу заңы.

Мақсаты: Дененің потенциалдық және кинетикалық энергиясының өзара айналуын сипаттау және есептер шығаруда энергияның сақталу заңын қолдану.

Функционалдық сауаттылық: Оқушының алған теориялық білімін күнделікті өмірдегі (аттракциондар, көлік қозғалысы) құбылыстармен байланыстыра білуі және қауіпсіздік ережелерін физика тұрғысынан түсінуі.

Есептің шарты және шығару жолы

Суреттегі арбашаның қозғалысын қарастырайық.

Есеп: Арбаша биіктігі $h_1 = 20$ м төбешіктің ең жоғарғы нүктесінен үйкеліссіз сырғанап бастайды. Ол биіктігі $h_2 = 12$ м екінші төбешіктен өткендегі жылдамдығы қандай болады? ($g \approx 10$ м/с²).

Шығару жолы (Физикалық моделі):

Берілгені:

$$h_1 = 20 \text{ м}$$

$$h_2 = 12 \text{ м}$$

$$\theta_1 = 0 \text{ (бастапқы жылдамдық)}$$

$$(g \approx 10 \text{ м/с}^2).$$

$$\theta_2 = ?$$

Шешуі:

Энергияның сақталу заңы бойынша, жүйенің толық механикалық энергиясы (E) тұрақты болып қалады: $E_1 = E_2$

$$mgh_1 + \frac{mv_1^2}{2} = mgh_2 + \frac{mv_2^2}{2}$$

Бастапқы жылдамдық нөл болғандықтан ($\theta_1 = 0$):

$$mgh_1 = mgh_2 + \frac{mv^2}{2}$$

Массаны (m) қысқартып, v_2 — ні өрнектейміз:

$$v_2 = \sqrt{2g(h_1 - h_2)}$$

Есептеу: $v_2 = 112,8$ м/с

3. Функционалдық сауаттылық (Талдау)

Бұл тапсырма арқылы оқушы мынадай маңызды сұрақтарға жауап іздейді.

Неге екінші төбешік біріншіден биік бола алмайды?

Жауап: Энергияның сақталу заңы бойынша, үйкеліс болмағанның өзінде арбаша бастапқы биіктіктен жоғары көтеріле алмайды. Ал шынайы өмірде үйкеліс пен ауа кедергісіне байланысты энергияның бір бөлігі жылуға айналатындықтан, келесі төбешіктер әрқашан төменірек болады.

Қауіпсіздік факторы: Арбашаның төменгі нүктедегі жылдамдығы ең жоғары болады. Бұл жерде адам денесіне түсетін күш (асқын салмақ) артады. Конструкторлар осы жылдамдықты есептей отырып, рельстердің беріктігі мен қауіпсіздік белдіктерін жобалайды.

Энергияның түрленуі: Арбаша жоғары көтерілгенде кинетикалық энергия потенциалдыққа, ал төмен түскенде потенциалдық энергия кинетикалыққа (жылдамдыққа) айналады.

Ұсыныстар

Функционалдық сауаттылықты арттыру үшін келесі қадамдарды ұсынамын:

Пәнаралық байланысты күшейту: Физика мен математиканы, химия мен биологияны өмірмен байланыстыра оқыту.

Сын тұрғысынан ойлау: Оқушыларға дайын жауапты бермей, мәселенің шешімін өздеріне тапқызу.

Цифрлық сауаттылық: Ақпаратты интернеттен іздеу барысында «фейк» пен шынайы деректі ажыратуға баулу.

Кері байланыс: Әрбір сабақтың соңында «Бұл білім маған өмірде қай жерде керек болады?» деген сұраққа жауап алу.

Қорытынды

Функционалдық сауаттылық — бұл болашаққа салынған инвестиция. Оқушы мектеп қабырғасынан тек формулаларды емес, сол формулалар арқылы өз өмірін жеңілдететін құралдарды алып шығуы тиіс. Бәсекеге қабілетті тұлға қал ыптастырудың төте жолы — практика мен теорияның бірлігінде.

Физика сабақтарында күрделі есептерді жүйелі қолдану оқушылардың тек теориялық білімін бекітіп қана қоймай, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана білуіне, құбылыстар арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды түсінуіне мүмкіндік береді.

Күрделі физикалық есептер арқылы оқушыларда ғылыми түсіндіру, деректерді талдау, болжам жасау, қорытынды шығару сияқты жаратылыстану-ғылыми сауаттылықтың негізгі компоненттері дамытылады. Сонымен қатар, есептерді шешу барысында оқушылардың сыни ойлау, есептеу мәдениеті, математикалық модельдеу және эксперимент нәтижелерін интерпретациялау дағдылары қалыптасады.

Қазіргі заманда функционалдық сауаттылықтың маңызы ерекше артуда, себебі қоғамда адамның өмір сүру сапасын жақсарту үшін тек кәсіби білім емес, сонымен қатар ақпаратты тиімді өңдеу, қолдану және шешім қабылдай білу қабілеті маңызды бола бастады. Функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған арнайы құрылым мен әдіс-тәсілдер негізінде жасалған. Физика сабақтарында функционалдық тапсырмаларды жүйелі қолдану оқушылардың тек теориялық білімін бекітіп қана қоймай, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана білуіне, құбылыстар арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды түсінуіне мүмкіндік береді. Оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуы мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылды:

- Ақпараттық технологияларды пайдалану дағдылары;
- Қарапайым мәтіндерді талдау және шешімдер қабылдау қабілеттері;
- Қоғамдық өмірде кездесетін жағдайлардан қажетті мәліметтерді алу және оларды дұрыс қолдану.

Тәжірибелік тапсырмалар арқылы сауатты және дұрыс шешімдер қабылдау дағдыларын дамыту. Олардың өз бетімен ақпарат алу, оны талдау және күнделікті өмірде тиімді пайдалану дағдылары жетіледі.

Әдебиеттер:

1. Әбдіқалықова Г. Ә. Қазіргі білім беру жүйесіндегі функционалдық сауаттылықты дамыту жолдары. Алматы: Дарын, 2019 ж. Е. С. Нурбаев. Физика: Интерактивті оқулық, 2020 ж.
2. Баймұратова Н. А. Физика пәні бойынша функционалдық сауаттылықты арттыруға арналған зерттеу жұмыстары. Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2018 ж.
3. Герасимова Н. Н. Физика пәнін оқытуда функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың теориялық және практикалық аспектілері. Мәскеу: Юрайт баспасы, 2017 ж.
4. Кудеринова Р. К., Жүсіпбекова Ж. Қ. Физика пәнінде функционалдық сауаттылықты дамыту әдістемесі. Алматы: Мектеп баспасы, 2020 ж.
5. Мухина Л. С., Горшкова Е. И. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру үшін инновациялық әдістерді қолдану. Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2019 ж.
6. Сарыбаева Д. М., Жұмабеков Р. Т. Физика пәнінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған оқыту әдістері. Алматы: Мектеп, 2021 ж.

Ағылшын тілін оқытуда құндылықтарды жүйелі енгізу жолдары

Бұл мақалада ағылшын тілін оқыту үдерісінде құндылықтарға негізделген педагогикалық тәсілдің маңызы талданады. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында құндылықтарды сабақтың мазмұнына және оқыту әдістеріне жүйелі түрде енгізу жолдары айтылады. Сонымен қатар құндылыққа бағытталған оқыту оқушылардың тілдік дағдыларымен қатар адамгершілік және әлеуметтік қасиеттерін де нығайтатынын дәлелдейді.

А. Қ. ЖОРТАРОВА,

«№19 ЖОББМ» КММ,

Қарағанды қаласы

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының тұлғалық дамуын, адамгершілік қасиеттерін және әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру басты міндеттердің біріне айналды. Жаңартылған білім беру мазмұны бұл талапты әр пәннің ішінде жүзеге асыруды көздейді, соның ішінде ағылшын тілі сабағы құндылықтарды меңгертудің тиімді алаңы болып отыр. Себебі шетел тілін үйрену оқушыны өзге мәдениеттерді түсінуге, толеранттылық танытуға, мәдениетаралық қарым-қатынас жүргізе білуге бағыттайды.

Ағылшын тілі сабағында құндылықтарды мақсатты түрде кіріктіру оқыту процесінің тәрбиелік мәнін күшейтеді. Сабақ мазмұнында көрсетілетін «құрмет», «ынтымақтастық», «жауапкершілік», «адалдық» сияқты құндылықтар тілдік дағдылармен қатар оқушының адамгершілік ұстанымын, сыни ойлауын және әлеуметтік мінез-құлқын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, қазіргі білім беру ортадағы цифрлық ресурстарды қолдану оқушылардың медиа сауаттылығы, ақпараттық қауіпсіздік пен онлайн этика сияқты жаңа құндылықтарды меңгеруін талап етеді.

Осыған байланысты ағылшын тілін оқытуда құндылыққа негізделген тәсіл тек тілдік құзыреттікті арттырумен шектелмей, оқушылардың тұлғалық, мәдениетаралық және әлеуметтік қасиеттерін кешенді түрде дамытудың маңызды құралына айналып отыр. Бұл тәсіл білімді практикалық өмірмен байланыстырып, оқушының алған білімі мен құндылықтардың маңызын терең түсінуіне мүмкіндік береді. Осылайша, құндылықтар қазіргі

білім беру жүйесінде оқушы тұлғасын қалыптастырудың негізгі компоненттерінің біріне айналып отыр. Әсіресе шетел тілін оқытуда құндылықтық бағыт оқушылардың мәдениетаралық коммуникациясын, адамгершілік қасиеттерін және әлеуметтік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады.

Ағылшын тілін оқыту үдерісінде құндылықтарды қалыптастыруды мақсатты және жүйелі түрде ұйымдастыру үшін мұғалім әр сабақта тілдік тапсырмалармен қатар адамгершілік, әлеуметтік және мәдени бағдарларды дамытатын әдіс-тәсілдерді қолдануы маңызды. Төменде ағылшын тілінде жиі қолданылатын және құндылықтарды табиғи түрде қалыптастыруға мүмкіндік беретін тиімді әдістер тізімі берілген.

1 Мәтінмен жұмыс негізіндегі құндылықтарды енгізу әдісі (Value-based Reading Activities)

Мәтіндермен жұмыс жасауда, мәтіннің тек тілдік дағдыларды дамытуға ғана емес, оқушылардың құндылықтық бағдарын қалыптастыруға да ықпал ететінін көрсеткім келеді. Мәтін арқылы оқушылар кейіпкерлердің әрекеттерін талдап, өмірлік жағдайларды бағалау арқылы түрлі құндылықтарды түсінеді. Мен мұғалім ретінде сұрақтар мен рефлексиялық тапсырмалар арқылы оқушыларды құндылықтарды саналы түрде анықтауға, жағымды және жағымсыз әрекеттерді салыстыруға, өз тәжірибесімен байланыстыра ойлауға бағыттаймын. Осылайша мәтіндік жұмыс оқушының сыни ойлауын, моральдық пайымдауын дамытып, тілдік дағ-

дыларымен бірге тұлғалық қалыптасуына ықпал етеді. Сонымен қатар, ағылшын тіліндегі көркем және ақпараттық мәтіндер оқушылардың адамгершілік қасиеттерін дамытуға өте қолайлы. Мен мәтінді тек грамматика немесе сөздік қоры үшін ғана емес, оның астарындағы құндылықтық мазмұнды ашу үшін қолданамын.

Қолдану тәсілдері:

- кейіпкер әрекетін бағалау (*Was the character honest? Was the character responsible?*);
- құндылықтарды мәтіннен табу (*Find examples of kindness / respect / cooperation in the story*);
- моральдық дилемма талдау (*What would you do if you were in this situation?*);
- жағымды және жағымсыз әрекеттерді салыстыру.

Қалыптасатын құндылықтар: мейірімділік, жауапкершілік, адалдық, эмпатия, құрмет.

2 Рөлдік ойындар және жағдаяттық сөйлесу (Role-play & Situational Speaking)

Бүгінгі сабақта рөлдік ойындар мен жағдаяттық сөйлесудің оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға ғана емес, құндылықтарды тәжірибеде меңгеруге де ықпал ететінін көрсеткім келеді. Оқушылар шынайы өмірге жақын сценарийлер арқылы мейірімділік, жауапкершілік, құрмет және ынтымақтастық сияқты қасиеттерді қолдануды үйренеді. Сонымен қатар, жағдаяттық диалогтар оқушылардың өз ойын жеткізу және өзгелердің пікірін тыңдау қабілетін жетілдіреді. Рөлдік ойындар оқушы-

ларға өмірдегі моральдық таңдауларды қауіпсіз оқу ортасында зерттеуге мүмкіндік береді.

Қолдануға болатын рөлдік жағдаяттар:

- қақтығысты мәдениетаралық жағдай (*misunderstanding between people from different cultures*);
- көмек көрсету жағдайы (*helping someone in need*);
- ынтымақтастық талап етілетін тапсырма (*team project planning*);
- әділдік пен құрметті қажет ететін диалог (*solving a disagreement respectfully*).

Қалыптасатын құндылықтар: ынтымақтастық, толеранттылық, құрмет, ашықтық, жауапкершілік.

3 Жобалық жұмыс (Project-Based Learning)

Ағылшын тілін оқытуда жобалық жұмыс оқушыларға тілдік дағдыларын жетілдіруге және құндылықтарды тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді. Топтық немесе жеке жобалар арқылы олар ынтымақтастық, жауапкершілік, мейірімділік және мәдениетаралық түсінік сияқты қасиеттерді меңгереді. Сонымен қатар, жобалық тапсырмалар оқушыларды зерттеуге, бірлесе жұмыс істеуге және өз еңбегіне жауапкершілікпен қарауға үйретеді.

- *My Community Values* — өз ортасының құндылықтарын зерттеу;
- *Eco-friendly School* — экологиялық жауапкершілік тақырыбы;
- *Being a Good Digital Citizen* — цифрлық мәдениет;
- *Cultural Diversity Around the World* — әртүрлі мәдениеттерге құрмет.

Қалыптасатын құндылықтар: жауапкершілік, ынтымақтастық, көшбасшылық, еңбексүйгіштік, азаматтық белсенділік.

4 Пікірталас әдісі (Debate & Discussion)

Пікірталас оқушыларды өз ойын дәлелдеуге, өзгелердің пікірін тыңдау-

ға және сыни ойлауға үйрететін тиімді әдіс болып табылады. Бұл әдіс арқылы оқушылар адалдық, құрмет, пікір алуандығын қабылдау және жауапкершілік сияқты құндылықтарды тәжірибеде меңгереді, өз пікірін дәлелді түрде білдіру және басқа көзқарастарды сыйлау дағдыларын дамытады.

Қолдану тәсілдері:

- этикалық сұрақтар бойынша пікірталас (*Is it always right to tell the truth?*);
- әлеуметтік мәселелерге байланысты талқылау (*How can we reduce bullying?*);
- мәдениетаралық салыстыру.

Қалыптасатын құндылықтар: сыни ойлау, құрмет, адалдық, пікір алуандығын қабылдау, жауапкершілік.

5 Диалогтық оқыту (Collaborative Dialogue)

Диалогтық оқытуда оқушылар бірімен идея алмасып, өз ойларын еркін жеткізеді, бұл олардың қарым-қатынас мәдениетін дамытады. Сонымен қатар, бұл әдіс ынтымақтастық, өзара құрмет және жауапкершілік сияқты құндылықтарды тәжірибеде меңгеруге мүмкіндік береді.

Тәсілдері:

- жұптық сұхбат (*pair interview*);
- топтық пікір бөлісу (*think-pair-share*);
- проблемалық жағдай шешу (*problem-solving tasks*).

Қалыптасатын құндылықтар: коммуникация мәдениеті, өзара құрмет, ынтымақтастық.

6 Мәдениетаралық коммуникацияға негізделген тапсырмалар (Intercultural Activities)

Ағылшын тілі — әлем мәдениеттеріне ашылған терезе. Сабақ барысында түрлі елдердің дәстүрлері, тұрмысы, құндылықтары салыстырылып, оқушыларда мәдениетаралық түсінік қалыптасады. Мұндай тапсырмалар оқушыларға басқа елдердің ерекшеліктерін түсінуге, өз мәдениетін бағалауға және

халықаралық деңгейде дұрыс қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, олар өз елін құрметтеуге, патриоттық сезімді дамытуға және отанды сүюге тәрбиелейді.

Қолдану тәсілдері:

- Елдер мәдениетін салыстыру, әдет-ғұрыптарын талдау;
- Ұлттық мерекелер, дәстүрлер туралы презентациялар дайындау;
- Қысқа рөлдік ойындар арқылы шетелдік сценарийлерді тәжірибеде көрсету.

Қалыптасатын құндылықтар:

Толеранттылық, құрмет, ашықтық, мәдениетаралық түсінік, сын тұрғысынан ойлау, әртүрлі пікірлерді қабылдау қабілеті, өз елін сүйе білу және патриоттық сезім.

7 Цифрлық сауаттылық және жасанды интеллект арқылы құндылықтарды дамыту (Digital Citizenship & AI in ELT)

Ағылшын тілін оқытуда цифрлық сауаттылыққа бағытталған тапсырмалар мен жасанды интеллект (ЖИ) құралдары оқушылардың құндылықтық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Ақпараттың шынайылығын тексеру, онлайн этика мен қауіпсіздік тақырыптарын талқылау, сондай-ақ ЖИ көмегімен этикалық сценарийлерді зерттеу оқушыларды саналы медиатұтынуға, жауапкершілікке, адалдыққа және сыйластыққа үйретеді. Виртуалды диалогтар мен цифрлық тапсырмалар арқылы оқушылар өз әрекеттерінің салдарын бағалауды, сыни тұрғыдан ойлауды және өзгелердің пікірін сыйлауды тәжірибеде меңгереді.

Тапсырмалар мысалы:

- ақпараттың шынайылығын тексеру (*fact-checking tasks*);
- онлайн этика туралы пікірталастар;
- қауіпсіз интернет тақырыбындағы бейне талдау.

Қалыптасатын құндылықтар: саналы медиатұтыну, жауапкершілік, қауіпсіздік, адалдық.

8 Рефлексия және өзіндік пікір білдіру әдісі (Reflection Activities)

Құндылықтар тек әрекет арқылы емес, оны саналы түсіну арқылы қалыптасады. Сондықтан әр сабақ соңында қысқа рефлексия жасау тиімді.

Әдістері:

- «Value I learned today» картасы; эмоционалдық кері байланыс;
- мини-эссе; құндылық туралы жеке пікір жазу.

Қалыптасатын құндылықтар: өзін-өзі тану, рефлексия, ішкі жауапкершілік, әділдік, өзгені құрметтеу.

сурет — 1 рөлдік ойындар

сурет — 2 жоба қорғау

сурет — 3 мәтінмен жұмыс

сурет — 4 пікірталас әдісі

сурет — 5 топтық, жұптық жұмыс

сурет — 6 ЖИ және ЦОР

Нәтижесі

Құндылыққа бағытталған оқыту әдістері ағылшын тілі сабақтарында жүйелі түрде қолданылып, сабақ мазмұны «Адал азамат — біртұтас тәрбие бағдарламасы» аясындағы айлық құндылықтар мен апталық дәйексөздермен кіріктірілді. Құндылықтық мазмұн мәтіндік тапсырмаларда, рөлдік ойындарда, пікірталас пен топтық жұмыстарда тұрақты пайдаланылды. Нәтижесінде оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі артты, топтық жұмыс кезіндегі ынтымақтас-тық, бірін-бірі құрметтеу және жауапкершілік дағдылары нығайды. Кері байланыс пен бақылау деректері құндылыққа негізделген тапсырмалар оқу үдерісінің нәтижелілігін және тілдік қатысым сапасын жақсартқанын көрсетті.

сурет — 7, 8 сынып бөлмесіне оқушылардың күнделікті назарына безендірулер

Қорытынды

Қорытындылай келе айтарым, мен үшін ағылшын тілін оқытуда құндылықтарды енгізу — тек қосымша элемент емес, оқушының рухани және тұлғалық дамуының негізгі бөлігі. Оқушыларға тілдік дағдыларды үйрету арқылы мен олардың бойына адамгершілік, мәдени және әлеуметтік құндылықтарды сіңіруге тырысамын. Мұғалім ретінде мен әдіс-тәсілдерді дұрыс үйлестіріп, сабақтарды білім мен тәрбиені қатар беретін кеңістікке айналдыруға ұмтыламын. Бүгінгі таңда бұл өте маңызды, себебі тәрбиелі және құндылыққа бай ұрпақ өссе, еліміздің болашағы да жарқын болады. Ата-бабамыздан қалған салт-дәстүр мен құндылықтарды сабаққа енгізу арқылы мен оқушыларымды тек білімді ғана емес, рухани толық адам етіп тәрбиелеймін.

Әдебиеттер:

1. М. Ибрагимов, А. Елубаева QADAM жоғары буын: Оқу — әдістемелік құралы — Астана-кітап, 2021. — 244 б.
2. М. Ибрагимов, А. Елубаева, QADAM негізгі орта буын: Оқу — әдістемелік құралы — Астана-кітап, 2021. — 264 б.
3. Richards J., & Rodgers, T. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press. (2014).
4. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education. (2015).
5. Ratnawati R., Munandar A., Hidayat H. N. & Sulastri S. Integrating Character
6. Education into English Language Teaching: A Pedagogical Perspective. Journal of Education and Learning, 2024.
7. Hasana R. P., Ariyanto S. & Sukmaantara I. The Representation of Character Education Values in English Language Teaching Textbooks. IDEAS: Journal on English Language Teaching and Learning. (2025).

Формирование навыков чтения на английском языке у младших школьников

Обучение чтению на английском языке в начальной школе является одним из ключевых направлений в формировании коммуникативной компетенции учащихся. На данном этапе чтение выполняет не только практическую, но и развивающую функцию: помогает расширять словарный запас, формировать устойчивые зрительно-звуковые связи, развивать фонематический слух и повышать интерес к языку.

Современные дети живут в мире визуальной информации — мультфильмов, цифровых игр, мультимедиа. Это требует от педагога особого внимания к методике обучения чтению, которая должна быть не только системной, но и эмоционально привлекательной. Мы убеждены, что правильно выстроенные уроки чтения способны не только облегчить усвоение английской графики и фонетики, но и создать у ребёнка чувство уверенности и успеха.

Целью нашего методического пособия стало формирование у учащихся 6–10 лет прочных навыков чтения на английском языке и развитие устойчивой учебной мотивации.

Основные задачи работы:

- познакомить учащихся с правилами чтения букв и буквосочетаний английского языка;
- сформировать зрительно-звуковые связи («буква — звук»);
- развить фонематический слух и произносительные навыки;
- отработать технику чтения вслух и про себя;
- расширить словарный запас через чтение и игровые упражнения;
- подготовить учащихся к осмысленному восприятию текста и дальнейшему развитию устной речи.

1. Listen and repeat. Послушай и повтори.

Ee [e], Kk [k], Bb [b], Ff [f]

2. Read old words. Прочитай старые слова.

cot, got, get, dot, sad, tag, sit, rag, rod, rid, tin, not, nod, tan, son, dot, sat, in, on, and, sat, sand, an, ant

Пособие разработано на основе современных подходов к обучению иностранным языкам и учитывает возрастные, психологические и когнитивные особенности младших школьников.

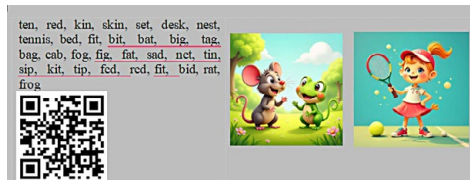
Фонетический подход направлен на формирование правильного звукопроизношения и соотнесение букв с их звуковыми эквивалентами.

Коммуникативный подход рассматривает чтение как средство общения, материалы приближены к реальным жизненным ситуациям.

Игровой подход реализуется через рифмовки, песенки, карточки, настольные и подвижные игры, создающие атмосферу интереса и вовлечённости.

Интегративный подход сочетает чтение с другими видами речевой деятельности — аудированием, говорением и письмом.

Дифференцированный подход позволяет учитывать индивидуальные особенности учащихся и предлагает задания разного уровня сложности.

В ходе апробации методического пособия нами была подтверждена его эффективность как комплексного инструмента формирования ранних языковых и речевых навыков.

Использование визуальных опор (иллюстраций, карточек, схем, цветового кодирования) значительно облегчало

Л. А. ЗАСЛАВСКАЯ,

учитель английского языка,
КГУ «ШГ №95»,

А. В. ЮСТУС,

учитель английского языка,
КГУ «ОШ №48»,
г. Караганда

В статье представлен практический опыт работы учителей английского языка по формированию навыков чтения у учащихся младших классов в возрасте 6–10 лет с использованием авторского методического пособия. Основное внимание уделяется целям, задачам и методологическим принципам пособия, разработанного на основе современных педагогических подходов к раннему обучению иностранному языку. Особый акцент сделан на развитии фонематического слуха, формировании зрительно-звуковых ассоциаций и повышении мотивации учащихся к изучению английского языка как иностранного. Методическое пособие основано на комплексном подходе, включающем игровые технологии, коммуникативные задания и систематическое обучение чтению с опорой на фонетику, адаптированное к возрастным, когнитивным и психологическим особенностям младших школьников. В статье также представлены результаты апробации пособия в условиях начальной школы, которые свидетельствуют о положительной динамике в формировании навыков чтения и устойчивого интереса к изучению иностранного языка. Сделан вывод о том, что раннее обучение чтению играет важную роль в формировании языковой и коммуникативной компетенции младших школьников и способствует повышению эффективности обучения иностранному языку в целом.

процесс запоминания и помогало детям устанавливать прочные связи между звуком, буквой и образом предмета. Через игровые упражнения и короткие рифмовки учащиеся развивали фонематический слух и навыки произношения, а также учились читать более точно и осмысленно.

Показатель	До апробации	После апробации
Осознанное чтение слов	52 %	86 %
Правильное	48 %	82 %
Уверенность при чтении вслух	55 %	88 %
Объём активного словаря	120–160 слов	190–220 слов
Использование грамматики в речи и письме	Низкий уровень, учащиеся часто допускают грамматические ошибки	Средневысокий уровень, учащиеся активно применяют грамматические структуры, правильно пишут на слух короткие слова и предложения
Мотивация к предмету	Средняя	Высокая

Наши наблюдения показали, что при систематической работе дети:

- уверенно распознают буквы и звуки английского алфавита;
- правильно соединяют звуки в слова и читают короткие предложения;
- понимают общий смысл простых текстов;
- используют правильную интонацию и ритм при чтении вслух;
- проявляют самостоятельность и инициативу в выполнении заданий.

Кроме того, пособие способствует развитию универсальных учебных действий — внимательности, усидчивости, умения слушать, анализировать, сравнивать и делать выводы. Через игровые формы работы учащиеся учатся сотрудничать, выражать своё мнение и радоваться успехам.

При разработке данного пособия мы руководствовались словами Президента Республики Казахстан и учителями-новаторами. Касым-Жомарт Токаев подчёркивает: «От учителя зависит формирование личности и становление будущего специалиста. Ключ к ус-

пеху — качественное, доступное и современное образование.» Учитель нации Ахмет Байтурсынов отмечал: «Улучшение жизни народа надо начинать именно с дела обучения детей. Образование и наука — главный ключ к успеху.»

Эти слова подтверждают значимость педагогической миссии и подчёркивают, что формирование интереса к чтению и языку с раннего возраста является залогом успешного развития личности ребёнка.

Проведённая нами работа показала, что разработанное методическое пособие эффективно решает задачи обучения чтению в начальной школе. Оно способствует комплексному развитию речевых навыков, формирует устойчивую учебную мотивацию, уверенность и интерес к английскому языку.

Пособие может быть использовано:

- как основной инструмент на уроках чтения в начальной школе;
- как дополнительный материал к учебникам;
- при индивидуальной и групповой работе, в том числе с детьми, испытывающими трудности в чтении.

Наш опыт показывает, что обучение чтению может быть не только результативным, но и эмоционально комфортным процессом. Оно формирует не только языковые умения, но и важные личностные качества — настойчивость, любознательность и уверенность в собственных силах.

Литература:

1. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования.
2. Байтурсынов А. Избранные труды по педагогике. — Алматы, 2017.
3. Токаев К.-Ж. Послание народу Казахстана. — Астана, 2023.
4. Бим И. Л. Теория и практика обучения иностранным языкам в начальной школе. — М.: Просвещение, 2015.
5. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя. — М.: АРКТИ, 2020.
6. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. — Pearson, 2015.

«Образование — это то, что остается после того, как забывается всё выученное в школе»

Альберт Эйнштейн

Изучение английского языка с помощью англоговорящих подкастов

1. Введение

В условиях цифровизации образовательного пространства и расширения доступа к интернет-ресурсам возрастает необходимость поиска эффективных инструментов, способствующих развитию коммуникативной компетенции при изучении иностранных языков. Современные обучающиеся активно взаимодействуют с медиаконтентом, что формирует предпосылки для интеграции аутентичных материалов в образовательный процесс.

Особую актуальность в методике преподавания английского языка приобретает использование подкастов, представляющих собой аудио- и видеозаписи с естественной речью носителей языка. Данный формат позволяет моделировать языковую среду за пределами учебного кабинета и способствует формированию навыков восприятия речи на слух в условиях реального общения.

В отличие от адаптированных учебных материалов, подкасты характеризуются вариативностью лексики, наличием разговорных оборотов, естественной интонацией и различными акцентами. Эти особенности создают определённые трудности для восприятия, однако одновременно способствуют развитию навыков аудирования высокого уровня и расширению языковой гибкости обучающихся.

Цель данной статьи заключается в определении методической ценности англоязычных подкастов как средства изучения английского языка и разработке практических рекомендаций по их использованию на примере подкаста Trash Taste.

2. Методы исследования

В рамках работы использованы следующие методы исследования:

- анализ научно-методической литературы по проблеме использования аутентичных материалов в обучении иностранным языкам;
- описательный метод (рассмотрение особенностей подкастов как учебного ресурса);
- контент-анализ (анализ структуры и речевых особенностей выпусков подкаста Trash Taste);
- обобщение педагогического опыта и формирование практического алгоритма обучения.

3. Практическая значимость исследования

Практическая значимость работы заключается в том, что предложенные рекомендации могут быть использованы:

- в рамках самостоятельного обучения учащихся и студентов;
- при организации дополнительных занятий и элективных курсов;
- для развития навыков аудирования и говорения на уровнях B1-B2;
- как элемент смешанного обучения (blended learning) при поддержке цифровых технологий.

С чего начать? Для эффективного использования англоязычных подкастов в обучении необходимо определить сущность данного формата. Подкаст представляет собой аудио- или видеоматериал продолжительного характера, в котором участники обсуждают актуальные темы в свободной форме.

А. Ж. ИМАНКУЛОВА,

КГУ «ОСШ №11»,
г. Караганда

В статье рассматривается потенциал англоязычных подкастов как современного цифрового ресурса для совершенствования коммуникативных навыков обучающихся. Обосновывается целесообразность применения подкастов в самостоятельной и учебной практике при изучении английского языка на уровнях B1-B2. На примере подкаста Trash Taste анализируются особенности аутентичной речи, такие как темп, эмоциональная экспрессия, разговорные клише и вариативность лексики. Предлагается алгоритм работы с подкастами, направленный на развитие навыков аудирования, расширение словарного запаса и формирование устойчивых речевых моделей.

« Инвестиции в знания платят самые лучшие дивиденды

Бенджамин Франклин

Подобные материалы, как правило, не предназначены специально для обучения, что делает их ценными с точки зрения языковой аутентичности.

Регулярное прослушивание подкастов способствует развитию навыков восприятия речи на слух, расширению активного и пассивного словаря, освоению речевых клише и разговорных выражений, а также формированию представлений о культурных и коммуникативных особенностях англоязычной среды.

В качестве объекта анализа выбран подкаст Trash Taste, отличающийся высокой популярностью среди англоязычной аудитории. Ведущие обсуждают темы, связанные с культурой, повседневной жизнью, путешествиями, особенностями проживания в Японии, что позволяет рассматривать данный материал как ресурс с широким тематическим охватом.

В подкасте участвуют три ведущих:

- 1) Грант (Gigguk) — автор контента, родившийся в Таиланде и проживавший в Великобритании;
- 2) Джоуи (TheAnimeMan) — ведущий австралийского происхождения;
- 3) Коннор (CDawgVA) — ведущий, родившийся в Великобритании, активно работающий в сфере медиа-контента.

Следует подчеркнуть, что использование подобных материалов будет наиболее результативным при наличии базовой подготовки. Поэтому обучающимся рекомендуется предварительно укрепить лексико-грамматические знания с помощью учебных пособий, в том числе материалов, разработанных издательством Oxford University Press.

Разбор примера. Рассмотрим особенности подкаста Trash Taste как инструмента формирования языковых навыков. В одном из выпусков ведущие обсуждают широкий круг тем: путешествия, бытовые ситуации, культурные различия и личный опыт. Подобный формат позволяет слушателю наблюдать реальные модели общения, характерные для разговорной речи носителей языка.

Темп речи и структура диалога

В отличие от учебных аудиоматериалов, подкасты характеризуются отсутствием заранее подготовленно-

го сценария и чётко структурированных реплик. В речи часто встречаются перебивания, параллельные комментарии, быстрые реакции и сокращения. Это может усложнять понимание на начальных этапах, однако в дальнейшем способствует развитию устойчивого навыка восприятия речи в естественном темпе.

Эмоциональная экспрессия как компонент коммуникативного понимания. Значительную роль в восприятии смысла играет эмоциональная составляющая речи. Интонационные акценты, реакции участников и особенности произношения помогают слушателю лучше интерпретировать смысл высказываний и оценивать коммуникативные намерения говорящих. Для обучающихся это является важным фактором формирования навыка прагматического понимания языка.

Речевые обороты и вариативность английского языка. Подкасты представляют интерес с точки зрения освоения разговорных выражений и фразеологических единиц. В связи с тем, что участники имеют различный языковой и культурный опыт, в речи встречаются элементы британского, австралийского и иных вариантов английского языка. Подобная вариативность расширяет представление обучающихся о языковой норме и позволяет лучше ориентироваться в реальных коммуникативных ситуациях.

Лексическое обогащение на примере выпусков. В ряде эпизодов встречаются слова и выражения, редко используемые в учебных пособиях. Например, в выпуске College Horror Stories фиксируются сокращения и разговорные формы, такие как uni (университет), а также тематическая лексика: tray (поднос), dorm (общежитие), hazing (дедовщина) и др.

Следует отметить, что в некоторых выпусках присутствуют ненормативные выражения и сленговые элементы. Однако при осознанном подходе и анализе контекста это может способствовать расширению социокультурной компетенции и пониманию особенностей неформального общения.

Тематическое разнообразие. Подкасты охватывают широкий круг тем, что позволяет учащимся подбирать выпуски в соответствии со своими интересами. Так, в отдельных эпизодах рассматриваются вопросы жизни в Японии, путешествий, природных явлений и культурных различий, что делает подкаст полезным ресурсом для формирования предметной и языковой осведомлённости.

Составление плана работы с подкастами. Для повышения эффективности использования подкастов целесообразно применять системный подход, включающий поэтапное развитие навыков.

1 Начальный этап. Рекомендуется начинать просмотр с ранних выпусков подкаста, используя субтитры. Важно фиксировать незнакомые слова и выражения, анализировать их употребление в контексте и обращать внимание на произносительные особенности.

2 Этап последовательного погружения. Просмотр рекомендуется осуществлять в хронологическом порядке, поскольку речевая манера ведущих постепенно становится более привычной для слушателя. На данном этапе желательно избегать выпусков с приглашёнными гостями, так как увеличение количества участников снижает уровень понимания и усложняет восприятие.

3 Этап закрепления. Необходимо регулярно повторять выписанную лексику, тренировать устойчивые речевые обороты и применять их в собственных примерах. Для развития аудирования рекомендуется пересматривать знакомые эпизоды без субтитров.

4 Этап моделирования речи. Полезным методом является создание собственных реплик и диалогов на основе услышанного материала. Данный приём способствует развитию навыка спонтанной речи и укрепляет способность быстро формулировать высказывания.

5 Этап выхода в коммуникацию. После достижения уверенного уровня понимания рекомендуется переходить к практическому общению с носителями языка или участию в разговорных клубах, что позволит закрепить навыки в реальных условиях общения.

Результаты и обсуждение. Проведённый анализ позволяет сделать вывод о высокой методической ценности подкастов как инструмента развития аудитивных и речевых навыков. Использование подкастов способствует формированию навыка восприятия речи в естественном темпе, расширению словарного запаса и развитию прагматической компетенции.

Кроме того, систематическая работа с подкастами может повысить мотивацию обучающихся, поскольку темы обсуждений часто связаны с актуальными интересами молодежи и современной культурой. Важно подчеркнуть, что наибольшая эффективность достигается при регулярности занятий и грамотной организации самостоятельной работы.

Заключение. Подкасты на английском языке являются перспективным и доступным средством формирования коммуникативной компетенции, особенно на промежуточных уровнях владения языком (B1-B2). Их основное преимущество заключается в предоставлении обучающимся возможности регулярно взаимо-

действовать с аутентичной речью носителей языка, что способствует развитию навыков аудирования, расширению лексического запаса и освоению разговорных моделей общения.

Анализ подкаста Trash Taste показывает, что данный формат позволяет изучающим язык сталкиваться с естественным темпом речи, эмоциональной экспрессией, сленговыми выражениями и вариативностью английского языка, что невозможно в полной мере воспроизвести в традиционных учебных материалах.

Предложенный алгоритм работы с подкастами обеспечивает системный подход к обучению: от использования субтитров и фиксации новой лексики до развития навыков самостоятельного восприятия и применения изученного материала в коммуникации. Следовательно, интеграция подкастов в процесс изучения английского языка может рассматриваться как эффективное дополнение к традиционным методам обучения и как инструмент повышения мотивации обучающихся.

Литература:

1. Oxenden C., Latham-Koenig C., Seligson P. English File. Oxford: Oxford University Press, 2019.
2. Trash Taste Podcast. College Horror Stories. Выпуск №12. Видеохостинг YouTube.
3. Trash Taste Podcast. The worst anime podcast arrived. Выпуск №1. Видеохостинг YouTube.
4. Trash Taste Podcast. The struggles of Life in Japan. Выпуск №2. Видеохостинг YouTube.
5. Trash Taste Podcast. Japan's earthquakes are terrifying. Выпуск №9. Видеохостинг YouTube.
6. Trash Taste Podcast. The real Japanese Nightlife experience. Выпуск №15. Видеохостинг YouTube.

Видеорубрика на уроках русского языка как инновационный подход к повышению качества языкового образования

Р. К. КАДИРОВА,

учитель русского языка
и литературы,
КГУ «СШЛИ им. Жамбыла»
УО КО

В. А. ВИШНИЦКАЯ,

преподаватель кафедры русского
языка и литературы,
КарНИУ им. Е. А. Букетова

Статья направлена на повышение интереса к русскому языку и грамотности учащихся общеобразовательных школ. Основная проблема, которую решает исследование, заключается в недостаточности традиционных методов преподавания грамматики русского языка во время, когда современные школьники оказываются неспособными воспринимать длинный теоретический материал. Авторы предлагают создание интересных, коротких видеороликов, объясняющих сложные грамматические правила на примерах из повседневной жизни учеников.

Сегодня, в век высоких технологий и компьютеризации, молодое поколение привыкло получать информацию в короткой и доступной форме через социальные сети. Педагоги отмечают, что традиционная работа только с учебниками зачастую не вызывают у школьников должного интереса к образовательному процессу. Учащимся сложно воспринимать новую информацию из-за перегруженности теоретического материала, его монотонной передачи учителем или по иным причинам, что негативно сказывается на результатах обучения. Такая проблема наблюдается и при изучении русского языка.

Для многих школьников грамматика представляется не только трудной, но и утомительной областью знаний, ученики часто воспринимают ее как набор сложных правил, не видя связи с реальной жизнью и личным опытом. А ведь грамматика — это основа любого языка. Понимание грамматических правил помогает не только безошибочно говорить и писать, но и глубже проникнуть в суть языка. Без знания грамматики речь теряет свою выразительность, становится однообразной и ограниченной, не говоря и о неточности, которая может привести к недопониманию. Знание грамматики позволяет человеку четко формулировать свои мысли и выражать их, анализировать информацию, понимать авторский замысел, идею текстов. Грамотность является основой успешной учебы и будущей карьеры, человек, владеющий грамматическими правилами, чувствует себя более уверенным, свободным в общении, умеет аргументировано отстаивать свою точку зрения.

Так как в настоящее время актуальной проблемой является то, что дети и

подростки нетерпеливы и неусидчивы в восприятии продолжительной по времени информации, мы предлагаем привлечь внимание учащихся к изучению грамматики через короткие и доступные видеоролики. Основоположником использования аудиовизуальных материалов в обучении является Э.Дейл. По дополненной модели Дейла, 50 % информации, остающиеся в памяти обучающихся через две недели после занятий, поступает именно через зрительные и слуховые каналы [1].

Можно выделить следующие преимущества применения видеоматериалов на уроках:

- видеоматериалы способствуют лучшему пониманию и восприятию информации за счет наглядности;
- в условиях дистанционного обучения ученики могут смотреть материалы в удобном для себя темпе, имея доступ к ним в любое время;
- создание учениками собственных видеороликов увеличивает их словарный запас и помогает преодолевать языковые барьеры;
- возможность многократного просмотра видеоматериала способствует лучшему запоминанию и усвоению информации.

Методика

Для достижения поставленной цели были определены следующие задачи:

- выбрать актуальные темы по грамматике, вызывающие трудности у учащихся;
- разработать сценарий для видеороликов;
- провести съёмку и монтаж видео;
- продемонстрировать видео в классе на уроке (опубликовать его в школьных социальных сетях);
- повысить грамотность учащихся через регулярное просматривание и обсуждение роликов.

Работа с видеорубрикой может осуществляться разным способом: перед началом новой темы в классе — для общего ознакомления, после объяснения темы учителем — для выявления более специфических данных, повторный просмотр ролика дома — для глубокого анализа и закрепления информации.

Первичный просмотр может быть полезен для того, чтобы ученики могли предварительно ознакомиться с материалом до объяснения правил учителем.

Безусловно, просмотр видео можно совместить и с выполнением заданий из учебника, чтобы оптимизировать усвоение материала.

Послепросмотровый этап включает в себя более глубокий анализ контента. Обучающие смогут обсудить, что они видели, задать вопросы, провести сравнение с другими источниками. Это поможет выявить скрытые смыслы, развить критическое мышление. Здесь важно предоставить ученикам возможность выразить свое мнение и сделать выводы на основе просмотренного материала.

Повторный просмотр может быть использован для того, чтобы обучающиеся смогли уточнить неясные для себя моменты.

Стоит также организовать этап, где ученики смогут получить обратную связь по выполненным заданиям. Это поможет понять, какие аспекты были усвоены, а что требует дополнительного внимания. Обратная связь может быть как индивидуальной, так и в виде группового обсуждения.

Такая методика позволяет вовлечь обучающихся в процесс работы с видеоресурсами, укрепляя не только восприятие информации, но и навыки критического мышления, коммуникации, практического применения знаний.

Практическое применение

Увлекательные короткие видеоролики активно интегрируются в образовательное пространство, и видеорубрика «Занимательная грамматика» представляет собой ценный ресурс для изучения русского языка. Так для создания видеороликов выбираются грамматические темы, которые сложно воспринимаются и с трудом запоминаются учащимися. Нами были выбраны следующие темы:

- «Правило использования «НЕ» и «НИ». Многие учащиеся испытывают сложности с правильным применением этих отрицательных частиц в различных контекстах, поэтому важно наглядно показать как и когда используется каждая из них;
- «Как различить вводные слова в предложении?». Вводные слова часто путают с другими частями речи, а также их место в предложении может быть не всегда очевидно. Видеоролики помогут быстро объяснить их функции и различия:

- «Как правильно употреблять предлоги «с», «из»?», «В каких случаях употреблять предлоги «к», «ко»?». Несмотря на кажущуюся простоту, использование этих предлогов часто ошибочно, здесь помогут разобрать яркие примеры из видеорубрики.
- «Правописание наречий через дефис». Это одно из самых сложных правил, ведь много наречий можно писать как раздельно, так и через дефис. Видеоролик поможет ученикам визуализировать это правило.
- «В каких случаях пишем -тся и -ться в глаголах?». Визуальные подсказки и примеры помогут учащимся лучше усвоить это правило и др.

Для каждой из тем разрабатывается отдельный сценарий, включающий в себя несколько этапов. Сначала собирается информация из достоверных источников (учебников, справочников). Это позволяет обеспечить научную точность. Затем осуществляется подбор визуального материала (таблицы, схемы, изображения) [2]. Это помогает упростить восприятие сложных тем. Конечно, для каждой темы подбираются конкретные примеры, которые помогают учащимся лучше понять и запомнить правила. Важно отметить, что в один ролик помещается только одно грамматическое правило с пояснениями, что позволяет сосредоточить внимание учеников на заявленной теме и избежать перегрузки информацией. Каждый видеоролик снабжен пояснениями, что позволяет ученикам не только запомнить правило, но и понять логику его применения.

Для выявления эффективности было проведено анкетирование среди учащихся. Анкета включала в себя такие вопросы, как:

1. Каково ваше мнение о видеорубрике «Занимательная грамматика»?
2. По каким темам видеоролики показались вам интересными?
3. По каким темам вы хотели бы посмотреть видеоролики?
4. Помогают ли видеоролики лучше закрепить знания по пройденным темам?
5. Хотели бы вы чаще применять видеоролики на уроках?

Анализ ответов анкетирования показал, что учащиеся отзываются о видеороликах положительно: 75 % из 100 % считают, что видеоролики помогают лучше запоминать грамматический материал.

Таким образом, проведенное исследование имеет важное теоретическое и практическое значение для современной методики преподавания русского языка. Этот труд вносит вклад в разработку инновационных подходов к обучению, что, в свою очередь, способствует повышению качества языкового образования в Казахстане.

Примеры грамматических правил, использованные в видеороликах:

«НЕ» или «НИ»?

Нужно запомнить два простых принципа:

1) «НЕ» пишется под ударением.

Например: У них дела́ть **не́чего**.

«НИ» пишется без ударения.

Например: Мне ниче́го не нужно.

2) «НЕ» – это отрицание. «НИ» – усиление отрицания. Частица «НИ» всегда употребляется там, где уже есть отрицание.

Например: На улице не слы́шно **ни** зву́ка.

Не гово́рите **ни** слова́!

Как различить вводные слова в предложении?

«Вероятно» – вводное слово, выделяется запятыми

*Сестра, **вероятно**, сегодня не придет.*

«Вероятно» – сказуемое.

*Все сказанное тобой **вполне вероятно**.*

«Казалось» – вводное слово, выделяется запятой

Казалось, он был не рад моему подарку.

«Казалось» – сказуемое.

*Небо **казалось** лёгким и радостным.*

Как правильно употреблять предлоги «с», «из»?

Не рекомендуется говорить «вернулась **со** школы».

Правильно: «вернулась **из** школы».

Потому что мы идем **в** школу, а не **на** школу.

❖ Предлог «ИЗ» соответствует предлогу «В».

*Еду **в** Астану. – Приехал **из** Астаны.*

❖ Предлог «С» соответствует предлогу «НА».

*Иду **на** работу. – Вернулась **с** работы.*

В каких случаях употреблять предлоги «к», «ко»?

Не рекомендуется говорить «Презентация **ко** встрече».

Правильно: «Презентация **к** встрече».

Предлог «к» используется, когда речь идёт о направлении, приближении или присоединении.

Например: Я **иду к** врачу. Прикрепи записку **к** холодильнику.

Предлог «ко» используется:

1) перед формами дательного падежа слов *лев, лёд, лён, лоб* и др.

Например: *подойти **ко** льду, приложить **ко** лбу.*

2) перед формами дательного падежа слов *весь, всякий, всяческий, вторник, второй, многие*.

Например: *сделать **ко** вторнику, **ко** всякому человеку.*

Правописание наречий через дефис

1. Если оканчивается на – ому, – ему, – цки, – ски, –ьи и образовано с помощью приставки –по: по-твоему, по-лиси, по-казахски, по-видимому.

2. Если с приставкой в- или во- и образовано от порядкового числительного: во-первых, в-третьих.

3. Если образовано повторением одного слова, той же основы или синонимичных слов: чуть-чуть, всего-навсего, давным-давно, неожиданно-негаданно.

4. Если наречие имеет суффикс –то, –либо, –нибудь: как-либо, как-то, как-нибудь.

В каких случаях пишем –тся и –ться в глаголах?

Если глагол отвечает на вопросы что делать?

что сделать? – пишем **ться**.

Занима**ться** (что делать?)

Покраси**ться** (что сделать?)

Если глагол отвечает на вопросы что делает? что сделает? – пишем **тся**.

(Он) занима**ется** (что делает?)

(Она) покраси**тся** (что сделает?)

Рекомендации

Видеоролики предназначены для учеников 5-9 классов, а также могут использоваться учителями русского языка, родителями школьников и людьми, интересующимися качественным образовательным контентом.

При создании виодеорубрики учитель должен замотивировать ученика на совместное создание ролика, ознакомить его с ключевыми терминами и понятиями по заявленной теме. Ученик, в свою очередь, должен преодолеть языковые трудности, чтобы запись получилось качественной.

Видеорубрика окажется эффективной, если она послужит дополнением к традиционным учебным материалам, в отдельных случаях заменит их статичные виды (карточки с правилами и прочее), а не учителя.

Выводы

Видеоматериалы считаются эффективным инструментом, активно применяемым для презентации учебной информации и совершенствования образовательного процесса, так как они одновременно воздействуют и на слуховые, и на зрительные каналы восприятия. Применение аудиовизуальных средств помогает дополнить устную и письменную речь наглядными изображениями, создавая ясные и легко воспроизводимые образы.

В результате работы у нас получились короткие обучающиеся видеоролики, размещенные на платформах facebook и youtube [3], которые помогут не только понять и закрепить изученный материал, но и повысить интерес к изучению русского языка.

Видеорубрика «Занимательная грамматика» удерживает внимание учеников, поскольку материалы представлены в доступной форме. Так видеорубрика представляет собой ценный ресурс, который можно использовать как дополнительный инструмент при изучении русского языка. Она может служить как для повторения, так и для закрепления уже изученного материала. Так данное исследование показывает, что грамматика может быть интересной, если ее подать в современном наглядном формате.

Литература:

- Бегунова Я. А. «Видеоматериалы как средство обучения иностранным языкам» Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика, vol. 24, no. 2, 2018, pp. 187-190.
- Алексеев Ф. С. Справочное издание. Быстрый русский. Вся грамматика в схемах и таблицах. ООО «Издательство АСТ», 2016.
- Видеоуроки. <https://www.facebook.com/share/r/1AxPypcTnu/>; https://youtube.com/channel/UCrd_2UB7ctYNMFCWIAwV6gw?si=yypgCmVwarfULiZab

The communicative approach in teaching english to secondary school students

Introduction

In the context of globalization and international cooperation, English has acquired the status of a key instrument of intercultural communication. Within the secondary education system of the Republic of Kazakhstan, English language teaching is aimed not only at the formation of linguistic knowledge but primarily at the development of learners' communicative competence, which is reflected in modern educational standards. In contemporary society, the ability to communicate effectively in a foreign language is considered an essential component of academic and professional success. Consequently, schools are expected to prepare students for real-life communication rather than for the mechanical reproduction of grammatical structures.

English language education therefore faces the task of developing students' ability to interact in authentic communicative situations. This involves not only mastering vocabulary and grammar but also understanding sociocultural norms of communication, developing listening comprehension, and being able to express personal ideas clearly and confidently. In this regard, modern language pedagogy emphasizes interactive learning environments where students are encouraged to actively participate in discussions, collaborative tasks, and problem-solving activities.

However, an analysis of current teaching practice reveals a contradiction between the declared communicative objectives of English language education and the predominance of traditional instructional methods focused on grammatical accuracy and reproduction of language forms. In many classrooms, teaching is still organized around textbook exercises that emphasize memorization and

translation rather than meaningful interaction. As a result, students often possess theoretical knowledge of language structures but experience considerable difficulties in spontaneous oral communication.

This contradiction constitutes a significant pedagogical problem that necessitates methodological reconsideration. When students have limited opportunities to practice speaking in authentic contexts, they may develop anxiety about using the language and lose motivation to participate in classroom communication. Therefore, educators increasingly recognize the need to adopt teaching approaches that create conditions for active language use and collaborative learning.

The Communicative Approach, grounded in the theory of communicative competence and supported by competence-based, learner-centered, and activity-oriented pedagogical paradigms, offers effective solutions to this problem. Its relevance lies in the integration of meaningful interaction, contextualized language use, and active learner involvement. Within this approach, language is viewed primarily as a tool for communication rather than as a set of grammatical rules to be memorized.

The novelty of the present study consists in the contextualized application of communicative techniques within the framework of secondary school education, taking into account learners' age-specific and cognitive characteristics. By adapting communicative strategies to the educational environment of secondary school students, the study aims to demonstrate how these methods can enhance motivation, promote active participation, and support the development of practical language skills.

A. N. KARIMOVA,

KSU "Specialized music boarding school",
Karaganda region

This article examines the application of the communicative approach in teaching English to secondary school students. The paper discusses the relevance of communicative language teaching in modern education and analyzes the role of interactive learning environments in the development of students' communicative competence. Particular attention is paid to classroom practices that promote meaningful interaction, including pair and group work, role-playing activities, and problem-solving tasks. The article also highlights the pedagogical benefits of communicative methods in increasing learners' motivation, participation, and confidence in using English. The findings emphasize the importance of integrating communicative techniques into everyday teaching practice in order to create a student-centered learning environment and support the development of practical language skills.

« Оқу
интерактив

құндық

қазғандай

Халық мақалы

Methodology

The object of the study is the process of teaching English in secondary school (grades 5–8). The subject of the study is the implementation of the Communicative Approach in the formation of students' communicative competence. These age groups were selected because middle school represents an important stage in language development, when students begin to actively expand their vocabulary and develop the ability to express more complex ideas in a foreign language.

The methodological framework of the research is based on the competence-based approach, learner-centered instruction, and principles of activity-based learning. These pedagogical principles emphasize the importance of active student participation, practical application of knowledge, and the development of independent learning skills. Within this framework, the teacher's role shifts from that of a knowledge transmitter to that of a facilitator who organizes meaningful communicative activities and supports learners' progress.

The following research methods were employed in the study. First, an analysis of linguistic and pedagogical literature was conducted in order to examine theoretical perspectives on communicative language teaching and communicative competence. This theoretical foundation made it possible to identify key principles and methodological strategies relevant to the research.

Second, systematic pedagogical observation of classroom interaction was carried out during English lessons. Observation allowed the researcher to analyze students' participation, communication patterns, and responses to different types of communicative activities. Special attention was paid to students' willingness to speak, their ability to maintain conversation, and their use of functional language expressions.

Third, experimental implementation of communicative teaching strategies was conducted over a certain period of classroom practice. During this stage, tradition-

al exercises were supplemented with communicative tasks designed to simulate authentic interaction. This allowed the researcher to observe how students adapt to new forms of learning and how their communicative behavior changes over time.

Finally, qualitative and comparative analysis of students' learning outcomes was carried out. Students' oral responses, classroom interaction, and participation levels were analyzed in order to evaluate the effectiveness of communicative teaching techniques.

Communicative teaching techniques included role-playing activities, information-gap exercises, situational dialogues, pair and group interaction, and project-based tasks aimed at simulating real-life communication. These techniques were selected because they encourage students to exchange information, express opinions, and negotiate meaning, which are essential components of communicative competence.

Practical Application

The experimental component of the study was carried out during regular English lessons over an extended academic period and involved students of grades 5–8. The implementation of the Communicative Approach was systematic and continuous rather than episodic, which made it possible to observe stable changes in learners' communicative behavior. Communicative tasks were integrated into curriculum-based topics such as daily routines, school life, hobbies, health, social interaction, and cultural traditions.

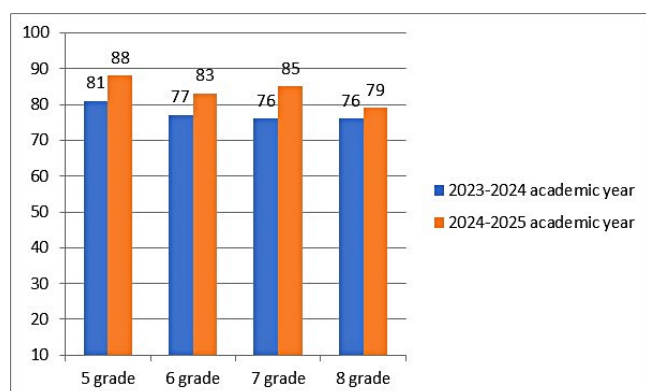
During the initial stage of the experiment, students demonstrated limited initiative in oral communication and often relied on memorized structures or short responses. Many learners were hesitant to express their ideas freely due to fear of making mistakes or lack of confidence in their language abilities. Such difficulties are common among middle school students who have limited experience in spontaneous communication in a foreign language.

To address this issue, instructional activities were gradually redesigned to prioritize meaning over form. Tasks such as information-gap exercises, role plays, problem-solving discussions, and project-based learning were introduced to simulate real-life communicative situations. These activities required learners to negotiate meaning, express personal opinions, ask questions, and respond to unpredictable interlocutor input.

Particular attention was paid to pair and group work as a means of increasing speaking time and reducing psychological barriers. Working in small groups allowed students to interact more freely and feel more confident in expressing their ideas. In addition, collaborative tasks helped learners develop important social skills such as cooperation, active listening, and respectful discussion.

Within the communicative classroom environment, the teacher assumed the role of facilitator and guide rather than the sole source of knowledge. The teacher monitored interaction, provided linguistic support when necessary, and encouraged students to participate actively in communication. This shift in the teacher's role helped create a more dynamic and student-centered learning environment.

Classroom observation and qualitative analysis revealed noticeable improvements in students' communicative competence. Learners demonstrated an increased frequency of spontaneous utterances, greater coherence and logical organization of oral responses, and improved use of functional language. In addition, students showed higher motivation and engagement, which manifested in active participation, willingness to initiate communication, and sustained attention during lessons.

This chart shows an increase in the quality of knowledge across grades, specifically by 7% in 5th grade, 6% in 6th grade, 9% in 7th grade, and 3% in 8th grade. Students became more active in class, showed interest in their progress, and strived to improve their speaking skills and vocabulary. They began developing rules for using synonyms for common, basic words. This attitude in the

classroom has a positive impact on underachieving students.

Recommendation

Based on the findings of the study, it is recommended that English language teachers systematically integrate communicative tasks into everyday classroom practice. The Communicative Approach demonstrates the greatest effectiveness when it is applied not occasionally but as a consistent methodological principle guiding lesson planning, classroom interaction, and assessment strategies. In practical terms, this means that communicative activities should become a regular element of English lessons rather than supplementary exercises used only at the end of a unit. When students are frequently exposed to opportunities for authentic interaction, they gradually develop confidence in expressing their thoughts and become more willing to participate in communication.

An important methodological recommendation concerns the design of communicative activities. Teachers should aim to create tasks that resemble real-life situations in which language is used as a tool for exchanging information and expressing personal meaning. Activities such as discussions, role-playing scenarios, collaborative projects, and problem-solving tasks encourage learners to move beyond mechanical repetition and use language creatively. For example, situational dialogues related to everyday topics, such as planning a school event, discussing hobbies, or solving a practical problem, can motivate students to use vocabulary and grammar structures in a meaningful context. Such activities also promote critical thinking, as learners must analyze information, make decisions, and justify their opinions.

It is equally important to ensure that communicative tasks are adapted to the age and language proficiency of students. Younger learners and students with limited language experience may require additional linguistic support in the form of vocabulary prompts, model expressions, or guiding questions. Providing such scaffolding helps students maintain communication without feeling overwhelmed by linguistic difficulties. Gradually, as learners gain more confidence, the level of teacher support can be reduced, allowing students to communicate more independently.

Another significant recommendation involves the organization of classroom interaction. Pair work and small group collaboration should be actively incorporated into English lessons because they significantly increase the amount of speaking practice available to each student. In traditional teacher-centered lessons, only a small number of students have the opportunity to participate in oral

communication. In contrast, communicative group activities allow multiple interactions to occur simultaneously, creating a more dynamic and engaging learning environment. Moreover, group work fosters social and cooperative skills that are essential for successful communication in both academic and real-world contexts.

Creating a supportive and psychologically safe classroom atmosphere is also a crucial factor in the successful implementation of communicative teaching methods. Students often experience anxiety when speaking a foreign language, particularly if they are afraid of making grammatical mistakes or receiving negative feedback. Teachers should therefore emphasize that errors are a natural and inevitable part of language learning. When mistakes are treated as opportunities for improvement rather than as failures, learners feel more comfortable experimenting with language and participating in discussions. Positive reinforcement, constructive feedback, and encouragement can significantly increase students' willingness to communicate.

Another important aspect of successful communicative teaching is the integration of reflective teaching practices. Teachers should regularly analyze their classroom experiences, evaluate the effectiveness of different communicative activities, and adjust their teaching strategies accordingly. Reflection may include reviewing lesson outcomes, observing students' participation patterns, and identifying which tasks stimulate the most active interaction. Through continuous reflection and adaptation, educators can gradually refine their methodological approaches and respond more effectively to the needs of their students.

Finally, ongoing professional development plays a vital role in the successful implementation of communicative language teaching. Participation in professional workshops, seminars, and methodological training programs enables teachers to expand their knowledge of modern language teaching strategies and exchange practical experiences with colleagues. Exposure to new ideas and teaching resources can inspire educators to experiment with innovative classroom techniques and improve the overall quality of English language instruction.

In summary, the effective implementation of the Communicative Approach requires thoughtful lesson design, supportive classroom management, and continuous professional growth. When communicative principles are consistently integrated into teaching practice, they create favorable conditions for active student participation, meaningful language use, and the gradual development of communicative competence. As a result, learners become more confident, motivated, and capable of using English as a practical tool for communication in both educational and real-life situations.

Conclusion

The present study confirms that the Communicative Approach constitutes an effective and pedagogically justified framework for teaching English to secondary school students. Its implementation enables a shift from form-centered instruction toward meaningful language use, which corresponds to the objectives of modern competence-based education.

The results of the experimental work demonstrate that communicative teaching strategies positively influence learners' motivation, fluency, and confidence in oral communication. Students who participate in communicative activities develop a greater ability to express ideas, maintain conversation, and interact with their peers in English.

The findings also indicate that the success of the Communicative Approach depends on several pedagogical conditions. These include systematic application of communicative tasks, the creation of a supportive classroom atmosphere, and thoughtful integration of language support within fluency-oriented activities.

In a broader educational context, the Communicative Approach aligns with contemporary trends in language teaching that emphasize learner autonomy, interaction, and real-life relevance. Its adaptability to different educational settings makes it particularly suitable for secondary school education.

Overall, the study highlights the importance of continuous methodological development and reflective teaching practice. The integration of communicative methodologies into everyday classroom instruction can significantly improve the effectiveness of English language teaching and contribute to the development of students' communicative competence.

List of references

1. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2014. — 410 p. — P. 153–179.
2. Harmer J. How to Teach English. — Harlow: Pearson Education Limited, 2007. — 288 p. — P. 84–102.
3. Larsen-Freeman D., Anderson M. Techniques and Principles in Language Teaching. — 3rd ed. — Oxford: Oxford University Press, 2011. — 251 p. — P. 115–142.
4. Savignon S. J. Communicative Competence // The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching. — Hoboken: Wiley-Blackwell, 2018. — P. 1–7.
5. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. — 6th ed. — White Plains: Pearson Education, 2014. — 376 p. — P. 214–235.
6. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. — 3rd ed. — Oxford: Macmillan Education, 2011. — 416 p. — P. 216–234.
7. Nunan D. Task-Based Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2004. — 222 p. — P. 52–73.
8. Thornbury S. How to Teach Speaking. — Harlow: Longman, 2005. — 156 p. — P. 27–48.

Бастауыш сынып оқушыларының қаржылық сауаттылығын математика сабақтары арқылы қалыптастыру: әдістемелік негіздер мен практикалық маңызы

Кіріспе

Математика — мектеп бағдарлама-сындағы іргелі пәндердің бірі ретінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үдерісінде стратегиялық рөл атқарады. Қазіргі педагогикалық ғылымда «функционалдық сауаттылық» ұғымының құрылымы заман талабына сай үнемі кеңейіп, күрделеніп келеді. Егер 2012 жылға дейін бұл ұғым тек оқырмандық, математикалық және жаратылыстану-ғылыми бағыттарды қамтыса, кейіннен оның құрамы қаржылық сауаттылық, жаһандық құзыреттер және креативті ойлау сияқты маңызды компоненттермен толықтырылды.

Тәжірибе көрсеткендей, сауаттылықты қалыптастыруда жобалық қызмет, пікірталас және шағын топтарда жұмыс істеу сияқты интерактивті формалар мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану жоғары тиімділік танытуда. Бұл тәсілдер оқытуды жекелеңдіруге және әр оқушының психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескеруге жол ашады.

Бұл үдерісте математиканың рөлі ерекше, ол адамның қоршаған ортадағы математиканың рөлін түсінуі, негізделген пайымдаулар жасай алуы және өз қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін білімін қолдану қабілеті болып табылады. Математикалық сауаттылық тек практикалық-бағдарланған оқыту әдістемелері арқылы ғана толыққанды жүзеге асады. Сондықтан қаржылық сауаттылық сияқты заманауи дағдыларды математика пәнімен ұштастыру — функционалдық сауаттылықты тұтас қалыптастырудың кепілі.

Негізгі бөлім

Қазіргі нарықтық заманда баланың ерте жастан қаржыны түсінуі және оны басқаруды үйренуі — әлеуметтік қажеттілік. Бастауыш сынып оқушылары «ақша» ұғымымен ерте танысқанымен, оны жұмсаудың тиімді жолдарын, үнемдеу мәдениетін және отбасылық бюджеттің маңызын толық түсіне бермейді. Математика сабағындағы есептерді өмірлік жағдаяттармен байланыстыру арқылы біз оқушының тек есептеу дағдысын емес, сыни ойлауы мен жауапкершілігін қалыптастырамыз. Бұл — білім берудегі функционалдық сауаттылықты арттырудың ең тиімді тетігі.

Бастауыш сынып оқушылары үшін қаржылық сауаттылықты оқыту күрделі экономикалық ұғымдар арқылы емес, күнделікті өмірге жақын, түсінікті мысалдар арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Мысалы, қалта ақшаны дұрыс жұмсау, артық шығыннан бас тарту, белгілі бір затқа ақша жинау сияқты әрекеттер баланың қаржылық ойлауын дамытады. Мұндай тапсырмалардың барлығы математика пәнінің мазмұнымен тығыз байланысты. Қосу, азайту, салыстыру, өлшеу, пайызды түсіну — мұның бәрі нақты өмірлік жағдайлар арқылы оқытылғанда ғана тиімді нәтиже береді.

Математика сабағында қаржылық мазмұндағы есептерді қолдану оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырады. Себебі бала есептің нәтижесін тек дәптерде қалдырмай, оны өмірде қолдануға болатынын сезінеді. Мысалы, «Ай сайын 2000 теңге жинасаң, 6 айда қанша ақша жиналады?» деген есеп баланы жоспарлауға, шыдамдылыққа және мақсат қоюға үйретеді. Ал «Екі дүкендегі бірдей тауардың бағасын салысты-

М. Б. КОЖАБЕКОВА,

Бастауыш сынып мұғалімі,
№5 ҚБМО КММ

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, соның ішінде математикалық білімді нақты өмірлік жағдайларда қолдана білу дағдысы маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының қаржылық сауаттылығын математика сабақтары арқылы дамытудың педагогикалық мүмкіндіктері мен әдіс-тәсілдері қарастырылады. Математика пәні тек сандық есептеулермен шектелмей, баланың логикалық ойлауын, талдау қабілетін және қаражатты тиімді жоспарлау дағдыларын қалыптастыратын негізгі құрал ретінде сипатталады. Мақалада оқушылардың ақшамен жұмыс істеу, үнемдеу және экономикалық түсініктерді меңгеруіне ықпал ететін когнитивтік және іс-әрекеттік компоненттер талданады. Зерттеу жұмысы математикалық есептерді күнделікті өмірмен байланыстыра отырып, оқушының әлеуметтік ортада өз бетінше шешім қабылдау қабілетін арттыруға бағытталған практикалық ұсыныстар береді. Математикалық сауаттылықтың қаржылық дербестікке бастайтын жол екенін негіздей отырып, оны оқу үдерісіне кешенді енгізу жолдарын көрсетілген.

«Білек түрін

білімге ұмтыл

Ыбырай Алтынсарин

ру» тапсырмасы баланың таңдау жасау, тиімді шешім қабылдау қабілетін дамытады.

Мақалада қарастырылған теориялық тұжырымдарды тексеру мақсатында, өз педагогикалық тәжірибем аясында бастауыш сынып оқушыларымен арнайы зерттеу жұмысын жүргіздім. Зерттеудің басты мақсаты — математикалық есептер арқылы оқушылардың «тиімді таңдау жасау» дағдысын қалыптастыру деңгейін анықтау болды.

Оқушыларға күнделікті өмірде жиі кездесетін, бірақ математикалық талдауды қажет ететін жағдаят ұсынылды.

Есеп шарты: Мектепке қажетті кеңсе тауарларын алу керек. Бірінші дүкенде 5 дәптерден тұратын жинақ **450 теңге**, ал екінші дүкенде дәптердің бір данасы **100 теңге**. Егер саған 10 дәптер керек болса, қай дүкеннен алған тиімді? Қанша теңге үнемдейсің?

Бұл есепті шешу барысында оқушылар тек $100/\text{times } 10 = 1000\$$ немесе $450/\text{times } 2 = 900\$$ деген амалдарды орындап қана қоймай, «**үнемдеу**» мен «**пайда**» ұғымдарының айырмашылығын түсінді.

Тәжірибелік жұмыстың басында және соңында жүргізілген мониторинг нәтижелері оқушылардың қаржылық-математикалық сауаттылығының өскенін көрсетті. Төмендегі кестеде оқушылардың тапсырмаларды орындау көрсеткіші берілген:

Зерттеу барысында байқалған негізгі өзгерістерді талдай келе, оқушылардың математикалық нысандарға тек абстрактілі таңба ретінде емес, нақты сатып алу

қабілеті бар практикалық құрал ретінде қарай бастағанын аңғардым. Оқушылардың 75%-ы тек есепті механикалық түрде шығарып қана қоймай, «Неліктен бұл таңдау тиімді?» деген сұраққа «Себебі әр дәптерден 10 теңге үнемделеді, бұл ақшаны басқа қажеттілікке сақтауға болады» деген сияқты логикалық тұжырымдар жасап, себеп-салдарлық байланысты орната білді. Бұл тәсіл балалардың математика сабағына деген ішкі мотивациясын айтарлықтай арттырды, өйткені олар сыныпта алған білімдерін сол күні-ақ күнделікті өмірде, дүкенде немесе отбасылық бюджетті талқылауда тікелей қолдана алатынын жете түсінді.

Нейробиологтардың зерттеуінше, адам миындағы сандарды өңдейтін аймақ (parietal lobe) пен шешім қабылдау аймағы (prefrontal cortex) тығыз байланысты. Сондықтан бастауыш сынып баласы математикалық амалдарды нақты ақшамен немесе заттармен байланыстырып орындағанда, нейрондық байланыстар 40%-ға жылдам қалыптасады. Бұл теориялық білімнің практикалық дағдыға айналуының физиологиялық негізі болып табылады.

Қазіргі уақытта қаржылық сауаттылықты мектептің тарих, әдебиет, дүниежүзілік көркем мәдениет, информатика және, әрине, математика курстарына енгізу мүмкіндіктерін сипаттайтын әдістемелік материалдар белсенді түрде жинақталуда. Интерактивті және жобалық оқыту әдістерін, имитациялық модельдеуді, геймификацияны қамтитын мұндай тәсіл оқуға деген қызығушылықты арттырып қана қоймай, қаржылық сауаттылықтың негіздерін тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Қорытындылай келе, математика — қаржылық сауаттылықты қалыптастырудың ең тиімді құралдарының бірі. Ол баланы үнемдеуге, жоспарлауға, саналы шешім қабылдауға үйретеді. Бастауыш сыныпта осы бағытта жүргізілген жұмыс баланың болашақ өміріне берік негіз қалайды. Қаржылық сауатты, математикалық ойлауы дамыған ұрпақ — елдің экономикалық тұрақтылығының кепілі. Сондықтан математиканы күнделікті өмірмен байланыстыра оқыту — бүгінгі білім берудің басты міндеттерінің бірі.

Әдебиеттер:

1. «Математикалық сауаттылық негіздері» авторлық бағдарламасы: Бағдарлама / Айтқажы Т — Талдықорған: 2021. — 151 б.
2. Қаржылық сауаттылық негіздері: Оқу құралы. Мырзабекқызы Қ., Сапарова А. А., Болғанбаев А. Д. Алматы: ЖШС «Лантар books» баспасы, 2024. — 283 бет.
3. Финансовая грамотность: учебник: [16+] / Ю. Р. Туманян, О. А. Ищенко-Падукова, А. Н. Козлов и др.; Южный федеральный университет. — Ростов-на-Дону; Таганрог: Южный федеральный университет, 2020. — 212 с.

«Перевернутый интерактив»: педагогическая модель профилактики гаджет-зависимости младших школьников через коллективную цифровую деятельность

Цель: экспериментально проверить эффективность педагогической модели «Перевернутый интерактив», трансформирующей цифровые устройства из средства развлечения в инструмент коллективной учебной деятельности.

Методы: в 4-месячном педагогическом эксперименте с учащимися 4 класса ($n=28$) использовался комплекс методов: анкетирование, наблюдение, анализ успеваемости. На формирующем этапе (12 уроков) интерактивная доска и образовательные платформы применялись как среда для совместного решения задач.

Результаты: Выявлена положительная динамика: рост доли познавательных мотивов (с 32,1% до 67,9%), увеличение времени концентрации, улучшение навыков сотрудничества. Ошибки сместились от вычислительных к логическим, что свидетельствует о развитии рефлексии.

Вывод: целенаправленная интеграция цифровых инструментов в коллективную учебную деятельность является эффективным способом профилактики гаджет-зависимости и развития цифровой грамотности.

Актуальность исследования проблемы гаджет-зависимости приобретает особую остроту на фоне реализации государственных программ цифровизации («Цифровой Казахстан») и обновления содержания среднего образования. Стремительная интеграция цифровых решений в школу, с одной стороны, и массовая доступность личных смартфонов и планшетов у детей уже с дошкольного возраста — с другой, создают противоречивую ситуацию. Ученик 4-го класса (10–11 лет), находящийся на завершающем этапе младшего школьного возраста, психологически уязвим. Согласно исследованиям докторам культурологии (например, А. К. Абишевой о возрастных особенностях), в этот период ведущей

деятельностью должна оставаться учебная, однако механизмы произвольной регуляции поведения, способность к отложенному результату и критическому анализу информации находятся в стадии активного, но незавершенного формирования. Эта несформированность делает ребенка объектом воздействия дизайнерских решений приложений и игр, построенных на принципах немедленного вознаграждения.

Теоретический анализ проблемы в трудах отечественных специалистов позволяет конкретизировать риски. Так, исследования Р. К. Телеуова и Ж. Б. Кожамжаровой в области медиапсихологии указывают на прямую связь между избыточным экранным временем и ростом ситуативной тревожности, эмоциональной лабильности. В социально-педагогическом аспекте Ш. Т. Таубаева подчеркивает, что нерегламентированное использование гаджетов замедляет развитие навыков эмпатического общения и конструктивного разрешения конфликтов в реальном детском коллективе, что напрямую коррелирует с данными нашего первоначального анкетирования, выявившего рост числа коммуникативных трудностей у «активных пользователей».

В педагогическом измерении это транслируется в конкретные проблемы на уроке: дефицит концентрации при объяснении нового материала, неспособность к длительному самостоятельному решению задачи, поверхностное выполнение домашних заданий на фоне фонового потребления развлекательного контента. Возникает острое противоречие между объективным процессом цифровизации общества и субъективной неготовностью психики к автономному, ответственному взаимодействию с цифровой средой.

Однако, как справедливо отмечает казахстанский методист Г. К. Нургалиева, под-

И. Д. КОЛКОВА,

учитель начальных классов,

КГУ «ОСШ №40»

г. Караганда

На фоне цифровизации образования растёт риск формирования гаджет-зависимости у младших школьников, что проявляется в снижении учебной мотивации, концентрации внимания и навыков живого общения.

ход, основанный на тотальном запрете гаджетов, является не только неэффективным, но и контрпродуктивным в условиях формирования цифровой грамотности как ключевой компетенции выпускника. Следовательно, центральной социально-педагогической задачей для учителя становится не изоляция ребенка от технологий, а педагогическое управление этим взаимодействием. Необходимо осуществить целенаправленное перепрофилирование в сознании ученика: из персонального источника развлечения и пассивного потребления — в коллективный, профессиональный инструмент учебного исследования, моделирования и созидания.

Методика исследования. Данное исследование было организовано как педагогический эксперимент, направленный на проверку гипотезы о преобразующем влиянии целенаправленной учебной цифровой деятельности на ключевые показатели образовательного процесса.

Объект исследования — учебно-познавательная деятельность и поведенческие паттерны учащихся 4 «А» класса (n=15). Выбор данной возрастной группы не случаен: четвероклассники находятся на переломном этапе, когда ведущая учебная деятельность должна быть сформирована, но механизмы саморегуляции и произвольного внимания остаются уязвимыми к внешним воздействиям.

Предмет исследования — причинно-следственная связь между системным использованием интерактивных цифровых средств (интерактивная доска, образовательные платформы) в качестве основного инструмента урока и динамикой трёх взаимосвязанных параметров: учебной мотивации, академической успеваемости и поведенческих маркеров, ассоциируемых с гаджет-зависимостью.

Для реализации диагностических и формирующих задач был использован комплекс взаимодополняющих методов, что обеспечило перекрёстную проверку данных (см. таблица № 1).

Таблица 1 — Методы сбора и анализа данных на разных этапах эксперимента

Направление сбора данных	Конкретный метод / методика	Цель применения и параметры измерения
Диагностика исходного состояния и динамики	1. Авторская анкета «Я и мой гаджет» (анонимная).	Выявление характера и объёма внеучебного использования гаджетов (время, виды активности), а также отношения к устройству (инструмент / развлечение).
	2. Модифицированная анкета изучения учебной мотивации М. Р. Гинзбурга.	Качественная и количественная оценка уровня и структуры мотивации. Позволяет дифференцировать внешние, социальные и внутренние (учебные, познавательные) мотивы, отслеживая сдвиг в сторону последних.
	3. Опрос родителей (беседа по структурированному протоколу).	Сбор данных о поведении ребёнка в домашней среде: сопротивление при ограничении экранного времени, эмоциональные реакции, влияние на режим дня и общение.
	4. Педагогическое наблюдение с фиксацией по протоколу.	Регистрация объективных поведенческих индикаторов на уроке: количество отвлечений, связанных с мыслями о гаджетах (вербальные и невербальные маркеры), общая вовлечённость, утомляемость, активность в групповой работе.
Формирующее воздействие	5. Педагогический эксперимент (формирующий).	Внедрение модели «Перевернутого интерактива». Цифровые инструменты (интерактивная доска, Kahoot! LearningApps, ЯКласс) интегрированы не как эпизодическое развлечение, а как обязательный рабочий ресурс для решения учебных задач на 12 уроках по математике, русскому языку и познанию мира.
Оценка результативности	6. Сравнительный анализ успеваемости.	Сопоставление средних баллов за контрольные и проверочные работы, идентичные по сложности, проведённые на констатирующем и контрольном этапах.
	7. Статистическая обработка данных.	Качественный анализ анкет, количественный расчёт средних значений, процентных долей для проверки достоверности сдвигов планируется использование критерия χ^2 -Пирсона.

База, этапы и процедура исследования проводились в естественных условиях образовательного процесса в течение четырёх месяцев (сентябрь-декабрь 2024 учебного года) и включало три последовательных этапа.

Констатирующий этап (сентябрь). Цель — объективная фиксация исходного уровня по всем изучаемым параметрам. В течение недели было проведено: анонимное анкетирование учащихся по методикам № 1 и № 2, сбор информации от родителей (№ 3), серия структурированных наблюдений на уроках (№ 4) для выявления типичных поведенческих паттернов, фиксация текущей успеваемости на основе результатов учебной деятельности за первую четверть.

Формирующий этап (октябрь-ноябрь). Цель — реализация экспериментального воздействия. В учебный процесс был внедрён цикл из 12 специально спроектированных уроков. Их ключевая особенность — интерактивная

доска как центральный элемент, организующий коллективную деятельность.

Например: на математике изучение долей и дробей проходило через совместное манипулирование виртуальными объектами на доске. На познании мира работа с интерактивной картой природных зон подразумевала групповое «заселение» её животными и установление пищевых цепей. На русском языке создание интерактивного плаката-памятки по падежам на платформе LearningApps стало общим делом класса. Акцент делался на коллективном, а не индивидуальном взаимодействии с цифровым контентом, где доска служила полем для совместного решения задач, дискуссии и моментальной визуализации результатов.

Контрольный этап (декабрь). Цель — оценка продуктивности формирующего воздействия. Была повторе-

на диагностическая процедура первого этапа (методики № 1, № 2, № 4) для получения сравнимых данных. Также проведены итоговые контрольные работы и выполнен полный сравнительный анализ всех показателей. Полученные количественные данные были обработаны, сведены в таблицы и представлены в виде анализа динамики.

Практическое применение и анализ результативности. Работа была построена на принципе контекстного погружения, где цифровые средства моделировали реальные ситуации. Задачей стало создание такого сценария, при котором результативность обучения определялась активным аналитическим применением интерактивных элементов, где успех напрямую зависел от осмысленного использования ресурса, а не от пассивного просмотра.

Математика. Тема «Доли и дроби». Преодоление понятия абстрактность «часть от целого». Работа с интерактивным заданием на доске (платформа LearningApps). На экране — несколько геометрических фигур (круг, квадрат, прямоугольник), разделенных на неравные части. Ученики поочередно выходят к доске с целью:

1. Физически выделить указанную долю (например, «закрасить 1/3 круга»), выбирая правильный сегмент.
2. Сравнить доли от разных целых, перетаскивая их на общую шкалу.
3. Сконструировать целое из предложенных частей (виртуальные пазлы).

Деятельность смещается от запоминания правила к его визуально-тактильной проверке. Ошибка становится наглядной и мгновенно корректируемой самим классом, превращаясь в предмет коллективного обсуждения.

Познание мира. Тема «Природные зоны Казахстана». Требовалось сформировать целостный географический и экологический образ.

Способ: проектная работа с использованием интерактивной карты на доске и группового исследования. Класс делится на три группы: «Степь», «Пустыня», «Горы». Каждая группа получает задание найти в учебнике и дополнительных материалах (подготовленных учителем в виде

цифровых «заметок» на доске) ключевые характеристики своей зоны: типичные растения, животные, климат. Группа делегирует представителя, который «заселяет» контурную карту на интерактивной доске: перетаскивает иконки животных, подписывает объекты, рисует связи в пищевой цепи. Далее следует этап взаимопроверки: группа «Горы» комментирует и дополняет заполненную зону «Степи». Интерактивная доска становится единым пространством коллективного интеллекта. Ответственность за общий результат формирует учебную мотивацию, выходящую за рамки оценки. Акцент на поиск, отбор и структурирование информации противостоит «клиповому» потреблению контента.

Русский язык. Тема «Падежи имен существительных». Смысл отработать алгоритм определения падежа, преодолеть механическое заучивание. Техника: создание в реальном времени на доске интерактивной опорной схемы (памятки). Шаблон таблицы с колонками: «Падеж», «Вопрос», «Вспомогательное слово», «Пример». По мере объяснения или повторения правила ученики выходят к доске и самостоятельно заполняют ячейки: вписывают вопросы, перетаскивают заранее заготовленные «вспомогательные слова» (нет, дать и т.д.), придумывают и вводят свои примеры из предложений, разобранных ранее. В завершение таблица «оживает»: нажатием на ячейку «В.п.» подсвечиваются все примеры винительного падежа в тексте рядом.

Учащиеся не получают готовую памятку, а соучаствуют в ее создании, что усиливает степень осмысления и присвоения материала. Динамическая визуализация связей (падеж — вопрос — пример) заменяет статичную картинку в учебнике.

Сравнительный анализ данных, полученных на констатирующем и контрольном этапах, показал статистически значимую положительную динамику по всем ключевым параметрам. Для проверки достоверности сдвигов использовался критерий χ^2 (хи-квадрат) Пирсона (см. таблицу № 2).

Таблица 2. Сводные данные экспериментального исследования (n=15)

Параметр	Инструмент измерения	До эксперимента (сентябрь)	После эксперимента (декабрь)	Интерпретация эффекта
Когнитивная вовлеченность	Время активной работы над комплексной задачей (наблюдение, мин.)	8.2 ± 2.1	14.7 ± 3.5	Сформировалась способность к длительной концентрации на интеллектуальной задаче.
Качество учебного продукта	Анализ творческих и проектных работ по критериальной шкале (средний балл)	3.4 ± 0.8	4.2 ± 0.6	Повысилась осмысленность, системность и оригинальность выполняемых работ.
Характер ошибок	Анализ протоколов проверочных работ (доля логических / вычислительных ошибок)	20 % / 80 %	65 % / 35 %	Ошибки сместились из области невнимательности в область недостаточной аргументации гипотезы, что свидетельствует о росте рефлексии.
Структура мотивации	Методика М. Р. Гинзбурга: доля детей с преобладанием познавательных мотивов (%)	32.1 %	67.9 %	Произошел сдвиг от внешней мотивации (оценка) к внутренней (интерес к процессу решения).
Социальный интеллект в групповой работе	Экспертная оценка по шкале сотрудничества (наблюдение, баллы)	2.8 ± 0.9	4.1 ± 0.7	Улучшились навыки распределения ролей, аргументации своей точки зрения и интеграции идей.

Выводы по экспериментальной части. Практическое применение модели показало, что целенаправленное использование интерактивных средств как среды для коллективного моделирования приводит к качественным изменениям в учебной деятельности:

Произошла интериоризация инструмента: гаджет (в форме интерактивной доски) перестал восприниматься как внешний раздражитель и стал продолжением мыслительного процесса класса. Это подтверждается изменением характера ошибок и ростом времени концентрации.

Сформировалось «цифровое» критическое мышление: необходимость создавать и проверять цифровые модели научила детей проверять логическую непротиворечивость своих умозаключений, а не просто искать готовый ответ.

Коллективная деятельность стала драйвером индивидуального прогресса: требуя согласовывать действия и аргументировать свой шаг перед одноклассниками повысила как предметные результаты, так и уровень социального интеллекта, снизив проявления индивидуализма, характерного для зависимого от личного гаджета поведения.

Педагогический эксперимент подтвердил, что трансформация цифрового устройства в рабочую среду для совместного решения задач является эффективным методом профилактики цифровой зависимости, напрямую влияя на когнитивные и социально-психологические факторы ее возникновения.

Рекомендации по интеграции методики. На основе результатов апробации модели «Перевернутого интерактива» сформулированы конкретные рекомендации для педагогов, направленные на системное внедрение подхода.

1 Подготовительный этап: диагностика и целеполагание. Проведите входную диагностику по упрощенной схеме: анонимный опрос класса об использовании гаджетов и структурированное наблюдение за 2–3 урока для фиксации базовых показателей внимания. Это обеспечит точку отсчёта.

Установите технологический минимум. Освойте одну универсальную платформу (например, LearningApps.org) и один инструмент для опросов (Kahoot! или Quizizz). Глубокое знание 2–3 ресурсов результативнее поверхностного знакомства с десятком.

2 Этап внедрения: принципы педагогического диалогизма. Соблюдайте правило «цифровой диеты»: доля интерактивной работы с доской не должна превышать 15–20 минут урока. Цифровой элемент должен быть педагогически оправдан, а не служить фоном.

Используйте технологию как мост, а не стену. Каждое задание на доске должно иметь чёткое продолжение в аналоговой деятельности: обсуждение результата, запись вывода в тетрадь, объяснение алгоритма соседу. Например, после построения совместной ментальной карты на уроке познания мира учащиеся индивидуально составляют по ней краткий рассказ.

Создавайте ситуации коллективной ответственности. Формулируйте задания так, чтобы результат зависел от усилий каждого. Например: «Наша общая задача — чтобы на карте не осталось «слепых» зон. Каждая группа отвечает за достоверность своего сектора».

3 Этап рефлексии и оценки. Введите простые формы обратной связи от учащихся: «Самый полезный цифровой инструмент сегодня?», «Что было сложнее — найти информацию или договориться в группе о её размещении на доске?». Это позволит корректировать методы. Оценивайте не только итог, но и процесс. Фиксируйте

и отмечайте прогресс в качестве сотрудничества, аргументации, умения давать конструктивную обратную связь.

Делитесь опытом с родителями. На родительском собрании продемонстрируйте фрагмент урока, показывая, как интерактивная задача развивает логику и командную работу. Формирует понимание и поддержку, помогая согласовать подходы дома и в школе.

Общий итог. Проведённое исследование подтверждает, что проблема гаджет-зависимости у младших школьников имеет не только ограничительное, но и конструктивное педагогическое решение. Экспериментальная работа доказала эффективность стратегии целенаправленной педагогической интеграции цифровых инструментов в учебный процесс.

Качественная трансформация учебной деятельности. Системное использование интерактивной доски как среды для коллективного моделирования привело к существенным изменениям. Деятельность учащихся сместилась от пассивного восприятия информации к активному конструированию знаний, что проявилось в изменении характера ошибок (рост доли логических) и увеличении времени концентрации на сложной задаче.

Формирование инструментального цифрового мышления. Ключевым результатом стало перепрофилирование отношения к цифровому устройству. Для 71,4% учащихся гаджет в школьном контексте стал ассоциироваться с решением задач, а не с развлечением. Свидетельствует о становлении основы цифровой грамотности — способности использовать технологию как средство для достижения осознанной цели.

Коллектив как фактор снижения цифровых рисков. Методика, основанная на совместной работе у общего экрана, позволила нивелировать деструктивные эффекты индивидуализированного потребления контента. Улучшение навыков сотрудничества, аргументации и распределения ролей (средний балл вырос с 2.8 до 4.1) указывает на развитие социального интеллекта.

Представленная модель «Перевернутый интерактив» предлагает практический путь разрешения противоречия между необходимостью цифровизации и рисками цифровой аддикции. Она позволяет педагогу не бороться с технологиями, а педагогически управлять ими, превращая потенциальную угрозу в ресурс для развития когнитивных, мотивационных и социальных компетенций младшего школьника. Дальнейшая работа видится в разработке критериев для долгосрочного мониторинга её влияния на цифровую культуру обучающихся.

Литература:

- Абишева А. К. Психология детства: учебное пособие. Алматы: Қазақ университеті, 2016. — 180 с.
- Аренова А. Т. Психологические аспекты микро- и нанообучения как путь к гибкому учебному процессу в начальной школе // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия «Психология». — 2024. — №3 (80). — С. 229–239.
- Кожамжарова Ж. Б. Влияние цифровых технологий на когнитивное развитие и эмоциональное состояние младших школьников: монография. Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2021. — 145 с.
- Нурғалиева Г. К. Цифровая грамотность как основа современного образовательного процесса в школе: методическое руководство. Алматы: Білім, 2022. — 112 с.
- Таубаева Ш. Т. Социализация младшего школьника в условиях цифровой среды: риски и возможности // Построение образовательного процесса в современной школе: сб. науч. ст. Караганда: Изд-во КарГУ, 2023. — С. 45–58.

Методическое пособие как инструмент подготовки восьмиклассников к олимпиаде по английскому языку

Введение. Современные стандарты качества изучения иностранных языков затрудняют целенаправленную подготовку студентов к олимпиадам, в том числе по иностранному языку. Участие в олимпиаде считается эффективным инструментом развития критического мышления, коммуникативной компетентности и познавательной активности у студентов [1].

Анализ практики свидетельствует о том, что существующие образовательные комплексы лишь частично отражают функциональные особенности олимпиад. Такая ситуация создаёт предпосылки для освоения учащимися новых форм и методов обучения, обеспечивающих интенсивное развитие языковых компетенций [2]. Существенную роль в данном процессе играет разработка специализированных учебных материалов, интегрирующих базовую школьную программу с заданиями повышенной сложности и формирующих навыки самостоятельной деятельности [3].

Цель исследования — проверка и апробация методического пособия, ориентированного на подготовку восьмиклассников к олимпиаде по английскому языку. Включение пособия в образовательный процесс способствует углублённому освоению учебного содержания, формированию долговременного интереса, развитию уверенности обучающихся и их готовности к академическим вызовам [4].

Работа актуальна, так как существует необходимость создания учебно-методического комплекса, компенсирующего недостатки традиционных программ и обеспечивающего комплексную подготовку школьников к олимпиадным заданиям [5].

Методика. Учебный курс представляет собой процесс подготовки учащихся

восьмых классов к олимпиаде по английскому языку, а сам курс представляет собой методическое пособие как инструмент повышения эффективности этого обучения.

Для реализации поставленной задачи были поставлены следующие задачи: выявить соответствие школьной программы требованиям олимпиады, разработать комплекс упражнений, сочетающих школьный курс и сверхсложные задания, апробировать пособие в реальном образовательном процессе и оценить динамику успеваемости учащихся. результаты [6]. Методы исследования включали:

- анализ содержания олимпиадных заданий за последние годы;
- сравнение школьной программы с требованиями Олимпиады;
- выполнение ряда упражнений (словарный запас, грамматика, аудирование, чтение, письмо, творческие задания);
- апробация пособия в школах региона;
- опрос учащихся и учителей;
- сравнительный анализ результатов выполнения контрольных заданий и олимпиад.

Выбор методики определяется тщательной проверкой эффективности учебного пособия и его соответствием современным образовательным требованиям.

Практическое применение. Апробация методического пособия проводилась в школах Карагандинской области в течение нескольких месяцев, с февраля по май 2025 года. В исследовании приняли участие около 70 восьмиклассников, проявивших повышенный интерес и мотивацию к изучению английского языка. Работа проводилась как во время уроков, так и на дополнительных занятиях. Обучающиеся выполня-

В. Х. ЛИНКЕР,

КГУ «Общеобразовательная школа №65»,

Н. И. НЕКРАСОВА,

КГУ «Общеобразовательная школа №61»,
г. Караганда

В статье представлен систематизированный опыт разработки, апробации и внедрения методического пособия «Подготовка учащихся 8 классов к Республиканской олимпиаде по английскому языку». Пособие направлено на интеграцию содержания школьной программы с заданиями олимпиадного уровня и основано на деятельностном, коммуникативном и личностно-ориентированном подходах. В ходе педагогического эксперимента использовались диагностические тесты, наблюдения и анкетирование, что позволило подтвердить эффективность пособия в повышении качества языковой подготовки, развитии критического мышления, формировании устойчивой учебной мотивации, самостоятельности и уверенности учащихся. Особое внимание уделено формированию межкультурной компетенции и навыков публичного выступления, что является важным условием успешного участия в олимпиадах. Полученные результаты свидетельствуют о практической значимости пособия: оно может быть рекомендовано для использования в общеобразовательных школах, а также адаптировано для системы дополнительного образования. Новизна работы заключается в комплексном подходе к подготовке школьников, объединяющем традиционные и инновационные методы обучения.

ли задания олимпиадного уровня [7]. В начале периода апробации (февраль) они выполняли задания по всем видам речевой деятельности: аудирование, чтение, письмо, говорение, грамматика.

Результаты фиксировались в процентах правильных ответов или баллах по шкале. Эти показатели стали «начальным уровнем». В течение нескольких месяцев обучающиеся регулярно выполняли задания из пособия.

Педагоги отслеживали динамику: скорость выполнения, количество ошибок, уверенность в устных ответах. Проводились мини-олимпиады и тренировочные тесты. В конце тестирования (май) ученики снова выполняли аналогичные задания. Результаты фиксировались и сравнивались с началом. Эти показатели стали «конечным уровнем».

Учителя английского языка использовали методическое пособие в качестве дополнительного ресурса к школьной программе. В ходе уроков учащиеся выполняли упражнения для развития навыков аудирования, чтения и письма, а также задания творческого характера (эссе, проекты, дискуссии). Особое внимание уделялось оздоровительным технологиям: чередованию видов деятельности, использованию игровых форм, созданию позитивной атмосферы на уроках [8]. Данное методическое пособие составлено в соответствии с темами учебной программы по английскому языку для обучающихся 8 класса. При этом были охвачены все девять модулей учебника English Plus, 8.

Задания каждого раздела представляют из себя следующую модель: reading (чтение) — use of English (использование языка) — writing (письмо) — listening (аудирование), что соответствует ст-

руктуре заданий Республиканского этапа олимпиады по английскому языку.

Connected by Nature
Our world is full of amazing connections. Every part of nature works together to keep life going. Trees give us oxygen, rivers provide water, and animals help balance ecosystems. Even the smallest creatures, like bees and ants, play important roles in keeping our planet healthy.
People are also part of this system. We depend on nature for food, clean air, and shelter. But sometimes, human actions break these connections. Cutting down forests, polluting rivers, and hunting animals can damage the balance of nature. When one part is harmed, others are affected too. Technology has changed how we live. We can travel across the world, talk to people in other countries, and learn about distant places. But this also means we have a bigger responsibility. We must protect the planet not just for ourselves, but for future generations. Many young people are taking action. They join clean-up events, plant trees, and speak out about climate change. Schools teach students how to care for the environment. Governments and organizations are working together to find solutions.
Our world is connected in many ways—through nature, people, and ideas. When we understand these connections, we can make better choices. We can live in harmony with nature and help our planet stay strong and beautiful.

- True or False Questions:**
1. Trees produce oxygen that people need to breathe. _____
 2. Bees and ants are not important for the planet. _____
 3. Humans do not depend on nature for survival. _____
 4. Cutting down forests can harm other parts of nature. _____
 5. Technology has made people less responsible for the planet. _____
 6. Young people are helping to protect the environment. _____
 7. Schools do not teach students about nature. _____
 8. Governments are ignoring environmental problems. _____
 9. Our world is connected only by technology. _____
 10. Understanding nature helps us make better choices. _____

Назначение заданий на чтение, «Reading», заключается в развитии навыков глобального и детального понимания текста, анализа авторской позиции и формирования критического мышления.

Тексты каждого раздела полностью аутентичны. Задания варьируются по степени сложности и предназначены для школьников с разным уровнем владения языком. Упражнения на использование языка, «Use of English», способствуют развитию логического и критического мышления, формированию навыков рассуждения и принятию обоснованных решений. Они строятся на принципах логики, знании грамматических тем, владении лексикой и расширении словарного запаса.

Task 2. Logic Challenge: The Movie Night Mystery
Instructions: Five friends — Alice, Brian, Chloe, Daniel, and Emma — went to the cinema together. Each of them watched a different genre: comedy, horror, action, romance, and documentary. Use the clues below to figure out who watched which genre.

- Clues:**
1. Alice didn't watch the horror or the documentary.
 2. The person who watched the romance movie sat between Brian and Chloe.
 3. Daniel loves action and never watches romantic films.
 4. Emma sat next to the person who watched the documentary.
 5. Chloe watched a movie that made her laugh a lot.
- Match each person with the correct movie genre. Write your answers like this:**
- Alice: _____
Brian: _____
Chloe: _____
Daniel: _____
Emma: _____

III. Writing
Task. You should write at least 130–140 words. Choose ONE variant.
Variant 1.
Write a note to your friend about your new healthy lifestyle.
Include:

- What sports or exercises you do;
- What you eat or avoid;
- How this lifestyle makes you feel.

Variant 2.
You planned to go jogging with your friend tomorrow, but you can't.
Include:

- Apologize for not being able to come;
- Explain why;
- Suggest another time.

Variant 3.
Write a story beginning with:
"The referee blew the whistle, and the game began..."
Variant 4.
Describe your favourite sport.
Include:

- What it is and why you like it;
- Where and when you play it;
- What equipment you need.

Данные форматы развивают умение логично и последовательно излагать мысли, аргументировать собственную позицию и соблюдать нормы письменной речи.

Также при написании текстов на различные тематики у обучающихся расширяется кругозор, улучшается структура речи и расширяется словарный запас.

Before Listening
1. Discuss the questions.

- a) What traditional dishes do people eat in different countries?
- b) Why do people like trying food from other cultures?
- c) What healthy and unhealthy foods can you name from world cuisine?

2. Vocabulary Preview. Match the words with their meanings.

Word	Meaning
1. cuisine	a) the taste of food
2. ingredients	b) food style of a country or region
3. spicy	c) products needed for cooking
4. recipe	d) instructions for making a dish
5. flavour	e) having a strong, hot taste

Немаловажное влияние на уровень подготовки к олимпиаде оказывают задания на развитие навыков аудирования. В данном разделе учащийся сможет не только практиковаться в прослушивании текстов, но и развивать навыки говорения. Все тексты в разделе «Аудирование», «Listening», можно прослушать, перейдя по QR code. Тексты, также как и в разделе «Чтение», аутентичны.

Для удобства использования пособия учителями и обучающимися, в конце всех разделов есть ключи, по которым можно посчитать количество набранных баллов.

Ниже приводится анализ эффективности апробации методического пособия. Представленные данные отражают динамику роста качества знаний и навыков школьников по основным видам навыков.

«табл. 1» Сравнение начального и итогового уровня по видам речевой деятельности

Вид речевой деятельности	На начало апробации (%)	На конец апробации (%)	Динамика (+%)	Вывод
Аудирование	56	81	+25	Уровень понимания аудиотекстов повысился, обучающиеся стали лучше воспринимать речь на слух и выделять ключевую информацию.
Чтение	65	85	+20	Школьники стали увереннее работать с текстами повышенной сложности, быстрее находить нужную информацию и интерпретировать её.
Письмо	56	81	+25	Снизилось количество грамматических и лексических ошибок, обучающиеся научились структурировать письменные работы и выражать мысли более точно.
Устная речь	63	88	+25	Наибольшая динамика: обучающиеся стали увереннее выступать, активнее участвовать в дискуссиях и ролевых играх.
Грамматика	62	86	+24	Знания систематизировались, обучающиеся стали применять грамматические правила более осознанно в устной и письменной речи.

Аудирование. Показатели понимания аудиотекстов выросли на 25 %. Школьники научились точнее воспринимать речь на слух, выделять основное и корректно интерпретировать контекст.

Чтение. Понимание текстов повышенной сложности выросло на 20 %. Обучающиеся стали увереннее работать с содержанием, находить необходимую информацию и корректно её осмысливать.

Письмо. Прирост на 25 % связан с уменьшением количества грамматических и лексических ошибок. Школьники научились структурировать письменные работы и выражать мысли более точно.

Устная речь. Показатели (+25 %) отражают рост уверенности при публичных выступлениях. Обучающиеся активнее участвуют в дискуссиях, ролевых играх и мини-олимпиадах, свободнее формулируют и выражают собственные мысли.

Грамматика. Повышение на 24 % свидетельствует о систематизации знаний и закреплении грамматических норм. Обучающиеся стали применять их более осознанно как в устной, так и в письменной речи.

Итоги. Оценка эффективности демонстрирует, что данное пособие оказывает комплексное воздействие: оно не только повышает уровень языковой подготовки, но и способствует развитию личностных качеств — уверенности в себе и мотивации.

В дополнение к данным, представленным в таблице, ниже приводится диаграмма, отражающая динамику роста показателей языковой деятельности [6].

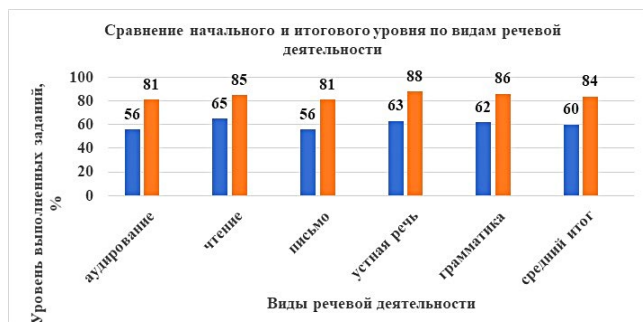

Диаграмма показывает процентные результаты мониторинга знаний и навыков учащихся по каждому типу устной деятельности до и после пилотного использования пособия.

Начальный уровень (%) — средний процент качества выполнения заданий учащимися в начале пилотного исследования (до систематического использования пособия).

Конечный уровень (%) — средний процент качества выполнения заданий учащимися после пилотного исследования (после использования пособия).

Мониторинг (+%) — разница между начальным и конечным уровнями, т.е. улучшение результатов. В среднем качество выполнения заданий улучшилось на 22 %, что подтверждает эффективность пособия.

Таким образом, диаграмма показывает динамику роста знаний и навыков учащихся в процентах, демонстрируя, что после пилотного исследования они значительно улучшили свои результаты в олимпиадных заданиях [2].

Также для более полной оценки эффективности пособия были проанализированы опросы преподавателей и учащихся. Результаты позволяют выявить субъективные впечатления, уровни мотивации и легкость использования методики в образовательном процессе. Ниже представлены результаты опроса учителей и учеников.

«табл. 2» Результаты анкетирования учителей

Вопрос	Основные ответы	Итог (%)
Соответствие программе	Полностью соответствует	100 %
Удобство использования	Удобно	100 %
Эффективные задания	Все	100 %
Трудности	Нет	100 %
Рост мотивации	Отмечают	100 %
Рекомендация другим школам	Да	100 %

«табл. 3» Результаты анкетирования учащихся

Вопрос	Основные ответы	Итог (%)
Пособие помогает готовиться	Да	100 %
Полезные задания	Все задания	100 %
Интерес к английскому	Повысился	100 %
Уверенность	Стала выше	100 %
Трудные задания	Нет	100 %
Логические задания полезны	Да	100 %
Хотели бы использовать дальше	Да	100 %

« Цель образования — заменить пустой разум открытым

Малькольм Форбс

Результаты анкетирования учителей показали полное согласие с целесообразностью использования пособия:

- все педагоги отметили его соответствие школьной программе и удобство применения (100 %);
- задания признаны эффективными и полезными для подготовки (100 %);
- трудностей в использовании пособия не выявлено (100 %);
- все учителя отметили рост мотивации учащихся и рекомендовали пособие для внедрения в других школах (100 %).

Результаты анкетирования учащихся также оказались однозначно положительными:

- все школьники подтвердили, что пособие помогает готовиться к олимпиаде (100 %);
- полезными признаны все виды заданий (100 %);
- интерес к английскому языку заметно повысился (100 %);
- уверенность в себе и собственных знаниях стала выше (100 %);
- трудных или непонятных заданий не выявлено (100 %);
- учащиеся отметили ценность логических заданий и выразили желание продолжать работу с пособием (100 %).

Выводы: результаты опроса полностью соответствуют количественному анализу. Пособие способствует не только расширению знаний и навыков, но и повышению мотивации, интереса к предмету и уверенности в себе. Преподаватели и студенты единодушно сочли его удобным и полезным и рекомендовали для дальнейшего использования.

Рекомендации по применению результатов исследования в образовательном процессе.

Для успешного внедрения методики в образовательный процесс педагогам рекомендуется:

- использовать пособие как дополнение к школьной программе, уделяя внимание олимпиадным заданиям;
- применять дифференцированный подход, адаптируя задания под уровень учащихся;

- сочетать работу с пособием с интерактивными формами обучения (дискуссии, проекты, дебаты);
- учитывать здоровьесберегающие технологии, избегая перегрузки учащихся;
- формировать у школьников навыки самостоятельной работы и самоконтроля;
- организовывать дополнительные занятия для мотивированных учащихся;
- стимулировать участие школьников в олимпиадном движении.

Заключение

Результаты исследования подтверждают целесообразность использования этого образовательного инструмента для подготовки учащихся к олимпиаде по английскому языку. Он способствует повышению качества знаний, развитию мотивации и развитию ключевых академических навыков, а также уверенности учащихся в себе [4].

Оригинальность этой работы заключается в ее комплексном подходе, сочетающем традиционные и инновационные методы обучения и интегрирующем олимпиадные мероприятия в школьную программу [7]. Ее практическая ценность обусловлена адаптируемостью материала к различным возрастным группам и его использованием в репетиторстве.

В настоящее время разрабатывается цифровая версия инструмента, которая расширит доступ к ресурсам и позволит использовать интерактивные методы обучения [8]. Кроме того, разрабатывается стандартизированный инструмент для учащихся девятого класса, чтобы обеспечить непрерывность подготовки, углубить уровень упражнений и создать целостную систему работы с олимпиадными ресурсами на протяжении нескольких лет обучения.

Литература:

1. Выготский Л. С. Психология развития человека. — М.: Смысл, 2005.
2. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника. — М.: Русский язык, 2005.
3. Кунанбаева С. С. Методика преподавания иностранных языков: инновационный подход. — Алматы: КазУМОиМЯ, 2010.
4. Dornyei Z. Motivational Strategies in the Language Classroom. — Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
5. Закон «Об образовании»: от 27 июля 2007 г. №319-III (в редакции по состоянию на 04 февраля 2026 г.). — Астана: Парламент РК.
6. Сулейменова Э. Д. Языковая политика и образование в Казахстане. — Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2018.
7. Жанузакова Д. К. Методика преподавания английского языка в условиях обновленного содержания образования. — Караганда: КарГУ, 2021.
8. Концепция развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования на 2023–2029 годы: постановление Правительства РК от 28 марта 2023 г. №249. — Астана: Правительство РК.

Оқу процесін басқарудағы қиындықтар

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі үздіксіз жаңарып, түрлі реформалар мен өзгерістерге ұшырап жатқан кезеңде оқу процесін басқаруда дағдарыстар жиі байқалуда. Дағдарыс — бұл тек қиындық емес, сонымен қатар жаңару мен даму мүмкіндігі. Сондықтан оқу процесін басқарудағы дағдарыстарды дұрыс түсініп, оларды тиімді шешу жолдарын табу — білім беру ұйымдары үшін маңызды міндет. Бұл дағдарыстар тек әкімшілік немесе ұйымдастырушылық сипатта ғана емес, сондай-ақ педагогикалық, технологиялық және психологиялық аспектілерді де қамтиды. Сондай-ақ мектептің ішкі мүмкіндіктері мен сыртқы факторларына да байланысты болады.

Оқу процесін басқарудағы дағдарыстардың басты себептерінің бірі — басқару жүйесінің заман талабына сай болмауы. Кей жағдайда дәстүрлі басқару тәсілдері инновациялық білім беру ортасына бейімделе алмай, оқу сапасының төмендеуіне, мұғалімдер мен оқушылар арасындағы байланыстың әлсіреуіне әкеледі. Бұл өз кезегінде оқу үдерісінің тиімділігін төмендетеді. Екіншіден, оқу бағдарламалары мен талаптардың үнемі өзгеріп отыруы жатады. Осы уақытқа дейін соңғы 5 жылда Қазақстанда оқу бағдарламалары мен білім беру стандарттары бірнеше рет өзгеріске ұшырады. Бұл өзгерістер білім беру сапасын арттыру, заманауи талаптарға бейімделу және оқушылардың қажеттіліктерін ескеру мақсатында жүзеге асырылды. Дегенмен, бұл мұғалімдер мен оқушыларды бейімделуге мәжбүрлейді. Әрбір өзгерісті уақтылы зерделеу, оны педагогикалық кеңес пен әдістемелік жұмыстарда түсіндіру, оқу процесіне енгізу көп уақыт пен күшті талап етеді. Бұл жағдай кейде оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін төмендетеді. Үшіншіден, цифрлық технологияларды енгізудегі теңсіздік. Кейбір мектептерде заманауи құрал-жабдықтар мен интернет қолжетімді болса, басқа аймақтарда бұл әлі де үлкен мәселе күйінде қалып отыр. Қазіргі таңда цифрлық технологиялар қазіргі қоғамның барлық салаларына еніп, білім беру жүйесіне де түбегейлі өзгерістер әкелді. Дегенмен, бұл өзгерістермен қатар, цифрлық теңсіздік мәселесі де өткір күйінде қалып отыр. Қазақстан секілді үлкен географиялық және әлеу-

меттік айырмашылықтары бар елде бұл проблема айқын сезіледі.

Қалалық және ауылдық мектептер арасында интернет жылдамдығы, техникалық құралдар және мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігі бойынша айырмашылықтар да өте көп. Мысалы, материалдық ресурстардың жетіспеушілігі, мұғалімдердің дайындық деңгейі, цифрлық сауаттылықтың төмендігі. Оқу процесін сапалы басқару үшін педагогтердің кәсіби дамуы маңызды. Алайда мұғалімдердің барлығы бірдей жаңа әдіс-тәсілдерді тиімді меңгере бермейді. Цифрлық сауаттылықтың жеткіліксіздігі, жаңартылған білім беру мазмұнын терең түсінбеу секілді мәселелер оқу үдерісінің нәтижесіне әсер етеді. Төртіншіден, мұғалімдердің жүктемесінің артуы, яғни құжат айналымының көбеюі, есеп беру жүйесінің күрделенуі, мұғалімдердің негізгі міндеті — білім беру процесіне кедергі келтіреді.

Қазіргі заманғы мұғалім — тек білім беруші ғана емес, ол тәрбиеші, психолог, әрі есепші. Соңғы жылдары Қазақстандағы мұғалімдердің жүктемесі едәуір артқаны байқалады. Өйткені, қазіргі уақытта мектептерде орыс тілі мен әдебиеті, математика, тарих пәні мұғалімдеріне деген сұраныс өте жоғары. Өйткені аталған мамандықты бітірген болашақ мұғалімдердің басым көпшілігі мектепке жұмысқа келмейді. Сондықтан мұғалімдер 30–35 сағаттық жүктемемен жүреді. Қазіргі оқушылармен жұмыс жасауда мұндай жүктеме көп дайындықты, күш-жігерді қажет етеді. Оқу жүктемесінің шамадан тыс көп болуы, құжаттаманың артықтығы, уақытты тиімді пайдаланбау сияқты мәселелер басқарудағы дағдарыстың айқын көрінісі болып табылады. Мұндай жағдайда мектеп әкімшілігі мен мұғалімдер оқу үдерісінің негізгі мақсаты — оқушының жан-жақты дамуын екінші орынға ысырып қояды. Бесіншіден, оқушылардың мотивациясының төмендеуі. Ол дегеніміз оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығы мен ынтасының болмауы. Бұл жағдай тек оқу сапасына емес, жалпы тұлғаның қалыптасуына да әсер етеді. Сабакқа деген қызығушылықтың төмендеуінің басты себептерінің бірі — оқу материалының қызықсыз берілуі.

Көп жағдайда оқу контенті оқушыларға өмірмен байланысты, өзекті және тартым-

Г. А. МАСАЛИМОВА,

қазақ тілі мен әдебиет пәні

мұғалімі,

«№65 ЖББМ» КММ,

Қарағанды қаласы

Бұл мақалада оқу процесін басқаруда кездесетін негізгі қиындықтар мен олардың білім сапасына әсері қарастырылады. Оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға кедергі келтіретін факторлар ретінде кадрлық мәселелер, оқу жүктемесінің шамадан тыс болуы, құжаттаманың көптігі, цифрлық технологияларды енгізудегі қиындықтар, педагогтар мен оқушылардың психологиялық жүктемесі талданады. Сонымен қатар басқару жүйесіндегі жүйесіздік пен жоспарлаудың әлсіздігі оқу процесінің нәтижелілігін төмендететіні көрсетіледі. Мақалада аталған қиындықтарды еңсеру жолдары ұсынылып, басқаруда заманауи, икемді және ынтымақтас-тыққа негізделген тәсілдерді қолданудың маңыздылығы айқындалады.

ды болып көрінбейді. Мысалы, орыс сыныптарындағы қазақ тілі мен әдебиеті оқулығындағы роман, повестерден берілген үзінділердің тілі өте ауыр, балалардың түсінуіне қиын. Бала түсінбеген дүниеден бірден бас тартады, яғни оған ол материал қызықсыз болады. Сондықтан, балаға берілетін материал жеңіл, түсінікті, қысқа да нұсқа болу керек. Мұғалім кез-келген тақырыпты түсіндіргенде өмірмен байланыстырып, қазіргі уақытпен салыстыра отырып түсіндірсе, мүмкін баланың түсінуіне жеңілірек болар ма еді? Тақырып қызықты етіп жеткізілсе, баланың сабаққа деген қызығушылығы артып, оқу сапасына да оң әсерін тигізеді сөзсіз. Алтыншыдан, психологиялық күйзелістер — стресстік жағдайлар, отбасындағы қиындықтар, өзіне деген сенімсіздік те оқушының ынтасын төмендетуі мүмкін. Отбасындағы қиындықтар оқу процесін басқаруда бірқатар күрделі мәселелерді туындатады. Өйткені оқушының оқу үлгерімі мен мінез-құлқы ең алдымен отбасындағы психологиялық ахуалға тікелей байланысты. Отбасында түсініспеушілік, жанжал, немқұрайлылық болған жағдайда бала сабаққа қызығушылық танытпайды, оқуына жауапкершілікпен қарамайды. Бұл оқу процесін жоспарлау мен бақылауды қиындатады. Отбасылық қолдаудың болмауы оқушының мінез-құлқына әсер етіп, мектептегі тәртіп бұзушылықтардың артуына себеп болуы мүмкін. Мұндай жағдайда мұғалім мен мектеп әкімшілігі қосымша тәрбие жұмыстарына көп уақыт жұмсайды. Сонымен қоса, отбасындағы қиындықтар баланың эмоционалдық жағдайына әсер етіп, күйзеліс, тұйықтық немесе агрессия тудыруы мүмкін. Бұл оның оқу материалын қабылдауына, сыныптағы қарым-қатынасына кедергі жасайды. Үйде қолдау болмаған оқушы тапсырмаларын уақытында орындамайды, қосымша дайындыққа мүмкіндік алмайды. Соның салдарынан білім сапасы төмендеп, оқу процесін басқаруда қосымша қиындықтар туындайды. Мұндай оқушылармен мектеп психологы, сынып жетекші, ата-ана болып, бірге жұмыс жасап, баланы осы жағдайдан шығарып алудың жолын қарастырған дұрыс. Жетіншіден, цифрлық алаңдаушылық — әлеуметтік желілер, ойындар мен онлайн-контент оқу процесіне назар аударуға кедергі келтіреді. Цифрлық алаңдаушылық — білім алушылар мен педагогтардың цифрлық құралдарды шамадан тыс қолдануы салдарынан зейіннің бөлінуі, психологиялық шаршау, ақпаратты қабылдау мен өңдеудің қиындауы, басқару тиімділігінің төмендеуі. Цифрлық алаңдаушылықтың басты себептерінің бірі — ақпарат ағынының көптігі. Электронды күнделік, білім беру платформалары, мессенджерлер, электронды пошталар арқылы келетін хабарламалар мұғалімдер мен оқушылардың назарын үнемі бөліп отырады. Бір мезетте бірнеше цифрлық ортада жұмыс істеу қажеттілігі адамның зейінін шашыратып, негізгі міндетке толық көңіл бөлуге кедергі жасайды. Бұл жағдай оқу процесін басқаруда жүйесіздік пен уақытты тиімсіз пайдалануға әкелуі мүмкін. Барлық педагогтар мен оқушылар цифрлық технологияларды бірдей деңгейде меңгермеген. Бұл басқару барысында теңсіздік тудырып, кейбір мұғалімдердің жаңа жүйеге бейімделуін қиындатады. Нәтижесінде оқу процесін ұйымдастыруда баяулық, түсінбеушілік, уақыт жоғалту сияқты қиындықтар пайда болады. Сонымен қатар, цифрлық алаңдаушылық

оқу мазмұнының сапасына да әсер етеді. Кейде цифрлық құралдар мақсат емес, керісінше мақсатқа айналып кетеді. Яғни білім беру нәтижесі емес, платформаны қолдану, есеп тапсыру, белгі қою бірінші орынға шығып, оқушының шынайы білім алуы екінші қатарға ысырылып қалады. Бұл басқару үдерісіндегі негізгі құндылықтардың бұрмалануына әкеледі. Оқу процесін басқаруда цифрлық алаңдаушылықты азайту үшін бірнеше маңызды шараларды жүзеге асыру қажет. Біріншіден, цифрлық құралдарды қолданудың нақты әрі жүйелі регламентін жасау керек. Қандай платформалар, қандай мақсатта, қандай уақытта қолданылатыны анық белгіленсе, артық ақпарат пен қажетсіз әрекеттер азаяды. Екіншіден, педагогтар мен оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыруға бағытталған тұрақты курстар ұйымдастыру маңызды. Цифрлық технологияны дұрыс меңгерген адам оны алаңдатушы фактор емес, тиімді басқару құралы ретінде қолдана алады. Үшіншіден, оқу процесінде цифрлық және дәстүрлі оқыту әдістерінің тепе-теңдігін сақтау қажет. Барлық жұмысты онлайн форматқа көшіру міндетті емес. Тірі қарым-қатынас, пікір алмасу, шығармашылық жұмыс түрлері оқушының тұлғалық дамуына ерекше ықпал етеді.

Қорытындылай келе, оқу процесін басқарудағы дағдарыстар — білім беру жүйесінің дамуына кедергі емес, керісінше оны жетілдіруге мүмкіндік беретін маңызды кезең. Дағдарысты дұрыс қабылдап, оны тиімді басқару арқылы мектептің жұмыс сапасын арттырып, оқушыларға сапалы білім беруге қол жеткізуге болады. Оқу процесін басқарудағы қиындықтарды жеңу үшін мектеп басшысы стратегиялық көзқарас қалыптастырып, ұжым ішінде кәсіби ынтымақтастық пен ашық коммуникацияны жолға қоюы қажет. Цифрлық технологияларды тиімді пайдалану, мұғалімдердің кәсіби дамуына жағдай жасау және ата-аналармен тұрақты серіктестік орнату — оқу процесін тиімді басқарудың негізгі тетіктері болып табылады. Оқу процесін басқарудағы дағдарыстарды шешудің бірнеше жолы бар. Біріншіден, басқару жүйесін жаңғырту қажет. Басқаруда демократиялық, ашық және ынтымақтастыққа негізделген тәсілдерді қолдану маңызды. Екіншіден, педагогтардың кәсіби дамуына тұрақты түрде жағдай жасау, біліктілікті арттыру курстарын жүйелі ұйымдастыру қажет. Үшіншіден, оқу процесін жоспарлауда тиімділік пен икемділікті қамтамасыз етіп, артық жүктемелерді азайту керек. Төртіншіден, цифрлық технологияларды басқару жүйесіне тиімді енгізу, мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық құзыреттілігін арттыру қажет. Бесіншіден, ата-аналармен серіктестік қарым-қатынасты нығайтып, оларды оқу процесіне белсенді түрде тарту маңызды.

Әдебиеттер:

1. Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы, №7 (91) 2014.
2. Есенбекова А. А. — «Оқу процесінде туып жатқан қиындықтар» — мұғалімдерге бағытталған педагогикалық мақала (Инфоурок ресурсы).
3. А. Б. Рахымбаев., Б. О. Сабатаева. Оқу құралы. Менеджмент. Алматы, 2007 ж.
4. Б. Жәкенова, Қ. Тәмпішева, Ж. Слатова. Менеджмент негіздері. Оқу құралы. Астана, 2008 ж.

Условия формирования навыков анализа текста у обучающихся 5–8 классов

Введение

В условиях обновления содержания среднего образования в Республике Казахстан особую актуальность приобретает развитие функциональной грамотности обучающихся, ключевым компонентом которой является читательская грамотность. Согласно Государственному общеобязательному стандарту среднего образования, обучающиеся должны уметь понимать, интерпретировать и оценивать текстовую информацию, использовать её в учебной и повседневной деятельности [1, с. 4].

Практика преподавания русского языка показывает, что у обучающихся 5–8 классов недостаточно сформированы аналитические умения, что обуславливает необходимость целенаправленной методической работы.

Актуальность исследования обусловлена потребностью в педагогических инструментах, обеспечивающих последовательное развитие навыков анализа текста. В качестве такого инструмента рассматривается сборник заданий «Секреты успешного анализа текста», ориентированный на поэтапное освоение смыслового, структурного и языкового анализа.

Методика исследования

Исследование проводилось в течение учебного года и включало диагностический, формирующий и контрольно-оценочный этапы. В качестве основного методического инструмента использовался сборник заданий «Секреты успешного анализа текста», ориентированный на поэтапное формирование аналитических умений [2, с. 5–7]. Использовались методы педагогического наблюдения, анализа

письменных работ и качественной интерпретации результатов.

Объект исследования — процесс формирования навыков анализа текста у обучающихся 5–8 классов.

Предмет исследования — педагогические возможности использования сборника заданий как средства развития аналитических умений.

Исследование проводилось в течение учебного года и включало три этапа.

1 Диагностический этап. Проводилось первичное оценивание умений учащихся: понимание основной мысли текста, работа со структурой текста, способность формулировать выводы и интерпретировать содержание.

Результаты диагностики показали преобладание репродуктивных ответов, недостаточную сформированность аналитических умений и затруднения при выявлении авторской позиции.

2 Формирующий этап. В учебный процесс системно внедрялись задания из сборника «Секреты успешного анализа текста». Работа строилась по принципу поэтапного усложнения: от определения темы и основной мысли текста — к структурному анализу, далее — к стилистическому и прагматическому разбору, а затем — к формированию собственной позиции обучающихся. Использовались различные формы организации учебной деятельности: индивидуальный анализ текста, работа в парах, групповые обсуждения, минидискуссии, что обеспечивало активное включение учащихся в аналитическую деятельность [2, с. 12–18].

3 Контрольно-оценочный этап. Проводилось итоговое тестирование и анкетирование учащихся. Анализовались письменные работы, уро-

**Р. Б. НУРАЛИЕВА,
А. А. МАХМЕТОВА**

КГУ «Специализированная
музыкальная школа-интернат»

В статье представлены результаты педагогического исследования, направленного на формирование у обучающихся 5–8 классов навыков осмысленного чтения и анализа текста посредством системного использования сборника заданий «Секреты успешного анализа текста». Раскрываются теоретические основания текстоцентрического подхода, описываются этапы внедрения пособия, анализируется динамика развития читательской грамотности. Доказано, что целенаправленная работа с текстом способствует развитию аналитического и критического мышления.

вень аргументации, логичность и глубина интерпретации текста.

Методы исследования: педагогическое наблюдение, сравнительный анализ письменных работ, качественная интерпретация полученных результатов.

Практическое применение и результаты

Систематическое использование заданий сборника способствовало положительной динамике развития читательской грамотности обучающихся. Учащиеся демонстрировали более осмысленное восприятие текста, умение аргументировать собственную позицию, объяснять роль языковых средств. Результаты подтверждают методическую результативность сборника [2, с. 22–25].

Существенно возросла способность объяснять функциональную роль лексических и синтаксических средств, что соответствует требованиям читательской грамотности, обозначенным в современных методических исследованиях [3, с. 56].

Вместе с тем были выявлены затруднения при анализе текстов большого объёма и выполнении заданий на обобщение и сопоставление, что подтверждает необходимость постепенного усложнения учебного

материала и системной поддержки аналитической деятельности обучающихся.

Рекомендации

Рекомендуется включать задания сборника в тематическое планирование, обеспечивать постепенное усложнение аналитических заданий, сочетать работу с текстом с проектной и исследовательской деятельностью обучающихся.

Заключение

Проведённое исследование подтверждает, что сборник заданий «Секреты успешного анализа текста» является эффективным методическим ресурсом, способствующим развитию аналитического мышления и читательской грамотности обучающихся.

Литература:

1. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования Республики Казахстан. — Астана, 2022.
2. Нуралиева Р. Б., Махметова А. А. Сборник заданий «Секреты успешного анализа текста». — Караганда, 2025. — 68 с.
3. Львов М. Р. Методика обучения русскому языку. — М.: Просвещение, 2019. — 256 с.

Требования к оформлению статей для публикации в журнале «ЗАМАНАУИ БІЛІМ»

Как опубликовать статью в журнале «ЗАМАНАУИ БІЛІМ»?

1. Содержание статьи должно соответствовать тематическим направлениям и научному уровню журнала.
2. Статьи предоставляются на одном из следующих языков: казахском, русском или английском.
3. Информация предоставляется в печатном и электронном виде (текст: формат А4, шрифт Times New Roman, размер 14, параметры страницы: левое поле — 3 см, правое — 1,5 см, верхнее — 2 см и нижнее — 2 см, межстрочный интервал — одинарный).
Объем статьи не должен превышать 6 страниц, или 15 000 знаков.
4. К статье прилагаются:
 - сведения об авторе (-ах) на казахском и русском языках: Ф. И. О. автора, должность, ученая степень, звание (если имеется); полное название учреждения, в котором работает автор; почтовый и электронный адрес автора; контактные телефоны;
 - название статьи на казахском и русском языках;
 - резюме, содержащее не более 10 строк, на казахском, русском и английском языках.
5. В конце рукописи приводится список литературы, в тексте указываются номера ссылок в порядке цитирования.
6. Таблицы и графические материалы располагаются по тексту статьи, при этом все таблицы и графические материалы должны быть собраны в отдельных файлах. Диаграммы и графики должны быть предоставлены в формате Microsoft Excel и снабжены числовыми данными, обеспечивающими, при необходимости, их достоверное воспроизведение.
7. Распечатанный текст должен быть подписан автором, а при наличии нескольких авторов — всеми соавторами.
8. Фотоматериалы и рисунки предоставляются отдельно от текста в электронном виде в формате JPEG, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw, Adobe InDesign с приложением всех используемых в них растровых изображений и шрифтов. Не принимаются в работу макеты и фотоматериалы, созданные или сохраненные в любых версиях Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, OpenOffice.
9. Редакция сохраняет за собой право редактирования присланных материалов.
10. Рукописи, не соответствующие указанным требованиям, редакцией не рассматриваются и не возвращаются.

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың педагогикалық негіздері

Бүгінгі білім беру жүйесі оқушылардың тек теориялық білім алуын ғана емес, сол білімді өмірде тиімді қолдана алуын көздейді. Осы тұрғыда функционалдық сауаттылық ұғымы ерекше маңызға ие. Функционалдық сауаттылық — оқушылардың алған білімін күнделікті өмірде, түрлі жағдаяттарда қолдана білуі, өз ойын анық әрі жүйелі жеткізуі, ақпаратты талдап, оны дұрыс пайдалана алуы. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру оқушылардың тілдік дағдыларын дамытып қана қоймай, олардың коммуникативтік, сыни ойлау және зерттеушілік қабілеттерін жетілдіруге бағытталған.

Бүгінгі таңда білім беру саласында функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді жолдары жан-жақты қарастырылып, оны жүзеге асырудың түрлі әдістемелері енгізілуде. Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқытудың интерактивті әдістерін қолдану қажет. Жобалық оқыту, пікірталас, рөлдік ойындар, эссе жазу сияқты әдістер оқушыларды белсенді ойлауға, шығармашылық ізденіске баулиды. Мәселен, оқушыларға көркем шығармалар негізінде кейіпкерлердің іс-әрекетін бағалау, олардың сөз саптау ерекшелігін талдау тапсырмаларын беру олардың тілдік талдау дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, мәтінде жұмыс істеу барысында ақпаратты дұрыс қабылдау, мәтіннің негізгі идеясын анықтау, өз көзқарасын білдіру қабілеттері дамиды. Оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу қабілеті қаншалықты жоғары болса, олардың функционалдық сауаттылық деңгейі де соғұрлым дамиды. Бұл олардың кез келген салада ақпаратты тиімді өңдеуге және оны дұрыс қолдануға ықпал етеді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінде функционалдық сауаттылықты дамыту үшін оқу үрдісінде түрлі тапсырмаларды қолдану маңызды. Тілдік жаттығулар, шығарма-

шылық жазба жұмыстары, мәтінді интерпретациялау, ақпараттық мәтіндерді өңдеу және олардың мазмұнын талдау оқушылардың оқу дағдыларын жетілдіреді. Сондай-ақ, қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды пайдалану — функционалдық сауаттылықты арттырудың тиімді жолдарының бірі. Оқушылар электрондық ресурстармен, дереккөздермен жұмыс істеу арқылы ақпаратты іздеу, сұрыптау және оны өз ойларымен байланыстыру дағдыларын дамыта алады. Сонымен қатар, оқушылардың цифрлық сауаттылығын жетілдіру үшін мультимедиялық материалдарды, бейне сабақтарды және онлайн платформаларды қолдану оқыту процесін жандандырады. Бұл әдістер оқушылардың тек тілдік қабілеттерін ғана емес, заманауи технологияларды меңгеру дағдыларын да арттырады.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда мұғалімнің рөлі ерекше. Мұғалім тек білім беруші ғана емес, оқушыларды шығармашылыққа, өз бетімен ойлауға жетелейтін бағыттаушы болуы тиіс. Осыған байланысты мұғалімдер оқушылардың сыни ойлауын, логикалық пайымдауын, өзіндік көзқарасын қалыптастыруға бағытталған әдістерді кеңінен қолдануы қажет. Тиімді оқыту әдістерінің бірі — проблемалық оқыту, бұл әдіс арқылы оқушылар белгілі бір тақырыпқа байланысты мәселені анықтап, өз бетімен шешу жолдарын қарастырады. Сонымен қатар, рефлексия жасау арқылы оқушылар өздерінің оқу барысындағы жетістіктері мен кемшіліктерін саралап, алдағы оқу үрдісін жақсарту мүмкіндіктерін талдай алады. Оқушыларды оқыту барысында олардың өз ойларын жүйелі түрде жеткізу қабілеттерін дамыту үшін пікірталас сабақтары мен эссе жазу әдістерін кеңінен пайдалану қажет. Бұл олардың ауызша және жазбаша тіл байлығын жетілдіруге септігін тигізеді.

Функционалдық сауаттылықты дамыту барысында кездесетін қиындықтар да бар.

Д. Т. ОМАРОВА,

Ж. А. АЛИМБАЕВА,

қазақ тілі және әдебиеті пәні
мұғалімдері,
«№23 жалпы білім беретін
мектеп» КММ,
«№48 жалпы білім беретін
мектеп» КММ,
Қарағанды қаласы

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңызы қарастырылады. Оқушылардың білімді өмірде қолдану, ақпаратпен жұмыс істеу және өз ойын еркін жеткізу қабілеттерін дамыту жолдары талданады. Сондай-ақ, мұғалімнің рөлі, тиімді әдістер және функционалдық сауаттылықты жетілдірудегі қиындықтар мен олардың шешу жолдары қарастырылады.

Олардың бірі — оқушылардың оқу материалын механикалық түрде жаттауына бейімделуі. Көп жағдайда білім алушылар берілген ақпаратты есте сақтауға тырысып, оның мағынасын терең түсінуге мән бермейді. Бұл мәселені шешу үшін оқу барысында практикалық тапсырмалардың үлесін көбейту қажет. Сонымен қатар, кейбір оқушыларда шығармашылық жұмыс жасау дағдысының қалыптаспауы да функционалдық сауаттылықтың төмен болуына әсер етеді. Мұндай жағдайларда мұғалімдер әр оқушының қабілетіне қарай жеке жұмыс түрлерін ұйымдастырып, олардың қызығушылығын арттыратын әдістерді қолдануы керек. Сабақ барысында топтық талқылаулар, пікір алмасу, рөлдік ойындар өткізу оқушыларды белсенділікке жетелейді. Функционалдық сауаттылықтың маңыздылығы халықаралық білім беру тәжірибесінде де дәлелденген. Халықаралық зерттеулер функционалдық сауаттылықтың жоғары деңгейде болуы оқушылардың болашақ өміріне айтарлықтай ықпал ететінін көрсетеді. Осыған байланысты Қазақстанның білім беру жүйесінде де функционалдық сауаттылықты дамытуға ерекше көңіл бөлініп келеді. Бұл бағытта жаңартылған білім беру мазмұны енгізіліп, оқушы-

лардың дербес ойлау, өзіндік шешім қабылдау, ақпаратты талдау қабілеттерін арттыруға баса назар аударылады.

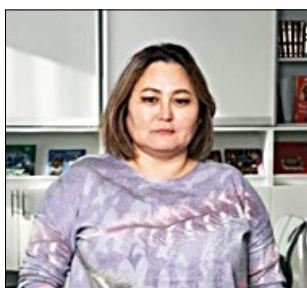
Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру олардың өз бетінше ақпаратпен жұмыс істеу, оны жүйелеу және тиімді пайдалану дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мұндай дағдылар оқушылардың болашақта кез келген салада бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасуына көмектеседі.

Сондықтан функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған педагогикалық әдістер мен технологияларды жүйелі түрде қолдану білім сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады. Білім беру жүйесінде бұл бағыттағы жұмыстарды күшейту арқылы жас ұрпақтың заман талабына сай сауатты, белсенді, жан-жақты азамат болып қалыптасуына мүмкіндік жасалады.

Әдебиеттер:

1. Бабаева С. К. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті. 2016.
2. Әбілқасымов А. Ә. Функционалдық сауаттылықты дамыту мәселелері. Астана, 2017.

Использование новых подходов в формировании навыка письма на уроках русского языка и литературы

Ж. Т. САДВАКАСОВА,

М. М. АПСАТТАРОВА,

учителя русского языка
и литературы,
КГУ «ОШ №61» г. Караганда

В статье рассматриваются новые методы и стратегии формирования навыка письма для развития умения выражать свои мысли на уроках русского языка.

В настоящее время в сфере образования, важным является формирование у ученика как актуальных, так и соответствующих практических навыков, как: самостоятельность, независимость, предприимчивость, конкурентоспособность; умение критически мыслить, оценивать себя и других, сопоставляя со знаниями остальных учащихся, свободно взаимодействовать в социуме. Сегодня условия социальной и экономической жизни требуют от человека «обучения на протяжении всей жизни». Обучения, которое могло бы помочь школьникам развить актуальные навыки 21 века. Время требуют от всех умения ясно выражать чувства, просто и убедительно обосновывать мысли и раздумья по поводу актуальнейших вопросов.

На уроках русского языка, существуют 4 критерия оценивания: слушание, чтение, письмо и говорение и зачастую возникает проблема с навыком «письмо», навыком, требующим умения создавать различные письменные тексты. Формирование письма требует комплексного подхода, ориентированного на развитие разных сторон этого навыка. Анализ и исследования, переложение полученных результатов на «ступени» уровней достижения навыка «письмо», как и любого вида сознательной деятельности человека показывают: наибольшие затруднения учащиеся испытывают на 3-м — исполнительском уровне, предусматривающем выражение и развертывание мысли.

На этом этапе важно развить у учащихся два навыка: решение проблемы

и умение задавать вопросы («О чём это задание?», «Что от меня требуется?»). Учащиеся, находясь в позиции «вопрошающего», будут заинтересованы в ответах, будут задавать вопросы не механически, а размышляя. Надо учеников научить думать до того, как они начнут писать! Переход на следующий уровень станет возможным, если ученик, способный к количественному и логическому мышлению, сможет создавать письменные работы — аргументированное эссе и аналитическое письмо.

Аргументированное эссе — один из видов исследовательской работы, позволяющий рассмотреть определенную проблему с разных точек зрения. В аналитическом письме в первой части необходимо проанализировать проблему; во второй — привести аргументы. Как учителю вызвать интерес к навыку письма? Известно, что, по мнению Л. С. Выготского, учащийся развивает мышление и речь в результате социального взаимодействия (ЗБР) с более знающими людьми в деятельности, имеющей конкретные цели. Поэтому очень важно сформировать навыки письма у всех школьников.

Развивать навыки аналитического письма помогут такие приемы, как «Сфокусированное письмо» — учащимся предлагается сфокусировать внимание на одном слове и в течение двух-трех минут написать свое видение или создать постер. «Минутная бумага» — в течение одной минуты учащиеся пишут, какие три наиболее важные причины, вещи, проблемы они рассмотрели, узнали, изучили. Здесь подмостками являются предложенные картины на доске / видеосюжет. Учащиеся через коллективное обсуждение и общение выдвигают различные идеи путем аргументированного предположения и предугадывания. Затем преобразовывают устную речь в письменную, создавая почву для аналитического письма. Поначалу учителю необходимо предоставить языковые и познавательные средства, необходимые для самостоятельного и успешного выполнения задания. Это могут быть опорные / ключевые слова по заданной теме, памятки и инструкции по правильному выполнению задания, с помощью которых «учитель подводит ученика к способности действовать компетентно, уверенно и самостоятельно». Иначе «при отсутствии инструкций ученики тратили бы учебное время непродуктивно», создавая, по Флейвеллу, дефицит продуктивности.

Следующим шагом к оказанию помощи по поддержанию письменной речи являются «подмостки» / «возведение лесов» — это метафора, используемая для описания интерактивной поддержки, предоставляемой учителями для того, чтобы провести, «подталкивая»

ученика по ЗБР и позволить ему выполнять задания, которые он не смог бы выполнить самостоятельно».

Мерсер и Фишер рассматривают свойство ЗБР по передаче ответственности за выполнение задания ученику как главную цель скаффолдинга в преподавании. Скаффолдинг является «обучением с помощью партнера и с помощью материалов, которое помогает учащимся оставаться в их «Зоне ближайшего развития».

В качестве заданий, материалов-помощников можно использовать:

- проверку по памятке (шаблону);
- работу с «ковром»;
- средства ИКТ;
- комментарии;
- рецензии;
- критерии успеха.

Данный метод «Скаффолдинга» осуществляется через взаимооценивание в парах, группах, так как «преподавание в форме диалога позволяет использовать потенциал диалога для стимулирования и развития учащихся» — полагает Александер. И, когда учащиеся работают в парах или группах, они имеют различные возможности для разработки обоснованных аргументов и описания наблюдаемых событий. Именно такие формы и способы работы позволяют развивать устную и письменную речь, «речь — как основной инструмент коллективного осмысления опыта», и в то же время «практикуют новые способы использования речи в качестве инструмента построения знаний».

Наиболее эффективным способом формирования навыка «письмо» у учащихся является выстраивание подмостков. Для этого на начальном этапе на уроках в качестве «подмостков» необходимо выстраивать работу сначала в парах, затем и в группах, предоставляя возможность для сотрудничества с «более способными учениками», которые выступали бы в роли «рефлексивных агентов».

Так, на уроках в целях активизации коммуникативных умений и навыков обучающихся можно подготовить задание по созданию цельного текста или одного абзаца, используя стратегию «Входной билет», целью которого является: определить роль каждого участника в работе группы по созданию текста. Необходимо следовать следующим правилам: В группе работают по 4 ученика. Каждый ученик получает по 3 билета. Эти билеты являются входными. Каждый участник высказывает собственное мнение по теме, используя не менее трех сложноподчиненных предложений. За каждый ответ используется один билет. 2 ученика секретаря записывают и редактируют предложения. Работу можно повторить по 2 кругу до создания цельного

«*Воспитание — дело трудное, и улучшение его условий — одна из священных обязанностей каждого человека*»

Сократ

текста. В качестве подмостков предложить билеты со сложноподчиненными предложениями. Данное задание позволит отследить, как отдельные предложения «рефлексивных агентов» помогут менее способным ученикам составить текст на заданную тему с учетом предварительного обсуждения в группах.

На следующем этапе, когда отдельные ученики смогут создавать тексты небольшого объема, включая свои размышления в «общий» текст, «руководителю необходимо будет «подтолкнуть» учеников к завершению выполнения задания» по формированию навыка письмо. Когда учащиеся научатся создавать отдельные части текста, компоновать их в единое целое, необходимо еще устанавливать причинно-следственные связи между абзацами, использовать художественно-изобразительные средства языка, соблюдать грамматические нормы языка.

Поможет прием «Письмо ученому соседу», который развивает у учащихся навык работы по шаблону, помогает увидеть допущенные ими ошибки через мини-аналитическое письмо. «Затруднительный момент» — учащиеся пишут, что было затруднительным для них при написании эссе, анализируя сильные и слабые стороны своей работы и, намечая свою «дорожную карту» для того, чтобы в дальнейшем достичь цели обучения. Таким образом, методические приемы и стратегии помогут учащимся изменить отношение к письму и умению выражать свои мысли в письменной форме, создавать текст разных жанров, развивать умение различать стили и типы, аргументированно строить предложения и связывать их в единую структуру. Язык письма станет более производительным.

На этапе, когда учащиеся готовы «возлагать на себя возрастающую ответственность за свой собственный прогресс в обучении», необходимо предложить корректировать, редактировать свои и другие тексты через предоставление примеров хорошей и слабой письменной работы (сочинение) с письменными объяснениями того, почему одна работа является хо-

рошей, а другая — слабой. В качестве подмостков рекомендуется использовать инструкцию по редактированию текста.

Как редактировать текст:

1. Проверьте лексику: замените некоторые слова и выражения на синонимичные или близкие, вследствие чего текст будет более точным, красивым и выразительным.

2. Произведите стилистическую правку: изменяйте неудачные обороты, устраните скачки стиля, переработайте стиль.

3. Сделайте логическую правку: грамотно разделите текст на абзацы и части, структурируйте информацию.

Работа по корректированию и редактированию подводит учащихся к рассмотрению черновых версий работ друг друга и обеспечения обратной связи о том, как улучшить содержание и язык письменной работы. Данную проблему можно решить средствами ИКТ. На уроке и вне ее, создавая блоги — персональные сайты, которые состоят, в основном, из личных записей владельца блога и комментариев пользователей. Блоги обеспечивают оперативное взаимообучение и показывают прогресс обучающихся. Читатели-ученики могут вступить в публичную полемику с автором (в комментариях к блогзаписи или своих блогах), также можно организовать работу над эссе как индивидуально, в паре, так и в группе из нескольких человек. Так как для блогов характерны недлинные записи, учитель может отправлять необходимые памятки, инструкции, правила по созданию определенного текста. Обучающиеся сегодня обладают достаточной цифровой грамотностью, относятся к поколению, регулярно взаимодействующему с цифровыми технологиями, используя все их возможности в различных аспектах жизненных ситуаций. Поэтому мы широко используем мультимедийные учебники и предложенные программой ресурсы, адаптируем иностранные ресурсы на русский язык, осуществляют поиск дополнительного материала.

Сегодня обучающийся должен не только осознать содержание материала, но и осмыслить способы и приемы своей работы, уметь выбрать наиболее рациональные, осознать цель учения, направлять каждое свое действие на осознание пройденного пути. И тогда обучение становится независимым и саморегулируемым.

Литература:

1. Диалоговый или входной билет / Developer and researcher Helena Aarnio.
2. Шакиров Р.Х., Буркитова А.А. Методическое руководство «Оценивание учебных достижений». 2019.

Педагогикадағы инновациялық әдістер мен тәсілдер

Қазіргі таңда білім беру жүйесі үнемі өзгеріп, жаңа әдістер мен технологияларды енгізуді талап етеді. ХХІ ғасырда педагогика саласында ақпараттық технологиялар мен инновациялық әдістердің кеңінен қолданылуы білім беру процесін жаңартуға, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға және олардың дербес білім алу дағдыларын дамытуға бағытталған. Білім беру жүйесіндегі инновациялар ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) қолданылуымен тікелей байланысты. Бүгінде оқушылар мен мұғалімдер үшін интернет-ресурстар, мобильді қосымшалар мен виртуалды сыныптар кеңінен қолданылады. Онлайн оқыту платформалары білім алушыларға оқу материалдарын өздігінен меңгеруге, интерактивті тапсырмаларды орындауға және мұғаліммен тікелей байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ақпараттық технологияларды қолдану білім беру процесін үнемді әрі ыңғайлы етеді. «АКТ қолдану оқушылардың дербес оқу қабілеттерін дамытуға, білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді».

Жаңа әдістердің бірі — жобалық оқыту әдісі. Бұл әдіс оқушыларды белгілі бір тақырып бойынша топ болып жұмыс істеуге, шешімдер қабылдауға, шығармашылық тұрғыдан ойлануға ынталандырады. Жобалық оқыту арқылы оқушылар тек теориялық білім алып қана қоймай, оны практикада қолдануға мүмкіндік алады. Бұл тәсіл оқушылардың проблемаларды шешу дағдыларын жетілдіреді және оларды қорытынды жасауға үйретеді. Мысалы, «белгілі бір жобаны орындау барысында оқушылар командада жұмыс істеп, өзара пікір алмасады, нәтижесінде олардың әлеуметтік дағдылары мен коммуникация қабілеттері артады».

Сын тұрғысынан ойлау әдісі де қазіргі педагогикадағы маңызды инновациялық тәсілдердің бірі болып табылады. Бұл әдіс оқушыларды материалды терең түсінуге және өз көзқарастарын дәлелдеуге үйретеді. Сын тұрғысынан ойлау — тек материалды есте сақтау ғана емес, сонымен қа-

тар оны талдап, салыстырып, мәселеге сыни көзқараспен қарауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық ойлау дағдыларын дамытып, олардың ғылыми-зерттеу қабілеттерін арттырады.

Тағы бір маңызды инновациялық әдіс — ойын технологияларының қолданылуы. Ойынды оқыту әдісі оқушылардың қызығушылығын арттырып, білімді жеңіл әрі тиімді меңгеруге мүмкіндік береді. Ойындар арқылы оқушыларды оқу процесіне белсенді қатыстыруға болады, бұл олардың мотивациясын арттырып, оқу материалын жақсы меңгеруге септігін тигізеді.

Сонымен қатар, ойын арқылы оқушылар өздерінің шығармашылық қабілеттерін көрсетіп, топта жұмыс істей біледі. Ойын әдісінің тиімділігі, әсіресе, балалар мен жасөспірімдер арасында байқалады, себебі ойын олардың психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес келеді.

Инновациялық педагогикалық тәсілдердің арасында *flipped classroom* (кері сынып) әдісі де бар. Бұл әдіс дәстүрлі оқыту процесін өзгертіп, оқушының белсенді рөлін күшейтеді. Кері сыныпта оқушылар үй тапсырмасын алдын ала орындап, сабақта мұғаліммен талқылау мен сұрақтарға жауап беруге қатысады. Мұғалім сабақ барысында теориялық материалды қысқаша түсіндіріп, оқушылармен тапсырмаларды орындау, пікір алмасу жүргізеді. Бұл әдіс оқушылардың оқу материалын өз бетінше меңгеру қабілетін арттырып, сыныпта белсенді қатысуға мүмкіндік береді.

Педагогикадағы тағы бір маңызды жаңалық — жеке тұлғаға бағытталған оқыту. Бұл тәсіл әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оның оқу материалын өзіндік қарқынымен меңгеруіне жағдай жасайды. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту арқылы оқушының қызығушылықтары мен қабілеттері ескеріледі, бұл оның оқу мотивациясын арттырады. Мұғалім әр оқушының жеке қажеттіліктеріне сай жұмыс істеп, олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың өзіндік пікір қалыптас-

С. А. СЫДЫГАЛИЕВА,

А. Ж. ӨМІР,

қазақ тілі және әдебиеті пәні
мұғалімдері,
«№23 ЖББМ» КММ,
Қарағанды қаласы

*Аңдатпа. Бұл мақалада білім беру жүйесіндегі инновациялық әдістер мен тәсілдердің негізгі бағыттары қарастырылады. ХХІ ғасырда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) дамуы білім беру процесін жаңартуға және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Жобалық оқыту, сын тұрғысынан ойлау, ойын технологиялары және жеке тұлғаға бағытталған оқыту әдістері білім алушылардың дербес білім алу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, *flipped classroom* әдісі мен АКТ-ны қолдану білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Мақалада осы әдістердің тиімділігі мен олардың оқу процесіне ықпалы талданады.*

тыруына және дербес шешімдер қабылдау дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Қазіргі инновациялық әдістердің тағы бір маңызды бағыты — STEM-білім беру (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Бұл бағыт оқушылардың жаратылыстану, техника, инженерия және математика салаларындағы қабілеттерін дамытуға арналған. STEM-білім беру арқылы оқушылар ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп, практикалық дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, STEM оқыту арқылы оқушылардың шығармашылық және логикалық ойлау қабілеттері артады, бұл олардың болашақ мамандықтарын таңдауда үлкен көмек болады.

Бұдан бөлек, геймификация әдісі қазіргі заманғы білім беру процесінде ерекше орын алады. Бұл әдіс оқыту процесін ойын элементтерімен байытып, оқушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Геймификация мотивацияны жоғарылатып, оқушылардың оқу материалын қабылдауын жақсартады. Оқу процесіне ұпай жинау, марапаттар және деңгейлер енгізу арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға болады.

Қорыта келгенде, педагогикадағы инновациялық әдістер мен тәсілдер білім беру жүйесінің тиімділігін арттыруға, оқушылардың білімін кеңейтуге және олардың тұлғалық дамуын қамтамасыз етуге бағытталған. Ақпараттық технологиялар, жобалық оқыту, сын тұрғысынан ойлау, ойын технологиялары мен жеке тұлғаға бағытталған оқыту әдістері білім беру процесін жаңартып, оны тиімді әрі сапалы етуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер оқушылардың дербес ойлау қабілеттерін дамытуға және оларды шығармашылық тұрғыдан жетілдіруге мүмкіндік жасайды. Сондықтан білім беру жүйесіне инновациялық әдістер мен тәсілдерді енгізу педагогикалық процестің тиімділігін арттыру үшін маңызды қадам болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Қараев Ж. А. «Инновациялық оқыту технологиялары». Білім беру жүйесіндегі жаңа технологиялар. Алматы, 2001.
2. Жанпейісова М. М. «Модульдік оқыту технологиясы» Оқу процесіндегі инновациялық әдістер». Алматы, 2002.

Жасанды интеллект — тарих пәніндегі зерттеу дағдыларын дамытудың құралы

А. САРКЕНОВА,

«Көктал ЖББМ» КММ,
Жаңаарқа ауданы

Қазіргі таңда жасанды интеллект — қоғамдағы көп талқыға түсіп жатқан тақырыптардың бірі. Сонымен қатар, барлық салаға дендеп еніп келе жатыр. Білім беруде, денсаулық сақтауда, қаржы саласында жұмысты жеңілдетуге, автоматтандыруға, күрделі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы, соның ішінде жасанды интеллекттің (ЖИ) пайда болуы мен кеңінен қолданылуы оқыту әдістемесіне жаңа серпін берді. Әсіресе тарих пәнін оқытуда деректерді талдау мен визуализациялау үдерісінде жасанды интеллекттің мүмкіндіктері ерекше маңызға ие болуда.

Тарихты оқытудың жаңа парадигмасы

Дәстүрлі тарих сабағында негізгі назар оқиғаларды жаттауға, хронологияны есте сақтауға бағытталады. Алайда қазіргі білім беру талаптары оқушыдан тек фактілерді білуін емес, тарихи деректерді салыстыра талдауды, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауды, тарихи процестерді сыни тұрғыдан бағалауды талап етеді. Бұл тұрғыда жасанды интеллект тарих пәнін оқытудың жаңа парадигмасын қалыптастыруға мүмкіндік беріп отыр.

Жасанды интеллект үлкен көлемдегі тарихи ақпаратты қысқа уақыт ішінде өңдеп, жүйелеп, оқушы мен мұғалімге қолжетімді форматта ұсына алады. Архивтік құжаттар, статистикалық мәліметтер, карталар мен хроникалар ЖИ көмегімен талданып, күрделі тарихи үдерістерді түсінуді жеңілдетеді.

Тарихи деректерді талдауда жасанды интеллекттің рөлі

Тарихи деректер — әрқашан күрделі, көпқабатты әрі кейде қайшылықты ақпарат көзі. Жасанды интеллект деректерді талдауда бірнеше маңызды әдістемелік міндетті шешуге көмектеседі:

Біріншіден, ЖИ үлкен деректер қорын (Big Data) өңдеу арқылы белгілі бір кезеңге, оқиғаға немесе тұлғаға қатысты ақпаратты жүйелей алады. Бұл мұғалімге сабаққа дайындалу барысында уақытты үнемдеуге, ал оқушыға нақты әрі сенімді дерекпен жұмыс істеуге жағдай жасайды.

Екіншіден, жасанды интеллект тарихи деректер арасындағы жасырын байланыстарды анықтауға мүмкіндік береді. Мәселен, экономикалық көрсеткіштер мен саяси оқиғалар арасындағы тәуелділікті, демографиялық өзгерістердің тарихи үрдістерге ықпалын талдауға болады.

Үшіншіден, ЖИ оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқушы деректерді өз бетінше талдап, сұрақ қойып, болжам жасап, оны дәлелдеуге үйренеді. Бұл — тарих пәнін оқытудағы ең маңызды мақсаттардың бірі.

Визуализация — тарихи ойлауды дамытудың тиімді құралы

Тарихты қабылдауда визуализацияның маңызы зор. Көптеген оқушылар үшін мәтін түріндегі ақпараттан гөрі карта, диаграмма, инфографика немесе интерактивті уақыт сызығы (timeline) арқылы берілген мәлімет анағұрлым түсінікті.

Жасанды интеллект визуализация құралдарын жаңа деңгейге көтереді. Мысалы:

- тарихи оқиғалардың динамикасын көрсететін интерактивті карталар;
- әлеуметтік-экономикалық өзгерістерді бейнелейтін диаграммалар;
- тарихи тұлғалардың өмір жолын көрсететін визуалды модельдер;
- белгілі бір кезеңдегі оқиғалардың өзара байланысын көрсететін графтар.

Мұндай визуалды материалдар оқушылардың тарихи ойлау қабілетін дамытып, абстрактілі ұғымдарды нақты бейнелер арқылы түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар визуализация оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, сабақты жандандырады.

Мұғалімнің әдістемелік рөлінің өзгеруі

Жасанды интеллекттің тарих пәнінде қолданылуы мұғалімнің рөлін төмендетпейді, керісінше, оның әдістемелік қызметін жаңа деңгейге көтереді. Мұғалім енді тек ақпарат жеткізуші емес, оқушының зерттеу үдерісін ұйымдастырушы, бағыттаушы, талдау жасауға үйретуші тұлғаға айналады.

ЖИ құралдарын тиімді пайдалану үшін мұғалім:

- тарихи деректердің сенімділігін бағалауды;
- жасанды интеллект ұсынған ақпаратты сыни тұрғыдан талдауды;

- технология мен педагогиканы үйлестіруді үйренуі тиіс.
- Бұл өз кезегінде мұғалімдердің цифрлық және әдістемелік құзыреттілігін арттыру қажеттігін көрсетеді.

Жасанды интеллект тарихты оқытуда үлкен мүмкіндіктер ұсынғанымен, белгілі бір жауапкершілікті де талап етеді. Тарихи деректердің бұрмаланбауы, ақпараттың объективтілігі, ұлттық тарихи сананың сақталуы — басты назарда болуы тиіс. Сондықтан ЖИ тек көмекші құрал ретінде қолданылып, соңғы қорытынды мен бағалау әрдайым адам — мұғалім мен оқушы тарапынан жасалуы қажет.

Қорыта келе, жасанды интеллект тарих пәнінде деректерді талдау және визуализациялаудың тиімді әдістемелік құралына айналып отыр. Ол оқыту сапасын арттырып, оқушылардың сыни ойлау, зерттеу және талдау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Ең бастысы — тарихты тек өткеннің жиынтығы ретінде емес, заңдылықтары бар, қазіргімен және болашақпен тығыз байланысты үдеріс ретінде түсінуге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект пен педагогиканың үйлесімді байланысы — болашақтағы сапалы білім берудің маңызды кепілі.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Цифрлық білім беру ресурстарын оқу процесінде қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар. — Астана, 2021.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. — Астана, 2020.
3. Әбдікәрімұлы Б. Білім берудегі ақпараттық технологиялар және цифрлық білім беру ресурстары. — Алматы, 2021.
4. Бекбулатова А. С. Жасанды интеллект білім беруді трансформациялау құралы ретінде // Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университетінің хабаршысы. — 2024.
5. Орынбасар М., Жумадилова М. Б., Абдыкеримова Э. А. Қазақстанның білім беру жүйесіндегі жасанды интеллект: талдау және перспективалар // Yessenov Science Journal. — 2024.

Тәрбиесіз берілген білім —

адамзаттың қас жауы

Әл-Фараби

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша тілдік дағдыларды дамыту

Г. Р. САРТБАЕВА,

қазақ тілі мен әдебиеті пәні

мұғалімі,

«Қ. Сәтбаев атындағы гимназия»

КММ,

Қарағанды қаласы

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудағы төрт негізгі тілдік дағдыны жетілдірудің әдіс-тәсілдері қарастырылған. Бүгінгі білім беру жүйесіндегі цифрлық алаңдаушылық, оқу жүктемесі және мотивацияның төмендеуі сияқты дағдарыстық жағдайларды ескере отырып, оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін арттыру жолдары ұсынылады. Автор өз тәжірибесіне сүйене отырып, нақты педагогикалық мысалдарды талдайды.

Қазақ тілі мен әдебиеті — оқушының тілдік, коммуникативтік және рухани дамуын қамтамасыз ететін жетекші пәндердің бірі. Қазіргі жаңартылған білім мазмұны жағдайында оқушылардың тек теориялық білімін емес, ең алдымен тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым сияқты тілдік дағдыларын дамыту басты мақсат болып отыр.

Өз педагогикалық тәжірибемде қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында тілдік дағдыларды дамытуға бағытталған тапсырмаларды жүйелі қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, өз ойын еркін жеткізуіне, мәтінді саналы түсінуіне және жазбаша сауаттылығын қалыптастыруға оң әсер ететінін байқадым. Сонымен қатар әр баланың деңгейіне қарай сараланған тапсырмалар жасалды. Осы мақалада сабақ барысында қолданылған нақты тәжірибелер мен әдіс-тәсілдерге тоқталамын.

Тыңдалым — барлық тілдік дағдылардың негізі. Сабақта тыңдалым дағдысын дамыту үшін мәтіннің мазмұны мен оқушы деңгейін ескере отырып, қысқа әрі мазмұнды аудио және бейнематериалдар қолдандым. Оқушы тыңдалым мәтінін орындау барысында мәтінді мұқият тыңдай отыра берілген тапсырмаларды орындады. Мысалы, мәтін бойынша мәтіндегі дұрыс, бұрыс тапсырмаларын орындау, сонымен қатар мәтіннің тақырыбын анықтау, мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру сияқты тапсырмаларды орындады. Тапсырмаларды орындау барысында қиындықтардың да кездескенін байқауға болады. 5 «А» оқушылары сұрақ құрастыру барысында қиындықтарға кез болғандығын байқауға болады. Бұл мәселені шешу үшін «Сұрақтар пирамида-сы» мен «Тірек сөздер» әдісін қолдандым. Оқушыларға дайын сұрау есімдіктері мен бағыттаушы сөздер беру арқылы олардың сұрақ қою дағдысы 40%-ға жақсарды.

Айтылым дағдысы оқушының коммуникативтік қабілетінің көрсеткіші болып табылады. Сабақта оқушылардың еркін сөй-

леуіне мүмкіндік беру үшін жұптық, топтық жұмыстар жүйелі түрде ұйымдастырылады. Айтылым дағдысы оқушының өзіне деген сенімділігін қалыптастырады. Мұнда цифрлық алаңдаушылықты оң арнаға бұру үшін Padlet немесе Flipgrid сияқты платформа-ларда қысқа бейне-үндеулер жасау тапсыр-масын беруге болады.

Тәжірибеде қолданылған әдістер: «Ой-лан — жұптас — бөліс» стратегиясы, сұ-рақ-жауап арқылы диалог құру, кейіпкер атынан сөйлеу. Мысалы, әдеби шығарма бойынша «Сен кейіпкердің орнында бол-саң не істер едің?» деген тапсырма оқушы-ларды ойлануға, өз пікірін дәлелдеуге үй-ретеді. Жұптағы ой қозғау. Оқушылар қан-дай да болмасын ақпарат туралы бар біл-гендерін жазбаша келтіреді. Бұл тапсыр-маны орындауға берілген уақыт 2–4 минут қана, оқушылар өз жұптарымен жазғанда-рымен бөліседі, сұрақтарға жауап береді, тізімдерін толықтырады. Қазақ тілі сабақ-тарында грамматикалық тақырыпты күн-делікті өмірмен байланыстырып сөйлету айтылым дағдысын жетілдіреді.

Оқылым дағдысын дамытуда мәтінді түсініп оқу, негізгі ойды анықтау, ақпарат-ты саралау маңызды. Мысалы, 5 «Б» сынып-тары арасында берілген оқылым тапсыр-малары оқушылардың мәтінді оқи отырып нақты ақпаратты іздеуге дағдыландырды. Оқылым дағдысында тек мәтінді оқу емес, оның астарын түсіну маңызды. 5 «Б» сыны-бындағы тәжірибе көрсеткендей, мәтіннен нақты ақпаратты іздеу тапсырмалары оқу-шыларды зерттеушілікке баулиды. Сабақ-та әртүрлі жанрдағы мәтіндермен жұмыс жүргізіледі. Сабақта қолданған тәжірибем: негізгі ойды анықтау, мәтін бойынша сұ-рақтарға жауап беру, мәтін бойынша сұрақ құрастыру, мәтін бойынша кесте толтыру, кейіпкерлерді Венн диаграммасы арқылы салыстыру сияқты тапсырмалар орындады.

Әдебиет сабақтарында шығарманы талдау кезінде кесте толтыру, салыстыру, кейіпкерлерді сипаттау әдістері оқушылар-

дың сыни ойлауын дамытады. Бұл тәсілдер оқылым арқылы ой қорыту дағдысын қалыптастырады.

Жазылым — оқушының тілдік білімін жинақтайтын дағды. Сабақта жазылымды дамыту үшін біртіндеп күрделенетін тапсырмалар беріледі.

Қолданылған тәжірибелер: жоспар бойынша мәтін жазу, шағын эссе, ойтолғау; әдеби шығармаға байланысты шығармашылық тапсырмалар («кейіпкерге хат», «шығарманы жалғастыру»). Қазақ тілі сабақтарында грамматикалық тақырыпты бекіту мақсатында мәтін құрату, сөйлемдермен жұмыс жасау тиімді нәтиже береді. Бұл жазылым арқылы сауатты жазуға дағдыландырады. Сонымен қатар заман талабына сай, сабақ барысында Kahoot (тест жұмыстары үшін) және Wordwall (грамматикалық ойындар үшін) платформаларын қолдандым. Бұл платформалар оқу жүктемесінің ауырлығын сездірмейді, керісінше мотивацияны оятады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс жүргізе білудің маңызы зор. Педагогтың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өтуі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы — өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін үлкен абырой, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Қазіргі жастарға тек білім беріп қана қоймай, сонымен бірге әлеуметтік бейімделу үдерісінде алған білімдерін пайдалана білуге үйретіп келеміз.

Қорыта келгенде, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту — бүгінгі заман талабы. Осы орайда, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. Педагогтың сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабының туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы — өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. — Астана, 2022. (Тиісті деңгейлер бойынша өзгерістермен).
2. Құрман Н. Ж. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: Оқулық. — Алматы: «Астана-кітап», 2014. — 280 б. (Тілдік дағдыларды қалыптастыру негіздері).
3. Жанпейісова М. М. Технологиялық ыңғай — оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың негізі. — Алматы, 2010.
4. Блум Б. Танымдық деңгейлер таксономиясы.
5. Мұхамбетжанова С. Т., Жартынова Ж. А. Интерактивті оқыту әдістерін пайдалану жолдары. — Алматы, 2011.
6. Көмекбаева Л. Тілдік дағдыларды қалыптастырудағы белсенді әдістер // Қазақстан мектебі. — 2021. — №5. — 12–15 бб.

Тест тапсырмалары арқылы оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыру

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты — өмірлік жағдайларда кездесетін мәселелерді шешуге қабілетті, функционалдық сауатты, белсенді және жауапты тұлға тәрбиелеу. Осындай маңызды дағдылар бастауыш мектептен бастап қалыптасатыны белгілі.

Математика пәні оқушылардың интеллектуалды дамуына әсер ететін негізгі пәндердің бірі болып табылады. Сондықтан оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану — уақыт талабы.

Соның ішінде тест тапсырмалары — оқушылардың білімін тексеру құралы ғана емес, керісінше, олардың ойлау, талдау, логикалық қорытынды жасау, өмірлік жағдаяттарды түсіну қабілеттерін дамытуға бағытталған маңызды әдіс.

Математикалық сауаттылық — адамның математикалық білімді күнделікті өмірде қолдана алу дағдысы.

Яғни оқушы белгілі бір есептің тек жауабын табуды ғана емес, сол есептің өмірмен байланысын, неге сол тәсілді қолданғанын түсіне білуі қажет. Мысалы, дүкенде сатып

алу, уақытты жоспарлау, қашықтықты анықтау, сыныпта топпен әрекеттесу, қаржыны тиімді пайдалану сияқты әрекеттердің барлығы математикалық сауаттылыққа қатысты.

Тест тапсырмалары оқушылардың математикалық сауаттылығын қалыптастыруда ерекше рөл атқарады.

Біріншіден, тест оқушының нақты білім деңгейін анықтауға көмектеседі. *Екіншіден*, уақыты шектеулі болғандықтан, оқушы жылдам шешім қабылдауға үйренеді. *Үшіншіден*, түрлі типтегі тест сұрақтары (жабық, ашық, сәйкестендіру, құндылыққа бағытталған жағдаяттық тесттер) баланың ойлау қабілетін жан-жақты дамытады.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда құндылыққа бағытталған тест тапсырмаларын қолданудың

Г. М. СӘМЕНОВА,

бастауыш сынып мұғалімі,

«№137 негізгі орта мектебі» КММ, Қарағанды қаласы

тиімділігі өте жоғары. Мұндай тапсырмалар баланың адамгершілік қасиеттерін, жауапкершілігін, ынтымақтастығын, еңбекқорлығын, үнемшілдігін, табиғатқа деген сүйіспеншілігін қалыптастырады. Мысалы, «Екі топ сенбілікте аула тазалады. Бірінші топ 18, екінші топ 24 бөтелке жинады. Барлығы қанша бөтелке жиналды?» деген есеп арқылы оқушы қосу амалын орындап қана қоймай, қоршаған ортаны қорғау туралы ой түйеді. Немесе «Айжан әжесіне көмектесу үшін 12 алма терді. Оның 5-ін әжесіне берді. Айжанда қанша алма қалды?» деген есеп үлкенге құрмет көрсетуге тәрбиелейді.

Ынтымақтастық құндылығын ашатын тапсырмалар да өте маңызды: «5 оқушы бірлесе отырып тапсырма орындады. Әрқайсысы 4 сұрақтан шешті. Барлығы қанша сұрақ шешілді?» Мұнда көбейту амалын үйретумен қатар, топпен жұмыс жасаудың пайдасы түсіндіріледі. Ал мейірімділік пен бөлісуге бағытталған тапсырмалар балаға рухани құндылықтарды меңгеруге көмектеседі: «Меруерт үш досына тәтті таратты. Әрқайсысына 2-ден берді. Ол қанша тәтті таратты?»

Тест тапсырмалары арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады. Себебі тест мазмұны оқушыға жақын, өмірлік жағдайлардан алынған кезде бала есепті тереңірек түсініп, оны шешуге ынталанады. Сонымен бірге, оқушы тест нәтижесінде өзінің білім деңгейін көріп, қателерін түзетуге мүмкіндік алады. Бұл өз кезегінде өзін-өзі бағалау, өзін-өзі дамыту қабілеттерін қалыптастырады.

Математикалық сауаттылықты арттыруда мұғалімнің шығармашылығы ерекше рөл атқарады. Мұғалім тест тап-

сырмаларын оқу мақсаттарына сәйкестендіріп, оқушы жа-сына сай, қызықты, тәрбиелік мәні бар мазмұнда құрастыра алса, оқушылардың білім сапасы да, тұлғалық дамуы да жоғарылайды. Сабақ барысында тест тапсырмаларын жүйелі қолдану — оқушылардың ойлау дағдыларын тереңдетуге ықпал етеді.

Қорытындылай келе, тест тапсырмалары бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын арттырудың тиімді құралы болып табылады. Тест тек білімді тексеру әдісі емес, оқушыны ойлануға, салыстыруға, талдауға, логикалық қорытынды жасауға тәрбиелейтін маңызды тәсіл.

Ең бастысы — құндылыққа бағытталған тест тапсырмалары оқушының тұлғалық дамуына оң әсер етіп, пәнге қызығушылығын арттырады. Сондықтан математика сабақтарында түрлі мазмұндағы тест тапсырмаларын жүйелі қолдану оқыту үдерісінің тиімділігін арттырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының жалпы білім берудің мемлекеттік стандарты.
2. Жаңартылған білім мазмұны бойынша бастауыш сынып математика оқулықтары.
3. Қ. Қағазбаева, Бастауыш сыныпта математиканы оқыту әдістемесі.
4. OECD PISA халықаралық бағалау орталығының материалдары.

Шағын жинақты мектепте математика сабағын ұйымдастыру ерекшелігі

Кіріспе. Шағын жинақталған мектептерде (ШЖМ) математика сабағын ұйымдастыру — қазіргі кездегі көкейкесті мәселелердің бірі, өйткені қойылатын талап негізгі мектептермен бірдей. Аталмыш мектеп жағдайында оқушы санының аздығына байланысты білімді толық игеруге мүмкіндік жеткілікті көрінгенмен, тәжірибе жүзінде оңайға соқпайды. Себебі 45 мин. ішінде, екі сынып оқушыларына оқу материалын менгерту кезінде әрбір сыныппен сабақтың белгілі бір бөлігінде (20–25 мин) ғана жұмыс жасауға мүмкіндік бар, ал қалған уақытта тек оқушылардың өздік жұмысын ұйымдастыруға, оны басқаруға ғана жұмсалады, мұғалімнің зейіні екі сынып оқушыларына бөлініп отырады, өзіндік жұмысты орындау барысында оқушылар мұғалім тарапынан жеткілікті мөлшерде көмек ала алмайды, оқушы санының аздығына байланысты, ұжымдық жұмыс ұйымдастыруға мүмкіндік жоқ. Аталмыш проблеманы біріктірілген сыныптарда параллель оқыту, деңгейлеп

А. Ж. СМАГУЛОВА,

математика пәні мұғалімі

«№134 негізгі орта мектебі» КММ, Бұқар жырау ауданы

оқыту, өзіндік жұмыс, саралап оқыту, ротациялық әдіс, цифрлық технология әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы шешуге тырыстым. Бұл әдіс-тәсілдердің ерекшелігі: «Оның білімді меңгеруге емес, тұлғаның танымдық қабілеттерін: ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамытуға өзін-өзі өзектендіру, өзін-өзі бекіту қарым-қатынас, ойын, танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, белсендік сөздік қорын дамытуға бағытталуы».

Әдістеме. Өз тәжірибем бойынша сабақ беру күрделілігін жеңу барысында, біріктіріліп оқытатын сыныптарда, оқушылардың білім деңгейін жетілдіру мақса-

тында цифрлық платформаларды: learningApps. org, wordwall, roqed Ai, kahoot, gamma, educaplay, quizlet, chatgpt, copilot т.б. пайдаланамын. Бұл платформалардың тиімділігі: мықты оқушылар алға ілгерілейді, оқу үлгерімі төмен оқушылар артта қалмас үшін қолдау көрсетіледі, оқу деңгейі орташа оқушыларға бағдарламалардан қалып қоймас үшін қолдау көрсетіледі. Сонымен қатар оқушының ойлауын, елестетуі мен есте сақтауын, ынтасын, белсенділігін, дағдысын, білім сапасының дамуын қамтамасыз етеді. Сабақта цифрлық платформаларды қолдану оқушының да, мұғалімнің де шығармашылық қызметін белсенді дамытады және оқушылардың білімін жаңа әдіспен бағалауға мүмкіндік береді. Бұл технологияның артықшылығы неде? Ол оқушының білім деңгейі объективті тексеріліп қана қоймай, оқушының қай сұраққа жауап бере алмайтыны нақты анықтап, оқушымен қай бағытта жұмыс жасауға болатынына көз жеткізу.

Екі сыныппен жүргізілетін жұмыстың сапалы болуы үшін күнұзаққа жүргізілетін жұмыстың дұрыс ұйымдас-тырылуының да шешуші маңызы бар. Төмендегі сызбада бір сыныпта жаңа материалды түсіндіру, ал екінші сыныпта өткенді пысықтау сабағының үлгісі көрсетілген.

7 сынып	8 сынып	Уақыт
Тақырыбы: Теңбүйірлі үшбұрыш	Тақырыбы: Тікбұрышты үшбұрыштарды шешу	
Ұйымдастыру кезеңі	Ұйымдастыру кезеңі	5 мин
Оқулықтағы жаңа тақырыпқа даярлануға байланысты алдынала даярлық тапсырмаларды орындау	Үйге берілген тапсырманы тексеру	5 мин
Жаңа материалды түсіндіру.	 https://learningapps.org/view16895938	10 мин
 https://learningapps.org/view14644824	Викторина сұрақтары	10-мин
Тақтада есептер шығару	Мұғалімнің түсіндірген материалын пысықтауға байланысты әртүрлі тапсырмаларды орындау	10 мин
Сабақты қорытындылау. Үйге тапсырма	Сабақты қорытындылау. Үйге тапсырма	5 мин
		45 мин

Практикада қолдану.

Шағын жинақты мектепте кеңінен қолданылатын әдістердің бірі — **деңгейлеп оқыту**. Бұл тәсілде тапсыр-

«Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің»

Халық мақалы

малар А, В, С деңгейлеріне бөлініп беріледі. Нәтижесінде әр оқушы өз мүмкіндігіне сай жұмыс жасап, білімін біртіндеп жетілдіреді. Деңгейлеп оқыту оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді және білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар, **параллель оқыту әдісі** ШЖМ жағдайында өте тиімді болып саналады. Бұл әдісте бір сынып мұғалімнің тікелей басшылығымен жұмыс істесе, екінші сынып өзіндік тапсырмалар орындайды. Мұндай ұйымдастыру түрі уақытты ұтымды пайдалануға және мұғалімнің назарын дұрыс бөлуге мүмкіндік береді.

Өзіндік жұмыс әдісі де маңызды рөл атқарады. Нұсқаулы, нақты әрі тексеруге ыңғайлы тапсырмалар оқушының дербестігін дамытады, жауапкершілігін арттырады және өздігінен білім алу дағдысын қалыптастырады. ШЖМ жағдайында бұл әдіс оқу процесінің үздіксіздігін қамтамасыз етеді.

Саралап оқыту тәсілі арқылы мұғалім оқушылардың қабілет деңгейіне қарай тапсырмалар ұсынады. Бұл әсіресе үлгерімі төмен оқушыларға қолдау көрсетуге, ал дарынды оқушылардың әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді. Осылайша әрбір білім алушының қажеттілігі ескеріледі.

Ротациялық әдіс те шағын жинақты мектепте тиімді қолданылады. Мұнда сыныптар кезең-кезеңмен ауысып, мұғалім әр топпен жеке жұмыс жүргізеді. Бұл тәсіл мұғалімнің зейінін теңдей бөліп, сабақтың жүйелілігін сақтауға көмектеседі.

Көрнекілік әдісін қолдану — оқу материалын тез әрі сапалы меңгертудің тиімді жолы. Сызбалар, кестелер, модельдер, тірек-сызбалар арқылы оқушылар ақпаратты жеңіл қабылдайды және есте сақтау қабілеті артады.

Сонымен қатар, **уақытты басқару әдісі** — ШЖМ-дегі сабақ тиімділігінің негізгі факторларының бірі. Сабақты 10–15 минуттық микроблоктарға бөлу оқушылардың зейінін сақтауға және оқу құрылымын жүйелеуге көмектеседі.

Төмендегі кестеден шағын жинақты мектеп жағдайында 7–8 сыныптарға арналған геометрия пәнінен біріккен сабақ құрылымы берілген. Сабақта жоғарыда аталған әдіс-тәсілдер үйлестіріліп қолданылғанын көруге болады.

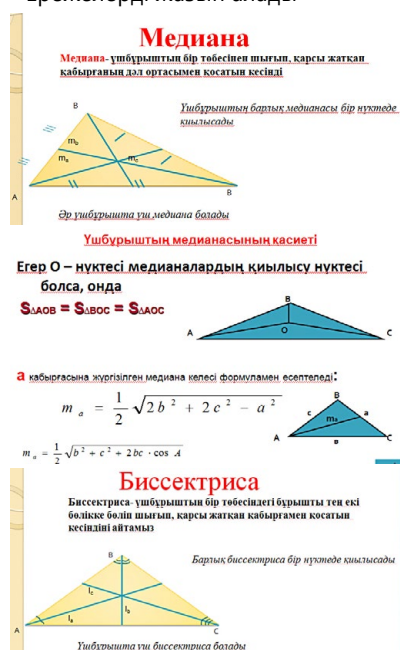
ББҰ	«№134 негізгі орта мектебі» КММ	
Пәні	Геометрия	
Бөлім	Үшбұрыштар	Тікбұрышты үшбұрыштың қабырғалары мен бұрыштары арасындағы қатыстар
Педагог	Смагулова Айгуль Жексенбиевна	
Күні		
Сынып	7 сынып	8 сынып
Сабақт тақырыб	Үшбұрыштың биссектрисы, медианасы, биіктігі және орта сызығы	Пифагор теоремасы
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту м	7.1.1.12 үшбұрыштың медианасы, биссектрисасы, биіктігі, орта перпендикуляр, орта сызығы анықтамаларын білу және оларды салу;	8.1.3.3 Пифагор теоремасын дәлелдеу және қолдану;
Сабақтың мақсаттары: Үшбұрыштың медианасын білу Үшбұрыштың биссектрисасын білу Үшбұрыштың биіктігін орта перпендикуляр, орта сызығын білу Есеп шығаруда оларды қолдана алу		Сабақтың мақсаттары: – Пифагор теоремасын дәлелдеуді және қолдануды білу Пифагор теоремасына кері теореманы тұжырымдау. Пифагор теоремасын қолданып проблемалық есептер шығару

Сабақтың барысы

7 сынып. Сабақтың басы. 7 мин	8 сынып. Сабақтың басы. 7 мин	Ресурстар
Мұғалімнің басшылығымен орындалатын жұмыс Сыныпта жағымды психологиялық ахуал туғызу үшін «Мен сіздерге сенемін» психологиялық тренинг жүргізу; Өткен тақырыпқа шолу арқылы қызығушылықты ояту Сұрақтар қою: 1) Екі нүкте арқылы неше түзу жүргізуге болады? (Аксиома: Кез келген екі нүкте арқылы бір ғана түзу жүргізуге болады) 2) Екі түзудің қанша ортақ нүктелері бар болуы мүмкін? (Екі түзудің тек бір ғана ортақ нүктесі бар болады немесе ортақ нүктесі болмайды) 3) Кесінді деген не? (Түзудің берілген екі нүктесі мен олардың арасында жатқан барлық нүктелерінен тұратын бөлігін кесінді деп атайды.) 4) Сәуле дегеніміз не? (Түзде жатқан нүкте сол түзуді жарты түзуге бөледі. Жарты түзуді сәуле деп атаймыз) 5. Тең фигуралар дегеніміз не? (Сәйкес нүктелері беттесетін екі фигура тең фигуралар деп аталады.)	Жеке жұмыс. Оқушылармен сәлемдесіп, сабаққа қатысымын түгелдеймін. 1-тапсырма: Пифагор теоремасын түсіндіріп, оның формуласын жазыңыз. 2-тапсырма: Құрылысшы Үйдің қабырғаларының арасындағы бұрышты өлшеп көрді. Ол 12 м ұзындықтағы бір қабырғасы және 9 м ұзындықтағы екінші қабырғасын өлшеді. Үйдің бұрышында екі қабырғаның арасында гипотенуза бар. Гипотенузаның ұзындығын есептеңіз. 3-тапсырма: Көршіңіз саябақта жүріп келе жатып, бір бұрышта жүретін жолмен таңдау жасайды. Бір жолдың ұзындығы 30 м, ал екіншісінің ұзындығы 40 м. Көршіңіз екі жолмен бір уақытта жүріп бара жатқанда, арақашықтықты анықтаңыз. 4-тапсырма: Үйдегі екі қабырғаның арасындағы бұрышты өлшегенде, оның ұзындығы 5 м мен 12 м. Осы екі қабырғаның арасында қандай қашықтық бар екенін есептеп, күнделікті өмірде мұндай есептер қалай қажет болуы мүмкін екенін түсіндіріңіз.	Слайд «Басбармақ» әдісімен бағалайды.
Сабақтың ортасы 10 минут	Сабақтың ортасы 10 минут	

Оқулықпен жұмыс

Жаңа тақырыппен танысады.
Ережелерді жазып алады

Мұғалімнің басшылығымен орындалатын жұмыс

Өтілетін «Пифагор теоремасы» туралы жаңа білімді өз бетімен меңгеру дағдыларын жетілдіруге және оны терең түсінуге мүмкіндік беру мақсатында «Ойлан-Жұптас-Бөліс» әдісі арқылы оқушылар жеке жұмыс жасап, жұптасып талқылап, топпен бөліседі. Қажет кезде оқушыларға бағыттаушы сұрақтар арқылы тапсырманы орындауға кететін уақытты реттеп отырамын. Оқушыларды стикерлерге салынған үшбұрыштың түрлері арқылы төрт топқа бөлемін.

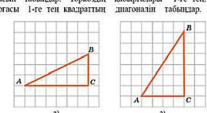
Тапсырма:

Ұзындығы белгісіз саты үй қабырғасына 60° бұрыш жасап сүйеніп тұр. Сатының жоғарғы бөлігінен жерге дейінгі қашықтығынан 3 метрге тең болса, сатының төменгі жағы қабырғадан қандай қашықтықта жатыр?

Бағалау критерийлері:	дескрипторлар
Есептің шартын құрады	Есепте тік бұрышты үшбұрышты табу
Есепті шешуге керекті мәліметтерді табады	$AB=x, AC=y, BC=3$ м
Пифагор теоремасын қолданып есепті шығарады	$\angle C=90^\circ, \angle B=60^\circ, \angle A=30^\circ$ $AB=2BC, AB=2 \cdot 3=6$ қолдану $a^2+b^2=c^2$

Интернет ресурстары.

Тақта, слайд, оқу құралдары; 8 сыныпқа арналған оқулық

Бекіту тапсырмалары. 13 мин. Өздік жұмыс Берілген тақырыпқа қатысты есептер шығарады 1) Үш түрлі бояумен берілген тарелкаға тапсырмалар беріледі. Кызыл (оңай)1. Біреуі екіншісіне 30 0 үлкен сыбайлас бұрыштарды тап. 2.Үшбұрыш сыз. Үшбұрыштың медианаларын жүргіз Сары (Орташа) 1. ABC жәнеDEF үшбұрыштары тең: DE=2 см, EF= 3 см, DF= 5 см,. ABC үшбұрышының қабырғаларын табыңдар. Дескриптор: — сыбайлас бұрыштарды табады — медиана анықтамасын қолданады — вертикаль бұрыштарды анықтайды	Жеке жұмыс 13 минут Вордвалл платформасы арқылы Пифагор теоремасын қолданып тік бұрышты үшбұрыштық белгісіз қабырғасын анықтайды.	 https://word-wall.net/ru/re-source/26133015						
Мұғалімнің басшылығымен орындалатын жұмыс. 10 минут Оқулықпен жұмыс Табаны BC болатын ABC тең бүйірлі үшбұрышының медианасы AK. Егер ABC үшбұрышының периметрі 32 см, ал ABK үшбұрышының периметрі 24 см болса, онда AK-ны табыңдар 5) $\angle AOB=70^\circ$ болатын бұрышқа ОС биссектрисасы жүргізілген. АОС және СОВ бұрыштарын анықтап, салыстырыңдар. < Шешімі: < $\angle AOC = \angle COB = \angle AOB = 70/2$ $\angle AOC = 35^\circ$ $\angle COB = 35^\circ$	Оқулықпен жұмыс.10 минут 1. Тікбұрышты үшбұрыштың а және b катеттері берілген. Оның c гипотенузасын табыңдар. мыналар: а) $a = 3, b = 4$; б) $a = 5, b = 12$; в) $a = 8, b = 15$. 2. Тікбұрышты үшбұрыштың c гипотенузасы мен a катеті берілген. Оның екінші катетін табыңдар. мыналар: а) $c = 5, a = 3$; б) $c = 13, a = 5$; в) $c = 10, a = 8$. 3. 14.5-суретте көрсетілген ABC тікбұрышты үшбұрыштың гипотенузасын табыңдар. Төртбұрыш қабырғалары 1-ге тең. 4. Қабырғасы 1-ге тең квадраттың диагональ табыңдар. 1. Тікбұрышты үшбұрыштың a және b катеттері берілген. Оның c гипотенузасын табыңдар, мұндағы: а) $a = 3, b = 4$; ә) $a = 5, b = 12$; б) $a = 8, b = 15$.	Плакат Қима қағаз Оқулық Жұмыс дәптері Қалам Сызғыш Транспортир Өшіргіш						
Сабақтың соңы 5 минут	2. Тікбұрышты үшбұрыштың c гипотенузасы мен a катеті берілген. Оның екінші катетін табыңдар, мұндағы: а) $c = 5, a = 3$; ә) $c = 13, a = 5$ Дескриптор: Пифагор теоремасын қолданып тік бұрышты үшбұрыштық белгісіз қабырғасын анықтайды							
Кері байланыс алады. Үй тапсырмасын береді Бүгінгі сабақта алған бағаларын айтады 	Бүгінгі сабақта: — квадрат теңдеудің анықтамасын біледі; — квадрат теңдеулердің түрлерін ажырата алады. «БББ» кестесі. <table border="1" data-bbox="702 1523 1165 1590"> <tr> <td>Білемін</td> <td>Білдім</td> <td>Білгім келеді</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	Білемін	Білдім	Білгім келеді				 https://word-wall.net/ru/re-source/55435110
Білемін	Білдім	Білгім келеді						

Қорытынды. Шағын жинақты мектеп жағдайында тиімді әдіс-тәсілдерді дұрыс тандап, жүйелі қолдану — сапалы білім берудің кепілі. Деңгейлеп, саралап, параллель және ротациялық оқыту, өзіндік жұмыс, көрнекілік пен цифрлық технологиялар мұғалім жұмысының нәтижелілігін арттырып, әр оқушының білім алу мүмкіндігін кеңейтеді. Сондықтан ШЖМ жағдайында педагогтің кәсіби икемділігі мен әдістемелік шеберлігі ерекше маңызға ие.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г. К., Сарсенова А. М. Біріктірілген сыныптарда математиканы оқыту әдістемесі. — Алматы: Білім баспасы. 2020
2. Геометрия оқулығы 7 сынып. — Алматы «Мектеп» 2025
3. Геометрия оқулығы 8 сынып. — «Келешек-2030» 2018
4. Кенжеева А. Т. Математикалық сауаттылықты дамытуда практикалық тапсырмаларды қолдану. — Нұр-Сұлтан: Фолиант. 2022
5. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
6. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты Астана 2023.

«Кітап оқитын ұлт» жобасы аясында оқушылардың оқырмандық мәдениетін қалыптастыру

Г. СУРАУБАЙ,
Э. Б. ЖУМАБЕКОВА,

ҚО ББ «Озат» ақпараттық
технологиялар
мамандандырылған
мектеп-лицейі» КММ

Мақалада Қазақстан Республикасында жүзеге асырылып жатқан «Кітап оқитын ұлт» ұлттық жобасы аясында мектеп оқушыларының, ата-аналар мен педагогтердің оқырмандық мәдениетін қалыптастыру мәселелері ғылыми-тәжірибелік тұрғыдан қарастырылған. Қарағанды облысы «Озат» АТ мамандандырылған мектеп-лицейінің тәжірибесі негізінде гуманитарлық бағыт пен ақпараттық технологияларды (IT) тоғыстырудың тиімділігі талданған. Мақалада QR-кітапхана, подкаст жүргізу, «Кітап пен кино» интеграциясы, «OZYQ OI» интеллектуалды эстафетасы сияқты инновациялық әдіс-тәсілдердің білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы рөлі негізделген.

Кіріспе: Бүгінгідей жаһандану мен ақпараттық технологиялар қарыштап дамыған кезеңде, өскелең ұрпақтың санасын рухани құндылықтармен байыту — педагогика ғылымындағы кезек күттірмейтін өзекті мәселе. Заманауи гаджеттер мен қысқамерзімді ақпараттар (клиптік ойлау) жасөспірімдердің назарын жаулаған тұста, оларды дәстүрлі кітап оқуға тарту күрделі педагогикалық міндетке айналды.

Осы орайда, елімізде қолға алынған республикалық «Кітап оқитын ұлт» жобасы білім беру ұйымдарына жаңа стратегиялық бағыт сілтеді. Бұл бастаманың негізгі мақсаты — оқушылардың кітап оқуға деген қызығушылығын арттыру, оқу мәдениетін қалыптастыру, рухани дамыған, ой-өрісі кең тұлға тәрбиелеу. Дегенмен, қазіргі «Z» және «Alpha» ұрпақтарына кітапты күштеп оқыту мүмкін емес, оларды кітап әлеміне тарту үшін креативті, сандық (диджитал) және интерактивті тәсілдерді қолдану қажет. Аталған мақалада «Озат» ақпараттық технологиялар мамандандырылған мектеп-лицейінде оқу жылының басынан бері қолданылған кешенді әдіс-тәсілдердің тиімділігі және тәжірибелік нәтижелері ғылыми тұрғыдан сараланады.

Практикалық қолдану: Зерттеу барысында педагогикалық және эмпирикалық әдістер кешені қолданылды. Зерттеу нысаны ретінде «Озат» АТ мамандандырылған мектеп-лицейінің білім беру ортасы (педагогтер, оқушылар, ата-аналар) алынды. Оқырмандық мәдениетті қалыптастыру мақсатында келесі әдіс-тәсілдер біріктірілді:

1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) әдісі: QR-кодтау жүйесін енгізу, Telegram желісін білім беру платформасы ретінде пайдалану, подкастинг технологиясы.

2. Жобалық және пәнаралық интеграция әдісі: Информатика, еңбекке баулу және әдебиет пәндерінің тоғысуы (кітап мұқабаларын ағаштан өндіру, IT журналистика).

3. Аудиовизуалды және театрландырылған педагогика: «Кітап пен кино» әдісі, сахналау өнері.

4. Ойын және бәсекелестік (Геймификация) әдісі: «OZYQ OY» интеллектуалды челленджі.

Жобаны жүзеге асыру барысында алынған практикалық нәтижелер теориялық білім мен заманауи IT-технологиялардың үйлесімін көрсетті. Тәжірибелік жұмыстар бірнеше бағытта жүргізілді:

1. Сандық кеңістікті ұтымды пайдалану (Digitalization)

Оқу жылының басында ұйымдастырушылық жұмыстар аясында әрбір оқушының жеке қолжетімділігін қамтамасыз ету мақсатында кітаптардың сыртқы мұқабасына QR-библиотека дайындалды. Бұл оқушыларға кез келген уақытта смартфон арқылы шығарманың толық нұсқасына өтуге мүмкіндік берді. Сонымен қатар, лицей оқушыларына арналған арнайы Telegram канал ашылып, сол жерге базалық 15 кітаптың электронды нұсқасы жүктелді. Бұл әдіс оқушылардың ақпаратты іздеуге кететін уақытын үнемдеп, кітапты кез келген локацияда оқуға жағдай жасады. Пәнаралық байланыстың жарқын үлгісі ретінде «IT expert» жобасы іске асырылды. Жоба аясында оқушылар мұғалімдермен бірлесіп, кітап мұқабасын ағаштан өндіріп шығарды. Мәселен, 6-сыныпқа арналған 15 кітапқа 1 арнайы ағаш мұқаба жасалып, оған барлық кітаптарға сілтейтін бірыңғай QR-код ойылып жазылды. Бұл технологиялық шешім оқушылардың шығармашылық және инженерлік дағдыларын қатар дамытты.

2. Медиа және сахналық педагогика. Оқушылар оқыған кітаптарын жай ғана мазмұндап қоймай, оны медиа өнімге айналдыруды үйренді. Лицейдегі «ІТ журналистика» курсы арқылы оқушылар оқыған кітаптарының желісі бойынша кәсіби деңгейде подкаст түсірді. Бұл әдіс оқушылардың сөйлеу мәдениетін, өз ойын көпшілік алдында еркін жеткізуін және сыни көзқарасын қалыптастыруға өте тиімді болды. Ал «Сахна өнері» шығармашылық курсы арқылы оқушылар көркем шығармадағы кейіпкерлердің болмысы мен мінезін театрландырылған қойылымдар арқылы жеткізді. Мұндай эмпатиялық тәсіл шығарма идеясын тереңірек сезінуге жол ашты.

3. Аудиовизуалды синтез: «Кітап пен кино» әдісі. Көркем мәтінді визуалды бейнемен ұштастыру мақсатында «Кітап пен кино» (әдеби шығарма желісі бойынша фильм көру) форматы кеңінен қолданылды. Эксперимент барысында оқушылар Дулат Исабековтің «Гауһар тас» және Ақберен Елгезектің «Болмаған балалық шақ» повесінің желісімен түсірілген фильмдерді тамашалады. Бұл әдіс оқушыларға өте тиімді болды, себебі оқушының санасындағы абстрактілі образ бен экрандағы нақты бейне үйлесім тауып, кейіпкердің ішкі трагедиясы мен қуанышын көз алдына әкелді. Фильмнен кейінгі рефлексиялық талқылаулар оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін арттырды.

4. Зияткерлік эстафета және педагогтер үлесі. Жоба аясында «OZYQ OI» интеллектуалды кітап оқу байқауы өткізілді. Жеке кәсіпкер И. Н. Еркінұлының демеушілігімен ұйымдастырылған бұл шара нағыз челлендж (Book Challenge) форматында өтті. 80 оқушы С. Керімбайдың «Мәдени майданы» кітабын талдап, финалдық сайысқа түсті. Ең ұтымды тұсы — жоба соңында 80 кітап эстафета ретінде басқа мектепке жолданып, білім ордалары арасында рухани ынтымақтастық орнатылды. Оған қоса, «Кітап оқитын ұлт» ұсынылған жобалар көрмесі, «Кітап кейіпкеріне хат» секілді эссе байқаулары ұйымдастырылды.

Мұғалімдер қауымы да бұл үрдістен қалыс қалмады. «Бір айда — бір кітап» бастамасы аясында лицейдің пән кафедралары ай сайын 3–4 кітапты оқып, талқылады. Бұл педагогтердің өзін-өзі дамытуына және оқушыларға жеке үлгі көрсетуіне негіз болды.

Ұсыныстар: Жоғарыда келтірілген инновациялық тәжірибелерді басқа да білім беру ұйымдарының оқу-тәрбие үдерісіне сәтті енгізу үшін келесідей ұсыныстар беріледі:

1. Кітапхананы цифрландыру: Оқушылардың гаджеттерге деген қызығушылығын білімге бұру үшін мектеп қабырғаларында, кітаптарда QR-кодтарды қолдану жә-

«Егер балаларға
бірдеңе үйреткіңіз
келсе, алдымен өзіңізді
тәрбиелеңіз

Халық даналығы

не Telegram боттар/каналдар арқылы электронды кітаптар базасын құру.

2. Креативті индустриямен ұштастыру: Оқушылардың оқыған шығармаларын подкаст, буктрейлер немесе IT-дизайн (мұқаба жасау) арқылы қорғауына мүмкіндік беру. Бұл олардың болашақ мамандықтарына (IT журналистика, дизайн) баулиды.

3. Интеграцияланған сабақтар: Әдебиет сабақтарын киноөнермен («Кітап пен кино») және театрмен ұштастыра отырып, оқушының визуалды-эмоционалды қабылдауын күшейту.

4. Челлендж форматын кеңейту: «OZYQ OI» сияқты байқауларды мектеп ішінде ғана емес, аудандық, қалалық деңгейдегі мектептер арасында эстафета түрінде тұрақты өткізу.

Қорытынды: Зерттеу қорытындысы көрсеткендей, «Кітап оқитын ұлт» жобасы білім беру ұйымы үшін қағаз жүзіндегі есеп немесе науқан емес, ол — заманауи әдістер арқылы жаңаша формада жүзеге асатын өмірлік қажеттілік. «Озат» мектеп-лицейіндегі тәжірибе гуманитарлық бағыт пен IT-технологияларды тоғыстырудың, подкаст, сахна өнері мен киноны оқу процесіне интеграциялаудың жоғары тиімділігін дәлелдеді. Бұл кешенді әдіс-тәсілдер оқушылардың оқырмандық мәдениетін ғана емес, сыни ойлау, медиасауаттылық және шығармашылық дағдыларын қалыптастырды. Қоғамның рухани жаңғыруы дәл осындай кітапқа құштар, озық ойлы ұрпақтың қолында екені даусыз.

Әдебиеттер:

1. «Кітап оқитын ұлт» ұлттық жобасының ресми сайты [Электрондық ресурс]. — URL: <https://reading-nation.kz/> (қаралған күні: 11.03.2026).

Заманауи мектепте қазақ тілі сабағындағы тілдік дағдыларды дамытудың маңызы

М. Е. ТАБЕКЕЛОВА,

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
«Қ. Сәтбаев атындағы гимназия» КММ,
Қарағанды қаласы

Бұл мақалада 5-сынып оқушыларының қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша тілдік құзыреттіліктерін дамытуға арналған әдістемелік құралдың маңыздылығы мен тиімділігі қарастырылған. Автор деңгейлік тапсырмалар, саралап оқыту және критериялы бағалау (дескрипторлар) жүйесін қолданудың практикалық нәтижелерін талдайды. Мақалада көтерілген мәселе қазіргі білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі — оқушылардың тұлғалық дамуы мен коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға арналған. Бұл мақалада 5-сыныптың «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәніне арналған әдістемелік құралдың мазмұны мен ерекшеліктері сипатталады. Саралап оқыту: Оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып, тапсырмаларды «А», «В», «С» деңгейлеріне бөлу. Төрт дағдыны дамыту: Тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын өзара байланыста жетілдіру әдістері. Кері байланыс және бағалау: Нақты дескрипторлар арқылы оқушының іс-әрекетін бағалаудың тиімділігі. Практикалық нәтиже: Екі жылдық апробация қорытындысы бойынша оқушылардың функционалдық сауаттылығы мен тілді еркін қолдану деңгейінің артуы. Мақала орта мектеп мұғалімдеріне, әдіскерлерге және білім беру саласының мамандарына арналған.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының тұлғалық дамуына, оның шығармашылық қабілетін, тілдік және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға ерекше мән беріледі. Қазақ тілі сабағында оқушылардың тілді меңгеру процесін тиімді ұйымдастырудың бір жолы — тілдік дағдыларды дамытатын деңгейлік тапсырмаларды пайдалану. Мұндай тапсырмалар оқушының қызығушылығын оятып, белсенді әрекетке жетелейді, тілдік қарым-қатынасты дамытуға мүмкіндік береді.

Қазіргі кезде қоғамымыздың даму бағытында жан-жақты дамыған, сауатты, саналы азамат тәрбиелеу мәселесі жүктеліп отыр. Мұндай мақсаттың баянды болуы оқу-тәрбие жүйесінің үлесіне тиетінін ескерсек, жас жеткіншектердің білімді, білікті болуында тілдік дағдыларды дамытудың алатын орны ерекше. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамыту, олардың ауызша және жазбаша тілде еркін, сауатты сөйлеу дағдыларын қалыптастыру — басты басымдық. Осыған орай, ұсынылып отырған 5-сынып оқушыларына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша әдістемелік құралдың маңызы зор. Әсіресе, бұл әдістемелік құрал мемлекеттік тілді екінші тіл ретінде меңгеретін оқушылардың білімін бекітуге бағытталған маңызды ресурс болып табылады. Әдістемелік құрал теориялық білімді нақты іс-әрекетке айналдыруға мүмкіндік беретін төрт дағдыны кешенді дамытады.

Тыңдалым және айтылым. Оқушылар қарапайым және орта деңгейдегі аудио мәтіндерді түсініп, негізгі ойды анықтайды және диалог құру арқылы өз көзқарасын білдіреді. Практикалық тұрғыда оқушылар диалог пен монолог құруды,

сұрақ қою мен жауап беруді, өз ойын дәлелдеуді үйренеді. Мысалы, «Отбасыдағы дәстүрлер» тақырыбында оқушы аудионы тыңдай отырып, отбасы мүшелерінің рөлдерін кестеге толтырады және өз отбасы туралы шағын диалогқа түседі.

Оқылым. Көркем және ақпараттық мәтіндерді талдай отырып, мәтіннің құрылымын (басы, дамуы, қорытындысы) ажыратуға машықтанады. Мәтіннің тақырыбы мен идеясын анықтаумен қатар, кейіпкерлердің іс-әрекетіне баға беру арқылы сыни ойлау дағдыларын дамытады.

Жазылым. Берілген тақырып бойынша шағын мәтіндер жазу арқылы орфографиялық және пунктуациялық сауаттылығын арттырады. Оқушылар хат, әңгіме, сипаттама сияқты шағын мәтіндерді жазуда логикалық байланысты сақтай отырып жазуға дағдыланады. Бұл құралдың тағы бір ерекшелігі — «Адал азамат» тәрбиелік бағдарламасымен интеграциялануы. Сабақ барысында оқушылардың бойында адалдық, патриотизм және құқықтық мәдениет қалыптасады. Тілді үйрену тек сөздік қорды байыту емес, ұлттық рухани мұраны түсіну арқылы тұлғалық дамуға ұласады.

Әдістемелік құралдың негізгі құндылығы — мұғалімге ұсынылатын дайын материалдар мен бағалау құралдарында. Бұл — әрбір мұғалім үшін таптырмас көмек.

Саралап оқыту — оқушының жеке қабілетін ескере отырып жұмыс істеуге жағдай жасайды. Деңгейлік тапсырмаларды қолдана отырып, әр бөлім бойынша жеңіл, орта және күрделі деңгейдегі тапсырмалар жинағы қамтылған. Практикалық кезеңде мұғалім сыныпты үш деңгейге бөліп, келесідей тапсырмаларды ұсына алады:

Тапсырма деңгейі	Практикалық мазмұны	Күтілетін іс-әрекет
А деңгейі (Жеңіл)	Ақпаратты тану	Мәтіннен негізгі сөздер мен сөз таптарын (зат есім, сын есім) тауып, ажыратады.
В деңгейі (Орта)	Ақпаратты қолдану	Мәтін бойынша сұрақтар құрастырады, оқиғаның желісін түсіндіреді.
С деңгейі (Күрделі)	Жинақтау және бағалау	Кейіпкердің іс-әрекетіне өз көзқарасын дәлелдеп, баламалы шешім ұсынады

Әдістемелік құралдың ең күшті практикалық тұсы — әр тапсырманың нақты дескрипторлармен жабдықтауы. Оқу жоспарындағы әрбір оқу мақсатына сәйкес құрылған дескрипторлар оқушының іс-әрекетін нақты бағалауға мүмкіндік береді. Мысалы, эссе жазу кезінде оның құрылымын сақтауына немесе табиғат пен оқиғаны сипаттауына нақты талаптар қойылады. Тәжірибелік қолданысы: Мысалы, эссе жазу бойынша оқушыға келесі дескрипторлар беріледі: Эссе құрылымын (кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды) сақтайды; тақырыпқа сай оқиғаны баяндайды; орфографиялық нормаларды сақтайды. Бұл жүйе оқушының «мен нені білемін?» және «маған тағы не істеу керек?» деген сұрақтарына нақты жауап береді.

Бағдарламаны игеру нәтижесінде оқушыларда келесі нақты дағдылар қалыптасады: 1. Қазақ тілінің негізгі грамматикалық нормаларын күнделікті өмірде қолдану; 2. Түрлі тілдік жағдаяттарда еркін қарым-қатынас жасау және өз ойын сауатты жеткізу; 3. Топтық және жұптық жұмыстар арқылы өзара пікір алмасу мәдениетінің артуы; 4. Функционалдық сауаттылықтың артуы, яғни алған білімін өмірлік мәселелерді шешуде пайдалану;

Әдістемелік құрал 2023–2025 оқу жылдарында Қарағанды қаласының «Қаныш Сәтбаев атындағы Гимназиясы» КММ-де сынақтан өтті. Төмендегі сараптама оқушылардың даму динамикасын нақты көрсетеді:

1. Мотивация мен белсенділік деңгейі. Зерттеу барысында оқушылардың оқуға деген ынтасының айтарлықтай өскені байқалды:

5 «А» сыныбы: Белсенділік көрсеткіші +25 %-ға, ал өз бетінше жұмыс істеу деңгейі +35 %-ға артты.

5 «Г» сыныбы: Пәнге деген қызығушылық +32 %-ға, ал сабаққа тартылу деңгейі +38 %-ға өскен.

2. Оқырмандық және талдау дағдылары. Мәтінді саналы түсіну мен оны интерпретациялау деңгейі келесідей нәтиже көрсетті:

Түсіну және интерпретация: 5 «А» сыныбында +20 %-дан +25 %-ға, 5 «В» сыныбында +22 %-дан +27 %-ға дейін өсім тіркелді.

Сыни ойлау және дәлелдеу: 5 «Б» сыныбында оқушылардың өз ойын дәлелдеу қабілеті 65 %-ға жеткен.

3. Практикалық жұмыс формалары мен әдіс-тәсілдер. Апробация барысында бағдарламадағы келесі практикалық жұмыс түрлері ең жоғары тиімділік көрсетті:

Саралап оқыту: Тапсырмалардың деңгейге (жеңіл, орта, күрделі) бөлінуі әр оқушының жеке траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік берді. Интерактивті формалар: Жұптық тапсырмалар мен топтық пікірталастар арқылы оқушылардың сөйлеу мәдениеті жетілді. Мини-зерттеулер: Карталар мен сызбалар арқылы ақпаратты талдау және қорытынды жасау дағдылары бекіді.

4. Мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсыныстар:

Апробацияның оң нәтижелерін ескере отырып, бағдарламаны қолданушы педагогтарға келесі ұсыныстар беріледі:

Дескрипторларды тиімді пайдалану: Бағалау критерийлері мен дескрипторлар арқылы оқушыға нақты кері байланыс беру.

Жағдаяттық тапсырмалар: Тілдік нормаларды жаттанды түрде емес, шынайы коммуникативтік жағдаяттарда қолдануға бағыттау.

Кешенді дамыту: Сабақ барысында тыңдалым мен айтылым дағдыларын оқылым мен жазылыммен үнемі ұштастырып отыру.

Екі жылдық апробация нәтижелері бұл әдістемелік құрал 5-сынып оқушыларының тілдік құзыреттілігін арттырудағы жоғары тиімділігін растады. Оқу-әдістемелік құрал жаңартылған білім мазмұнына толық сай келеді және жоғары практикалық құндылыққа ие.

Қорытындылай келе, бұл әдістемелік құрал — қағаз жүзіндегі ережелер емес, тірі қарым-қатынас пен шығармашылық жұмысқа негізделген құрал. Оның практикалық бағыты оқушының функционалдық сауаттылығын арттырып, қазақ тілін еркін қолданушы деңгейіне жеткізеді. Бұл құрал — мұғалім үшін тиімді көмекші, оқушы үшін қызықты бағыттаушы. Практикалық тапсырмалардың жүйелілігі 5-сынып оқушыларының қазақ тілінде еркін қарым-қатынас жасауға деген ынтасын арттырып, функционалдық сауаттылығын жоғарылатады. Оқушының тұлғалық дамуын біліммен ұштастыра отырып, бәсекеге қабілетті, тілді еркін меңгерген ұрпақ тәрбиелеуге бағытталған.

Әдебиеттер:

1. «Қазақ тілі (Т2). 5-сынып» оқулығы. — Алматы: «Көкжиек — Горизонт, 2017» Ф. Ш. Оразбаева, Ж. Т. Дәулетбекова, А. Қ. Рауандина, Р. С. Рахметова, Қ. С. Жайлаубаева.
2. Айтмұханбетова Б., Қосымова Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Жұбанова А., Сәрсенбаева Ж. Тілді оқыту технологиялары. — Алматы: Рауан, 2021.
4. Әбдікәрімова Т., Қайырбекова А. Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. — Алматы: «Білім», 2019.
5. Ысқақ Б., Әбдікәрімова Т. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. — Алматы: «Мектеп», 2018.

Дене шынықтыру сабақтарында акробатиканы меңгерту: теория мен тәжірибенің үндестігі

К. С. ЕРЕЖЕПОВА,

Дене шынықтыру пәні мұғалімі,
«Қажкен Смайылов атындағы
жалпы білім беретін
№43 тірек мектебі (РО)
жанындағы интернат» КММ
Қарқаралы ауданы

Мақалада жалпы білім беретін мектептің жоғары сынып оқушыларына дене шынықтыру сабақтарында акробатикалық жаттығуларды меңгерудің тиімді әдістемесі қарастырылады. Зерттеудің өзектілігі теориялық білім мен практикалық дағдылар арасындағы алшақтықты жою және оқушылардың саналы түрде қимылдауын қалыптастыру қажеттілігімен негізделген. Автор үш кезеңнен (теориялық, практикалық және шығармашылық) тұратын кіріктірілген оқыту моделін ұсынады. Педагогикалық эксперимент барысында жаттығулардың биомеханикалық негіздерін, қауіпсіздік ережелерін және техникалық элементтерін теориялық тұрғыдан түсіну оқушылардың физикалық дайындығы мен жаттығуларды орындау сапасын айтарлықтай арттыратыны дәлелденді. Нәтижелер эксперимент тобы білім алушылардың акробатикалық дағдыларды меңгеру сапасы, жаттығу техникасын түсінуі және пәнге қызығушылығы айтарлықтай жоғары екенін көрсетті. Мақалада педагог ретінде практикалық ұсыныстар берілген.

Кіріспе: Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру, салауатты өмір салтын қалыптастыру және дене тәрбиесі арқылы жеке тұлғаны жан-жақты дамыту — басты міндеттердің бірі. Осы орайда, дене шынықтыру сабақтарында акробатикалық жаттығуларды меңгерту ерекше орын алады. Акробатика — оқушылардың вестибулярлық аппаратын жетілдіретін, күш, икемділік, ептілік және үйлесімділік қабілеттерін шыңдайтын әмбебап құрал. Алайда, көпжылдық педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, акробатика элементтерін оқыту процесінде теориялық білім мен практикалық дағдылар арасында алшақтық жиі кездеседі. Көбінесе мұғалімдер жаттығудың техникасын жете түсіндірмей, тек көрсету арқылы үйретуге тырысады, бұл оқушылардың саналы түрде қимылдауына кедергі келтіреді.

Осыған орай, біздің зерттеуіміздің мақсаты — жалпы білім беретін мектептің жоғары сынып оқушыларына дене шынықтыру сабақтарында акробатикалық жаттығуларды меңгертуде теория мен тәжірибенің үндестігіне негізделген тиімді әдістемені әзірлеу және оның нәтижелілігін эксперимент жүзінде дәлелдеу.

Зерттеу мақсатына жету үшін келесі міндеттер айқындалды:

1. Акробатикалық жаттығуларды оқытудың теориялық-әдістемелік негіздерін талдау.
2. Оқушылардың акробатикалық элементтерді меңгеру деңгейін анықтау.
3. Теория мен тәжірибені кіріктірген авторлық әдістемені жасап, оны педагогикалық эксперимент барысында сынақтан өткізу.
4. Эксперимент нәтижелерін статистикалық талдау арқылы ұсынылған әдістеменің тиімділігін дәлелдеу.

Әдістеме: Зерттеу жұмысы орта мектептің 8–9 сынып оқушылары арасында жүргізілді. Экспериментке 60 оқушы (екі топ: бақылау тобы — 30 оқушы, эксперимент тобы — 30 оқушы) қатысты. Бақылау тобы дәстүрлі әдістеме бойынша (негізінен жаттығуды көрсету және қайталау) сабақ өтсе, эксперимент тобы біз әзірлеген кіріктірілген әдістеме бойынша оқыды.

Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды:

- Теориялық талдау және синтез — акробатиканы оқыту бойынша ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді зерделеу.
- Педагогикалық бақылау — сабақ барысында оқушылардың іс-әрекетін, қателіктерін және оларды түзету жолдарын бақылау.
- Педагогикалық эксперимент — ұсынылып отырған әдістеменің тиімділігін тексеру.
- Тестілеу — оқушылардың жалпы және арнайы дене дайындығының деңгейін анықтау.
- Статистикалық өңдеу — алынған нәтижелерді сандық және сапалық тұрғыдан талдау [1].

Эксперименттік әдістеменің негіздері. Эксперимент тобында акробатиканы оқыту үш кезеңнен тұрды: дайындық (теориялық), негізгі (практикалық меңгерту) және шыңдау (шығармашылық қолдану).

1. Дайындық (теориялық) кезең: Әрбір жаңа акробатикалық элементті үйрену алдында оқушыларға қысқаша теориялық ақпарат берілді: жаттығудың биомеханикалық негіздері, дененің дұрыс қалпы, сақтандыру ережелері және жиі жіберілетін қателіктер туралы түсінік қалыптасты. Бұл кезеңде интерактивті тақтада анимациялық сызбалар мен бейнероликтер қолданылды. Мысалы, «бір аяқпен тепе-теңдік ұстау» жаттығуын үйрену кезінде оқушылар ауырлық күшінің

әсерін және тепе-теңдікті сақтау физикасын теория жүзінде қарастырды.

2. Негізгі (практикалық) кезең: Бұл кезеңде жаттығу элементтерін меңгеру үшін сараланған және жеке тәсілдер қолданылды. Жаттығулар оңайдан күрделіге қарай принципі бойынша берілді. Акробатикалық жаттығулардың реттілігі мен әдістемелік ерекшеліктерін қарастырайық(1-кесте).

1-кесте. Жаттығу түрлері

Жаттығу түрі	Оқыту кезеңдері	Әдістемелік нұсқаулар (теория мен практика байланысы)
Алға домалау	1. Топтасып жиналу. 2. Көлбеу жазықтықтан домалау. 3. Тегіс жерден домалау.	Денені домалақ пішінге келтіру физикасын түсіндіру. Иекті кеудені алудың маңызын теориялық тұрғыдан дәлелдеу.
Артқа домалау	1. «Кресло» қалпы. 2. Қолмен тірелуді күшейту.	Қолдың дұрыс қойылуы (саусақтар иыққа қарай) мен дене салмағын ауыстыру механизмін түсіндіру.
Жауырынға тұру («қайың»)	1. Шынтақты тіреу. 2. Көмекпен орындау. 3. Жеке орындау.	Тіреу ауданы мен ауырлық центрінің арақатынасы. Тік сызықты сақтау үшін бұлшықет кернеуін теориялық талдау.
Көпір жасау	1. Жаттықтырушының көмегімен.(п)2. Гимнастикалық қабырғаға сүйеніп.(п)3. Өз бетінше.	Дененің шалқаю дәрежесі мен омыртқаның иілгіштігі арасындағы байланыс. Тыныс алу ырғағы мен жаттығуды байланыстыру.

3. Шыңдау (шығармашылық) кезең: Бұл кезеңде оқушылардан бірнеше акробатикалық элементтерден тұратын шағын комбинациялар құрастыру талап етілді. Олар өздерінің теориялық білімдеріне сүйене отырып, элементтерді логикалық тұрғыдан байланыстырып, әуен ырғағымен орындауға тырысты. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, меңгерген білімдерін жаңа жағдайда қолдануға мүмкіндік берді.

Практикалық зерттеу жұмысы. Педагогикалық эксперимент бір оқу жылы бойы (екі тоқсан) жүргізілді. Эксперимент басында екі топтың да дене дайындығы мен акробатикалық дағдыларының деңгейінде айтарлықтай айырмашылық болған жоқ. Төменде акробатикалық дағдылардың даму динамикасын көрсететін салыстырмалы мәліметтер берілген (шартты сандар).

Кестедегі мәліметтерден көрініп тұрғандай, эксперименттік әдістеме бойынша оқыған топта барлық көрсеткіштер бойынша айтарлықтай өсім байқалады. Әсі-

ресе, жаттығудың биомеханикасын түсінуге байланысты «жауырынға тұру» және «көпір жасау» сияқты күрделі координациялық элементтерді орындау сапасы айтарлықтай жақсарды [3].

Зерттеу нәтижелерін талқылау. Эксперимент соңында алынған нәтижелер эксперимент тобының оқушыларының акробатикалық дайындығы бақылау тобымен салыстырғанда сапалық жағынан жоғары екенін көрсетті. Эксперимент тобының оқушылары:

- жаттығуларды саналы түрде орындап, қателіктерін өздігінен түзете алды;
- сақтандыру және өзін-өзі сақтандыру әдістерін жақсы меңгерді, бұл жарақаттану деңгейін төмендетті;
- акробатикалық комбинацияларды құрастыруда бағылдық танытып, шығармашылықпен айналысты;
- сабаққа деген қызығушылықтары артып, белсенділіктері жоғары болды.

Теориялық білімнің практикамен үндесуі оқушылардың «неге бұлай істеу керек?» деген сұраққа жауап табуына мүмкіндік берді. Мысалы, «балық бейнесін» жасау кезінде дене бұлшықеттерінің жұмысын түсіну, жаттығуды дұрыс әрі тереңірек орындауға ықпал етті. Бұл — қозғалыс дағдыларын меңгертудегі теория мен тәжірибенің бірлігінің маңыздылығын дәлелдейді.

Акробатикаға арналған сабақтардың тиімділігін келесі көрсеткіштер арқылы анықтауға болады:

- Оқушының акробатикалық элементті дұрыс орындау деңгейі (0–5 балл шкаласы).
- Икемділіктің өзгеруі (шамамен 1–2 айлық сабақтардан кейінгі икемділік тесті).
- Тепе-теңдікті сақтау қабілеті.
- Күш-қуат пен төзімділіктің дамуы (физикалық тесттер арқылы).
- Психомоторлық реакция және өзін-өзі бақылау қабілеті.

Эксперимент нәтижелерінің талдауы

Зерттеу нәтижесі көрсеткендей, жүйелі акробатикалық жаттығуларға қатысқан оқушыларда:

- Қол тіреу элементтерін дұрыс орындау деңгейі 45 %-дан 85 %-ға дейін өсті.
- Икемділік көрсеткіші орта есеппен 20 %-ға артты.
- Тепе-теңдік пен қозғалыс үйлесімділігі жақсарды, оқушылардың өз бетінше жаттығу қабілеті артты.

Кесте 2. Акробатикалық элементтерді орындау сапасының көрсеткіштері (орташа балл, 10 балдық жүйемен).

Бақыланатын көрсеткіштер	Бақылау тобы (n=30)	Эксперимент тобы (n=30)	Бақылау тобы (n=30)	Эксперимент тобы (n=30)
	Эксп. дейін	Эксп. соңы	Эксп. дейін	Эксп. соңы
Алға домалау техникасы	6,2	7,5	6,3	8,9
Артқа домалау техникасы	5,9	7,1	6,0	8,7
Жауырынға тұру	5,5	6,8	5,6	9,0
Көпір жасау (иілгіштік)	5,0	6,2	5,1	8,5
Тепе-теңдік сақтау (қарлығаш)	6,8	7,8	6,9	9,2

- Сабаққа деген қызығушылық және психологиялық сенімділік жоғарылады.

Бұл көрсеткіштер акробатикалық жаттығулардың физикалық және психологиялық дамуға оң әсерін дәлелдейді.

Акробатикалық элементтерді меңгерту үшін келесі әдістер ұсынылады:

1. Қадамдық әдіс — күрделі элементтерді бөліп үйрету (мысалы, алдымен қол тіреу, кейін серпіліс).

2. Қайталау және коррекция — әр элемент бірнеше рет орындалады, мұғалім қателіктерді түзетеді.

3. Сыныпта ынтымақтастық — жұптық және топтық жаттығулар арқылы оқушылар бір-біріне қолдау көрсетеді.

4. Көрнекі материалдар — видео сабақтар, диаграммалар арқылы қозғалыс техникасын түсіндіру.

5. Қауіпсіздік шаралары — кілемшелер, гимнастикалық құралдар, дұрыс аяқ киім және дене қимылдарын бақылау [2].

Практикалық қорытынды. Жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижелері келесідей тұжырымдар жасауға мүмкіндік берді:

1. Дене шынықтыру сабақтарында акробатиканы оқытудың дәстүрлі әдістері (тек көрсету және қайталау) оқушылардың жаттығу техникасын терең түсінуі үшін жеткіліксіз.

2. Теория мен практиканың үндестігіне негізделген әдістеме (қозғалыстың биомеханикасын, физикасын және сақтандыру ережелерін түсіндіру) оқушылардың акробатикалық элементтерді меңгеру сапасын айтарлықтай арттырады.

3. Ұсынылған әдістеме оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық белсенділігін, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын және коммуникативтік қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

4. Теориялық біліммен байыған практикалық сабақтар оқушылардың жаттығуларды саналы орындауына, қауіпсіздік техникасын сақтауына және жарақаттанудың алдын алуға мүмкіндік береді.

Ұсыныстар. Практика жүзіндегі зерттеулер мен педагогикалық тәжірибеге сүйене отырып, дене шынықтыру мұғалімдеріне келесідей ұсыныстар беруді жөн санаймын:

1. Теорияны практикадан бөлмеңіз. Әрбір жаңа акробатикалық элементті үйретуді қысқаша теориялық кіріспеден бастаңыз. Жаттығудың мағынасын, оның ағзаға әсерін және техникалық ерекшеліктерін оқушылардың жас ерекшелігіне сай тілмен түсіндіріңіз. Интерактивті тақта, плакаттар, анимациялар сияқты көрнекі құралдарды қолданыңыз.

2. «Неге?» деген сұраққа жауап беріңіз. Оқушыға жай ғана «мына жерде аяғыңды түзу ұста» деп айтудан гөрі, «егер аяғыңды түзеп ұстамасаң, ауырлық күші орталығы ауысып, тепе-теңдікті жоғалтасың» деп түсіндірген әлдеқайда тиімді.

3. Сақтандыруды үйретіңіз. Оқушыларға бір-бірін сақтандырудың қарапайым тәсілдерін үйретіңіз. Бұл олардың жауапкершілігін арттырып, жарақат алу қаупін төмендетеді.

4. Шығармашылық тапсырмалар беріңіз. Оқушыларға үйренген элементтерінен шағын комбинациялар құрастыруды тапсырыңыз. Бұл олардың ойлау қабілетін дамытып, акробатиканы тереңірек меңгеруге ынталандырады.

5. Өзіңіз жетіліңіз. Мектептегі гимнастика мен акробатиканы оқытудың заманауи әдіс-тәсілдерін үнемі зерттеп отырыңыз. Біліктілікті арттыру курстарына қатысып, озық тәжірибелерді білім алушылармен бөлісіңіз.

6. Қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтаңыз. Сабақтың әрбір кезеңінде қауіпсіздік ережелерін қадағалап, спорт құрал-жабдықтарының (гимнастикалық маттар, т.б.) дұрыстығын тексеріп отырыңыз.

Қорытындылай келе, жалпы білім беретін мектептің жоғары сынып оқушыларына дене шынықтыру сабақтарында акробатикалық жаттығуларды меңгертуде теория мен тәжірибенің үндестігіне негізделген әдістеменің тиімділігі толықтай дәлелденді деп айта аламыз. Акробатика — тек физикалық күшті қажет ететін пән емес, ол адамның когнитивті қабілеттерін, кеңістікті бағдарлауын және өз денесін саналы түрде басқаруын талап ететін күрделі спорт түрі. акробатиканы меңгертуде теория мен тәжірибенің үндестігі — бұл тек жаңашылдық емес, заман талабы. Бұл үндестік оқушылардың саналы тәрбиеленуіне, денсаулығын нығайтуға және қозғалыс мәдениетін қалыптастыруға бағытталған маңызды педагогикалық шарт болып табылады.

Жүргізілген педагогикалық эксперименттің нәтижелері көрсеткендей, дәстүрлі оқыту әдісі мен біз ұсынған кіріктірілген әдістеме арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Бақылау тобындағы оқушылар жаттығуларды механикалық түрде қайталаумен шектелсе, эксперимент тобының оқушылары әрбір қимылдың биомеханикалық табиғатын түсіну арқылы орындады. Бұл тәсіл оқушылардың жаттығу кезіндегі қателіктерін өз бетінше талдап, оларды түзетуге деген ынтасын арттырды. Теориялық кезеңде қолданылған интерактивті анимациялар мен бейнероликтер оқушылардың санасында «қимылдың дұрыс моделін» қалыптастыруға мүмкіндік берді. Мысалы, «ал-

ға домалау» немесе «жауырынға тұру» сияқты жаттығуларды орындау барысында оқушылар ауырлық центрінің ауысуы мен тіреу нүктелерінің маңызын физикалық тұрғыдан түсінгендіктен, техникалық қателіктер саны едәуір азайды.

Шығармашылық кезеңде оқушылардың жеке комбинациялар құрастыруы олардың пәнге деген қызығушылығын жаңа деңгейге көтерді. Бұл кезеңде оқушылар тек орындаушы емес, өз іс-әрекетін жоспарлаушы және жобалаушы ретінде көрінді. Олар теориялық білімдерін (динамика, ырғақ, тепе-теңдік) практикалық шығармашылықпен ұштастыра отырып, күрделі үйлесімділік тапсырмаларын орындады.

Дене шынықтыру сабақтарында акробатиканы оқытудың ұсынылған үш кезеңдік (теориялық, практикалық, шығармашылық) моделі келесідей оң нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:

1. Сапалы меңгеру: Оқушылар жаттығудың техникасын механикалық түрде емес, саналы түрде игереді, бұл дағдының тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

2. Қауіпсіздік: Биомеханикалық негіздер мен сақтандыру ережелерін теориялық тұрғыдан білу жарақаттану қаупін едәуір төмендетеді.

3. Мотивация: Оқушылардың өз іс-әрекетінің нәтижесін көріп, оны талдай алуы пәнге деген ішкі уәжін күшейтеді.

4. Тұлғалық даму: Акробатика арқылы оқушылардың ерік-жігері, ептілігі және жауапкершілігі артады [3].

Дене шынықтыру сабақтарын тек физикалық жаттығулар жиынтығы ретінде емес, интеллектуалды және практикалық іс-әрекеттің біртұтас жүйесі ретінде ұйымдастырудың маңыздылығын дәлелдейді. Ұсынылып отырған әдістемелік нұсқаулар жалпы білім беретін мектептердегі дене шынықтыру мұғалімдеріне оқу процесін заманауи талаптарға сай жаңғыртуға көмектеседі. Болашақта бұл әдістемені гимнастиканың басқа да бөлімдеріне қолдану арқылы оқушылардың дене тәрбиесі сапасын одан әрі арттыруға болады.

Әдебиеттер:

1. Уразова Г. М., Шилибаев Б. А., Танаев К. Т. Мектептегі гимнастиканың теориялық және әдістемелік негіздері: Оқу-әдістемелік құралы. — Алматы: Альманахъ, 2023. — 108 б.
2. Балабақшадағы акробатика бағдарламасы (жалпы дамыту жаттығулары негізінде). — Павлодар, 2007.
3. Гимнастика және спорттық акробатиканы оқыту әдістері (халықаралық тәжірибе). — UCLouvain, 2024.

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» журналында жарияланатын мақаланы рәсімдеу талаптары

«ЗАМАНАУИ БІЛІМ» журналына мақаланы қалай жариялауға болады?

1. Мақаланың мазмұны журналдың тақырыптық бағыттарына және ғылыми деңгейіне сәйкес келуі қажет.
2. Мақалалар мынадай тілдердің бірінде беріледі: қазақ, орыс немесе ағылшын.
3. Ақпарат баспа және электрондық түрде беріледі (мәтін: A4 форматы, Times New Roman шрифті, 14 мөлшер, беттің параметрлері: сол алаң — 3 см., оң — 1,5 см., жоғарғы — 2 см. және төменгі — 2 см., жол аралық ара қашықтық — бірлік). Мақала көлемі 6 беттен немесе 15 000 белгіден аспауы тиіс.
4. Мақалаға мыналар қоса беріледі:
 - автор (лар) туралы қазақ және орыс тілдеріндегі мәлімет: автордың аты-жөні, қызметі, ғылыми дәрежесі, атағы (егер бар болса); автор жұмыс істейтін мекеменің толық атауы; автордың пошта және электрондық мекен-жайы; байланыс телефондары, автордың жеке фотосуреті;
 - мақаланың қазақ және орыс тілдеріндегі атауы;
 - 10 жолдан аспайтын қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі түйін.
5. Қолжазба соңында әдебиеттер тізімі беріледі, мәтінде дәйексөз тәртібімен сілтемелер нөмірі көрсетіледі.
6. Кестелер және графикалық материалдар мақала мәтіні бойынша орналасады, бұл ретте барлық кестелер және графикалық материалдар жеке файлға жинақталуы тиіс. Диаграммалар және графикалар Microsoft Excel форматында берілуі және қажет болған жағдайда, олардың ең анық жаңғыртуын қамтамасыз ететін сандық деректермен жабдықталуы тиіс.
7. Басып шығарылған мәтінге автор қол қоюы қажет, ал бірнеше автор болған жағдайда барлық бірлескен авторлар қол қояды.
8. Фотоматериалдар және суреттер мәтіннен бөлек электрондық түрде JPEG, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw, Adobe InDesign форматында, олардың ішінде қолданылатын барлық суреттер мен шрифттерді қоса бере отырып ұсынылады. Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Open Office кез келген нұсқасында жасалған немесе сақталған макеттер және фотоматериалдар жұмыста пайдаланылмайды.
9. Редакция жіберілген материалдарды редакциялау құқығын өзіне қалдырады.
10. Көрсетілген талаптарға сәйкес келмейтін қолжазбаларды редакция қарамайды және қайтармайды.

Методическая модель работы над кюями в ансамбле ударных инструментов

(по материалам сборника нот «Шыңдауыл»)

В статье представлена методическая модель поэтапной работы над кюями в ансамбле ударных инструментов на материале сборника нот «Шыңдауыл». Модель основана на интеграции образно-смыслового, технического и ансамблевого уровней подготовки и предполагает последовательное усложнение исполнительских задач. Практическая реализация модели подтверждает эффективность формирования устойчивых ансамблевых компетенций обучающихся.

А. Т. АБИЛЬДИН,
КГКП «Карагандинский колледж искусств имени Таттимбета»

Кюй занимает особое место в музыкальном наследии Казахстана, являясь уникальной формой инструментального искусства, в которой отражены историческая память народа, его философское мировоззрение, духовные ценности и эстетические идеалы. На протяжении веков кюй является не только средством художественного самовыражения, но и важным элементом национального воспитания.

Современное профессиональное музыкальное образование ставит перед собой задачи по сохранению и актуализации национального наследия путем изучения в образовательном процессе. Обозначенные задачи музыкального образования находятся в прямой взаимосвязи с приоритетами государственной политики Республики Казахстан в сфере духовного и культурного развития общества. Указ Президента Республики Казахстан от 5 ноября 2025 года № 1081 «Об утверждении основных принципов, ценностей и направлений внутренней политики Республики Казахстан» подчеркивает значимость укрепления духовных ценностей, национальной идентичности и преемственности культурных традиций, что определяет необходимость целенаправленного включения национального музыкального наследия в систему профессионального образования [1].

В данном контексте особую актуальность приобретает адаптация кюев к современным формам исполнительской практики, в том числе к ансамблевому музицированию на ударных инструментах, позволяя расширить художественные и тембровые возможности исполнения, обеспечивая устойчивую востребованность национальной музыки в системе профессионального музыкального образования.

Переложение кюев для ансамбля ударных инструментов представляет собой сложную творческую и методическую задачу, требующую сохранения художественной сути произведения при адаптации его к иной инструментальной природе. Основной целью переложения кюев является передача образного содержания, ритмической структуры и драматургии кюя с использованием специфических выразительных средств ударных инстру-

ментов. Разработка Сборника нот «Шыңдауыл» («Переложение казахских кюев для ансамбля ударных инструментов») направлена на решение комплекса образовательных, воспитательных и культурно-просветительских задач. Использование сборника в образовательном процессе музыкального колледжа способствует гармоничному сочетанию традиций и современных педагогических технологий, формируя у обучающихся устойчивый интерес к национальной культуре и профессиональной музыкальной деятельности.

Сборник нот «Шыңдауыл» является результатом авторской творческой и педагогической работы, направленной на адаптацию произведений казахской инструментальной музыки для ансамбля ударных инструментов, в который включены переложения известных произведений казахской музыки: Н. Тлендиева «Ата толғауы», Құрманғазы «Балбрауын», Қыздарбека Төребайұлы «Сылқым қыз», А. Жайымова «Шалқыма». Подбор произведений обусловлен их художественной ценностью, жанровым и образным разнообразием, а также возможностью использования в учебной и концертной практике ансамблей ударных инструментов.

Включение кюев в репертуар ансамбля ударных инструментов требует от преподавателя специального методического сопровождения, поскольку специфика данного инструментального состава существенно отличается от традиционного домбрового исполнения. Работа по апробации сборника нот «Шыңдауыл» осуществлялась в течение двух учебных годов (2023–2025 гг.) на базе Карагандинского колледжа искусств имени Таттимбета с участием обучающихся 2–4 курсов специальности «Инструментальное исполнительство (ударные инструменты)».

Методическая работа по апробации сборника нот строилась на принципе поэтапного освоения кюев, предусматривающего последовательный переход от анализа художественного содержания к технической реализации и ансамблевой интерпретации. Выстроенная организация образовательного процесса позволила систематизировать работу над

репертуаром, обеспечить устойчивость ритмической координации и сформировать у студентов навыки осознанного ансамблевого взаимодействия. Особое внимание уделялось сохранению образной драматургии кюя при его адаптации к тембровым возможностям ударных инструментов.

Работа по апробации сборника осуществлялась системно и была ориентирована на поэтапное формирование ансамблевых компетенций студентов. Практика показала, что устойчивый результат достигается не за счёт механического разучивания произведений, а благодаря структурированной организации учебной деятельности, в которой технические и художественные задачи развиваются параллельно.

В основу работы положена разработанная интегративная модель ансамблевой подготовки, отражающая взаимосвязь технического, ансамблевого и образно-смыслового уровней (рисунок 1). Данная модель исходит из того, что освоение ритмической структуры и формирование исполнительской координации не могут рассматриваться изолированно от художественного содержания кюя. Напротив, техническая работа подчиняется образной задаче произведения, а ансамблевая координация выступает средством реализации художественной идеи.

Таблица 1. Динамика сформированности ансамблевых навыков (%)

Показатель	2023-2024 уч. год	2024-2025 уч. год
Ритмическая устойчивость	71 %	86 %
Ансамблевая согласованность	68 %	84 %
Художественная выразительность	65 %	82 %
Сценическая устойчивость	69 %	88 %

На образно-смысловом уровне внимание сосредотачивалось на раскрытии характера, драматургии и интонационной логики кюя, позволяющее сформировать у студентов целостное представление о художественном замысле произведения.

Технический уровень включал работу над метроритмической устойчивостью, формированием ансамблевого пульса, фактурной чёткостью и координацией движений. Освоение партий осуществлялось постепенно, с обязательной стабилизацией темпа и точности ритмических формул.

Ансамблевый уровень предполагал развитие синхронности исполнения, слухового взаимодействия и тембрового баланса. Особое значение придавалось умению соотносить индивидуальную партию с общим звучанием ансамбля.

Интеграцией всех компонентов становилась концертная реализация произведений. Публичное исполнение способствовало закреплению сформированных навыков, развитию сценической устойчивости и коллективной ответственности. Последующая педагогическая рефлексия позволяла выявить трудности, скорректировать работу и перейти к новому уровню сложности.

Таким образом, представленная модель обеспечила целостность учебного процесса и создала условия для последовательного развития технических, ансамблевых и художественных компетенций обучающихся в работе над кюями.

Представленная интегративная модель определила не только структуру работы над каждым произведением, но и последовательность включения кюев в учебный процесс. Практика показала, что эффективность ансамблевой подготовки во многом зависит от логики репертуарного отбора и постепенного усложнения художественно-исполнительских задач.

Последовательность изучения произведений сборника выстроена с учётом их фактурной плотности, ритмической организации и драматургической сложности. Такой подход позволил обеспечить поэтапное формирование устойчивости ансамблевого взаимодействия.

Произведение «Шалқыма» использовалось как стартовое, поскольку его ритмическая организованность и ясная фактурная структура создавали благоприятные условия для формирования темповой стабильности и синхронности вступлений. На данном этапе основное внимание уделялось закреплению метрической пульсации и координации внутри ансамбля.

Следующим этапом стало освоение кюя «Балбрауын», отличающегося активной ритмической структурой и синкопированными элементами. Работа над данным произведением способствовала развитию ритмической точности, дисциплины исполнения и более устойчивого ансамблевого взаимодействия.

После формирования базовой метроритмической устойчивости в работу включено произведение «Сылқым қыз». Лирический характер кюя требовал более тонкой тембровой настройки ансамбля, развития слухового контроля и динамической гибкости. В ходе работы усиливался художественный компонент интерпретации.

Заключительным этапом апробации стало освоение кюя «Ата толғауы». Его драматургическая насыщенность и образная глубина предполагали сформированность всех предыдущих навыков. Работа над кюем направлена на выстраивание формы, кульминационной линии и целостной интерпретационной концепции.

Последовательность изучения произведений обеспечивала постепенный переход от формирования технической устойчивости к развитию ансамблевого мышления и художественной выразительности. Каждый последующий кюй опирался на навыки, сформированные в работе над предыдущим, что позволяло выстроить целостную систему ансамблевой подготовки.

Эффективность разработанной методической модели оценивалась на основе анализа динамики сформированности ансамблевых навыков обучающихся 2–4 курсов специальности «Инструментальное исполнительство (ударные инструменты)». В апробации приняли участие

14 студентов в 2023–2024 учебном году, 18 — в 2024–2025 учебном году. Все обучающиеся были включены в работу ансамбля ударных инструментов в рамках учебной и концертной деятельности. Оценивание осуществлялось на основе текущих контрольных прослушиваний, зачётных исполнений и публичных концертных выступлений. В качестве критериев выделены: ритмическая устойчивость, ансамблевая согласованность, художественная выразительность и сценическая устойчивость.

Под устойчивым уровнем понималась способности обучающихся стабильно воспроизводить произведение без существенных ритмических, координационных и художественно-интерпретационных нарушений в условиях ансамблевого исполнения. Показатели представлены в процентах от общего числа участников ансамбля в соответствующем учебном году (таблица 1).

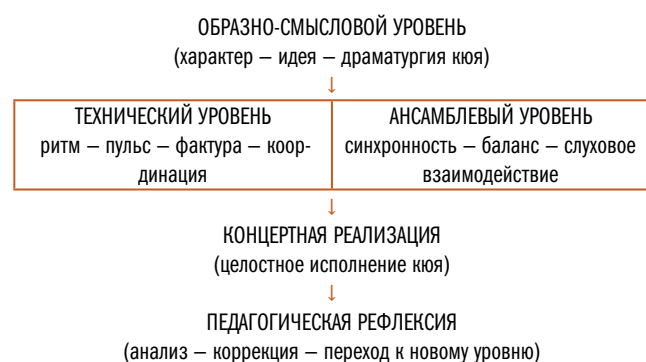

Рисунок 1. Интегративная модель ансамблевой работы над кюем

Анализ данных, представленных в таблице 1, свидетельствует о положительной динамике по всем исследуемым показателям. Прирост варьируется от 15 до 19 %, что позволяет говорить о системном характере изменений, а не о фрагментарном улучшении отдельных навыков. Наиболее выраженная динамика наблюдается по показателю «сценическая устойчивость» (+19 %), что подтверждает значимость концертной апробации как завершающего этапа методической модели.

Публичное исполнение способствовало интеграции технических и художественных компонентов, формированию ответственности за коллективный результат и развитию исполнительской концентрации. Увеличение показателя художественной выразительности (+17 %) демонстрирует результативность параллельного развития технических и образно-смысловых задач. Формирование интерпретационного мышления происходило не после освоения нотного текста, а в процессе работы над произведением, что соответствует интегративному характеру разработанной модели. Рост ритмической устойчивости и ансамблевой согласованности подтверждает методическую оправданность последовательности изучения кюев. Переход от произведений с более прозрачной фактурой к драматургически насыщенным кюям обеспечил

постепенное усложнение ансамблевых задач без снижения качества исполнения. Результаты апробации позволяют сделать вывод о практической эффективности поэтапной системы работы. Наблюдаемая динамика свидетельствует о формировании устойчивых ансамблевых компетенций и подтверждает педагогическую целесообразность включения сборника «Шыңдауыл» в образовательный процесс музыкального колледжа.

Полученные результаты позволяют рассматривать разработанную методическую модель как целостную систему ансамблевой подготовки, обеспечивающую последовательное формирование исполнительских компетенций обучающихся. Положительная динамика по всем исследуемым показателям подтверждает, что интеграция технических, ансамблевых и художественных задач в рамках единой структуры способствует устойчивому развитию профессиональных навыков.

Особое значение имеет выявленная зависимость между этапом концертной апробации и ростом сценической устойчивости. Публичное исполнение выступило не только формой контроля, но и фактором интеграции сформированных навыков, усилившим ответственность, концентрацию и качество ансамблевого взаимодействия, подтверждая методическую оправданность включения концертной практики в обязательную структуру работы над произведениями.

Апробация сборника показала, что последовательное включение кюев с учётом их фактурной и драматургической сложности обеспечивает постепенное усложнение исполнительских задач без нарушения художественной целостности. Системная организация работы позволила сохранить образную природу кюя при его адаптации к темброво-ритмическим возможностям ансамбля ударных инструментов.

Таким образом, двухлетний опыт апробации сборника нот «Шыңдауыл» в образовательный процесс музыкального колледжа подтвердил педагогическую целесообразность предложенной методической модели. Представленная система поэтапной работы над кюями демонстрирует возможность эффективного включения национального инструментального наследия в практику профессионального музыкального образования, обеспечивая развитие ансамблевых компетенций и формирование устойчивого интереса к казахской музыкальной культуре.

Литература:

1. Указ Президента Республики Казахстан от 5 ноября 2025 года №1081 «Об утверждении основных принципов, ценностей и направлений внутренней политики Республики Казахстан».
2. Аманов Б. Ж., Мухамбетова А. И. Казахская традиционная музыка и XX век. — Алматы: Дайк-Пресс, 2002.
3. Ерзакович Б. Г. Музыкальное наследие казахского народа. — Алматы: Өнер, 2010.
4. Жубанов А. К. История казахской музыкальной культуры. — Алматы: Өнер, 2018.
5. Сарыбаев Б. Казахские музыкальные инструменты. — Алматы: Жалын, 2010.

«Жүк тасымалы негіздері» факультатив курсы бойынша авторлық оқу-әдістемелік құралды қолдану арқылы білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру (педагогикалық тәжірибеден)

Бұл мақалада техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында «Жүк тасымалы негіздері» факультатив курсын оқыту барысында әзірленген авторлық оқу-әдістемелік құралды қолданудың педагогикалық тәжірибесі ұсынылады. Оқу құралының құрылымы, мазмұны, практикалық бағыттылығы, қолданылатын заманауи әдістер мен технологиялар, соның ішінде кейс-әдіс, жобалық оқыту, өндірістік модельдеу, дуальды оқыту және цифрлық ресурстар сипатталады. Оқу құралы негізінде жаңа білімді игеру студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың кәсіби құзыреттілігін тиімді қалыптастыруға мүмкіндік беретіні тәжірибе жүзінде дәлелденді.

Г. АРЫНҒАЗЫ,

«Қарағанды теміржол колледжі»

КМҚК

Қазіргі таңда теміржол саласы — еліміздің көлік-логистикалық жүйесінің негізгі тіректерінің бірі. Өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығы өнімдерін, шикізат пен дайын тауарларды алыс қашықтықтарға тасымалдауда теміржол көлігінің маңызы ерекше. Сондықтан бұл салаға білікті, кәсіби тұрғыдан дайындалған мамандар қажет.

Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінде болашақ теміржолшыларды даярлау барысында тек теориялық білім беру жеткіліксіз. Студенттер нақты өндірістік жағдайларда шешім қабылдай алуы, жүктің қасиеттерін талдай білуі, тиеу-түсіру жұмыстарын дұрыс ұйымдастыруы, қауіпсіздік талаптарын сақтауы тиіс.

Осы қажеттіліктерді ескере отырып, «Жүк тасымалы негіздері» факультатив курсы бойынша авторлық оқу-әдістемелік құрал әзірленіп, оқу процесіне енгізілді.

Оқу құралының мақсаты:

Теміржол көлігінде жүктерді тасымалдау, сақтау және тиеу-түсіру процестерінің технологиясын жүйелі түсіндіру, білім алушыларға жүктердің физикалық-химиялық, көліктік қасиеттерін анықтау және оларды тасымалдау шарттарын есептеу бойынша тәжірибелік білім мен дағды қалыптастыру.

Оқу құралының міндеттері:

— Жүктердің көліктік сипаттамаларын анықтауға үйрету;

— Тиеу-түсіру және сақтау жұмыстарындағы қауіпсіздік шараларын меңгерту;

— Теміржол көлігімен жүк тасымалдаудың нормативтік-техникалық талаптарын түсіндіру;

— Жүктердің ыдысы, орамасы және таңбалану ережелерін үйрету;

— Заманауи логистикалық тәсілдерді және автоматтандыру элементтерін пайдалану бойынша түсінік беру.

Өзектілігі:

Оқу — әдістемелік құралдың мазмұны көліктік логистика мен жүк тасымалының қазіргі заманғы талаптарына сәйкес келеді. Ол Қазақстанның көлік-логистикалық инфрақұрылымын жетілдіру, халықаралық стандарттарға сай тасымалдау сапасын арттыру, экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету міндеттерімен тығыз байланысты.

Күтілетін нәтижелер:

Оқу — әдістемелік құралымен жұмыс істеу нәтижесінде білім алушылар:

- жүктердің көліктік қасиеттерін анықтап, оларды топтастыра алады;
- тиеу-түсіру және сақтау процесін дұрыс ұйымдастыруды меңгереді;
- тасымалдау кезінде қауіпсіздік талаптарын орындай алады;
- теміржол тасымалының нормативтік құжаттарымен жұмыс істеу дағдыларын дамытады.

Оқу құралы көлік және логистика саласында білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға, теориялық білімін тәжірибеде тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Теміржол көлігі саласындағы жүктерді тасымалдау үдерісін ұйымдастыру, жүктердің көліктік сипаттамаларын, сақтау және тасымалдау шарттарын, сондай-ақ тиеу-түсіру операцияларының қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелерін жан-жақты қарастыра отырып, жүк тасымалдаудың әрбір кезеңіндегі ең жақсы тәжірибелерді, қағидаларды және стандарттарды қамтиды, сондай-ақ жүк тасымалдаудың тиімділігін арттыруға және шығындарды азайтуға көмектеседі.

Оқу құралының практикалық бөлімінде студенттердің кәсіби дағдыларын дамытуға арналған нақты тапсырмалар мен әдістемелер ұсынылған. Әсіресе жүктерді жіктеу, таңбалау, орау түрлерін анықтау, көлемдік-массалық көрсеткіштерді есептеу, қоймадағы және тасымалдау процесіндегі технологиялық операцияларды меңгеру секілді материалдар студенттердің практикалық дайындығын күшейтеді. Оқу құралында берілген материалдар тек теориялық білім беріп қана қоймай, жүкпен жұмыс істеудің нақты өндірістік жағдаяттарын түсінуге, қауіпсіздік талаптарын дұрыс орындауға үйретеді.

Оқу құралы 3 негізгі бөлімнен және әр бөлімді толық қамтитын тақырыптар, сонымен қатар практикалық тапсырмалар және кейстерден құралған. Онда жүктердің түрлері мен сипаттамалары, сақтау шарттары, физикалық-химиялық қасиеттері, кодтау жүйелері, ыдыс пен орама стандарттары, жүктерді таңбалау мен орналастыру ережелері қарастырылады. Сонымен қатар, жүк қоймаларының түрлері мен жұмыс істеу қағидалары, жүктердің табиғи азаю себептері және оны азайту жолдары талданады.

Бұл құрылым студенттің материалды кезең-кезеңімен меңгеруіне мүмкіндік береді.

Оқытуда қолданылатын тиімді әдістер мен формалар

Оқыту әдісі	Мазмұны / Студенттер атқаратын іс	Артықшылығы
Практикалық-бағдарлы оқыту	Вагон жүктемесін есептеу Жүк түріне сәйкес вагон таңдау Сақтау температурасын анықтау Тиеу жоспарын жасау	Теорияны нақты әрекетке айналдырады
Кейс-әдіс	Өндірістік жағдайларды талдау, «Тез бұзылатын өнімді алыс қашықтықта тасымалдау» Вагон түрін таңдау Температура режимін есептеу Құжаттарды анықтау Шығынды азайту жолдарын ұсыну	Талдау және шешім қабылдау қабілетін дамытады
Өндірістік модельдеу	Вагон макеттері Қойма сызбалары Логистикалық кестелер Студенттер жүк қозғалысын жоспарлайды	Өндірістік ортаға жақындату
Жобалық оқыту	Семестр соңында топтық жоба: белгілі кәсіпорынға толық логистикалық тасымал жоспарын құру Маршрут Вагон саны Сақтау шарты Экономикалық есеп Қауіпсіздік шаралары	Кәсіби және коммуникативтік дағдыларды дамыту
Дуальды оқыту элементтері	Сабақтың бір бөлігі өндірісте: теміржол станциясы, жүк алаңы, қойма	Нақты процесті көру, мамандармен танысу
Цифрлық технологиялар	Электронды кестелер Интерактивті тесттер Бейнесабақтар Презентациялар	Оқу үдерісін заманауи әрі қызықты етеді

Оқыту процесінде осы әдістерді жүйелі түрде қолдану студенттердің логистикалық және жүк тасымалдау саласындағы кәсіби дайындығын арттырады, шешім қабылдау және жобалық ойлау қабілеттерін дамытады. Студенттер тек теорияны меңгеріп қана қоймай, нақты өндірістік тапсырмаларды орындауға қабілетті, шешім қабылдай білетін, кәсіби дағдылары дамыған мамандар болып шығады.

Төменде берілген әдістердің үйлесімді қолданылуы студенттердің логистикалық және жүк тасымалдау саласындағы кәсіби дайындығын қамтамасыз ете отырып, белсенді оқытуды, студенттердің теориялық білімін практикамен ұштастырады және кәсіби дағдыларын жетілдіреді. Атап айтсақ:

1. Практикалық және өндірістік модельдеу — нақты әрекетке үйретеді.

2. Кейс-әдіс және жобалық оқыту — талдау, шешім қабылдау, жобалық ойлау қабілетін дамытады.

3. Дуальды оқыту — өндірістік ортаға бейімдейді, тәжірибелік білімді жетілдіреді.

4. Цифрлық технологиялар — заманауи құралдар арқылы білімді тиімді және қызықты етеді.

Әдіс тәсілдерді қолдану нәтижелілігі:

Бұл әдіс тәсілдерді қолдану білім алушыларының кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруда оң динамика бар екенін дәлелі ретінде:

— Теориялық білім деңгейінің 25 %-ға артуы оқу материалының мазмұны жүйелі түрде құрылғанын, мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарына сай келетінін және жүктердің классификациясы, көліктік сипаттамалары мен тасымалдау технологиясы бойынша негізгі ұғымдардың сапалы меңгерілігенін көрсетеді.

— Практикалық дағдылардың 30 %-ға өсуі курстың қолданбалы бағытта ұйымдастырылғанын дәлелдейді. Білім алушылар көлемдік-массалық есептеулер жүргізу, тасымалдау құжаттарын рәсімдеу, қоймалық және тиеу-түсіру операцияларын жоспарлау бойынша нақты нәтижелерге қол жеткізді. Бұл оқу үдерісінің өндірістік жағдайларға барынша жақындатылғанын айғақтайды.

— Пәнді меңгеру сапасының 20 %-дық көрсеткіші студенттердің алған білімдерін тәжірибеде қолдана алу қабілетін, өндірістік жағдаяттарды талдау және логистикалық шешім қабылдау дағдыларының қалыптасқанын білдіреді.

— Ең жоғары көрсеткіш — қолдану тиімділігі (35 %) — білім алушылардың пәнге деген қызығушылығының артқанын, сабақтағы белсенділіктің жоғары деңгейін және оқу мотивациясының күшейгенін көрсетеді. Бұл курс мазмұнының болашақ теміржол саласы мамандары үшін өзектілігін айқындайды.

Білім алушылардың пәнге деген қызығушылығының артуының, сабақтағы белсенділіктің жоғары деңгейін және оқу мотивациясының жоғарлауы мақсатында оқытушыларға арналған ұсынымдар:

1. Теорияны практикалық тапсырмалармен бекіту:

Әр тақырыпты оқығаннан кейін студенттерге міндетті түрде практикалық есептер, модельдеу немесе кейс-жаттығулар жүргізу. Бұл тәсіл теориялық білімді нақты іс-әрекетке айналдырып, студенттердің дағдыларын тиімді қалыптастыруға көмектеседі.

2. Өндірістік мысалдарды белсенді пайдалану:

Сабақ барысында нақты өндірістік немесе өмірлік жағдайларды мысал ретінде көрсету маңызды. Бұл студенттердің ойлау қабілетін арттырады, мәселелерді талдауға және дұрыс шешім қабылдауға үйретеді.

3. Дуальды оқытуды енгізу: Сабақтың бір бөлігін нақты өндірістік жағдайда өткізу ұсынылады: станция, жүк алаңы немесе қойма. Студенттер өндірістік процесті өз көзімен көріп, мамандармен танысып, тәжірибелік білімін толықтырады.

Қорытынды:

Қорытындылай келсек, «Жүк тасымалы негіздері» оқу құралын тәжірибиеде қолдану студенттердің кәсіби танымын кеңейтіп, жүк тасымалы саласындағы міндеттерді орындауға қажетті құзыреттерді қалыптастыруға мүмкіндік бере отырып, келесідегідей көрсеткіштер бойынша оң нәтиже көрсетті.

Оқу материалын меңгеру нәтижелілігі: Білім алушылар жүктердің көліктік сипаттамаларын, физикалық-химиялық қасиеттерін, классификациясын және оларды тасымалдау шарттарын жоғары деңгейде меңгерді. Жүктерді топтастыру, кодтау, сақтау тәртібін анықтау, тиеу-түсіру процесін жоспарлау сияқты негізгі дағдылар қалыптасты.

Теориялық білімнің тұрақтылығы: Жүк түрлері, олардың ерекшелігі, көліктік-массалық көрсеткіштері, таңбалау талаптары, орау-ыдыс стандарттары, қоймалық сақтау ережелері толық түсіндіріліп, студенттер теориялық базаны жүйелі игерді.

Практикалық құзыреттіліктердің дамуы: Білім алушылар көлемдік масса есептеу, салыстырмалы көлемін анықтау, бақылау санын есептеу, маркалау элементтерін қолдану, жүк қоймаларындағы технологиялық операцияларды жоспарлау сияқты практикалық тапсырмаларды орындауда нақты нәтижелер көрсетті.

Қауіпсіздік талаптарын сақтау дағдылары: Жүктерді тиеу-түсіру машиналарын дұрыс пайдалану, қоймалық қауіпсіздік нормаларын сақтау, жүк түріне қарай вагон таңдау, қауіпті және морт жүктермен жұмыс істеу ережелері меңгерілді.

«Адамның адамшылығы — жақсы ұстаздан

Абай Құнанбайұлы

Логистикалық ойлау дағдылары: Студенттер тасымалдау тізбегіндегі әр кезеңнің логикалық байланысын түсініп, жүк ағынын ұйымдастыру және қоймалық операцияларды басқару қабілетін арттырды.

Халықаралық талаптармен жұмыс: СМГС нормалары, тарифтік-статистикалық номенклатура, халықаралық кодтау жүйелері бойынша білімдері кеңейді.

Инженерлік-техникалық ойлауды дамыту:

Жаңа технологиялар, қоймалық жабдықтар, тиеу механизмдері, орау түрлері және тасымалдауды автоматтандыру туралы түсінік артты.

Кәсіби бағдар: Оқу құралы жүк тасымалы саласындағы техник-маман, логист, станция кезекшісі, оператор сияқты мамандықтарға қажетті білім мен практикалық негіз қалыптастырады.

Өндірістік жағдайға бейімделу: Оқу материалы нақты өндірістік мысалдармен бекітілгендіктен, студенттер кәсіпорын, станция, қойма жағдайында кездесетін мәселелерді шешу қабілетін дамытты.

Әдебиеттер:

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (27 шілде 2007 ж., №319 III, өзгерістер мен толықтырулармен).
2. «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2019 жыл.
3. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (МЖМБС) — Техникалық және кәсіптік білім беру деңгейі. Астана: ҚР Оқу-ағарту министрлігі, 2022.
4. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1900019188>
5. https://teuk-center.ru/f/gruzovedeniye_chast_1.pdf
6. Бекжанов С. Е., Кушукбаев К. Х., Мурзабекова К. А. Грузоведение, сохранность и крепление грузов. — Алматы: КазАТК, 2007—299 б.
7. Олещенко Е. М., Горев А. Е. Основы грузоведения. — М.: Академия, 2005. — 288 б.
8. Білім беру ұйымдарындағы «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы <https://www.collegeit.edu.kz/wp-content/uploads/2025/06/adal-azamat-birtytas-tarbie-bagdarlamasy-zhajly-hat.pdf>

Жобалық оқыту әдісінің қазақ тілі пәніндегі рөлі

Ж. Д. ДАУЛЕТБАЕВА,

қазақ тілі және әдебиеті пәнінің
оқытушысы,
«Қарағанды көлік-технологиялық
колледжі» КМҚК

Бұл мақалада техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында қазақ тілі пәнін оқыту барысында жобалық оқыту әдісінің педагогикалық тиімділігі жан-жақты қарастырылады. Зерттеудің басты мақсаты — колледж студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін, кәсіби бағытталған тілдік дағдыларын, шығармашылық ойлауын және дербес оқу белсенділігін арттырудағы жобалық оқытудың рөлін анықтау. Мақалада жобалық оқытуды енгізудің педагогикалық шарттары мен тиімді тәсілдері сипатталып, тәжірибе нәтижелері арқылы оның колледждегі қазақ тілі пәнін оқытудың сапасын арттырудағы маңызы дәлелденеді.

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр. Еңбек нарығында бәсекеге қабілетті маман тек кәсіби теорияны меңгерген тұлға ғана емес, сонымен қатар түрлі ортада еркін қарым-қатынас жасай алатын, ойын нақты әрі сауатты жеткізе білетін, ақпаратпен жұмыс істей алатын тұлға болуы қажет. Осы тұрғыдан алғанда колледждегі қазақ тілі пәнінің рөлі айрықша мәнге ие. Қазақ тілі сабақтары тек тілдік нормаларды үйретумен шектелмей, болашақ маманның кәсіби коммуникация мәдениетін қалыптастыратын тәжірибелік алаңға айналуы тиіс.

Колледжде сабақ беру тәжірибесі көрсеткендей, студенттердің басым бөлігі күнделікті тұрмыстық деңгейде сөйлей алғанымен, ресми немесе кәсіби жағдаяттарда ойын жүйелі жеткізуге қиналады. Әсіресе техникалық және қызмет көрсету бағытындағы мамандықтарда оқитын білім алушылар үшін қазақ тілінде кәсіби терминдерді қолдану, пікір білдіру, жобаны қорғау немесе көпшілік алдында сөйлеу дағдылары жеткілікті деңгейде дамымай жатады. Бұл жағдай тілдік білім мен оны қолдану тәжірибесінің арасында алшақтық бар екенін көрсетеді. Сондықтан қазақ тілі пәнін оқытуда білім алушыны белсенді әрекетке тартатын әдістерді қолдану қажеттілігі туындайды.

Соңғы жылдары білім беру мазмұны құзыреттілікке негізделген бағытқа ауысып, оқыту үдерісінің орталығына оқытушы емес, білім алушының өзі қойылды. Яғни студент дайын ақпаратты қабылдаушы емес, білімді өз әрекеті арқылы құрастырушы субъект ретінде қарастырылады. Осы өзгерістер **жобалық оқыту әдісінің** өзектілігін арттырды. Жобалық оқыту студентті ізденуге, ақпаратты саралауға, топпен жұмыс жасауға және нақты нәтижеге бағытталған әрекет ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұн-

дай жұмыс барысында тіл табиғи коммуникациялық құрал ретінде қолданылады, сондықтан тілдік дағдылар да тиімді қалыптасады [1].

Колледж тәжірибесінде байқалған негізгі мәселенің бірі — дәстүрлі сабақ құрылымында студенттің сөйлеу уақытының шектеулі болуы. Көп жағдайда сабақ түсіндіру, жаттығу орындау және дайын жауап беру форматында өтеді. Нәтижесінде студент грамматикалық ережені білсе де, оны өмірлік жағдайда қолдануға дайын болмайды. Бұл дәстүрлі оқыту тәсілдерінің практикалық тілдік әрекетті толық қамтымауымен түсіндіріледі [2]. Сондықтан оқу үдерісін студенттің белсенді қатысуына негіздеу — бүгінгі күннің педагогикалық қажеттілігі.

Жобалық оқыту осы мәселені шешудің тиімді жолдарының бірі ретінде қарастырылады. Жоба барысында студент белгілі бір мәселені зерттеп, ақпарат жинап, оны өңдеп, нақты өнім ұсынады. Бұл үдерісте тіл тек оқу пәні емес, мақсатқа жетудің құралына айналады. Студент мәтін құрастырады, пікірталас жүргізеді, топ алдында қорғайды, яғни тілдік әрекеттің барлық түрін табиғи жағдайда қолданады. Ғалымдардың пікірінше, білім алушы ақпаратты дайын күйде қабылдамай, оны талдау және қайта құрастыру арқылы меңгерген кезде білімнің беріктігі артады әрі оқу мотивациясы күшейеді [3].

Осыған байланысты колледждегі қазақ тілі сабақтарында жобалық оқыту әдісін жүйелі қолдану білім алушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға ғана емес, олардың кәсіби тұлға ретінде қалыптасуына да ықпал етеді. Сондықтан жобалық оқытудың мүмкіндіктерін педагогикалық тәжірибе негізінде талдау және оны оқу үдерісіне енгізудің тиімді жолдарын анықтау бүгінгі таңда өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Зерттеу жұмысы колледж жағдайында қазақ тілі пәнін оқыту тәжірибесін

жетілдіруге бағытталды. Зерттеу нысаны ретінде I курс студенттерінің қазақ тілін меңгеру үдерісі алынды. Аталған кезең студенттердің мектептен колледжге бейімделу уақытымен сәйкес келетіндіктен, олардың оқу мотивациясы мен тілдік белсенділігін қалыптастыруда тиімді әдістерді таңдау ерекше маңызды болып табылады. Практика барысында байқалғандай, бірінші курс білім алушылары жаңа ортаға бейімделу кезінде тілдік қарым-қатынаста сенімсіздік танытады, сондықтан сабақ құрылымы оларды еркін әрекетке тартуға бағытталуы қажет.

Зерттеудің жетекші идеясы — тілдік білімді дайын ереже түрінде меңгертуден гөрі, оны практикалық әрекет барысында қалыптастыру. Яғни студент қазақ тілін оқу пәні ретінде ғана емес, өз ойын жеткізу, ақпарат алмасу және кәсіби ортада қарым-қатынас жасау құралы ретінде қолдануы тиіс. Осы мақсатта сабақ мазмұны жобалық тапсырмалар арқылы ұйымдастырылып, білім алушының жеке тәжірибесіне сүйену қағидасы басшылыққа алынды [1].

Зерттеу барысында келесі педагогикалық әдістер кешені қолданылды:

- педагогикалық бақылау — студенттердің сабақтағы белсенділігі, тілдік қатысу деңгейі және топтық жұмысқа бейімделуі жүйелі түрде бақылауға алынды;
- жобалық тапсырмаларды ұйымдастыру — оқу тақырыптары нақты өнім дайындаумен байланыстырылды;
- топтық зерттеу жұмысы — студенттердің бірлескен әрекеті арқылы тілдік қарым-қатынас ортасы құрылды;
- салыстырмалы талдау — дәстүрлі сабақ пен жобалық оқыту нәтижелері салыстырылды;
- кері байланыс және рефлексия — әр сабақ соңында студенттердің өзіндік бағалауы мен пікірлері жинақталды.

Жобалық оқыту барысында білім алушылар кәсіби бағыттағы тапсырмалар орындады. Атап айтқанда, мамандығына байланысты бейнесұхбат дайындау, ақпараттық постер әзірлеу, әлеуметтік немесе кәсіби тақырыпта презентация қорғау жұмыстары ұйымдастырылды. Бұл тапсырмалар студенттердің тек мәтін құрастыру қабілетін ғана емес, ауызша сөйлеу, тыңдау және пікір алмасу дағдыларын қатар дамытуға мүмкіндік берді. Сонымен бірге тілдік материал нақты өмірлік жағдаятпен байланыстырылған кезде студенттердің сабаққа қызығушылығы айқын артқаны байқалды [2].

Жобалық жұмыс барысында оқытушы бағыттаушы және кеңесші рөлін атқарды, ал негізгі әрекет білім алушының өзіне жүктелді. Мұндай ұйымдастыру студенттердің жауапкершілігін арттырып, өз бетімен ақпарат іздеу және оны талдау дағдыларын қалыптастырды. Топ ішінде пікірталас жүргізу, ортақ шешім қабылдау және нәтижені қорғау кезеңдері студенттердің коммуникативтік тәжірибесін кеңейтті.

Әдістеме білім алушының дербестігін дамыту, ынтымақтастықта оқыту және тәжірибе арқылы үйрену қағидаларына негізделді. Сабақ барысында әр студенттің жеке үлесі ескеріліп, топтық жұмыста өзара қолдау атмосферасы қалыптастырылды. Бұл тәсіл білім алушылардың өз мүмкіндігіне деген сенімін арттырып, тіл үйренудегі психологиялық кедергілерді азайтуға ықпал етті [3].

Осылайша қолданылған әдістемелік жүйе қазақ тілі сабақтарын теориялық сипаттан практикалық бағытта көшіруге мүмкіндік беріп, студенттердің тілдік белсенділігін тұрақты түрде дамытуға жағдай жасады.

Жобалық оқыту әдісінің тиімділігін анықтау мақсатында тәжірибелік жұмыс бір оқу семестрі көлемінде жүйелі түрде жүргізілді. Эксперимент колледждің I курс студенттері арасында ұйымдастырылып, қазақ тілі сабақтарының мазмұны дәстүрлі тапсырмалардан практикалық бағыттағы жобалық жұмыстарға кезең — кезеңімен ауыстырылды. Жұмыстың басты мақсаты — студенттердің тілдік белсенділігін арттыру, қазақ тілін қарым-қатынас құралы ретінде қолдану дағдыларын қалыптастыру және сабаққа деген ішкі мотивациясын күшейту болды. Сонымен қатар тәжірибе студенттерді адал азамат, біртұтас тәрбие идеясы аясында тәрбиелеуге бағытталды, яғни жобалық тапсырмалар тек тілдік білімді дамытумен шектелмей, жеке тұлғаның моральдық және әлеуметтік қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етті.

Сабақ барысында оқу бағдарламасының тақырыптары студенттердің тәрбиелік әлеуетімен байланыстырыла отырып, келесі жобалар жүзеге асырылды:

— «Адал азамат — біртұтас тәрбие» жобасы — студенттер қоғамдағы дұрыс мінез-құлық, адалдық, жауапкершілік пен өзара сыйластық сияқты моральдық құндылықтарды зерттеп, тақырып бойынша бейнематериал немесе презентация әзірледі. Бұл жоба студенттердің этикалық құзыреттілігін дамытуға, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға және шығармашылық ойлауын жетілдіруге бағытталды;

— «Колледж жаңалықтары» медиажобасы — білім алушылар шағын топтарда жұмыс істеп, колледж өміріне қатысты жаңалықтар дайындап, сұхбат алып, мәтін құрастырып, оны бейнеформатта ұсынды. Нәтижесінде ауызша сөйлеу мен тыңдалым дағдылары белсенді дамыды, сонымен бірге топ ішінде ынтымақтастық пен жауапкершілік қалыптасты;

— «Қазақ тіліндегі қызметтік қарым-қатынас» практикалық зерттеу жобасы — студенттер ресми хат, хабарландыру, сұхбат және іскерлік диалог үлгілерін дайындап, нақты жағдаяттарды сахналық көрініс арқылы көрсетті. Бұл тапсырма тілдік білімнің өмірлік және кәсіби қолданылуын нығайтып, студенттердің өз ойын дәл және сауатты жеткізу қабілетін дамытты [4].

Жобалық жұмыс нақты құрылым бойынша ұйымдас-тырылды. Әр кезең студенттің тілдік әрекетін біртіндеп дамытуға бағытталды:

1. **Мәселені анықтау** — студенттер тақырып аясын-да зерттейтін мәселені айқындады;

2. **Ақпарат іздеу** — интернет ресурстар, оқулық ма-териалдары және сұхбат әдісі қолданылды;

3. **Тілдік өнім әзірлеу** — мәтін жазу, презентация құ-растыру, бейнематериал дайындау жүзеге асырылды;

4. **Қорғау және пікірталас** — студенттер жобаларын көпшілік алдында қорғап, сұрақтарға жауап берді, өз ойларын дәлелдеп, адалдық пен біртұтас тәрбие қағи-даларын көрсетуге тырысты.

Практикалық кезең барысында оқытушы бақылау-шы емес, кеңесші рөлін атқарды. Бұл студенттердің дербес шешім қабылдауына, топ ішінде өзара жауап-кершілікті бөлісуге және ынтымақтастыққа мүмкіндік берді. Сабақтағы қарым-қатынас табиғи тілдік орта-ға жақындап, студенттердің өзара сөйлесу уақыты ай-тарлықтай артты.

Тәжірибе нәтижесінде келесі оң өзгерістер бай-қалды:

- сабаққа қатысу белсенділігі тұрақты түрде өсті;
- қазақ тілінде еркін сөйлеуге сенімділік қалыптасты;
- кәсіби және әлеуметтік бағыттағы лексиканы қолда-ну жиілігі артты;
- топтық жұмыс барысында өзара қолдау мен жауап-кершілік дағдылары дамыды;
- пассивті студенттердің сабаққа қатысу деңгейі жо-ғарылады;
- адал азаматтық қасиеттер мен біртұтас тәрбие идея-сы арқылы студенттердің тұлғалық дамуы байқалды.

Салыстырмалы бақылау нәтижелері жобалық әдіс енгізілген топта оқу мотивациясының айқын жоғары-лағанын көрсетті. Студенттер тапсырманы «баға үшін» емес, нақты нәтижеге жету және моральдық құнды-лықтарын көрсету үшін орындауға ұмтылды [6]. Со-нымен қатар рефлексия кезеңінде білім алушылар өз жетістіктерін талдап, келесі жұмысқа мақсат қойды, бұл олардың өзіндік бағалау дағдыларының қалып-тасқанын көрсетті [7].

Практикалық тәжірибе көрсеткендей, жобалық оқыту қазақ тілі сабағын белсенді әрекет алаңы-на айналдырады, тіл үйренуді табиғи әрі мағыналы

үдеріс ретінде ұйымдастырады және студенттердің адал азамат, біртұтас тәрбие идеясы бойынша тәр-биелік дамуын қолдайды. Студенттер тілдік білімді жаттап емес, оны өмірлік жағдайларда қолдана оты-рып меңгереді.

Жобалық оқыту әдісін колледж жағдайында тиімді енгізу тек жаңа тапсырма түрін қолданумен шектел-мейді, ол сабақтың жалпы педагогикалық ұйымдасты-рылуын қайта қарастыруды талап етеді. Тәжірибе ба-рысында байқалғандай, жобалық жұмыс дұрыс жос-парланған жағдайда ғана білім алушының тілдік бел-сенділігін арттырып, нақты нәтижеге жеткізеді. Сон-дықтан қазақ тілі пәні оқытушыларына төмендегі әдістемелік ұсыныстарды басшылыққа алу тиімді деп есептеледі:

— Ең алдымен, жобалардың мазмұнын студенттің болашақ мамандығымен байланыстыру маңызды. Кол-ледж білім алушылары оқу тапсырмасының кәсіби өмірімен байланысын көрген кезде жұмысқа жауап-кершілікпен қарайды. Мысалы, техникалық мамандық студенттері үшін нұсқаулық мәтін құрастыру, қызмет көрсету саласындағы білім алушылар үшін клиентпен диалог жүргізу сияқты тапсырмалар тілдің практика-лық маңызын арттырады. Бұл тәсіл оқу мотивациясын табиғи түрде күшейтеді.

— Екінші маңызды шарт — тілдік мақсат пен күтілетін нәтижені алдын ала нақтылау. Жоба тек шығармашы-лық жұмыс емес, нақты тілдік дағдыны дамыту құра-лы болуы тиіс. Сондықтан оқытушы әр жобада қандай лексика, қандай сөйлеу үлгісі немесе қандай комму-никативтік әрекет қалыптасатынын анық белгілегені дұрыс. Бұл студенттің өз әрекетін түсініп орындауына мүмкіндік береді.

— Үшіншіден, цифрлық платформаларды тиімді пайдалану жобалық жұмыстың сапасын арттырады. Қазіргі студенттер үшін бейнежоба, онлайн презента-ция, цифрлық постер немесе сұхбат жазу сияқты тап-сырмалар қызықты әрі қолжетімді болып табылады. Сандық құралдар студенттердің шығармашылық бел-сенділігін арттырып қана қоймай, тілдік материалды бірнеше форматта қолдануға мүмкіндік береді. Соны-мен қатар цифрлық ортада жұмыс жасау олардың ақ-параттық сауаттылығын да дамытады.

— Төртіншіден, бағалаудың критериялды моделін енгізу ерекше маңызды. Жобалық жұмысты тек соң-ғы нәтижесі бойынша бағалау жеткіліксіз. Бағалау ба-рысында зерттеу үдерісі, топтық қатысу, тілдік сауат-тылық, шығармашылық шешім және қорғау сапа-сы ескерілуі қажет. Ашық критерийлер студенттің өзіндік бақылауын қалыптастырып, әділ бағалауға жағдай жасайды.

— Бесіншіден, жобаны қорғау кезеңінде пікірталас ұйымдастыру ұсынылады. Қорғау тек дайын жұмысты көрсету емес, студенттің өз ойын дәлелдеп айту, сұраққа жауап беру, қарсы пікір тыңдау тәжірибесі болуы тиіс. Мұндай ортада білім алушылардың сөйлеу дағдылары табиғи түрде дамиды және тілдік кедергілер азаяды.

Практика көрсеткендей, оқытушы жобалық жұмыста негізгі ақпарат беруші емес, бағыт беруші және кеңесші рөлін атқарғанда студенттердің дербестігі артады. Олар жауапкершілікті өз мойнына алып, нәтижеге жетуге ұмтылады. Бұл жағдайда оқу үдерісі ынтымақтастық сипатқа ие болып, білім сапасының жоғарылауына ықпал етеді [8].

Осы ұсыныстарды жүйелі түрде қолдану колледждегі қазақ тілі сабақтарын белсенді, тәжірибеге бағытталған және білім алушы тұлғасын дамытуға бағытталған білім беру ортасына айналдыруға мүмкіндік береді.

Жүргізілген педагогикалық тәжірибе нәтижелері жобалық оқыту әдісінің колледждегі қазақ тілі пәнін оқыту мазмұнын жаңартуда маңызды әдістемелік құрал бола алатынын көрсетті. Жобалық жұмыс сабақ құрылымын өзгертіп қана қоймай, студенттің оқу әрекетіне және тұлғалық дамуына деген көзқарасын да өзгертеді. Студент дайын ақпаратты қабылдаушы рөлінен шығып, ізденуші, талдаушы, өз ойын еркін жеткізе алатын белсенді қатысушыға айналады. Сонымен қатар жобалық тапсырмалар арқылы студенттердің адал азаматтық қасиеттері мен біртұтас тәрбие қағидаларына негізделген әлеуметтік-этикалық дағдылары қалыптасады, яғни тілдік білім мен моральдық тәрбие біртұтас жүйе ретінде дамиды. Бұл қазақ тілі пәнінің практикалық маңызын арттырып, оны студенттің тұлғалық және әлеуметтік қалыптасуымен тікелей байланыстырады.

Тәжірибе барысында байқалған ең маңызды нәтиже — тілдік білімнің әрекет арқылы меңгерілуі. Жобалық тапсырмалар орындау кезінде студенттер мәтін құрастыру, пікір алмасу, ақпарат ұсыну, көпшілік алдында сөйлеу сияқты коммуникативтік әрекеттерді табиғи жағдайда қолданды. Сонымен бірге олар әр жоба аясында қоғамдағы адалдық, жауапкершілік, ынтымақтастық сияқты құндылықтарды көрсетуге ұмтылды. Соның нәтижесінде тіл үйрену үдерісі формальды жаттығудан мағыналы тәжірибеге, ал жеке тұлғалық дамуы — тәрбие мен кәсіби құзыреттіліктің біртұтас үдерісіне айналды. Бұл білімнің тұрақты меңгерілуіне және студенттің әлеуметтік жауапкершілігінің қалыптасуына ықпал етті.

Жалпыланған педагогикалық тәжірибе төмендегідей оң өзгерістерді көрсетті:

- білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігі айқын дамыды;
- кәсіби бағытталған сөйлеу дағдылары қалыптасты;
- студенттердің адал азаматтық қасиеттері мен біртұтас тәрбие қағидалары бойынша әрекет ету дағдылары дамыды;
- топтық жұмыс мәдениеті мен жауапкершілік деңгейі артты;
- студенттердің оқу процесіне қызығушылығы мен ішкі мотивациясы күшейді;
- қазақ тілінде еркін пікір білдіруге деген сенімділік қалыптасты.

Сонымен қатар жобалық оқыту студенттердің тек тілдік қабілеттерін ғана емес, зерттеу, талдау, жоспарлау және өзіндік бағалау дағдыларын дамытуға ықпал ететіні анықталды. Бұл қасиеттер қазіргі еңбек нарығында сұранысқа ие әмбебап құзыреттер қатарына жатады.

Қорытындылай келе, жобалық оқыту әдісін колледждегі қазақ тілі сабақтарына жүйелі енгізу білім беру сапасын арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Алдағы уақытта бұл тәжірибені цифрлық білім беру ортасымен интеграциялау, пәнаралық жобалар ұйымдастыру және кәсіби бағыттағы тілдік модельдер әзірлеу өзекті бағыттардың бірі болмақ. Сонымен қатар жинақталған тәжірибені әдістемелік деңгейде тарату басқа педагогтердің қызметінде қолдануға мүмкіндік береді және қазақ тілін оқытудың заманауи моделін қалыптастыруға, сонымен қатар студенттің адал азамат және біртұтас тәрбие қағидаларына сай дамуына негіз болады [9].

Әдебиеттер:

1. Құзыреттілікке негізделген оқыту теориясы. — Алматы: Қазақ университеті, 2023.
2. Шолпан Таубаева. Заманауи педагогикалық зерттеулер әдіснамасы. — Алматы: Білім, 2023.
3. Бақытжан Тұрғынбаева. Инновациялық оқыту технологиялары. — Алматы: Дарын, 2024.
4. Гүлмира Құсайынова. Тілдік білім берудегі практикалық әдістер. — Астана: Фолиант, 2023.
5. Сауле Мирсеитова. Белсенді оқыту стратегиялары. — Алматы: NIS Press, 2024.
6. Жанпейіс Қараев. Оқыту сапасын арттыру технологиялары. — Алматы: Білім, 2023.
7. Қанипа Бітібаева. Жаңартылған білім беру тәжірибесі. — Өскемен: Медиа-Альянс, 2024.
8. Нұржан Смағұл. Колледж педагогикасының заманауи бағыттары. — Астана: Академкнига, 2025.
9. Айгүл Қабдолова. Кәсіптік білім берудегі инновациялар. — Алматы: Ғылым, 2025.

Методика формирования естественно-математической грамотности на уроках физики в колледже через профессионально ориентированные задания

Ш. Е. ЕКИШЕВА,

преподаватель физики,
КГКП «Карагандинский
транспортно-технологический
колледж»

Исследование направлено на решение задачи интеграции фундаментальных знаний по физике с профессиональным контекстом в системе ТиПО, что соответствует целям государственной образовательной политики РК. В исследовании участвовали 75 студентов первого курса по специальностям «авторемонт», «электросварка» и «организация перевозок». Методика основывалась на системе профессионально ориентированных заданий и лабораторных работ по электродинамике и оптике. Результативность оценивалась через диагностические срезы и анкетирование. Апробация методики показала средний рост уровня сформированности ЕМГ на 63,4%. Наибольшая эффективность (72,1%) достигнута в группе сварщиков, где прослеживалась прямая связь физических законов с основной технологией. Методика доказала свою эффективность как практический инструмент формирования естественно-математической грамотности через профессиональную интеграцию, преодолевая разрыв между теорией и практикой.

Актуальность темы определяется прямыми требованиями Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан до 2025 года, где формирование функциональной грамотности учащихся, включая естественно-математическую (ЕМГ), определено как ключевой приоритет. Для системы технического и профессионального образования (ТиПО) это трансформируется в запрос на подготовку специалиста, способного применять фундаментальные знания для решения конкретных производственных задач, а не просто владеющего узкопрофильными навыками. Физика является базовой дисциплиной для формирования такого прикладного мышления, однако её содержание в колледжах часто дублирует школьный курс и оторвано от контекста будущих профессий.

Теоретический анализ проблемы в рамках казахстанской педагогической науки подтверждает необходимость иного подхода. Исследования Б. А. Кронгарта и Д. М. Казахбаевой (авторов базового учебника физики) подчеркивают важность связи теории с практикой уже на школьном этапе. В контексте ТиПО работы К. Н. Кобдиковой и Г. К. Нурғалиевой доказывают эффективность профессионально-контекстного обучения, при котором учебные задания моделируют элементы реальной трудовой деятельности.

Постановка проблемы заключается в следующем противоречии. Существует объективная потребность в выпускниках колледжей с развитой ЕМГ, способных анализировать физические принципы работы оборудования. Однако текущая методика преподавания физики для специальностей не обеспечивает формирования устойчивых связей между законами электродинамики, оптики и их профессиональным применением. Это приводит к формальному

усвоению знаний, низкой мотивации и неспособности студентов переносить теоретические знания в практическую плоскость своей специальности.

Цель работы: разработать и апробировать методику формирования ЕМГ через систему профессионально ориентированных практических заданий по разделам «Электричество и магнетизм», «Электромагнитные колебания» и «Оптика» для студентов технических специальностей колледжа.

Объекты исследования: участвовали 75 студентов первого курса колледжа. Участники были разделены на три группы в соответствии с осваиваемой специальностью:

Группа 9АЭ-24: «Техническое обслуживание и ремонт автомобильного транспорта». Исходный уровень подготовки в области электротехники — базовый школьный курс.

Группа 9СД-24: «Электрогазосварщик». Студенты знакомы с основами электротехники в контексте сварочного оборудования, но систематические знания по физике процессов часто отсутствуют.

Группа 9ЖД-24: «Организация перевозок и управление на железнодорожном транспорте». Профильная подготовка не связана напрямую с глубоким изучением электротехники, однако понимание принципов работы систем сигнализации, связи и безопасности является критически важным.

Методы исследования. Проектирование профессионально ориентированных задач и лабораторных работ. Для каждой группы был разработан уникальный комплект практических материалов по единым тематическим модулям: «Законы постоянного тока», «Магнитное поле», «Переменный ток», «Геометрическая оптика». Критерием отбора и формулировки заданий была прямая проекция физического закона на конкретную технологическую операцию или устройство. Например, для группы

сварщиков закон Джоуля-Ленца и расчет тепловой мощности преобразовывался в задачу по определению оптимального режима (силы тока и напряжения) для сварки металла заданной толщины с учетом сопротивления электрода.

Практико-экспериментальный метод с использованием адаптированного оборудования. Лабораторный практикум проводился с применением:

1. Стандартного учебного оборудования (универсальные лабораторные наборы по электричеству «Постоянный ток»).

2. Элементов профессиональной и измерительной аппаратуры: цифровые мультиметры для снятия реальных характеристик, осциллограф для визуализации формы сигнала в цепях, макеты и схемы-аналоги систем автомобильного электрооборудования и устройств сигнализации.

3. Специальных демонстрационных установок (например, модель для исследования зависимости светопропускания фильтров от плотности, имитирующая выбор светового фильтра сварочной маски).

4. Метод сравнительного анализа на основе критерияльного оценивания. Для оценки динамики сформированности ЕМГ была разработана двухуровневая диагностика (входная и итоговая), включающая три типа заданий:

Расчетные задачи с профессиональным контекстом. Качественные вопросы на объяснение принципа работы устройства или причины возможной неисправности. Экспериментальные кейсы с постановкой цели и самостоятельным планированием минимальных необходимых измерений.

5. Оценка велась по критериям: корректность применения физической модели, точность расчетов, полнота и логичность профессионального обоснования, эффективность плана эксперимента.

Анкетирование для оценки мотивационно-смысловой составляющей. До и после экспериментального цикла занятий проводилось анонимное анкетирование, направленное на выявление:

1. Уровня интереса к предмету «Физика».
2. Степени понимания связи содержания курса с будущей профессиональной деятельностью.
3. Уверенности в собственной способности решать прикладные задачи, используя знания по физике.

Экспериментальная часть и детализация реализации на практике

Исследование проводилось в течение учебного семестра. Базовые теоретические темы курса физики были перегруппированы в четыре профессионально-ориентированных модуля, каждый из которых реализовывал полный цикл: теоретическое занятие → лабораторный практикум → решение прикладных задач → диагностика.

1. Метод проектирования профессионально ориентированных задач был реализован через создание для каждой группы специализированных рабочих тетрадей. Принцип разработки: от технологической операции к физической модели.

Для группы 9СД-24 (Электрогазосварка). Модуль «Законы постоянного тока и тепловые явления» был построен вокруг расчета режимов сварки. Студентам предлагалась задача: определить силу тока и напряжение для дуговой сварки низкоуглеродистой стали толщиной 8 мм электродом УОНИ-13/45 диаметром 4 мм. Исходными данными служили справочные значения: удельное сопротивление электрода, требуемая погонная энергия сварки. Они должны были: рассчитать сопротивление участка электрода, используя закон Джоуля-Ленца ($Q = I^2 R \Delta t$), вывести формулу для мощности дуги. Рассчитать необходимую силу тока, учитывая КПД процесса и теплопотери.

На лабораторном стенде, состоящем из регулируемого источника питания, амперметра, вольтметра и набора нагрузочных реостатов (моделирующих разное сопротивление свариваемого изделия), экспериментально установить режим, при котором мощность на нагрузке соответствует расчетной. **Профессиональный контекст:** напрямую связывали физические величины (R, I, U) с технологическими параметрами (глубина проплавления, ширина шва). Обсуждались физические причины дефектов: при недостаточном токе — непровар, при чрезмерном — прожог.

Для группы 9АЭ-24 (Автомобильная электрика). Модуль «Электромагнитные явления» был разделен на два блока:

Блок «Магнитное поле»: задача на расчет и диагностику датчика положения коленчатого вала (ДПКВ) на эффекте Холла. Студенты получали технические характеристики датчика: рабочий зазор, напряжение питания, выходной сигнал. Им требовалось:

1. Рассчитать минимальную индукцию магнитного поля, которую должен создавать задающий диск, чтобы датчик сработал.
2. На лабораторной установке (постоянный магнит, датчик Холла, усилитель, вольтметр) измерить выходное напряжение в зависимости от расстояния (зазора). Построить график.
3. Проанализировать, как увеличение зазора (неисправность монтажа) повлияет на работу системы зажигания. **Профессиональный контекст:** физика эффекта Холла перестала быть абстрактной, студенты учились интерпретировать данные осциллограмм с реального диагностического оборудования.

Блок «Переменный ток и колебания»: работа с осциллографом для анализа сигналов с датчиков автомобиля (датчик детонации, сигнал генератора). Цель: по форме, амплитуде и частоте сигнала определить исправность элемента.

Для группы 9ЖД-24 (Железнодорожный транспорт). Модуль «Геометрическая оптика»: задача на проектирование светосигнального прибора. Условие: рассчитать фокусное расстояние линзы и положение светодиодного

источника для железнодорожного переносного сигнального фонаря, чтобы обеспечить угол рассеивания 10° и силу света не менее 20 кд. Использовали формулы тонкой линзы и теоретическую модель точечного источника. На оптической скамье собиралась модель, проверялись расчеты.

Модуль «Электромагнитные колебания»: изучение основ радиосвязи в системах железнодорожной диспетчеризации. Лабораторная работа: исследование зависимости частоты колебательного контура от емкости и индуктивности. Меняя параметры контура (емкость конденсатора, число витков катушки), фиксировали изменение частоты на частотомере, убеждаясь в справедливости формулы Томсона. **Профессиональный контекст:** объяснение принципа настройки радиостанций на определенную частоту для избежания помех.

2. Практико-экспериментальный метод был усилен за счет трех уровней оборудования:

Уровень 1: базовые наборы для сборки электрических цепей и оптические скамьи — для отработки фундаментальных навыков измерений.

Уровень 2: цифровые измерительные приборы (мультиметры, осциллографы) — для снятия реальных характеристик и обучения работе с профессиональным инструментом.

Уровень 3: специализированные макеты и демонстрационные модели: модель системы зажигания (для 9 ТО-РА-25), установка для измерения оптической плотности светофильтров (для 9ЭГС-25), макет колебательного контура с изменяемыми параметрами (для 9ЖД-25).

3. Метод сравнительного анализа был реализован через строгое критериальное оценивание двух идентичных диагностических работ (входной и итоговой срез). Работы включали три типа заданий (расчетные, качественные, экспериментальные) и оценивались по единой сетке критериев с максимальным баллом 10.

4. Метод анкетирования использовал 5-балльную шкалу Ликерта (1 — «категорически не согласен», 5 — «полностью согласен») для оценки трех утверждений: * «Я вижу четкую связь между темой урока по физике и моей будущей профессией». * «Я уверен, что смогу применить изученные законы для объяснения работы оборудования». * «Лабораторные работы помогают мне лучше понять профессиональные технологии».

Анализ результативности. Результаты диагностики и анкетирования представлены в сводной таблице (см. таблица № 1).

Таблица 1. Сравнительный анализ результативности внедрения методики

Критерий оценивания / Группа	Входной срез (средний балл)	Итоговый срез (средний балл)	Абсолютный прирост	Динамика, %	Ключевое наблюдение
Диагностика ЕМГ (макс. 10 баллов)					
9 АЭ-24 (Автоэлектрики)	4.1	6.5	+2.4	+58.5 %	Наибольший прогресс в заданиях на объяснение принципов работы и диагностику неисправностей электросистем автомобиля.
9СД-24 (Сварка)	3.9	7.1	+3.2	+71.1 %	Максимальная эффективность методики. Студенты демонстрируют уверенное применение законов Ома и Джоуля-Ленца для точного расчёта параметров сварочного режима.
9ЖД-24 (ЖД Транспорт)	4.3	6.5	+2.2	+51.2 %	Устойчивый рост. Лучшие результаты — в расчётных задачах по геометрической оптике (проектирование сигнальных устройств).
Средний балл по выборке	4.1	6.7	+2.6	+60.3 %	Статистически значимое улучшение результатов подтверждает общую эффективность профессионально-ориентированного подхода.
Анкетирование (средний балл по 5-балльной шкале Ликерта)					
«Вижу связь физики с моей профессией»	2.1	4.3	+2.2	+104.8 %	Критическое изменение восприятия предмета. Физика перестала быть абстрактной теорией.
«Уверен, что смогу применить эти знания на практике»	1.9	3.9	+2.0	+105.3 %	Более чем двукратный рост уверенности в своих силах, что напрямую коррелирует с улучшением практических навыков.
«Лабораторные работы полезны для понимания технологии»	3.0	4.5	+1.5	+50.0 %	Высокий итоговый балл отражает удовлетворённость студентов практической частью курса, перестроенной под профессиональный контекст.

Интерпретация данных таблицы: наибольшая предметная эффективность методики зафиксирована в группе сварщиков (9СД-24), где прирост составил 3.2 балла (71.1 %). Это закономерно, так как связь между теорией электричества и ключевой технологии специальности здесь наиболее прямая и осязаемая.

Во всех группах наблюдается существенный качественный сдвиг: средний прирост по диагностике ЕМГ составил 2.6 балла (60.3 %). Это свидетельствует о том, что системная привязка задач к профессиональному контексту работает независимо от специфики специальности.

Мотивационный компонент улучшился радикально. Показатели по пониманию связи с профессией и уверенности

в применении знаний выросли более чем в два раза. Доказывает, что методика решает ключевую проблему низкой вовлечённости студентов. Практическая направленность лабораторного практикума была высоко оценена студентами, что подтверждает верность выбора метода адаптации оборудования и заданий.

Данным образом, количественные данные итоговой диагностики и анкетирования, выраженные в 10-балльной системе, объективно подтверждают высокую результативность предложенной методики в формировании естественно-математической грамотности через профессиональную интеграцию.

Рекомендации. На основе проведенного исследования и анализа результативности можно сформулировать сле-

дующие практические рекомендации для педагогов, направленные на успешное внедрение аналогичной методики.

1. Начинаяте с глубокого аудита профессиональных модулей. Прежде чем адаптировать содержание физики, необходимо детально изучить рабочие программы и профессиональные стандарты по конкретным специальностям. Это позволит не навязывать искусственные связи, а выявить реальные точки интеграции. Например, для сварщиков такой точкой является расчёт тепловой мощности, для автослесарей — диагностика датчиков.

2. Разрабатывайте не разрозненные задачи, а сквозные профессиональные кейсы. Продуктивность методики обеспечивается не единичной задачей, а последовательностью действий, моделирующих профессиональный цикл. Кейс должен включать: анализ технического задания (расчёт параметров), планирование эксперимента (выбор оборудования), выполнение измерений, интерпретацию результатов и вывод о возможных неисправностях или оптимизации режима.

3. Создайте трехуровневую систему лабораторного практикума. Не все колледжи оснащены профессиональными тренажёрами. Методика позволяет обойти это ограничение:

Уровень 1 (Базовый): использование стандартных учебных лабораторных комплектов для установления фундаментальных физических зависимостей (например, сборка цепи для проверки закона Ома).

Уровень 2 (Измерительный): интеграция доступных цифровых измерительных приборов (мультиметров, осциллографов). Их применение для снятия реальных характеристик с самодельных макетов или демонстрационных стендов переводит навык на профессиональный уровень.

Уровень 3 (Моделирующий): разработка или использование специализированных макетов, максимально приближенных к реальному оборудованию (например, стенд «Система зажигания» для авторемонтников).

4. Внедрите критериальное оценивание, сфокусированное на процессе применения знаний. Традиционная оценка по правильности ответа недостаточна. Необходимо оценивать: 1) корректность выбора физической модели для данной профессиональной ситуации; 2) логичность и полноту профессионального обоснования расчётов или выводов; 3) эффективность и самостоятельность в планировании экспериментальных действий. Такая оценка, проведенная в рамках исследования, показала свою диагностическую ценность и стала ориентиром для обучающихся.

5. Формируйте педагогическое партнёрство с мастерами производственного обучения и преподавателями специальных дисциплин. Их экспертиза незаменима для валидации профессионального контекста задач. Совместное проектирование междисциплинарных заданий

или присутствие мастера на защите лабораторных работ, где студенты объясняют физические основы технологии, значительно повышает авторитет и прикладную ценность предмета «Физика» в глазах учащихся.

Разработанная и апробированная методика, основанная на проектировании профессионально ориентированных кейсов и трехуровневой организации практикума, показала статистически значимую результативность.

Количественные данные свидетельствуют о среднем росте уровня сформированности ЕМГ на 60.3 %, при этом в группе, где связь физики с ключевой технологией специальности была наиболее прямой (сварщики), прирост достиг 71.1 %. Качественный анализ работ выявил развитие у студентов способности не только к расчёту, но и к анализу, объяснению и диагностике на основе физических принципов.

Наиболее важным результатом, помимо предметных достижений, является радикальное изменение мотивационно-смысловой установки. Более чем двукратный рост показателей осознания связи физики с профессией и уверенности в применении знаний доказывает, что методика преодолевает ключевой барьер в обучении — отчуждённость фундаментальной науки от практической деятельности.

Предлагаемый подход является конкретным инструментом реализации требований государственной образовательной политики в части формирования функциональной грамотности. Он обеспечивает не только усвоение физических законов, но и формирование метапредметной компетенции — готовности и умения применять эти законы как инструмент для решения задач будущей профессиональной деятельности, что и составляет суть качественной подготовки специалиста для современной экономики.

Литература:

1. Кобдикова Ж. К. Профессионально ориентированное обучение физике в ТПО: монография. Караганда: КарГТУ, 2017. — 167 с.
2. Нургалиева Г. К. Контекстное обучение в профессиональной подготовке // Вестник КазНПУ им. Абая. Сер. «Проф. образование». — 2020. — №2. — С. 45–51.
3. Садыков Т. С. Интеграция общего и профессионального образования в ТПО: метод. пособие. — Нур-Султан: НАО им. И. Алтынсарина, 2018. — 98 с.
4. Казахбаева Д. М. Экспериментальные задачи по физике с профессиональной направленностью: учеб. — метод. пособие. Алматы: Білім, 2015. — 120 с.
5. Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным дисциплинам для организаций ТПО: приказ МОН РК от 20.06.2022 №247. — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200023831> (дата обращения: 18.10.2023).
6. Жадрин М. Ж. Формирование функциональной грамотности учащихся: теория и практика. Алматы: Қазақ университеті, 2016. — 256 с.

«Химия және автомобиль» оқу-әдістемелік құралы білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізі

И. А. КАЙЫРБЕКОВА,

«Қарағанды көлік-технологиялық колледжі» КМҚК

Мақалада химия сабақта-рында «Химия және автомо-биль» оқу-әдістемелік құралын қолдану бойынша жүргізіл-ген практикалық зерттеу нә-тижелері және білім алушы-лардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудағы рөлі қарас-тырылады.

Kіpіcne: Бүгінгі таңда жұмысшы ма-мандарды даярлау сапасын арттыру тех-никалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының негізгі стратегиялық міндеттерінің бірі болып отыр. Еңбек нарығында сұранысқа ие, бәсекеге қабілетті маман қалыптастыру үшін білім беру мазмұнын үнемі жаңар-тып, оқытудың тиімді әдістері мен инно-вациялық технологияларын жүйелі түр-де енгізу қажет.

Кәсіби даярлық тек пәндік біліммен шектелмей, практикалық дағдыларды, аналитикалық ойлауды және өндірістік жағдайларда шешім қабылдау қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс. Бұл тәсіл тү-лектердің еңбек нарығындағы орнықтылығын арттырып, олардың кәсіби құ-зыреттілігін нығайтады.

Сонымен қатар білім беру үдерісінің маңызды мақсаты — қоғамның мызғы-мас тірегі болатын, отаншылдық, адам-гершілік, әділеттілік, жауапкершілік жә-не еңбекқорлық құндылықтарын бойы-на сіңірген адал азамат тәрбиелеу. Кәсі-би шеберлікті қалыптастыру мен тұлға-лық дамуды қамтамасыз ету — білім бе-ру ұйымдары мен ата-аналардың ортақ жауапкершілігі болып табылады.

Қазіргі кезең — технология мен тех-никаның қарқынды дамуы, оның ішінде автомобиль саласының да үздіксіз жаң-ғырып отыратын уақыты. Химия ғылы-мы автомобиль көлігі саласындағы бар-лық мамандықтармен тығыз байланыс-ты іргелі пәндердің бірі болып саналады.

Осы себепті білім алушыларға хи-мия пәнін оқыту барысында оның бо-лашақ кәсіби қызметіндегі практикалық және өндірістік маңызын нақты мысал-дар арқылы көрсету маңызды. Жалпы білім беретін пәндердің мазмұнын кәсі-би контекстпен ұштастыру студенттер-

де оң мотивация қалыптастырып, пәнге деген қызығушылығын арттырады жә-не білімнің қолданбалы сипатын айқын түсінуге мүмкіндік береді.

Нәтижесінде теориялық білім кәсіби бағытпен тығыз сабақтасып, білім алу-шылардың пәндік және кәсіби құзы-реттіліктерін жүйелі әрі кешенді түрде дамытуға қолайлы жағдай қалыптасады. Бұл тәсіл болашақ мамандардың алған білімін нақты өндірістік және практи-калық жағдайларда тиімді қолдануына мүмкіндік береді.

Мақсаты: химияның кәсіптік модуль пәндерімен пәнаралық байланысын жү-зеге асыра отырып, білім алушыларға мамандықты игеру үшін қажетті химия-лық білім туралы түсінік бере отырып, практикалық дағдылар қалыптастыру, болашақ мамандықтың химия пәнімен тығыз байланысы мен маңызын көрсет-ту; химия пәніне, таңдаған мамандыққа деген қызығушылықтарын арттыру; бо-лашақ мамандықты саналы, жауапты, дұ-рыс таңдауға бағдарлау болып табылады.

Оқу-әдістемелік құрал «Мектеп-ке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бас-тауыш, негізгі орта, жалпы орта, техника-лық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға мін-детті стандарт», Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйры-ғына сәйкес, Қазақстан Республикасы-ның Оқу-ағарту министрінің 2023 жыл-ғы 6 қаңтардағы № 1 бұйрығының «Тех-никалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін жал-пы білім беретін пәндер циклінің неме-се модулінің үлгілік оқу бағдарламалар», 51 қосымшасы негізінде 96 сағатқа жа-салған жұмыс оқу бағдарламасының 20 сағатына жоспарланып, 1 курс студент-теріне арналып әзірленді.

Әдістеме: Химия пәні жалпыға міндетті модуль пәні болғандықтан, барлық мамандықтарда мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттағы бірдей мазмұнды қамтиды. Әзірленген әдістемелік құралда базалық модульдегі мазмұнды қайталамай, «Автомобиль көлігіне техникалық қызмет көрсету, жөндеу және пайдалану» мамандығының білім алушыларда мамандыққа қатысты нақты білімді, кәсіби шеберлікті, кәсіби дамуының негізін және кәсіби құзыреттерді игеру үшін қажетті білім мен дағдыларды қалыптастыруымен, кәсіптік модуль пәндерімен интеграциялауды қамтитындығымен ерекшеленді.

Практикалық қолдану: Химия пәні мен кәсіптік модуль пәндері арасындағы байланысты қамтамасыз етудің тиімді тетігі ретінде оқу үдерісінде өндірістік мазмұндағы материалдар жүйелі түрде қарастырылды. Атап айтқанда, автомобиль құрылысында қолданылатын химиялық заттар, металдар мен құймаларды пайдалану ерекшеліктері, металдарды балама құрылымдық материалдармен алмастыру мүмкіндіктері, резеңкенің шығу тарихы мен қасиеттері, автомобильдегі жұмыс сұйықтықтары, қозғалтқыш пен аккумулятордың шығу тарихы бойынша жан-жақты түсіндірме берілді.

Білім алушылар теориялық білімді практикалық жағдайлармен байланыстыра отырып, тақырып соңында ұсынылған тапсырмаларды орындау арқылы алған білімдерін бекітті және жүйеледі. Сонымен қатар оқу және жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын арттыруға бағытталған практикалық-бағытталған есептерді шығару барысында талдау, салыстыру және кәсіби жағдаяттарды шешу дағдылары қалыптасты.

Нәтижесінде пәндік білім кәсіби контексте тереңдетіліп, студенттердің функционалдық сауаттылығы мен болашақ маман ретіндегі құзыреттілігі арта түсті.

Практикалық-бағытталған есептер — қазіргі қоғамның жаңашыл білімді меңгере алатын және оны нақты өндірістік әрі әлеуметтік жағдайларда тиімді қолдана білетін мамандарға деген сұранысымен тікелей байланысты.

Қазіргі, тез өзгеретін әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметке белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін негізгі факторлардың біріне айналады.

Функционалдық сауаттылық-студенттердің негізгі колледжде оқу кезінде қол жеткізе алатын білім деңгейі және адамның өмір мен қызметтің әртүрлі салаларындағы стандартты өмірлік міндеттерді негізінен қолданбалы білім негізінде шешу қабілетін, яғни жеке тұлғаны әлеуметтендіруді болжайды. Білім беру қызметінің басым бағыттарының бірі ретінде студенттің жеке басын әлеуметтендіруді белгілей отырып, білім

алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесімен жұмыс істеуді жөн көріп отырмын.

Қоғамда табысты толыққанды жұмыс істеу үшін өмірлік маңызды міндеттерді шешу үшін білімді, біліктілікті және дағдыларды қолдана білу, қиын жағдайларда өз бетінше ойлау және жұмыс істеу қажет. Мұның бәрі функционалдық сауаттылық ұғымына кіреді.

Психология және филология ғылымдарының докторы А. А. Леонтьевтің пікірінше, «функционалды сауатты адам-бұл адам қызметінің, қарым-қатынастың және әлеуметтік қатынастардың әртүрлі салаларындағы өмірлік міндеттердің кең ауқымын шешу үшін өмір бойы үнемі алған барлық білімдерін, біліктілігі мен дағдыларын қолдана алатын адам». 21 ғасырдағы білім беру жүйесінің міндеті білім көлемін беру емес, бағдарламаларын меңгеру деңгейін анықтау емес, студенттердің алған білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін қалыптастыру болып табылады.

Студенттердің жаратылыстану — ғылыми сауаттылығын арттыру арқылы келесі сапалы нәтижелерге қол жеткізуге болады:

- ойлау қабілеттерінің дамуы, мәселені талдау, салыстыру және қажетті логикалық байланыстарды өздігінен құру арқылы негізделген қорытынды жасау дағдыларының қалыптасуы;
- химиялық тілдің дамуы, ұғымдар мен терминдерді сауатты әрі орынды қолдану;
- танымдық іс-әрекеттің белсенділігінің артуы, дербестік пен зерттеушілік сипаттың күшеюі;
- сабақтың әр минутында әрбір студенттің оқу-танымдық процеске қатысуын қамтамасыз ету;
- топтық және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларының қалыптасуы;
- оқу еңбегінің тиімді тәсілдері мен стратегияларын меңгеру.

Аталған нәтижелер білім алушылардың сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға, теориялық білімді практикалық жағдаяттарда қолдана білуіне және кәсіби құзыреттіліктерінің қалыптасуына елеулі үлес қосты.

Бұл бағыт еңбек және эстетикалық тәрбиені жүзеге асыруға, сондай-ақ терең білім, кең дүниетаным және практикалық дағдылар негізінде қалыптасатын инновациялық қабілеттерді дамытуға ықпал етеді.

Оқу үдерісінде заттардың қасиеттерін сипаттайтын және олардың қолданылу ерекшеліктерін айқындайтын эксперименттік-зерттеу жұмыстары орындалды.

Берілген лабораториялық практикум аясында «Полимерлердің қасиеттерімен танысу», «Қара және түсті металдар мен құймалар үлгілерімен танысу», «Әр түрлі отын түрлерінің тиімділігін салыстыру», «Бензин құра-

мын қоспалардан тазарту», «Автомобильмен ластанған ауаны зерттеу» тақырыптары бойынша практикалық және эксперименттік жұмыстар оқытушы мен студенттің бірлескен әрекеті негізінде жүзеге асырылды.

Мұндай тапсырмалар студенттерге ұсынылған заттарды болашақ кәсіби қызметте немесе күнделікті өмірде пайдалану барысында қауіпсіздік талаптарын сақтауды, экологиялық сауатты жұмыс істеуді және зертханалық мәдениетті қалыптастыруды үйретуге бағытталды.

Эксперименттік жұмыстар пәндік арнайы дағдыларды нығайтып, теориялық білімді тәжірибе арқылы бекітуге мүмкіндік берді. Нәтижесінде білім алушылардың практикалық ойлау қабілеті дамып, кәсіби жауапкершілігі мен қауіпсіздік нормаларын сақтау дағдылары қалыптасты.

Аталған жұмыстар барысында білім алушылар теориялық білімді тәжірибемен ұштастырып, зертханалық әдістерді меңгерді, алынған нәтижелерді талдап, қорытынды жасау дағдыларын қалыптастырды. Ал практикалық-бағытталған есептер студенттерге өзіндік жұмыс ретінде ұсынылып, олардың дербес ізденісін және шешім қабылдау қабілетін дамытуға бағытталды.

Осы тәсіл оқу үдерісінде тек репродуктивті білімді меңгерумен шектелмей, сонымен қатар зерттеушілік әрекетті, аналитикалық ойлауды және кәсіби мәселелерді шешу құзыреттілігін дамытуға мүмкіндік берді.

Білім алушылардың жасаған практикалық жұмыстары, жобалары:

- жұмысқа қосқан жеке үлесі;
- есептің дұрыс рәсімделуі, оның толықтығы;
- зерттеу сипатындағы мәселені шешудің дұрыстығы т.б. критерийлері бойынша бағаланып отырды.

Әр тақырыптың соңында білім алушылардың білімдерін жүйелеуге, талдауға және қорытынды жасауға бағытталған тапсырмалар беріліп отырды. Бұл тапсырмалар теориялық материалды кәсіби мазмұнмен ұштастыра отырып, аналитикалық ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік берді.

Мысалы:

— Автомобиль құрылғыларында қолданылатын полимерлер туралы берілген ақпаратты саралау негізінде **SWOT-талдау** (артықшылықтары, әлсіз тұстары, мүмкіндіктері, қауіптері) жасалды. Бұл студенттерге материалдардың техникалық және пайдалану сипаттамаларын кешенді бағалауға мүмкіндік берді.

— Автомобиль құрылғысындағы пластмассалық бөлшектердің бұзылу себептері мен оларды қалпына келтіру әдістеріне байланысты **STEEPLE-талдау** кестесі толтырылды (әлеуметтік, технологиялық, экономикалық, экологиялық, саяси, құқықтық және этикалық факторлар тұрғысынан талдау).

— Автомобиль көліктерінде қолданылатын антифриздің қасиеттері мен маңызын ашуда **GREAT** формуласы (мақсат, нәтиже, дәлел, талдау, тұжырым) қолданылды.

— Аккумулятордың шығу тарихына байланысты **«5R»** стратегиясы бойынша маңыздылық кестесі құрастырылып, тарихи даму кезеңдері жүйеленді.

— Газ қозғалтқыштарына арналған отын ретінде арнайы баллондарда сақталатын сығылған және сұйылтылған газдардың ұқсастығы мен айырмашылықтары анықталып, салыстырмалы «Т» кестелері толтырылды.

Аталған тапсырмалар білім алушылардың салыстыру, талдау, құрылымдау және дәлелдеу дағдыларын қалыптастырып, химиялық білімді автомобиль саласындағы нақты кәсіби жағдаяттармен байланыстыра қолдануына ықпал етті.

Сонымен қатар, сабақ үдерісінде білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыру мақсатында сын тұрғысынан ойлау стратегиялары кеңінен қолданылды. Атап айтқанда, **синквейн, Венн диаграммасы, кластер, «Фишбоун»** әдістері оқу материалының мазмұнын терең түсінуге, ақпаратты жүйелеуге және себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға мүмкіндік берді.

Бұған қоса, ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың элементтері тиімді пайдаланылып, интерактивті тапсырмалар, цифрлық ресурстар және онлайн-платформалар арқылы білімді бекіту жүзеге асырылды.

Тақырыптар бойынша тест тапсырмаларын орындау, теориялық диктанттар жазу, сандық және сапалық есептер шығару барысында студенттер жоғары қызығушылық пен белсенділік танытты. Бұл олардың пәнге деген ынтасының артуына, теориялық білімді практикалық тұрғыда қолдану дағдыларының қалыптасуына және оқу жетістіктерінің сапасының көтерілуіне оң әсер етті.

Сонымен қатар, ұлттық мұраны қастерлеу, қазақ тілін құрметтеу, ынтымақ пен ел бірлігін нығайту, отаншылдық және мемлекетшілдік құндылықтарды қалыптастыру мақсатында химияны оқыту үдерісінде инновациялық негізде әзірленген оқу-әдістемелік құралға автомобиль саласында қолданылатын терминдердің қазақша-орысша-ағылшынша сөздігі енгізілді.

Аталған сөздік кәсіби бағыттылық қағидатын жүзеге асыруға мүмкіндік берді. Тақырыптар бойынша химиялық терминдерді үш тілде меңгеру:

- студенттердің кәсіби лексикалық қорын кеңейтеді;
- пәндік (химиялық) құзыреттілігін арттырады;
- тілдік және коммуникативтік дағдыларын дамытады;
- арнайы терминологияны халықаралық деңгейде қолдана білуге үйретеді.

Тіл — халықпен бірге дамытын рухани құндылық. Ана тілін білу — таңдау емес, азаматтық міндет. Көптілділікті

игеру білім алушылардың жаһандық білім беру және еңбек кеңістігінде бәсекеге қабілетті тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Сонымен қатар оқу-әдістемелік құралға сабақ барысында қолданылатын цифрлық білім беру ресурстары мен жоба тақырыптары енгізілді. Бұл материалдар білім алушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға, ақпаратпен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыруға және оқу үдерісін заманауи талаптарға сай ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бақылау, қорытындылау және бағалау мақсатында пайдаланылған бақылау-өлшеу құралдары (тест тапсырмалары, деңгейлік есептер, практикалық жұмыстарға арналған критерийлер) өз тиімділігін көрсетті. Олар білім сапасын нақты айқындауға, нәтижелерді талдауға және кері байланысты жүйелі түрде ұйымдастыруға жағдай жасады.

Пәнді оқыту барысында студенттер:

- қажетті ақпаратты іздеу, жинақтау және іріктеу дағдыларын меңгерді;
- шығармашылық және жобалық жұмыстарды талапқа сай, сауатты рәсімдеуді үйренді;
- аудитория алдында еркін сөйлеу, өз көзқарасын дәлелдеу және пікірталас мәдениетін сақтауды қалыптастырды;
- автомобиль саласына қатысты экологиялық сипаттағы жағдаяттарды талдау және олардың алдын алу жолдарын қарастыру қабілеттерін дамытты.

Осының нәтижесінде оқу үдерісі тек пәндік білім берумен шектелмей, студенттердің кәсіби, коммуникативтік және әлеуметтік құзыреттіліктерін кешенді түрде дамытуға бағытталды.

Ұсыныс: Осы мақсатта «Автомобиль көлігіне техникалық қызмет көрсету, жөндеу және пайдалану» мамандығы бойынша болашақ «Техник-механик», «Автомобиль көлігін жөндеу шебері», «Автомобиль электр жабдықтарын жөндеу жөніндегі электрик» мамандарына арналған «Химия және автомобиль» оқу-әдістемелік құралы әзірленді.

Аталған құралдың мазмұны химия және кәсіптік модуль пәндерін жоғары деңгейде меңгеруге бағытталған. Онда техникада қолданылатын әртүрлі химиялық заттардың (жанармай, майлау материалдары, салқындатқыш сұйықтықтар, электролиттер, полимерлер және т.б.) құрамы, қасиеттері мен қызметі жүйелі түрде қарастырылып, олардың өндірістік және практикалық маңызы ашылады.

Нәтижесінде білім алушылар:

- техникадағы химиялық үдерістердің мәнін терең түсінеді;

- теориялық білімді кәсіби қызметте қолдану дағдыларын қалыптастырады;
- өз мамандығы аясында химиялық білімнің маңызын ұғынады;
- болашақ кәсібіне деген қызығушылығын арттырады.

Апробация қорытындысы көрсеткендей, оқу-әдістемелік құралды:

- «Автомобиль көлігіне техникалық қызмет көрсету, жөндеу және пайдалану» мамандығы бойынша білім алушыларға;
- кәсіптік бағдар беру мақсатында 9–11 сынып оқушыларына;
- химия пәнінің оқытушыларына оқу үдерісінде қосымша әдістемелік ресурс ретінде қолдануға болады.

Осылайша, ұсынылып отырған құрал пәндік және кәсіби интеграция негізінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға, құзыретті әрі бәсекеге қабілетті маман даярлауға ықпал етеді.

Қорытынды: Оқу-әдістемелік құрал 2024–2025 оқу жылынан бастап 07161300 «Автомобиль көлігіне техникалық қызмет көрсету, жөндеу және пайдалану» мамандығы бойынша білім алып жатқан студенттер арасында химия сабақтарында апробациядан өткізілді.

Апробация барысында студенттер химия пәнінің биология, физика және кәсіптік модуль пәндерімен тығыз пәнаралық байланыста екендігін айқын түсінді. Сонымен қатар химияны терең меңгеру олардың күнделікті өмірде және болашақ кәсіби қызметінде алған білімдерін тиімді қолдануына мүмкіндік беретіні байқалды.

Апробация кезеңінде жүргізілген сауалнама нәтижелері төмендегідей қорытындыларды көрсетті:

- студенттердің 80%-ы болашақ мамандықты таңдауда қателеспегенін атап өтті;
- білім алушылардың химия пәніне деген қызығушылығы 25%-ға артты;
- білім сапасының көрсеткіші 7%-ға жоғарылады;
- респонденттердің 80%-ы болашақ маман үшін химия пәнінің практикалық маңызы зор екендігіне көз жеткізгенін білдірді.

Жалпы алғанда, әзірленген оқу-әдістемелік құрал пәндік білімді кәсіби мазмұнмен кіріктіру арқылы білім алушылардың функционалдық сауаттылығын және кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізі болып табылатыны дәлелденді.

Әдебиеттер:

1. Пехальский А. П., Пехальский И. А., «Автомобильдердің құрылысы», М.: «Академия», 2014 ж.
2. Стуканов В. А., «Автомобильдерді пайдалану материалдары», 2003 ж.

Методическое сопровождение педагогов ТиППО в условиях модернизации образования

И. Х. КАПАНОВА,

заместитель директора по научно-методической работе, преподаватель педагогических дисциплин,

А. Д. КОНАКБАЕВА,

преподаватель юридических дисциплин, Карагандинский высший колледж «Bolashaq»

Статья посвящена методическому сопровождению педагогов ТиППО в условиях модернизации образования. Рассматривается отличие методического сопровождения от методической поддержки, подчеркивается его адресный и персонализированный характер. Основой сопровождения является диагностика профессиональных дефицитов педагогов и построение индивидуальной траектории развития. Описаны основные компетентностные блоки и инструменты оценки, включая самооценку и экспертную диагностику. Представлены этапы сопровождения: диагностический, основной и рефлексивный. Рассмотрены актуальные формы работы: тренинги, кейс-метод, коучинг, консультации и семинары. Отмечается роль сопровождения в повышении профессионального мастерства, развитии инновационной деятельности и подготовке к аттестации. Сделан вывод о необходимости гибкого и индивидуализированного подхода к профессиональному развитию педагога в современных условиях.

В настоящее время в системе образования происходят глубочайшие изменения: меняется философия и парадигмы образования, формируется новый подход к технологиям обучения, создается новая культура. Все перечисленное, в первую очередь, оказывает непосредственное влияние на деятельность педагога. В связи с этим очень важно методисту колледжа организовать методическое сопровождение педагога с учетом его способностей, потребностей и интересов, способствовать повышению его профессиональной компетентности. Необходимо определить отличие методического сопровождения от другого распространенного способа оказания помощи педагогам — методической поддержки.

Методическая поддержка (помощь), понимается типичными для образовательного процесса проблемами. Цель методической поддержки — повышение уровня общедидактической и научно-методической подготовленности педагогов к реализации задач образовательных программ, освоение содержания чего-то нового на основе рациональных методов. Методическая помощь предполагает оказание помощи всем субъектам образования, независимо от того, какова потребность в этой помощи; самостоятельность субъекта образования проявляется в том, в какой мере он воспользуется этой помощью.

Методическое сопровождение — специально организованный процесс, направленный на преодоление профессионально-личностных проблем педагога, который включает в себя систему педагогических событий и ситуаций. Это взаимодействие представителей методической службы колледжа и преподавателя, направленное на оказание помощи педагогу в решении профессиональных задач, возникающих в ситуации реальной профессиональной деятельности. Главное отличие методического сопровождения от методической помощи заключается в том, что оно строится на выявлении профессиональных дефицитов конкретного педагога и направлено на разрешение актуальных для него проблем профессиональной деятельности. При

оказании методического сопровождения субъекту предоставляется большая самостоятельность в плане принятия решения о необходимости оказания ему помощи.

Важным является адресность, как надёжный инструмент устранения профессиональных дефицитов педагогов, выявленных на основе диагностики их компетенций. Следует отметить, что методическое сопровождение может быть чаще всего персонализированным, но не исключается возможность и группового, в зависимости от выявленных дефицитов. Методическое сопровождение, реализуемое на всех уровнях в соответствии с современными требованиями, позволяет каждому педагогу соответствовать требованиям профессионального стандарта «Педагог» [1].

Основными функциями методического сопровождения являются:

- информационная — способствует предоставлению педагогам необходимой информации по основным направлениям развития образования, программам, новым педагогическим технологиям;
- психолого-педагогическая — способствует развитию личностных компетенций педагога;
- выявление, изучение и оценка, обобщение и распространение педагогического опыта;
- оказание поддержки педагогам в инновационной деятельности, организации и проведении опытно-экспериментальной работы, экспертной оценке авторских программ, пособий, учебных планов;
- осуществление редакционно-издательской деятельности.

Сущность методического сопровождения выражается в:

- 1) персонализации методической деятельности;
- 2) проектировании и реализации индивидуальных траекторий (маршрутов, планов) профессионального развития педагога;
- 3) во входной диагностике дефицитов профессиональных компетенций;
- 4) в создании индивидуального маршрута (плана) развития профессиональной

компетентности педагога и его реализации, анализе результатов.

В настоящее время наблюдается разнообразие в подходах к разработке и структурным компонентам методического сопровождения. Один из них дефицитарный подход, сущность которого определяет само название — ликвидация конкретных профессиональных дефицитов, актуальных для педагогов [2]. Стоит рассмотреть и само понятие «профессиональные дефициты».

Профессиональные дефициты — осознанные или неосознанные недостатки (ограничения) в профессиональной компетентности, которые препятствуют реализации профессиональных действий [3].

Диагностика профессиональных дефицитов у педагогов связана с оценкой степени владения компетенциями, осуществляется на основе уровневого подхода и позволяет выявить несколько дефицитарных уровней: высокий, средний, низкий.

Формами диагностики профессиональных дефицитов являются:

- диагностика профессиональных дефицитов на основании стандартизированных анкет;
- самодиагностика профессиональных дефицитов на основании рефлексии профессиональной деятельности по трудовым функциям или квалификационным характеристикам (анкета/чек-лист);
- диагностика профессиональных дефицитов на основании результатов профессиональной деятельности (достижения, качество знаний и т.д.);
- диагностика профессиональных дефицитов на основании экспертной оценки (администрация, коллеги) практической деятельности в форме обсуждения открытых мероприятий: открытых уроков; выступлений в профессиональных аудиториях; участия в профессиональных конкурсах и др.

Для диагностики и самодиагностики профессиональных дефицитов универсальным инструментом является анкета/чек-лист, где основой для структурирования могут быть трудовые функции или должностные обязанности диагностируемого. В нашей практике мы использовали критерии профессионального стандарта «Педагог» и определили следующие диагностические блоки:

- 1) общепедагогическая профессиональная компетентность;
- 2) оценочно-рефлексивная компетентность;
- 3) методическая компетентность;
- 4) научно-методическая компетентность;
- 5) личностная компетентность.

В каждом блоке определяются показатели оценки.

Для получения объективной информации о недостаточной компетентности может быть использован метод построения рельефа (или колеса баланса) профессиональной компетентности педагога. В качестве основы рельефа рассматривается система профессиональных компетентностей педагога, адаптированная к профессиональному стандарту педагога. Следует отметить, что выявление профессиональных дефицитов можно проводить также и по какой-либо конкретной проблеме, например,

по единой методической теме колледжа, по подготовке к аттестации и т.п.

Построение рельефа начинается с заполнения листа самооценки (чек-лист). Показатели оценки по областям компетентностей оцениваются самим педагогом по 5-балльной шкале, где показатель высокого уровня развития профессиональной компетентности соответствует оценке «5»; показатель среднего (потенциального) уровня развития профессиональной компетентности соответствует оценкам «4», «3»; показатель низкого (минимального) уровня развития профессиональной компетентности соответствует оценкам «2», «1». Путем соединения точек-максимумов выстраивается рельеф профессиональной компетентности педагога, который наглядно показывает выраженность той или иной компетентности, способствует диагностике профессиональных затруднений педагога.

На основе выявленных профессиональных дефицитов строится методическое сопровождение, которое может быть оформлено как программа работы методиста (заместителя директора) или как построение индивидуального маршрута развития профессиональной компетентности педагога.

Анализ практики позволил выделить основные направления методического сопровождения педагогов:

- повышение профессионального мастерства;
- инновационная и опытно-исследовательская деятельность педагогов;
- учебно-методическое обеспечение образовательного процесса;
- аттестация;
- методическое сопровождение молодых педагогов;
- осуществление издательской деятельности;
- обобщение передового педагогического опыта.

Организация методического сопровождения включает основные этапы:

- подготовительный (аналитико-диагностический) этап, предполагающий выявление проблемы в профессиональной деятельности педагога, осознание им необходимости ее решения с помощью более компетентного специалиста и последующее совместное проектирование маршрута профессиональной деятельности;
- основной (реализация запланированных действий) этап, реализация путем использования методов и приемов, которые соответствуют профессиональным и личностным особенностям педагогических работников;
- рефлексивный (контрольно-оценочный этап) включающий совместное обсуждение результатов решения проблемы.

К актуальным формам методического сопровождения можно отнести следующие:

1) Тренинг. Его цель заключается в отработке профессиональных умений и навыков педагога.

2) Педагогический ринг. Данная форма организации методического сопровождения предполагает изучение новшеств в методической и психолого-педагогической литературе, позволяет выявить различные варианты решения педагогических проблем, развивает умение отс-

таивать и доказывать свою позицию, навыки логического мышления, находчивость, чувство юмора, оценивает точность, лаконичность, четкость высказывания.

3) Аквариум. Данная форма предполагает такой диалог, когда проблема обсуждается «перед лицом общест-венности».

4) Метод «Кейсов». Данная форма организации мето-дического сопровождения представляет собой неигро-вой метод решения и анализа ситуации, где педагоги не-посредственно обсуждают деловые задачи и ситуации из реальной практики. В данном методе все обсуждае-мые ситуации делятся на ситуации-проблемы, ситуации-оценки, ситуации-упражнения, ситуации-иллюстрации [4].

5) Метод SWOT-анализа;

6) Дискуссии, деловые игры, тренинги;

7) Коучинг;

8) Индивидуальные консультации;

9) Семинар-практикум и т.д.

Формы мероприятий, подтверждающих результатив-ность всех образовательных событий, могут быть самы-ми разнообразными: портфолио, мастер-класс, педагоги-ческий проект и др.

В практической деятельности Карагандинского высшего колледжа «Bolashaq» методическое сопровождение бы-ло организовано при подготовке педагогов к очередной аттестации. В исследовании приняли участие 32 педаго-га, из них 12 — со стажем работы до 5 лет и 20 — со ста-жем более 5 лет.

На диагностическом этапе применялся метод «коле-са баланса» профессиональной компетентности. Оценка проводилась по направлениям деятельности, учитывае-мым при аттестации: результативность образовательной деятельности, учебно-методическая работа, профессио-нальное развитие, участие в инновационной деятельнос-ти, распространение педагогического опыта и профессио-нальная активность. Уровень сформированности каждой компетенции определялся по пятибалльной шкале ме-тодом самооценки с последующей экспертной верифи-кацией администрации и научно-методической службы.

Первичная диагностика показала, что наиболее высо-кий уровень сформированности наблюдается по направ-лению результативности образовательной деятельности (высокий уровень — у 75 % педагогов). Вместе с тем выяв-лены выраженные дефициты в области распространения педагогического опыта (низкий уровень — у 59 % педаго-гов), участия в инновационной деятельности (53 %) и сис-темного профессионального развития (41 %), что свиде-тельствовало о недостаточной готовности части педаго-гов к успешному прохождению аттестации.

С учётом результатов диагностики для каждого педа-гога были разработаны программа методического сопро-вождения и индивидуальный образовательный марш-рут педагога.

В рамках сопровождения проведены семинары-прак-тикумы, тренинги, индивидуальные консультации, орга-низовано взаимопосещение занятий и наставническая поддержка, а также обеспечено участие педагогов в ме-

тодических мероприятиях различного уровня. Повторная диагностика показала положительную динамику по всем направлениям. Доля педагогов с высоким уровнем учас-тия в методической и инновационной деятельности уве-личилась с 25 % до 54 %, а число педагогов с низким уров-нем снизилось более чем в два раза. Отмечен рост про-фессиональной активности педагогов: увеличилось коли-чество выступлений на заседаниях методических объеди-нений, участие в конкурсах и публикационная активность. По итогам аттестации большинство педагогов успешно подтвердили или повысили квалификационную категорию. Полученные результаты подтверждают эффективность ад-ресного методического сопровождения, основанного на диагностике профессиональных дефицитов и разработке индивидуальных образовательных маршрутов педагогов в условиях ТипП О.

Вместе с тем, следует отметить, что ключевым условием успешности данной деятельности является активная пози-ция самого педагога и его готовность к профессионально-му развитию. Профессиональный дефицит начинает уст-раняться только после осознания педагогом его наличия, что подчёркивается и в научных исследованиях [5].

Следует также отметить и проблемы, с которыми можно столкнуться при организации методического сопровожде-ния: во-первых, это количественный и качественный сос-тав сопровождаемых, во-вторых, это пространство и вре-мя взаимодействия, в-третьих, индивидуальная и профес-сиональная неготовность специалистов к сопровожде-нию, что чаще всего бывает, вызвано недостатком опыта.

Таким образом, особенность методического сопровожде-ния заключается в гибкости и индивидуализации, учете ди-намики профессионального развития, что позволяет отсле-живать выбранную траекторию развития педагога. Перечис-ленные преимущества очевидны и позволяют сделать вы-вод о том, что методическое сопровождение действительно необходимо в современных образовательных условиях.

Литература:

1. Приказ и.о. Министра просвещения Республики Казахстан от 15.12.2022 №500 «Об утверждении профессионального стандарта «Педагог». — Режим доступа: <https://adilet.zan.kz> (дата обращения: 20.02.2026).
2. Кирдянкина С. В. Научно-методическое сопровождение про-фессионального роста учителя: автореф. дис. канд. пед. наук / С. В. Кирдянкина. — Хабаровск. — 2021. — 24 с.
3. Ильясов Д. Ф. Педагогическая деятельность в условиях перехода на федеральные государственные образовательные стандарты среднего профессионального образования. Методические реко-мендации / Д. Ф. Ильясов, А. А. Севрюкова. — Челябинск: Изд-во ООО «ПРОНТО». — 2011. — 234 с.
4. Г. Н. Подчалимова, С. Н. Белова. Новые механизмы профессиональ-ного роста в системе научно-методического сопровождения пе-дагогов: коллективная монография. — Курск. — 2022. — 226 с.
5. Воропаева Е. Э. Методическое сопровождение совершенствования готовности педагога к инновационной деятельности // Научный журнал КубГАУ — Scientific Journal of KubSA U. — 2024. — №101.

Химия как основа исследовательской культуры и раннего профессионального выбора школьников

Введение: Современная система образования Республики Казахстан ориентирована на формирование функциональной грамотности, исследовательского мышления и осознанного профессионального самоопределения обучающихся. В условиях обновлённого содержания образования особую значимость приобретает поиск эффективных педагогических средств, позволяющих связать учебные знания с реальной жизнью и будущей профессиональной деятельностью учащихся. Это особенно актуально в рамках реализации инициативы Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева, объявившего 2025 год — Годом рабочих профессий. В своём выступлении Глава государства подчеркнул необходимость повышения престижа рабочих профессий, популяризации технического и профессионального образования, формирования трудовой культуры и уважения к человеку труда. [1]

Одной из ключевых проблем современной школы является недостаточная осознанность профессионального выбора, которая формируется у обучающихся на поздних этапах обучения. Вместе с тем исследования и педагогическая практика показывают, что основы интереса к профессиям, науке и труду закладываются уже в младшем школьном возрасте. Поэтому актуальной становится задача ранней профориентации, реализуемой через доступные, практико-ориентированные и правильно подобранные по возрасту формы работы.

Химия в данной работе рассматривается не только как учебный предмет, изучаемый в основной школе и на первом курсе колледжа, но как универсальный инструмент познания окружающего мира. Именно химия лежит в основе природных, технологических и производственных процессов, определяющих содержание большинства профессий. Через наблюдение, эксперимент и анализ химических явлений у детей формируется научное мировоззрение,

понимание причинно-следственных связей и ответственности человека за результаты своей деятельности.

Химия — это не только формулы и реакции. Это язык, на котором написана сама жизнь. Она описывает процессы в организме (пищеварение, дыхание), в атмосфере (кислотные дожди, загрязнение), в быту (приготовление пищи, стирка), в производстве (полимеры, материалы). Поэтому через химию дети учатся понимать этот мир.

О том, что химия вокруг нас, мы убеждаемся каждый день. Ведь мы ежедневно проводим химические реакции, особенно на кухне: обжаривание кофейных зёрен, выпекание пирога, тушение мяса, заквашивание капусты и даже приготовление яичницы — это всё химические реакции. [2]

В связи с этим возникает необходимость разработки и внедрения методических подходов, позволяющих использовать потенциал химии во внеурочной деятельности с целью формирования исследовательской культуры и раннего профессионального самоопределения школьников. Представленная в статье методика направлена на решение данной задачи и основана на консолидации школы и колледжа, а также активном включении студентов в профориентационную работу со школьниками.

Методика: Объектом исследования является процесс организации внеурочной деятельности профориентационной направленности с учащимися 1–6 классов общеобразовательных школ.

Предмет исследования — методические подходы к использованию химии как основы формирования исследовательской культуры и раннего профессионального самоопределения школьников.

Методологическую основу исследования составляют деятельностный, практико-ориентированный и личностно-ориентированный подходы, а также идеи непрерывности образования и ранней профориентации.

А. О. САВЕНКО,

КГКП «Шахтинский технологический колледж»,

И. А. ЗУБАРЕВА,

КГКП «Учебно-методический центр развития образования Карагандинской области»

В статье представлен опыт реализации внеурочных занятий профориентационной направленности для учащихся 1–6 классов, основанных на использовании химии как универсального средства познания мира. Актуальность исследования обусловлена необходимостью раннего профессионального самоопределения учащихся, развитием исследовательской культуры и формирования функциональной грамотности в условиях обновленного содержания образования. Химия рассматривается не только как учебная дисциплина, но и как методологическая основа для развития познавательной активности, научного мышления и осознанного профессионального самоопределения. Описаны методы и формы работы, обеспечивающие интеграцию химических представлений с жизненным опытом детей, а также результаты апробации программы в школе Шахтинского региона. Отмечается положительная динамика в развитии исследовательских навыков, мотивации к обучению и интереса к профессиям, связанным с наукой и трудовой деятельностью. Статья может быть полезна педагогам начальной и основной школы, преподавателям колледжей и педагогам-профориентаторам.

риентации. В работе использовались положения возрастной педагогики и психологии, учитывающие особенности познавательной деятельности школьников.

В ходе исследования применялись следующие методы:

- педагогическое наблюдение за деятельностью учащихся в процессе занятий;
- анкетирование школьников, студентов;
- анализ продуктов деятельности обучающихся (рисунки, эссе, мини-проекты, устные высказывания);
- беседы и рефлексивные обсуждения;
- качественный анализ результатов апробации программы.

Практическое применение: В условиях перехода к обновлённому содержанию особое значение приобретает интеграция учебного материала с практической и профориентационной деятельностью.

Шахтинский технологический колледж приступил к разработке новой стратегии профориентационной работы и опыт показывает наибольшую эффективность трехступенчатой системы:

- младшие школьники;
- школьники средних классов;
- старшеклассники.

На первом этапе — работа с младшими школьниками — особое внимание уделяется формированию у детей интереса к науке, умения наблюдать за окружающими явлениями, делать простейшие выводы и соблюдать правила безопасности. Именно в этот период происходит формирование базового познавательного интереса и положительной мотивации к изучению естественно-научных дисциплин, закладывается фундамент исследовательской активности и раннего профессионального самоопределения.

Химия — одна из базовых наук, которая лежит в основе развития технологий, производства, медицины,

сельского хозяйства и многих других сфер. Акцент на прикладном значении химии становится особенно актуальным: обучение детей пониманию химических процессов формирует уважение к труду и осознанное отношение к выбору профессии.

Программа реализовывалась в формате системных внеурочных занятий (4 занятия в год для каждого класса) с постепенным усложнением содержания, форм работы и рефлексивных практик с учётом возрастных особенностей учащихся.

Содержание занятий выстраивалось по принципу «от наблюдения — к осмыслению — к профессиональному выбору». На начальном этапе (1–2 классы) акцент делался на формирование эмоционально-положительного отношения к науке через игровые формы, демонстрационные опыты и обсуждение химических явлений в повседневной жизни. Например, в рамках тематического плана занятий для 1 класса дети знакомились с ролью веществ в воде, пище, одежде, игрушках, что позволяло заложить основы научного восприятия мира и развить познавательную любознательность.

Рекомендуемый тематический план внеурочных занятий по теме: «Химия как основа исследовательской культуры и профессионального выбора: от колбы к открытию» для учеников 1 класса.

Тема 1. Чудеса вокруг нас: химия в жизни человека (1 час)

Первое знакомство детей с тем, что химия окружает нас повсюду: в воде, воздухе, еде, одежде и игрушках. Через примеры из повседневной жизни школьники узнают, что многие профессии опираются на химию, даже если это не всегда заметно.

Формы работы: игра-беседа, наблюдение, демонстрация.

Учёт возрастных особенностей: внимание удерживается через игровые формы, короткие высказывания, визуальные образы.

Мини-рефлексия: эмоциональная «Покажи карточкой, понравилось ли тебе сегодня занятие?»

Ожидаемые результаты: формирование интереса к предмету, развитие любознательности и позитивного отношения к изучению химии.

Тема 2. Правила маленького химика: безопасность в химической лаборатории (1 час)

Знакомство с правилами техники безопасности: дети учатся отличать безопасные действия от опасных. Формируются основы культуры безопасного обращения с веществами.

Формы работы: игра «Можно — нельзя», обсуждение, демонстрация знаков.

Учёт возрастных особенностей: опора на игру, повторение через действие, яркие примеры.

Мини-рефлексия: устная «Что ты запомнил сегодня?»

Ожидаемые результаты: понимание важности безопасности, развитие ответственности.

Тема 3. Химия и творчество: краски природы (1 час)

Дети проводят простые опыты по смешиванию красителей, наблюдают, как меняется цвет воды. Урок связывает химию с творчеством и профессиями, где важна работа с цветами.

Формы работы: творческая мастерская, коллективная работа.

Учёт возрастных особенностей: активное использование воображения, художественная деятельность.

Мини-рефлексия: эмоциональная «Что тебя удивило?»

Ожидаемые результаты: развитие наблюдательности и творческого мышления. *На этом занятии можно организовать выставку рисунков.*

Тема 4. Тайна «химических чудес» (1 час)

«Невидимые чернила» дети пишут послания лимонным соком, а затем проявляют их нагреванием.

Формы работы: демонстрация, работа в парах.

Учёт возрастных особенностей: сохранение эффекта «чуда», безопасные эксперименты.

Мини-рефлексия: эмоционально-оценочная «Что было самым волшебным моментом?»

Ожидаемые результаты: формирование интереса к исследовательской деятельности.

Особое внимание на всех этапах реализации программы уделялось вопросам техники безопасности. Уже с 1 класса учащиеся осваивали базовые правила безопасного поведения через игровые ситуации («Можно — нельзя»), а в 5–6 классах — через анализ профессиональных ситуаций, обсуждение средств индивидуальной защиты. Такой подход способствовал формированию ответственного отношения к собственной безопасности и пониманию роли химических знаний в профессиональной деятельности.

Содержание занятий 2–4 классов расширялось за счёт включения тем, связанных со здоровьем, экологией,

материалами и профессиями региона. Занятия «Аптека природы», «Опасные и полезные вещества», «От пластика до бумаги: как рождаются материалы» позволяли развивать причинно-следственное мышление и формировать экологическую ответственность. В данных классах активно использовались коллективные формы работы, обсуждения, творческие задания.

В 5–6 классах программа приобрела выраженную профориентационную направленность. Рекомендуемый тематический план внеурочных занятий по теме: «Химия как основа исследовательской культуры и профессионального выбора: от колбы к открытию» для учеников 6 класса.

Тема 1. Химия и безопасность: шаг в науку (1 час)
Закрепление осознанного отношения к технике безопасности.

Формы работы: викторина, мини-тест, обсуждение.

Учёт возрастных особенностей: формируется умение рассуждать и объяснять свои действия.

Мини-рефлексия: письменная — «Какие правила я теперь соблюдаю осознанно?»

Ожидаемые результаты: развитие осознанного отношения к безопасности не только на уроках, но и в быту.

Тема 2. Чистая планета — дело рук человека (1 час)

Обсуждаются примеры: безопасные моющие средства, переработка отходов, очистка воды и воздуха. В игровой форме учащиеся распределяют карточки «вредно» и «полезно» (например, пластик в реке — вредно, фильтры для воды — полезно).

Формы работы: дискуссия, сортировка карточек «вредно-полезно».

Учёт возрастных особенностей: формирование экологической позиции через аргументацию.

Мини-рефлексия: аналитическая — заполнение таблицы «Что могу изменить сам?»

Ожидаемые результаты: развитие умения рефлексировать и анализировать результаты.

Мини-рефлексия: письменная — самооценка по шкале («Что я узнал — чему научился — что хочу узнать»).

Ожидаемые результаты: формирование исследовательской культуры, осознанный интерес к профессиональному выбору.

Ожидаемые результаты: развитие экологического мышления и социальной ответственности.

Тема 3. Где готовят чудеса? (1 час)

Понимание связи химии с повседневными процессами приготовления пищи.

Начинается предварительная подготовка к итоговому занятию (деление на команды и выдача задания школьникам)

Формы работы: викторина, обсуждение.

Учёт возрастных особенностей: интерес к практическим аспектам и экспериментам.

Мини-рефлексия: устная — «Где я встречаю химию каждый день?»

Ожидаемые результаты: осознание повседневного значения химии и профессий пищевой сферы.

Тема 4. Профориентир: Химия — мост от знаний к делу (2 часа)

Защита мини-проектов школьниками: презентации и творческие выступления. Выполнение экспериментальных работ по определенной тематике.

Формы работы: защита проектов, обсуждение.

Учёт возрастных особенностей: развитие умения рефлексировать и анализировать результаты.

Мини-рефлексия: письменная — самооценка по шкале («Что я узнал — чему научился — что хочу узнать»).

Ожидаемые результаты: формирование исследовательской культуры, осознанный интерес к профессиональному выбору.

Итоговое занятие в 6 классе проводилось в формате командной работы школьников и студентов колледжа. Учащиеся выполняли экспериментальные задания, защищали мини-проекты, презентовали результаты своей работы, что способствовало развитию исследовательских, коммуникативных и проектных навыков. Совместная деятельность со студентами выступала важным элементом

профессионального самоопределения, позволяя школьникам увидеть реальные образовательные и профессиональные траектории.

Эффективность реализации программы оценивалась на основе наблюдений, анализа мини-рефлексий, письменных работ (эссе, анкеты, схемы), а также отзывов педагогов и студентов, участвовавших в апробации.

Программа внеурочных занятий апробирована в учебном процессе со школьниками школ Шахтинского региона и студентами колледжа.

По завершению каждого учебного года было проведено анкетирование учащихся и студентов со следующими результатами:

- все учащиеся отметили важность проведения такого рода занятий.

Вопрос: Было ли тебе интересно участвовать в мероприятиях?

Школьникам понравилось посещать занятия, они узнали много нового и интересного, увидели практическое значение химии в повседневной жизни.

На вопрос «Какие новые знания ты получил на занятиях?» получены следующие результаты:

Вариант ответа	Количество детей
Слушать правила и выполнять их	20
Не все жидкости можно пить	15
С веществами нужно быть осторожным	25
Химия нужна повару	10
Химия нужна разным профессиям	18
Шарик можно надуть без насоса	6
Опыты бывают красивыми и смешными	22
Химия есть везде вокруг нас	13
Таблица Менделеева «с сюрпризом»	18
Масло не смешивается с водой	14
Молоко может «танцевать»	16
Работать вместе с другими	19
Химия помогает людям в жизни	21

Можно сделать следующие выводы, подтверждающие эффективность работы:

1. Рост познавательной мотивации. Проведение опытов, практических заданий и исследовательских проектов усилило интерес к химии, повысило вовлечённость в учебный процесс.

2. Развитие исследовательских компетенций. Участники курса приобрели навыки постановки гипотез, планирования и проведения экспериментов, анализа и интерпретации результатов.

3. Формирование практических навыков. Учащиеся научились безопасно работать с веществами и оборудованием, получили опыт самостоятельной экспериментальной деятельности.

4. Командная работа и коммуникация. Защита проектов и участие в групповых заданиях способствовали развитию умений сотрудничать, распределять роли и совместно презентовать результаты.

5. Интеграция с другими дисциплинами. В ходе выполнения заданий проявилась связь химии с биологией, физикой, экологией, медициной и другими науками, что усилило междисциплинарный подход в обучении.

6. Эмоционально-положительное восприятие предмета. Благодаря игровым формам, практическим экспериментам формируется позитивное отношение к химии и уверенность в собственных силах.

Также было проведено анкетирование среди студентов-участников, которые отметили важность и актуальность внеурочных занятий со школьниками.

1) Как вы оцениваете значимость проведенных мероприятий для младших школьников?

- Очень полезными
- Полезными
- Скорее полезными, чем нет
- Бесплезными

Большая часть опрошенных (75 %) считают занятия очень полезными, ещё 20 % отметили, что они полезны. Только 5 % указали вариант «скорее полезными, чем нет». Вариант «бесплезными» не был выбран.

2) На ваш взгляд, помогли ли эти занятия детям осознать связь химии с будущими профессиями?

- Да
- Нет
- Частично

Единогласно все студенты-участники выбрали ответ «Да».

Какие навыки у школьников развиваются сильнее всего?

По мнению студентов, принимавших участие в организации внеурочных мероприятий, у школьников наиболее заметно развивались такие качества, как любознательность, исследовательская активность и умение работать в команде. Также отмечалось повышение внимания к правилам техники безопасности и проявление творческого мышления при обсуждении опытов. Важным достижением студенты считают то, что школьники начали связывать химию с будущими профессиями, что подтверждает про-ориентационную направленность внеурочных занятий.

Участие студентов колледжа в проведении занятий с учениками 1–6 классов оказывает двусторонний образовательный эффект.

Профессиональные компетенции студентов, развивающиеся в процессе:

- умение планировать и проводить демонстрации и просы опыты с учётом безопасности;
- коммуникативные и руководящие навыки (организация работы учащихся, обсуждение с ними результатов работы);
- методическая гибкость — адаптация объяснений по возрасту;
- навыки диагностики: фиксация и интерпретация детских ответов при проведении мини-рефлексии.

Наблюдаемые положительные сдвиги — не случайность, а результат сочетания методической модели наставничества, возрастно-адекватных форм работы и систематической рефлексии.

Отзывы педагогов школы-гимназии им. Ш. Уалиханова, принимавших участие в апробации, подтверждают эффективность проделанной работы.

Учитель начальных классов отмечает рост самостоятельности, любознательности и осознанного отношения к учебе у младших школьников.

Педагог-профориентатор подчеркивает, что программа способствует формированию ранней профессиональной осознанности, помогает детям увидеть связь между знаниями и реальной деятельностью взрослых.

Классный руководитель указывает на повышение интереса к исследовательским видам деятельности и расширение представлений школьников о профессиях.

Положительные результаты апробации напрямую связаны с методической системой программы, в которой гармонично сочетаются:

- учёт возрастных особенностей детей — игровые и наглядно-действительные формы для младших школьников, переход к исследовательским методам и групповым мини-проектам для учащихся среднего звена;
- практико-ориентированные и деятельностные формы работы — опыты, наблюдения, обсуждения, мини-исследования, командные задания, что позволяет детям не только наблюдать, но и действовать, пробуя себя в роли исследователя;
- методы активного обучения — проблемные вопросы, игровые и ролевые ситуации, совместное открытие знаний, творческие задания и мини-рефлексия, способствующие развитию самостоятельности и познавательной инициативы;
- эмоционально-ценностная среда — работа строится в атмосфере сотрудничества, поддержки и доверия, что особенно важно для детей младшего и среднего школьного возраста.

Именно сочетание этих факторов — методической целостности, опоры на возрастную психологию и практическое включение учащихся в исследовательскую деятельность — обеспечило рост познавательной активности, развитие исследовательских навыков и формирование профессиональной осознанности.

Рекомендации: Методика может быть рекомендована для использования в школах и колледжах как дополнение к основному курсу химии, а также в качестве методического материала для педагогов при организации профориентационной работы и внеклассных мероприятий, так как содержит образцы мероприятий, которые могут быть использованы в готовом виде и в качестве образца при разработке сценария занятия.

Такие внеурочные занятия способствуют раннему профориентационному сопровождению, формированию функциональной грамотности, трудолюбия, ответственности и уважительного отношения к различным профессиям, а также являются примером внедрения современных образовательных технологий, включая элементы STEM-образования, интерактивные формы и игровые методики.

Таким образом, материалы программы могут быть использованы педагогами начальной и основной школы, педагогами-профориентаторами, а также преподавателями колледжей при проведении профориентационных мероприятий, в урочной, внеурочной и внеклассной деятельности (факультативы, кружки, проектная деятельность, предметные недели, конференции).

Заключение: Представленный опыт подтверждает, что химия может выступать не только как учебная дисциплина, но и как средство формирования целостного научного мировоззрения, развития исследовательского интереса и раннего профессионального самоопределения.

Разработанные занятия способствуют формированию у педагогов новых методических подходов, ориентированных на деятельностный, практико-ориентированный и личностно-ориентированный принципы обучения. Для учащихся 1–6 классов участие в подобных мероприятиях становится первым шагом к осознанию связи между знаниями и реальной жизнью, возможностью увидеть себя в мире профессий, основанных на науке и труде.

Полученные результаты при апробации подтверждают актуальность, научную и методическую ценность работы, а также перспективы дальнейшего расширения и применения в образовательной практике школ и колледжей.

Литература:

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Справедливый Казахстан: закон и порядок, экономический рост, общественный оптимизм» от 2 сентября 2024 года.
2. Волцит П., Шарапова М. Химия вокруг нас: история, природа, техника и опыты. — Москва: Пешком в историю, 2025. — 121 с.: Наука и техника.

Составление тестовых заданий на развитие функциональной грамотности по дисциплине «русский язык»

Н. С. ТАСМАСЫС,

преподаватель русского языка
и литературы,
КГКП «Шахтинский
технологический колледж»

В статье представлены рекомендации для преподавателей русского языка колледжей технологического профиля, направленные на разработку тестовых заданий для оценки читательской и языковой функциональной грамотности студентов. Рассматриваются основные подходы к конструированию тестов, принципы отбора заданий, их структура, а также возможности использования разработанных материалов при создании контрольно-оценочных средств и анализе результатов обучения. Описаны методы и формы работы с тестовыми заданиями по русскому языку, обеспечивающие связь языковых знаний с практическим опытом и учебными потребностями студентов колледжей. Представлены результаты апробации разработанных тестов в образовательной организации технологического профиля. Отмечается положительная динамика в развитии читательской и языковой функциональной грамотности, учебной мотивации и навыков анализа текстовой информации. Материалы статьи могут быть полезны преподавателям русского языка колледжей при разработке и применении контрольно-оценочных средств.

Введение: Образовательная парадигма XXI века ориентирована не столько на воспроизведение заученной информации, сколько на развитие у обучающихся способности применять знания в новых ситуациях, анализировать, делать выводы и аргументировать собственную точку зрения. Это особенно важно в условиях стремительно меняющегося, информационно насыщенного мира, в котором умение работать с текстами, информацией и языком приобретает прикладное значение.

Функциональная грамотность рассматривается как «способность человека использовать приобретаемые в течение жизни знания для решения широкого диапазона жизненных задач» [Международная программа по оценке образовательных достижений учащихся (PISA). Методологические материалы. — Париж: OECD, 2003. — С. 24.]. В отличие от формального усвоения информации, функциональная грамотность проявляется в способности понимать, осмысливать, применять и создавать информацию в реальном контексте, это не только знание правил и норм языка, но и умение использовать их в реальных жизненных и профессиональных контекстах. Она включает в себя:

- читательскую грамотность — способность понимать, интерпретировать и критически осмысливать тексты различной сложности;
- языковую грамотность — знание языковых норм и способность применять их при создании собственных высказываний;
- коммуникативную грамотность — умение выражать мысли ясно, логично и уместно с учётом цели общения и особенностей аудитории.

В связи с этим возрастает роль оценочных инструментов, которые позволяют диагностировать сформированность этих компетенций. Одним из наиболее эффективных инструментов являются тестовые

задания, сочетающие в себе следующие преимущества:

- объективность и измеримость: чёткие критерии оценки позволяют снизить субъективность при проверке.
- унифицированность, а именно возможность использовать одни и те же задания в разных группах и сравнивать результаты.
- разнообразие форматов: тест может включать задания с выбором ответа, на установление соответствия, открытые вопросы, задания на анализ текста и др.
- соответствие международным требованиям: тестовый формат активно используется в международных исследованиях качества образования (PISA, PIRLS, TIMSS), где проверяется не столько знания, сколько умение использовать их в незнакомой ситуации.

Таким образом, необходимо разрабатывать такие контрольно-оценочные материалы, которые будут соответствовать целям обновлённого образования, сформируют и проанализируют не только знание, но и понимание, умение интерпретировать, применять, приближены к реальным жизненным задачам и текстам, сформируют интерес студентов и дадут им возможность видеть свой прогресс. Разработка методически выверенных тестов — это не просто техническая задача, а педагогический инструмент, способный не только оценить, но и развить у студентов ключевые компетенции.

Методика: Объектом исследования является процесс разработки научно-обоснованных и практико-ориентированных рекомендаций для преподавателей русского языка по подготовке и использованию тестовых заданий, направленных на формирование и диагностику функциональной грамотности студентов колледжей технологического профиля.

Предмет исследования — методические подходы к составлению и использованию

тестовых заданий как основы формирования и диагностики функциональной грамотности студентов колледжей технического профиля.

Методологическую основу исследования составляют деятельностный, практико-ориентированный и личностно-ориентированный подходы, а также идеи формирования навыков, обеспечивающих осознанное, критическое и продуктивное применение информации в реальных жизненных и профессиональных ситуациях. В работе использовались положения возрастной педагогики и психологии, учитывающие особенности познавательной деятельности студентов.

В ходе исследования применялись следующие методы:

- педагогическое наблюдение за деятельностью обучающихся в процессе занятий;
- анкетирование студентов;
- качественный анализ промежуточных итогов обучения.

Практическое применение: Опыт участия в мониторинговых оценках в формате МОДО в Казахстане и PISA на международном уровне, показал, что даже при наличии базовых знаний студенты часто не справляются с заданиями, требующими функционального мышления. Причины — неумение анализировать текст, недостаточная языковая гибкость, поверхностное понимание учебного материала. Реализация предложенных рекомендаций позволит:

- обеспечить единый подход к составлению тестов по русскому языку;
- повысить качество диагностики знаний студентов;
- своевременно выявить образовательные дефициты и корректировать учебный процесс;
- развить у студентов навыки анализа текста, грамотного письма и работы с информацией.

Функциональная грамотность, включающая читательскую и языковую компетентности, рассматривается как

ключевая составляющая подготовки личности к жизни в информационно-насыщенном и быстро меняющемся мире. Именно поэтому разработка качественных тестов по русскому языку приобретает особую значимость — не только как способ контроля знаний, но и как средство формирования необходимых компетенций.

В международной практике тестовые форматы (PISA, PIRLS, TIMSS и др.) используются как стандартные инструменты оценки уровня образования, позволяющие сопоставлять результаты обучающихся с международными показателями. Методика составления таких тестов требует учета уровня когнитивной сложности заданий, а также умения оценивать не только знание теории, но и практическое применение языка.

Участие в международных сравнительных исследованиях выявило необходимость перехода к новым форматам оценки. Так, при первых попытках участия студентов в мониторинговых оценках в формате МОДО — мониторинг образовательных достижений, обучающихся, была зафиксирована низкая готовность студентов к работе с заданиями, ориентированными на функциональные навыки, а не на знание терминов или определений. Подобная ситуация уже наблюдалась в своё время и при первом участии в исследовании PISA.

С введением обновленной системы образования мы уже почти привыкли к тому, что русский язык — ксатати, единственный из общеобразовательных предметов, изучается через: физику в современном мире, экологию, экономику, молодёжную культуру, энергетику, и многое другое... Данные методические рекомендации ориентированы на слияние подхода, в котором русский язык изучается как вспомогательный инструмент коммуникации, с осмыслением его как полноценной научной дисциплины. В условиях обновленного содержания об-

разования важным является интегративный подход — язык изучается через предметный контекст (физика, экология, экономика, молодёжная культура и т.д.), но при этом усиливается акцент на знание языковых норм и правил, позволяющих использовать язык функционально и грамотно.

Предлагаемый подход к составлению тестов направлен на формирование языковой интуиции и развитие аналитического мышления обучающихся. Задания охватывают как теоретические разделы русского языка (орфография, лексика, грамматика, синтаксис, пунктуация), так и прикладные лексические темы, соответствующие рабочей программе. Такой подход позволяет одновременно восполнять пробелы в знаниях и развивать навыки практического применения языка. а Abstract.

Одним из важных условий эффективности тестов по русскому языку является их соответствие как языковым разделам учебной программы, так и лексико-содержательной тематике, актуальной и понятной для студентов технического профиля. Такой подход способствует не только усвоению языковых норм, но и развитию интереса к предмету за счёт включения в тесты содержательно значимого материала.

Содержание тестовых заданий предлагается разрабатывать с учётом уровней когнитивной деятельности обучающихся, обозначенных в таксономии Бенджамина Блума, и направлять на формирование различных познавательных умений: от воспроизведения фактов до аналитической и продуктивной деятельности.

Таким образом, задания будут способствовать поэтапному формированию языковой компетентности, начиная с воспроизведения базовых знаний и заканчивая их осознанным применением, анализом и творческой переработкой. Принцип ориентировки на таксономию Блума поз-

воляет обеспечить разноуровневость и дифференциацию, а также помогает преподавателю гибко подходить к организации учебного процесса и контролю знаний.

Каждый тест, согласно предлагаемой модели, будет включать два типа текстов и соответствующих заданий:

Текст 1: направлен на проверку и формирование языковых знаний и умений — орфографии, пунктуации, грамматики, лексики, синтаксиса, речевых норм;

Текст 2: соответствует одной из лексических тем, включённых в рабочую учебную программу по русскому языку (например, «Экономика», «Биотехнологии», «Глобальные проблемы энергетики», «Молодёжная культура» и т.д.), и используется для развития читательской и речевой грамотности. Такой подход позволяет сочетать языковую подготовку с развитием функционального владения языком в контексте актуальных тем. Выбор тем может основываться на интересах и жизненном опыте студентов, их будущей профессиональной деятельности, актуальности в обществе, межпредметных связях.

Общее количество заданий — пятнадцать. Форматы — комбинированные: тест с выбором, открытые вопросы, работа с текстом.

Примерная структура:

Блок 1. Языковая компетенция.

Задания по орфографии, пунктуации, грамматике.

Анализ речевых ошибок.

Задания на выбор правильной языковой формы.

Блок 2. Работа с текстом (лексическая тема)

Понимание и интерпретация информации.

Установление логических связей в тексте.

Формулировка вывода, аргументация мнения

Оценка авторской позиции / средств выразительности

Тематические тексты и задания подбираются таким образом, чтобы: соответствовать лексическим темам и разделам, обозначенным в рабочей программе по русскому языку; быть адаптированными по уровню сложности; сохранять интеграцию с профессиональной подготовкой, где это возможно.

Методика построения тематической структуры тестов легко адаптируется под конкретные группы: преподаватель может менять тексты и темы в зависимости от текущего блока изучаемого материала; допускается замена отдельных заданий, сохранение структуры и уровней сложности; возможна организация тематических модулей — серий тестов, объединённых одной проблематикой (например, «Экология» или «Молодёжная культура»).

Примечание: Все задания рассчитаны на студентов 1 курса колледжей технологического направления и могут использоваться как элементы текущего контроля, диагностики и развития функциональной грамотности. Тексты и ситуации могут подбираться с учётом профессиональной направленности, что способствует осмысленному освоению русского языка как науки и практического средства коммуникации.

Результаты апробации тестовых заданий. Цель апробации: определить влияние тестовых заданий по русскому языку на развитие функциональной грамотности студентов техниче-

Этап	Группа	Понимание текста	Работа с информацией	Языковая грамотность	Итоговый балл
Вход (сентябрь)	КГ (ТОРА-24)	70	69	70	69.7
	ЭГ (СИБ-924)	71	70	71	70.7
Конец 1 семестра	КГ (ТОРА-24)	71	70	71	70.7
	ЭГ (СИБ-924)	74	73	74	73.7
Конец 2 семестра	КГ (ТОРА-24)	72	71	72	71.7
	ЭГ (СИБ-924)	78	76	77	77.0

Таблица 1. Влияние регулярного применения тестовых заданий на результаты обучения студентов (сравнение экспериментальной и контрольной групп в конце первого и второго семестров 2024–2025 учебного года).

В исследовании участвовали две группы: контрольная (ТОРА-24) и экспериментальная (СИБ-924). Входная диаг-

ного и профессионального послесреднего образования (ТиППО).

Апробация проводилась в течение двух семестров 2024–2025 учебного года и включала три этапа:

- входная диагностика — сентябрь;
- промежуточный этап — декабрь, конец 1 семестра;
- итоговое тестирование — июнь, конец 2 семестра

Участники:

Контрольная группа (КГ) — группа ТОРА-24, обучение велось по традиционной программе без использования специальных тестов функционального типа.

Экспериментальная группа (ЭГ) — группа СИБ-924, в образовательный процесс систематически включались разработанные тестовые задания.

Обе группы обучались по одинаковой рабочей учебной программе, технико-технологического направления, согласно ГОСО.

Особенности работы экспериментальной группы:

- Регулярное выполнение тестов с заданиями на анализ текста, интерпретацию, выявление языковых ошибок, аргументированное высказывание.
- Использование тестов не только как средства контроля, но и обучения.
- Тематическая привязка заданий ко всем разделам учебной программы.
- Показатели учебных достижений (в баллах по 100-балльной шкале)

ностика показала, что стартовые позиции групп были примерно равными (средний результат — около 70 баллов).

Контрольная группа (ТОРА-24) за два семестра продемонстрировала умеренный рост: с 69,7 до 71,7 балла (+2 балла). Такой результат свидетельствует о сохранении положительной динамики, но при этом развитие навыков происходило достаточно медленно.

Экспериментальная группа (СИБ-924) показала более выраженный прогресс: с 70,7 до 77,0 баллов (+6,3 балла). К концу второго семестра обучающиеся этой группы вышли на уровень, соответствующий продвинутому уровню функциональной грамотности, за счет систематического применения разработанных тестов с заданиями на анализ текста, интерпретацию, выявление языковых ошибок, аргументированное высказывание на различных этапах обучения, причем не только как формы контроля, но и как средства обучения.

Разрыв между группами к концу второго семестра составил 5,3 балла, что отражает эффективность апробируемой методики. Полученные результаты подтверждают, что тестовые задания способствуют формированию не только языковых навыков, но и компонентов функциональной грамотности — таких, как понимание, анализ и переработка информации.

Проведённая апробация показала эффективность методики: студенты, систематически работающие с тестами функционального типа, демонстрируют устойчивый рост показателей по всем ключевым направлениям языковой подготовки.

Исследование подтвердило, что регулярное использование тестовых заданий функционального типа в образовательном процессе:

- способствует росту языковой и читательской грамотности;
- повышает мотивацию студентов;

- обеспечивает более устойчивое усвоение материала;
- позволяет преподавателю оперативно выявлять и устранять пробелы в знаниях.

Рекомендации: Внедрение данных методических рекомендаций по составлению тестовых заданий на развитие функциональной грамотности позволит достичь следующих ключевых результатов в образовательном процессе:

- повышение качества языковой подготовки студентов: за счет интеграции практико-ориентированных и контекстных заданий будет обеспечено не только усвоение теоретического материала, но и его активное применение в реальных коммуникативных и профессиональных ситуациях;
- формирование устойчивых навыков функциональной грамотности: использование тестовых заданий, основанных на моделировании жизненных задач, гарантирует развитие у студентов способности читать, понимать, анализировать и использовать информацию для решения практических проблем.
- повышение мотивации к изучению русского языка: содержание тестовых заданий, привязанное к профессиональным и повседневным реалиям, делает предмет более значимым и интересным для студентов, стимулируя их активное участие в учебном процессе.
- обеспечение объективности оценки знаний: четкие критерии, заложенные в методические рекомендации, и стандартизированный подход к составлению заданий минимизируют субъективность при проверке, делая процесс оценки максимально прозрачным, справедливым и валидным.

Заключение: Универсальность и структурированность рекомендаций к составлению тестовых заданий позволяют легко адаптировать соз-

данные тесты под специфику других специальностей или образовательных программ, обеспечивая широкое распространение эффективных измерительных материалов.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года №319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2025).
2. «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 03.08. 2022 г. №348 (дата изменения 15.04.2025 г.).
3. «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций дошкольного, среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, дополнительного образования соответствующих типов и видов» Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 31.08.2022 г. №385 (дата изменения 31.03.2025 г.).
4. Алексеев Н.Г. Методика преподавания русского языка и литературы в условиях современных образовательных стандартов. — М.: Просвещение, 2017.
5. Баймуханова С.С. Современные педагогические технологии в высшей школе Казахстана. — Нур-Султан: Фолиант, 2019.
6. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. — М.: Юрайт, 2018.
7. Громыко Ю.В. Развитие критического мышления в образовании: теория и методика. СПб.: Питер, 2021.
8. Кларин М.В. Инновационные модели обучения: Исследование мирового опыта. — М.: Академия, 2015.
9. Кравцов Г.Г. Развитие критического мышления у студентов: теоретические и практические аспекты. — СПб.: Питер, 2019.
10. Международная программа по оценке образовательных достижений учащихся (PISA). Методологические материалы. — Париж: OECD, 2003. — С. 24.

Интеграция философского наследия аль-Фараби в современное образование: разработка и апробация авторской элективной программы

Н. НҰРЫМБЕКҚЫЗЫ,
учитель истории,

Ж. Ж. БАКЫТОВА,
учитель английского языка,
КГУ «Школа-гимназия имени
аль-Фараби»,
г. Караганда

В статье рассматривается опыт внедрения авторской учебной программы «Наследие великого мыслителя», предназначенной для учащихся 11 классов. Программа направлена на углубленное изучение философского, научного и этического наследия Абу Насра аль-Фараби через призму междисциплинарного подхода. Особое внимание уделяется инновационным методам обучения, включая применение искусственного интеллекта (ИИ) и музейную педагогику.

В мире аль-Фараби: Курс для лидеров XXI века

Элективный курс для старших классов, исследующий философское наследие аль-Фараби для развития критического мышления и морального компаса.

Цель и задачи курса

Структура и основные темы

Введение

Образование в XXI веке сталкивается с задачей исключительной важности: формировать у учащихся не только узкопрофессиональные знания, но и прочный моральный компас, подкрепленный навыками критического мышления. Современное общество требует от своих граждан способности анализировать сложные этические дилеммы, ориентироваться в потоках информации и вносить осознанный вклад в общественное благо. Педагогическим решением этой задачи может стать обращение к классическому философскому наследию, которое предлагает универсальные модели для осмысления вечных вопросов о справедливости, счастье и добродетели.

Именно в этом контексте была разработана авторская элективная программа «Наследие великого мыслителя». Выбор наследия Абу Насра аль-Фараби (ок. 872–951 гг.), великого мыслителя, известного как «Второй Учитель» после Аристотеля, не случаен. Его концепции, особенно учение о «Добродетельном городе» (al-Madina al-Fāḍila), представляют собой глубоко гуманистическую модель общества, основанного на

знаниях, справедливости и стремлении к всеобщему счастью. Эти идеи обладают непреходящей актуальностью и служат прекрасной основой для развития у старшеклассников моральной зрелости и патриотического сознания.

Цель данной статьи — представить теоретические основы, практическую реализацию и методическую ценность разработанной элективной программы, апробированной в гимназических классах. В статье будет последовательно раскрыта концепция курса, его структура, инновационные педагогические подходы и система оценивания, а также предложены конкретные рекомендации для педагогов, стремящихся интегрировать философское наследие в свою практику.

1. Теоретико-методологические основы программы

В основу программы положены ключевые гуманистические идеи аль-Фараби, которые находят прямой отклик в современных образовательных и воспитательных парадигмах. Центральное

место занимает его учение о «Добродетельном городе» (al-Madina al-Fadila), которое рассматривается не как утопия, а как идеальная модель общества, достижение которой возможно через знание и добродетель.

Педагогическая ценность этих идей для подростковой аудитории заключается в их способности формировать целостное мировоззрение. Курс акцентирует внимание на следующих аспектах философии «Второго Учителя»:

- Стремление к знаниям как высшая цель человека и общества. Эта концепция закладывает основы для формирования у учащихся мотивации к непрерывному обучению и интеллектуальному самосовершенствованию.
- Концепция всеобщего блага, где счастье отдельного индивида неразрывно связано со счастьем всего сообщества. Акцент на этой идее особенно важен в эпоху растущего индивидуализма, поскольку он заставляет учащихся осмыслить связь между личным успехом и процветанием общества.
- Образ справедливого лидера (правителя-философа), обладающего как интеллектуальными, так и моральными добродетелями. Анализ этого образа способствует развитию у школьников лидерских качеств и основ гражданской ответственности.
- Изучение этого наследия, как показывает практика, напрямую способствует формированию «морально зрелого, критически мыслящего и патриотичного поколения», способного осмыслить свою роль в построении справедливого общества.

1.2. Цели и задачи курса

Миссия курса: Не просто изучить Аль-Фараби, а мыслить, как он

Главная цель: «Через глубокое изучение идей «Второго Учителя» развить у учащихся страсть к познанию, способствовать нравственности, поощрять стремление к созданию добродетельного общества, а также воспитывать критическое мышление и человеческие ценности».

Три столпа задач

Образовательные

Формирование системных знаний об эпохе и философской системе Аль-Фараби (сравнительный анализ с Платоном и Аристотелем).

Развивающие

Стимулирование креативности и дизайн-мышления для создания оригинальных интеллектуальных продуктов (эссе, проекты, инфографика).

Воспитательные

Воспитание высоких моральных качеств, патриотического сознания и толерантности на основе идей о «добродетели», «справедливости» и «диалоге культур».

Основная цель курса сформулирована следующим образом: познакомить учащихся с гуманистическим, научным и философским наследием Абу Насра аль-Фараби для развития их интеллекта, расширения мировоззрения и совершенствования личностных качеств.

Для достижения этой цели программа решает комплекс из трех групп задач:

Образовательные задачи:

- Систематизация знаний об эпохе, в которую жил и творил аль-Фараби, и о его месте в цивилизации Центральной Азии.

- Изучение ключевых концепций философской системы мыслителя на примере таких работ, как «Трактат о взглядах жителей добродетельного города».
- Проведение сравнительного анализа идей аль-Фараби с наследием западных мыслителей, в первую очередь Платона и Аристотеля, для выявления его уникального вклада в мировую философию.

Развивающие задачи:

- Стимулирование креативности и дизайн-мышления (design thinking). Учащимся предлагается использовать характерный для аль-Фараби синтез философии и науки как основу для генерации оригинальных идей и создания оригинальных интеллектуальных продуктов (эссе, проектов, художественных репрезентаций).

Воспитательные задачи:

- Воспитание высоких моральных качеств и гуманизма на основе учения аль-Фараби о добродетели, справедливости и счастье.
- Укрепление патриотического сознания через осмысление вклада великого мудреца в мировую цивилизацию и пробуждение чувства гордости за свою Родину.
- Формирование толерантности и широты взглядов на основе идеи аль-Фараби о диалоге культур и цивилизаций.

Таким образом, проработанная теоретическая база курса создает прочный фундамент, который позволяет гармонично перейти от концептуальных положений к их практической реализации в учебном процессе.

2. Практическая реализация и структура курса

Практическая реализация курса демонстрирует, как классическое философское наследие может быть адаптировано для современного старшеклассника.

2.1. Структура и тематическое планирование

Курс рассчитан на один учебный год и включает 34 часа (1 час в неделю). Он предназначен для учащихся 10-х и 11-х классов гимназий и лицеев с углубленным изучением гуманитарных дисциплин. Содержание программы структурировано по шести основным тематическим блокам, что обеспечивает логическую последовательность и глубину погружения в материал.

Основные тематические блоки курса:

1. Введение (4 часа): Знакомство с целями курса, биографией аль-Фараби и географией его путешествий. На этом этапе закладывается основа для понимания исторического и культурного контекста.

2. Историческое и языковое наследие (4 часа): Изучение исторической эпохи, в которой жил мыслитель, и анализ влияния на него наследия греческих философов, прежде всего Платона и Аристотеля.

3. Творческое наследие и современное общество (7 часов): Анализ многогранного наследия аль-Фараби: его взглядов на роль музыки, систему образования и наставлений («Edifications of Al-Farabi»). Проводятся параллели с актуальными для подростков темами, такими как социальные сети, особенности поколения Z и эссе-рассуждение «How I See the World?».

4. Культура и этика восточных стран (7 часов): Изучение традиций, этических норм, молодежных субкультур и развитие лексических навыков через игровые форматы, такие как «Secret Game». Этот блок способствует развитию межкультурной компетентности.

5. Природа, люди и ценности (8 часов): Обсуждение глобальных и личностных тем: экология, борьба с негативными стереотипами, осмысление понятий правды и лжи, чести и достоинства.

6. Заключение и итоговый проект (8 часов): Систематизация пройденного материала, изучение влияния наследия Востока на европейский Ренессанс («Rise of the Renaissance»), работа над итоговым проектом «Наследие аль-Фараби в современном мире» и его публичная защита.

2.2. Инновационные педагогические подходы и методы

Ключевая педагогическая задача курса — обеспечить дидактическую адаптацию абстрактного философского контента для когнитивных особенностей старшеклассников. Сочетание проектной деятельности с форматами визуализации позволяет трансформировать такие концепции, как «Добродетельный город», в осязаемые интеллектуальные продукты, что критически важно для поддержания вовлеченности учащихся.

- Проектная деятельность: форматы Mini-Project, Digital Mapping, Design Thinking Challenge и Final Project позволяют учащимся применять полученные знания на практике, развивая исследовательские и творческие навыки.
- Интерактивные форматы и воплощение идей: методы, такие как Intellectual Timeline Creation (создание ин-

теллектуальной хроники) и Panel Discussion Simulation, стимулируют живое обсуждение. Особое место занимает комплексный метод Conceptual Art Creation, включающий дебаты, создание концептуальных арт-объектов и аргументированные дискуссии. Он заставляет учащихся не просто говорить о философии, а воплощать ее в творческой форме (например, визуально представлять этическую ответственность), что соответствует синтезу науки и искусства у самого аль-Фараби.

- Визуализация и анализ информации: задания на создание инфографики (Infographic Design), концептуальных карт (Concept Map) и диаграмм Венна (Venn Diagram) развивают навыки структурирования и критического анализа информации.
- Дифференцированный подход: программа предусматривает задания разного уровня сложности. Например, при изучении «Добродетельного города» предлагаются три уровня заданий (А, В, С): от простого заполнения таблицы (уровень А) до сравнительного анализа с «Государством» Платона (уровень В) и написания аналитического эссе о применимости идей в современном Казахстане (уровень С), что подчеркивает практико-ориентированный аспект программы.

2.3. Система оценивания образовательных результатов

Оценка прогресса учащихся носит комплексный характер и включает как традиционные, так и современные методы контроля.

- Формирующее оценивание (formative assessment): Включает проверку заданий по ключу, наблюдение учителя за работой в классе и устные опросы.
- Взаимооценивание (peer assessment): Активно используется методика «Две звезды и одно пожелание», которая учит учащихся давать конструктивную обратную связь друг другу.
- Рефлексия: Регулярное применение методики «Выходных билетов» (exit tickets) в конце урока позволяет учащимся подвести итоги, осмыслить свои достижения и выявить трудности.
- Итоговый контроль: Для оценки усвоения материала за семестр и год проводятся промежуточные и финальные тесты, включающие задания на знание ключевых понятий и анализ философских идей.

Такая многокомпонентная система оценивания, сочетающая формативные, суммативные и рефлексивные практики, позволяет выстроить целостную картину прогресса учащегося, отслеживая не только усвоение знаний, но и развитие метакогнитивных навыков.

3. Методические рекомендации

**Профиль выпускника:
Архитектор будущего**

Завершив курс, студент становится не просто знатоком философии, а носителем качеств, необходимых для построения добродетельного общества.

Критический мыслитель
Способен анализировать сложные системы, отличать истину от лжи, используя логику как инструмент.

Патриот и Гражданин мира
Осознает роль Казахстана в мировой цивилизации и ценит диалог культур.

Креативный новатор
Генерирует оригинальные идеи и решения, применяя междисциплинарный подход Аль-Фараби.

Этический лидер
Руководствуется прочным моральным компасом, основанным на принципах справедливости, добродетели и стремления к общему благу.

Рекомендации сформулированы на основе успешной апробации программы «В мире аль-Фараби» и направлены на максимизацию ее педагогического эффекта.

1 Интеграция междисциплинарных связей.

Ключ к успеху программы — это активное установление связей между философией аль-Фараби и другими школьными дисциплинами. Рекомендуется постоянно проводить параллели с курсами истории, обществознания и литературы. Важно также демонстрировать связь с точными науками. Например, анализ трактата «Kitāb al-Mūsīqā al-Kabīr» («Большая книга о музыке»), предусмотренный в программе (урок № 9), позволяет показать неразрывную связь философии с математикой и физикой, что подтверждает междисциплинарный характер наследия мыслителя.

2 Применение активных методов обучения.

Чтобы обеспечить дидактическую адаптацию абстрактного философского контента, необходимо использовать разнообразные интерактивные формы. Дебаты, проектная работа, решение кейсов и симуляции (например, «моделирование совета Добродетельного города») помогают «оживить» идеи аль-Фараби и позволяют учащимся примерить их на себя.

3 Акцент на развитии «мягких навыков» (soft skills).

Основной фокус курса должен быть смещен с простого заучивания фактов на развитие универсальных компетенций. Каждое занятие следует рассматривать как возможность для тренировки критического мышления, коммуникативных навыков (умение аргументировать, слушать и вести диалог), креативности и эмоционального интеллекта.

4 Связь с современностью.

Чтобы идеи мыслителя IX века нашли отклик у современных подростков, необходимо постоянно проводить параллели между его учением и актуальными вызовами. Темы для обсуждения могут включать этику

поведения в социальных сетях, проблемы глобального гражданства, качества современных политических лидеров, экологическую ответственность — все это можно анализировать через призму концепций «Добродетельного города» и моральных добродетелей.

5 Создание рефлексивной среды. Философия — это искусство задавать вопросы и искать на них ответы. Важно создать в классе атмосферу, поощряющую самоанализ. Регулярное использование таких инструментов, как «выходные билеты», ведение рефлексивных дневников и групповые обсуждения, помогает учащимся не просто усваивать информацию, а формировать собственное мировоззрение.

4. Заключение

Представленная авторская программа «В мире аль-Фараби» является успешной и педагогически выверенной моделью интеграции классического философского наследия в современный образовательный процесс для старших классов. Она наглядно демонстрирует, что идеи великого мыслителя прошлого не только не утратили своей актуальности, но и могут служить мощным инструментом для формирования личности в XXI веке.

Сочетание глубокого теоретического фундамента, основанного на гуманистических концепциях аль-Фараби, с инновационными практическими методами обучения позволяет достигать комплексных образовательных результатов. Курс эффективно развивает у учащихся критическое и творческое мышление, расширяет их кругозор, укрепляет межкультурную компетентность и, что особенно важно, закладывает основы прочной морально-нравственной базы. Такой подход способствует не только интеллектуальному, но и духовному росту, формируя у молодежи качества, необходимые для осознанного и ответственного гражданина — в полном соответствии с вечными идеалами «Добродетельного города» аль-Фараби.

Литература:

1. Аль-Фараби. Социально-этические трактаты (Алма-Ата: Наука, 1973).
2. Касымжанов А. Х. Абу Наср аль-Фараби (М.: Мысль, 1982).
3. Машани А. Ж. Аль-Фараби и современная наука (Алматы: Қазақ университеті, 2004).
4. Даукеева С. Философия музыки Абу Насра Мухаммада аль-Фараби (2002).
5. Ардакани Р. Д. Фараби — основоположник исламской философии (М.: Садра, 2014).

Тәлімгерліктің жас мұғалімдердің кәсіби дамуындағы маңызды рөлі

А. Д. БАКИРОВА,

директор,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні
мұғалімі,

Л. М. НАЗАРОВА,

директордың орынбасары, қазақ
тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
«№79 НОМ» КММ, Қарағанды
қаласы

Мақалада білім беру жүйесіндегі тәлімгерліктің жас мұғалімдердің кәсіби және тұлғалық дамуына ықпалы қарастырылады. Тәлімгерлік үдерістің теориялық негіздері талданып, мектеп жағдайында жас мамандармен жұмыс жүргізудің тиімді әдістері ұсынылады. Зерттеу барысында сауалнама, сұхбат және практикалық бақылау әдістері қолданылды. Нәтижесінде тәлімгерліктің жас мұғалімдердің кәсіби сенімділігін арттыруға, әдістемелік құзыреттілігін дамытуға және оқу-тәрбие үдерісінің сапасын жақсартуға ықпал ететіні анықталды. Мақалада педагог-тәлімгерлерге арналған практикалық ұсыныстар берілген. Түйін сөздер: тәлімгерлік, жас мұғалім, кәсіби даму, педагогикалық қолдау, әдістемелік жұмыс.

Кіріспе: Қазіргі білім беру жүйесі мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне, шығармашылық әлеуетіне және педагогикалық шеберлігіне жоғары талап қояды. Жас мұғалімдер еңбек жолының бастапқы кезеңінде әдістемелік, психологиялық және ұйымдастырушылық қиындықтарға жиі тап болады. Осыған байланысты тәлімгерлік институтының маңызы артып отыр.

Тәлімгер — кәсіби тәжірибесі мол, жас маманға бағыт-бағдар беретін, оның кәсіби қалыптасуына жүйелі қолдау көрсететін педагог. Тәлімгерлік тек тәжірибе алмасумен шектелмей, жас мұғалімнің кәсіби сенімділігін арттыруға, педагогикалық мәдениетін қалыптастыруға және оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді.

Өзектілігі жас мұғалімдердің кәсіби бейімделуін қамтамасыз ететін тиімді тәлімгерлік жүйені қалыптастыру қажеттілігімен айқындалады.

Практикалық маңыздылығы — жас мамандарға тәлімгерлік қолдауды тиімді пайдаланудың жолдарын көрсетуінде. Тәлімгерлік тәжірибесін дамыту мұғалімдерге өз дағдыларын жетілдіру үшін жаңа әдістер мен тәсілдерді ұсынуға жағдай жасайды. Жас мұғалімдер мен тәлімгерлер арасындағы үздіксіз байланыс орнату білім беру жүйесінің сапасын арттыруға және мұғалімдердің өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді.

Әдістеме: Қазіргі қоғам үнемі даму мен жетілдіруге ұмтылады, ал мектеп — уақыт талабына жауап беретін негізгі білім беру ортасы болып табылады. Осы тұрғыда тәлімгердің рөлі ерекше маңызға ие және өзектілігі арта түсуде. Тәлімгер жас мамандардың кәсіби дамуына көмектесіп қана қоймай, оларға жеке қолдау көрсетеді, сондай-ақ түрлі

өмірлік мәселелерді шешуге жәрдемдеседі.

Тәлімгерліктің негізгі мақсаты — жас мұғалімдердің кәсіби және тұлғалық дамуын қолдау, олардың педагогикалық құзыреттілігін арттыру, тиімді оқыту әдістерін меңгеруіне жағдай жасау және кәсіби сенімділігін қалыптастыру. Сонымен қатар тәлімгерлік үдеріс жас педагогтардың өзін-өзі дамытуына, инновациялық әдістерді қолдануына және кәсіби тәжірибені тиімді игеруіне ықпал етеді.

Тәлімгерліктің міндеттері мыналар болып табылады:

- Жас мұғалімдерге оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруда кәсіби-әдістемелік көмек көрсету;
- Тиімді оқыту әдістері мен педагогикалық технологияларды меңгерту;
- Жеке кәсіби даму жоспарын құруға бағыт беру;
- Психологиялық және әлеуметтік қолдау көрсету;
- Сабақтарға қатысу арқылы кері байланыс беру және жұмыс нәтижелерін бағалау;
- Қателіктермен жұмыс жасап, кәсіби жетілдіруге ықпал ету;
- Тәлімгерлік үдерістің нәтижелілігін талдау және жетілдіру жолдарын анықтау.

Мектептегі тәлімгердің жас мамандармен жұмыс жүйесі жұмысты ұйымдастыру кезінде ескерілуі тиіс бірқатар ережелерді қамтиды.

1. Тәлімгерді тағайындау

Әрбір жас маманның кәсіби дамуына көмектесетін өз тәлімгері болуы тиіс. Тәлімгерді тағайындау белгілі бір критерийлер негізінде жүзеге асырылады. Атап айтқанда, жұмыс өтілі, кәсіби білімі, біліктілік санаты (педагог-магистр немесе педагог-зерттеуші) және жеке тұлғалық қасиеттері ескеріледі.

2. Тәлімгердің жұмыс жоспары

Тәлімгер өзіне бекітілген жас маманмен жұмыс істеуге арналған жеке жұмыс жоспарын әзірлейді. Бұл ретте нақты кәсіби мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу көзделуі қажет. Жұмыс жоспарын әзірлеу мақсаттар мен міндеттерді айқындаудан басталып, оларды жүзеге асыру үшін қажетті іс-әрекеттерді анықтаумен жалғасады.

Жас маманның жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеру маңызды.

3. Әдістемелік ұсынымдар

Тәлімгер жас мамандарға кәсіби мәселелерді шешуге көмектесетін әдістемелік ұсынымдар ұсынуы тиіс. Әдістемелік ұсынымдар әрбір жас маманның қажеттілігі мен қабілетіне сәйкес жеке іріктелуі қажет.

Әдістемелік ұсынымдардың нақты әрі практикалық бағытта болуы, жас маманның кәсіби қызметінде тікелей қолданылуы маңызды. Сонымен қатар тәлімгер жас маманның тек кәсіби емес, тұлғалық қасиеттерінің де дамуына ықпал етуі тиіс.

4. Нәтижелерді бағалау

Жас маманның жұмысын бағалау — тәлімгерлік жұмыс жүйесінің ажырамас бөлігі. Тәлімгер қол жеткізілген нәтижелерді бағалап, жұмыс барысында туындаған қателіктер мен мәселелерді талдауы қажет. Бұл жас маманға өз мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді, сондай-ақ тәлімгерге алынған нәтижелерге сәйкес жұмыс жоспарын түзетуге жағдай жасайды.

Тәлімгердің жұмыс жоспары — жас маманның кәсіби мақсаттарына жетуіне және кәсіби дағдыларын дамытуға арналған негізгі құрал. Ол бірнеше кезеңнен тұрады.

1-кезең: Жұмысқа кіріспе

Тәлімгер жас маманды өзінің жұмыс әдістемесімен таныстырып, қол жеткізілуі тиіс нақты мақсаттар мен міндеттерді айқындайды. Осы кезең барысында тәлімгер өз тәжірибесімен бөлісіп, оқуға арналған пайдалы материалдарды ұсына алады.

2-кезең: Жеке жұмыс жоспарын құрастыру

Тәлімгер жас маманмен бірлесіп, оның кәсіби міндеттері мен мақсаттарын ескере отырып, жеке жұмыс жоспарын жасайды. Жұмыстың әрбір кезеңін талқылау және қойылған мақсаттарға жету стратегиясын әзірлеу маңызды. Осы уақыт аралығында тәлімгер жас маманның кәсіби дағдыларын дамытуға және біліктілігін арттыруға көмектеседі.

3-кезең: Әдістемелік жұмысты жүргізу

Тәлімгер жас маманға әдістемелік ұсынымдар беріп, кәсіби мәселелерді шешуге көмектеседі. Ол кәсіби дағдыларды жетілдіру жолдарын ұсынып, өз тәжірибесімен бөлісіп, күрделі тапсырмаларды орындауда қол-

дау көрсетеді. Тәлімгердің жас маман үшін қолжетімді болып, оның сұрақтарына жауап беруге әрдайым дайын болуы маңызды.

4-кезең: Жұмыс нәтижелерін бағалау

Жас маманның атқарған жұмысы бағаланып, қол жеткізілген нәтижелерге сәйкес жұмыс жоспарына түзетулер енгізіледі. Тәлімгер жұмыс нәтижелерін талдауға көмектесіп, оларды жақсарту жолдарын ұсынады.

Қажет болған жағдайда жұмыс тиімділігін арттыру үшін мақсаттар мен міндеттерді қайта қарау мүмкін. Жалпы алғанда, тәлімгердің жұмыс жоспары жас маманның кәсіби мақсаттарына жетуіне және кәсіби дағдыларын дамытуына маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар ол жас маманға өз мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін терең түсінуге, ал тәлімгерге қол жеткізілген нәтижелерге сәйкес жұмыс жоспарын түзетуге мүмкіндік береді.

Практикалық қолдану: Ұсынылып отырған әдістеме Қарағанды қаласындағы № 79 негізгі орта мектептің базасында екі жыл бойы тәжірибелік түрде жүзеге асырылды. Эксперимент аясында дене шынықтыру пәні бойынша жас маман жұмысқа қабылданып, оған тәлімгер ретінде педагог-зерттеуші тағайындалды. Тәлімгерлік жұмыс жүйелі жоспар негізінде ұйымдастырылып, жас мұғалімнің кәсіби бейімделуі мен әдістемелік құзыреттілігін дамытуға бағытталды.

Тәжірибелік кезеңде тәлімгерлік қолдау сабақтарды бірлесіп жоспарлау, ашық сабақтарға қатысу, әдістемелік кеңес беру, кері байланыс және рефлексия жүргізу арқылы іске асырылды. Эксперимент басталар алдында және аяқталғаннан кейін жас мұғалімнің кәсіби даму деңгейіне салыстырмалы талдау жүргізілді.

Эксперимент нәтижелері тәлімгерлік әдістеменің тиімділігін нақты сандық көрсеткіштер арқылы дәлелдеді. Зерттеу қорытындысы бойынша:

- жас мұғалімнің сабақ жоспарлау сапасы эксперимент басында 55 % деңгейінде болса, екі жылдық тәлімгерлік жұмыстан кейін бұл көрсеткіш 85 %-ға жетті;
- оқыту әдістерін тиімді қолдану деңгейі 50 %-дан 80 %-ға дейін артты;
- сабақ құрылымын дұрыс ұйымдастыру көрсеткіші 60 %-дан 90 %-ға өсті;
- кәсіби сенімділік деңгейі сауалнама нәтижелері бойынша 45 %-дан 88 %-ға дейін жоғарылады;
- оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі шамамен 20–25 %-ға артқаны байқалды.

Сонымен қатар, жас мұғалімнің өз сабағына рефлексия жасау дағдысы қалыптасып, бастапқы кезеңде жүйелі түрде қолданылмаған өзін-өзі талдау тәжірибесі эксперимент соңында тұрақты сипат алды.

« Ғылым таппай мақтанба

Абай Құнанбаев

Тәжірибелік жұмыстың нәтижесінде тәлімгерлік әдістеменің келесі артықшылықтары анықталды:

- жас мұғалімнің кәсіби бейімделу уақыты шамамен 30–40%-ға қысқарды;
- педагогикалық қателіктер саны алғашқы оқу жылымен салыстырғанда 2 есе азайды;
- әдістемелік құжаттарды (күнтізбелік-тақырыптық жоспар, сабақ жоспары) әзірлеу сапасы айтарлықтай жақсарды;
- тәлімгердің ғылыми-зерттеушілік тәжірибесін қолдану арқылы сабақтардың мазмұны мен құрылымы жетілдірілді;
- кері байланыс пен рефлексия негізінде үздіксіз кәсіби даму қамтамасыз етілді.

Жалпы алғанда, тәжірибелік жұмыс тәлімгерлік әдістеменің жас мұғалімдердің кәсіби қалыптасуына тиімді әсер ететінін көрсетті. Сандық көрсеткіштер тәлімгерлік қолдаудың нәтижелілігін дәлелдеп, бұл әдістемені білім беру ұйымдарында кеңінен қолдануға болатындығын айқындайды.

Ұсыныстар: Тәлімгер жас мұғалімге оқыту әдістерін жетілдіру, педагогикалық дағдыларын дамыту және кәсіби тәжірибесін кеңейту бойынша нақты кеңестер мен практикалық көмек көрсетуі тиіс.

Психологиялық қолдау көрсету

Еңбек жолының бастапқы кезеңінде жас мұғалімдер стресс жағдайларына жиі ұшырайды. Тәлімгер эмоционалдық қолдау көрсетіп, олардың кәсіби сенімділігін нығайтуға көмектеседі.

Жұмысты бағалау және кері байланыс ұсыну

Тәлімгер жас мұғалімнің сабақтарына қатысып, нақты әрі конструктивті кері байланыс береді және оның кәсіби дамуына бағыт көрсетеді. Бұл оның жұмыс сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Өзін-өзі бағалауға үйрету

Мақсаты — жас мұғалімдердің өз жұмысын объективті бағалауына, жетістіктері мен әлсіз тұстарын анықтауына және өзін-өзі талдауға дағдылануына көмектесу.

Сенім мен өзара құрметті нығайту

Тәлімгер жас мұғаліммен өзара сенім мен құрметке негізделген қарым-қаты-

нас орнатуы тиіс. Бұл ынтымақтастықты күшейтіп, жас мұғалімнің өзін-өзі дамытуға деген ынтасын арттырады.

Инновацияларға ашық болу

Білім беру саласындағы жаңа әдістер мен технологияларды енгізуге дайын болып, жас мұғалімдерді заманауи тәжірибелерге бағыттау маңызды.

Мадақтау және ынталандыру

Жас мұғалімнің жетістіктерін дер кезінде атап өту және оның еңбегін мадақтау мотивацияны арттырып, өзіне деген сенімділігін күшейтеді.

Қорытынды: Зерттеу нәтижелері тәлімгерлік жүйенің жас мұғалімдердің кәсіби және тұлғалық дамуын қамтамасыз етудегі маңызын дәлелдеді. Тәжірибелі тәлімгердің жүйелі әдістемелік, ұйымдастырушылық және психологиялық қолдауы жас педагогтардың кәсіби бейімделуін жеңілдетіп, олардың педагогикалық құзыреттілігін арттыруға ықпал ететіні анықталды. Зерттеу барысында тәлімгер мен жас мұғалім арасындағы өзара сенімге негізделген ынтымақтастық кәсіби қиындықтарды тиімді еңсеруге, сабақ сапасын жақсартуға және оқу-тәрбие үдерісін дұрыс ұйымдастыруға мүмкіндік беретіні байқалды. Тәлімгерлік қолдау жас мұғалімдердің кәсіби сенімділігін нығайтып, өзін-өзі дамытуға деген ынтасын арттырады. Практикалық тәжірибе нәтижелері тәлімгерлік жұмыс жүйесінің мақсатты жоспарлау, жүйелі кері байланыс және жеке ерекшеліктерді ескеру арқылы жоғары нәтижеге жеткізетінін көрсетті. Жас мұғалімдердің әдістемелік дайындығы мен педагогикалық шеберлігінің даму деңгейі айтарлықтай артқаны анықталды.

Қорытындылай келе, тәлімгерлік жүйені білім беру ұйымдарында жүйелі түрде енгізу және жетілдіру жас мұғалімдердің кәсіби қалыптасуын қамтамасыз етудің тиімді тетігі болып табылады. Бұл өз кезегінде білім беру сапасын арттыруға, педагогикалық қызметтің нәтижелілігін қамтамасыз етуге және білім беру жүйесінің тұрақты дамуына ықпал етеді.

Профессиональные компетенции педагогов в условиях инклюзивного образования

У. Т. ДАУЫПБАЕВА,

методист,
КГКП «Учебно-методический
центр развития образования
Карагандинской области»

Статья посвящена анализу профессиональных компетенций педагогов в условиях инклюзивного образования. Рассматриваются ключевые компоненты компетенций, включая методическую, диагностическую, коммуникативную и организационную сферы, а также их практическое применение в образовательном процессе. Особое внимание уделено вопросам дифференциации учебного материала, организации индивидуальных и групповых форм работы, а также взаимодействия с родителями и специалистами сопровождения. Представлены подходы к повышению эффективности педагогической деятельности и условия формирования профессиональной готовности к работе с разнообразными группами обучающихся. Материал статьи может быть полезен педагогам, методистам и исследователям, интересующимся практикой инклюзивного образования и развитием профессиональных компетенций.

Введение: Инклюзивное образование в современных условиях рассматривается как ключевой элемент развития образовательной системы, обеспечивающий доступность обучения для всех категорий обучающихся. Расширение практики инклюзивного образования обуславливает необходимость пересмотра содержания профессиональной деятельности педагогов и уточнения структуры их профессиональных компетенций.

В отличие от традиционной образовательной модели, ориентированной на усреднённые показатели, инклюзивная среда характеризуется высокой вариативностью образовательных потребностей обучающихся. Это требует от педагога способности организовать обучение с учетом различий в уровне подготовки, особенностях познавательной деятельности и темпе освоения учебного материала.

В таких условиях профессиональные компетенции педагогов приобретают функциональный характер и рассматриваются как инструмент обеспечения доступности и качества образования, а также эффективного включения всех обучающихся в образовательный процесс.

Методика: Для изучения профессиональных компетенций педагогов в условиях инклюзивного образования проведён анализ педагогической практики и существующих подходов к формированию компетенций. В качестве объекта исследования рассматривается деятельность педагогов, работающих с разнообразными группами обучающихся.

Методы исследования включали:

- контент-анализ методических материалов и программ обучения, позволяющий выявить используемые педагогические стратегии;
- наблюдение образовательного процесса, фиксирующее способы организации уроков и взаимодействия с обучающимися;
- анализ педагогической документации, включая планы уроков, задания и формы обратной связи;
- интервью и анкетирование педагогов, направленные на выявление опыта работы с детьми с особыми образовательными потребностями и самооценки профессиональных компетенций.

Анализ педагогической практики показал, что профессиональные компетенции педагогов в условиях инклюзивного образования включают несколько ключевых компонентов (табл. 1).

Табл. 1. Ключевые профессиональные компетенции педагога в условиях инклюзивного образования

Компонент компетенции	Содержание	Практическое применение
Методическая	Проектирование учебного процесса; вариативность подачи материала; дифференцированные задания	Использование разноуровневых заданий, альтернативных форм объяснения материала
Диагностическая	Выявление причин учебных затруднений; анализ результатов обучения	Мониторинг учебных достижений, корректировка методов преподавания
Коммуникативная	Эффективное взаимодействие с обучающимися, родителями и специалистами сопровождения	Проведение совместных консультаций, организация обратной связи
Организационная	Управление деятельностью разнородной группы; выбор форм работы; распределение времени	Организация индивидуальной и групповой работы, поддержание учебной дисциплины
Рефлексивная	Оценка собственной педагогической деятельности; анализ эффективности методов	Внесение изменений в стратегию урока, анализ результатов обучения

Представленная таблица позволяет наглядно показать взаимосвязь компетенций, их содержания и практического применения, что облегчает планирование учебного процесса в инклюзивной среде.

Практическое применение: Практика показывает, что результативность инклюзивного образования определяется системностью применения педагогических решений. Наиболее эффективными являются следующие подходы:

- дифференциация учебных заданий с учетом уровня подготовки обучающихся;
- использование различных способов представления информации;
- структурирование учебного материала на логически завершённые элементы;
- поэтапное формирование учебных действий;
- регулярный мониторинг индивидуальных образовательных результатов.

При этом адаптация учебного процесса не должна приводить к снижению требований к результатам обучения. Основная задача заключается в обеспечении доступности содержания через вариативность способов его усвоения.

Рекомендации: На основе анализа практики педагогической деятельности в условиях инклюзивного образования можно выделить следующие рекомендации для повышения эффективности работы педагогов:

1 Дифференциация учебного процесса. Педагогу рекомендуется разрабатывать задания разного уровня сложности и предусматривать альтернативные способы выполнения учебных действий, что позволяет учитывать индивидуальные образовательные потребности обучающихся.

2 Адаптация темпа и методов обучения. Следует избегать ориентации на единый темп освоения материала. Использование разноуровневых подходов и индивидуального сопровождения способствует более полному усвоению содержания.

3 Использование педагогической диагностики. Регулярный сбор и анализ данных о результатах обучающихся позволяет своевременно выявлять затруднения и корректировать методы преподавания.

4 Организация взаимодействия с участниками образовательного процесса. Эффективная коммуникация с родителями, специалистами сопровождения и коллегами обеспечивает согласованность действий и поддержку обучающихся.

5 Развитие профессиональной рефлексии. Педагогам важно систематически оценивать эффективность применяемых методов и корректировать стратегию работы, ориентируясь на реальные результаты обучения.

6 Повышение квалификации и методическая поддержка. Регулярное участие в тренингах, семинарах и программах повышения квалификации, а также использование методических материалов способствует формированию устойчивых профессиональных компетенций.

7 Использование адаптированных образовательных ресурсов. Применение материалов, учитывающих индивидуальные особенности обучающихся, повышает доступность и качество образовательного процесса.

Комплексное применение указанных рекомендаций обеспечивает системное развитие профессиональных компетенций педагога и способствует устойчивости образовательных результатов в инклюзивной среде.

Заключение: Профессиональные компетенции педагогов в условиях инклюзивного образования представляют собой комплекс взаимосвязанных умений и навыков, обеспечивающих организацию учебного процесса с учетом разнообразия обучающихся. Анализ практики показал, что ключевыми компонентами таких компетенций являются методическая, диагностическая, коммуникативная, организационная и рефлексивная сферы.

Эффективность педагогической деятельности в инклюзивной среде напрямую зависит от способности педагога дифференцировать задания, адаптировать темп и методы обучения, использовать результаты педагогической диагностики, организовывать взаимодействие с участниками образовательного процесса и систематически анализировать собственные подходы.

Развитие профессиональных компетенций возможно при комплексном подходе: регулярное повышение квалификации, методическая поддержка, применение адаптированных образовательных ресурсов и развитие рефлексии.

Применение этих условий обеспечивает устойчивость образовательных результатов, доступность учебного процесса для всех обучающихся и повышает качество инклюзивного образования.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 г. №319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 2025 г.).
2. Государственный общеобязательный стандарт общего среднего образования Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 2025 г.).
3. Алехина С. В. Развитие инклюзивного образования в современной школе // Педагогика. — 2018. — №7. — С. 5–12.
4. Ярская-Смирнова Е. Р. Инклюзивное образование: подходы и практика реализации // Социологические исследования. — 2019. — №4. — С. 64–72.

Психолого-педагогическая диагностика как инструмент проектирования и экспертизы методических материалов: результаты апробации программы

Введение. Современная образовательная практика ориентирована на достижение измеримых результатов обучения, воспитания и развития обучающихся. В этих условиях особую значимость приобретает психолого-педагогическая диагностика как инструмент не только оценки образовательных результатов, но и проектирования, корректировки и экспертизы методических материалов.

Методические разработки, учебные задания, оценочные средства, программы воспитательной работы требуют научно обоснованного диагностического сопровождения. Без учета психологических закономерностей развития личности, механизмов усвоения знаний и формирования универсальных учебных действия методические материалы теряют эффективность и не обеспечивают достижение планируемых образовательных результатов.

Взаимодействие педагогов и специалистов психолого-педагогического профиля предполагает интеграцию диагностических процедур проектирования и экспертизы учебно-методических материалов. Программа ориентирована на формирование у педагогов компетентности в использовании диагностического инструментария для анализа качества методических разработок и их соответствия возрастным, индивидуальным и образовательным особенностям обучающихся.

Программа составлена для проблемного курса педагогам в области психолого-педагогической диагностики, ориентированного на проектирование и экспертизу методических материалов. Курс направлен на разви-

тие диагностической компетентности педагогов, а также на внедрение диагностических инструментов в процессе разработки и оценки образовательных продуктов.

Программа адресована всем педагогам, работающим с разными категориями обучающихся (учителя, педагоги-психологи, методисты), а также специалистам, занимающимся разработкой и оценкой учебно-методических материалов. Она будет полезна всем, кто интересуется улучшением качества образования через применение психолого-педагогической диагностики и желанием интегрировать этот подход в свою профессиональную деятельность.

Методика. Основная идея программы заключается в интеграции психолого-педагогической диагностики в процесс проектирования и экспертизы методических материалов как обязательного условия повышения качества образования. В данной программе диагностика рассматривается как:

- средство прогнозирования образовательных результатов;
- инструмент конструирования учебных заданий и программ;
- механизм критериальной экспертизы методических разработок;
- способ интеграции педагогической и психологической составляющей образовательного процесса.

Авторский подход основан на идее перехода репродуктивного использования готовых диагностических схем к системно-моделирующей и творческой диагностической деятельности педагога, что отражено в уровнях диагностико-технологической компетентности слушателей.

Д. А. СУРТУБАЕВА,

руководитель отдела
профессионального развития
педагогов,
КГКП «Учебно-методический
центр развития образования
Карагандинской области»

В статье рассматриваются результаты апробации авторской программы «Психолого-педагогическая диагностика как инструмент проектирования и экспертизы методических материалов», направленной на развитие диагностико-технологической компетентности педагогов. Актуальность исследования обусловлена необходимостью повышения качества образовательных результатов через интеграцию психолого-педагогической диагностики в процесс разработки и оценки методических материалов. В работе раскрывается авторский подход, основанный на переходе от использования диагностики как инструмента фиксации результатов к её применению на этапе проектирования образовательных продуктов. Представлены количественные и качественные результаты апробации программы, подтверждающие положительную динамику по всем компонентам диагностической компетентности педагогов.

Уровни		Содержание диагностико-технологической компетентности
квалификации	развития профессиональной деятельности	
Высший уровень квалификации без категории	I репродуктивный	Умение использовать готовые диагностические схемы, алгоритмы и модели психолого-педагогической диагностики в целях изучения эффективности собственной педагогической деятельности
	II адаптивный	
Высший уровень квалификации II категории	II адаптивный	Умение адаптировать диагностические схемы, алгоритмы и модели психолого-педагогической диагностики в целях коррекции результатов обучения и воспитания
	III локально-моделирующий	
Высший уровень квалификации I категории	III локально-моделирующий	Умение строить программы диагностики эффективности взаимодействия субъектов обучения и воспитания на основе системного подхода к определению комплекса критериев, показателей и индикаторов изучаемого педагогического явления и его психологических характеристик
	IV системно-моделирующий	
Высший уровень квалификации высшей категории	IV системно-моделирующий	Умение интегрировать теоретические концепции, подходы, принципы с субъективными моделями диагностики и системой ценностных ориентаций в организации опытной работы и в целях прогнозирования результатов образования
	V системно-моделирующий творческий	

В основе программы лежит совокупность взаимодополняющих научно-методологических подходов: системный подход (диагностика рассматривается как элемент целостной системы образования, включающей цели, задачи, методы и результаты образовательного процесса и механизмов взаимодействия); деятельностный подход (диагностическая компетентность формируется путем включения педагогов в активную практическую деятельность: разработка критериев и индикаторов, моделирование программ диагностики и т.д.); компетентностный подход (сформированность диагностико-диагностической компетентности информационно-интеллектуальная, инструментально-операциональная, ситуационная, социальная, аутопсихологическая и регулятивная); управленческий подход (диагностика рассматривается как инструмент управления качеством образования и профессиональной деятельности педагога, педагог осваивает оценку эффективности своей деятельности, коррекция программ и т.д.); интегративный подход (интеграция естественно-научного и гуманитарного подходов к диагностике, педагогической и психологической диагностики и теоретических концепций и практико-ориентированных инструментов).

Практическое применение. В исследовании приняли участие четыре группы педагогов. Уже на уровне общей динамики наблюдается значительный рост: если на этапе входной диагностики уровень сформированности компетенций составлял 47 %, то к промежуточному этапу он увеличился до 64 %, а по итогам обучения достиг 81 %.

Дополнительным подтверждением эффективности программы стало участие педагогов в экспертной деятельности: три работы были представлены на рассмотрение Экспертного совета, а также подготовлены три публикации в журнале «Заманауи білім».

Особое внимание в рамках апробации уделялось оценке диагностико-технологических компетенций педагогов. Анализ проводился по пяти ключевым направлениям: информационно-интеллектуальному, инструментально-операциональному, ситуативному, социальному и аутопсихологическому (регулятивному).

Результаты демонстрируют выраженную положительную динамику по всем компонентам.

Компетенция	Входной уровень (%)	Итоговый уровень (%)	Динамика (%)
информационно-интеллектуальная	48	85	+37
инструментально-операциональная	42	83	+41
ситуативная	39	81	+42
социальная	51	88	+37
аутопсихологическая и регулятивная	44	86	+42

Интегральный показатель развития компетенций составил 84,6 %, что соответствует высокому уровню профессиональной готовности педагогов к диагностическому сопровождению своей деятельности.

Полученные данные позволяют говорить не только о количественном росте, но и о качественных изменениях. Педагоги стали демонстрировать более высокий уровень аналитического мышления, уверенно интерпретировать диагностические данные и обосновывать выбор методических решений.

Значительно усилился практический компонент деятельности: участники программы освоили разработку диагностируемых образовательных результатов, критериев и индикаторов оценки, а также научились применять диагностические инструменты при создании методических материалов.

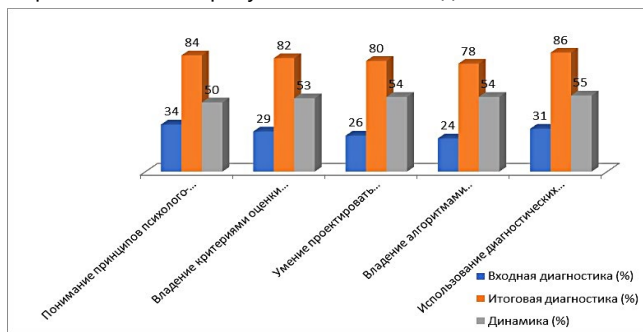
Не менее важным стало развитие ситуативной компетенции — способности адаптировать полученные знания к реальным образовательным условиям. Педагоги начали использовать диагностику не как формальную процедуру, а как инструмент проектирования образовательного процесса.

Отдельно стоит отметить изменения в профессиональном взаимодействии. Повысился уровень коммуникации между педагогами и специалистами психолого-педагогического профиля, укрепились навыки командной работы, соблюдения этических принципов диагностики.

Важным результатом стало развитие рефлексивных умений: педагоги научились анализировать собственную деятельность, выявлять профессиональные дефициты и выстраивать траекторию дальнейшего развития.

Данные входной и итоговой диагностики подтверждают системные изменения. Так, понимание принципов психолого-педагогической диагностики выросло с 34 % до 84 %, владение критериями оценки методических материалов —

с 29% до 82%, умение проектировать диагностируемые образовательные результаты — с 26% до 80%.

Особенно значимым является рост умений, связанных с практической деятельностью: владение алгоритмами экспертизы увеличилось с 24% до 78%, а использование диагностических инструментов — с 31% до 86%. В среднем динамика по показателям составила более 50%, что свидетельствует о высокой эффективности программы.

Качественные изменения подтверждаются и результатами опросов и интервью участников. Педагоги отмечают переход от интуитивного подхода к осознанному проектированию заданий.

Как отмечают сами участники: «Раньше задания составлялись скорее интуитивно, теперь я понимаю, какой результат хочу получить и как его измерить», «Самым ценным стало понимание критериев — теперь я могу не просто проверить, а оценить качество выполнения задания».

Эксперты также фиксируют положительные изменения: методические разработки стали более обоснованными, появилась чёткая логика «результат — критерий — задание — диагностика», усилился прикладной характер методической продукции.

Отдельного внимания заслуживают результаты фокус-группы. Наибольший отклик у педагогов вызвал тренинг по интерпретации результатов диагностики. По оценкам участников:

- 94% отметили его практическую значимость;
- 91% указали на изменение подхода к анализу учебных достижений;
- 89% начали использовать результаты диагностики при разработке методических материалов.

Участники подчёркивают, что именно этот модуль помог перейти от формального анализа данных к их осмысленной интерпретации и использованию в принятии педагогических решений.

Рекомендации.

По результатам апробации авторской программы можно сформулировать следующие рекомендации для педагогов, методистов и руководителей образовательных организаций:

1. Интегрировать психолого-педагогическую диагностику в процесс разработки методических материалов, рассматривая её не только как инструмент оценки, но и как основу проектирования образовательных результатов.

2. Использовать критериальный подход при разработке учебных заданий и программ, обеспечивая их соответствие возрастным, индивидуальным и образовательным особенностям обучающихся.

3. Развивать диагностическую компетентность педагогов через систему практико-ориентированных форм обучения (тренинги, кейсы, анализ методической продукции).

4. Обеспечить междисциплинарное взаимодействие педагогов и специалистов психолого-педагогического профиля при разработке и экспертизе методических материалов.

5. Внедрять алгоритмы психолого-педагогической экспертизы в практику методической работы на уровне школы и методических служб.

6. Использовать результаты диагностики как инструмент принятия педагогических решений, а также для корректировки образовательных программ и индивидуальных траекторий обучения.

7. Расширять практику рефлексивного анализа педагогической деятельности, включая самооценку качества разработанных методических материалов.

Заключение. В целом результаты апробации показывают, что внедрение психолого-педагогической диагностики в процесс проектирования методических материалов приводит к системным изменениям в профессиональной деятельности педагогов.

Происходит переход от формального использования готовых разработок к их осознанному конструированию, от фиксации результатов — к их анализу и прогнозированию, от индивидуальной практики — к профессиональному взаимодействию.

Таким образом, программа доказала свою эффективность не только на уровне теоретической подготовки, но и в реальной педагогической практике, став инструментом повышения качества образования.

Литература:

1. Афонина Г. А. Педагогика. Курс лекций и семинарские занятия / Под ред. Абдуллиной О. А. 2-е издание. — Ростов н/Д: «Феникс», 2022. — 512 с.
2. Бершадский М. Е., Гузев В. В. Дидактические и психологические основания образовательной технологии. — М.: Центр «Педагогический поиск», 2023 г. — 256 с.
3. Громкова М. Т. Андрагогика: Теория и практика образования взрослых. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2023. — 495 с.
4. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика. — М., 2011
5. Кудина Г. Н. Диагностика читательской деятельности школьников. — М., Межд. Образов. и Психолог. Колледж, 2016. с. 109
6. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. — М.: ТЦ Сфера, 2012. — 480 с.
7. Симонов В. П. Стиль взаимодействия педагога с учащимися и его диагностика // Мир психологии и психология в мире. — №1. — 2015. С. 81–90.
8. Фридман Л. М., Кулагина И. Ю. Психологический справочник учителя. М., Просвещение, 2021.
9. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие. — М.: Гуманитар. Изд. Центр ВЛАДОС. — 2008. — 512 с.

Проектная деятельность как эффективный механизм реализации единой программы воспитания «Адал азамат» в условиях специальной школы-интерната

В статье рассматриваются теоретико-методологические и практические основы организации проектной деятельности обучающихся с нарушениями интеллекта в условиях специальной школы-интерната в контексте реализации Единой программы воспитания «Адал азамат». Представлен методический инструментарий организации проектной деятельности, раскрыты этапы проектной работы и критерии оценки её результативности, приведены примеры реализации социальных проектов. Обоснована значимость проектной деятельности как эффективного средства коррекционно-развивающей работы, формирования жизненных компетенций и успешной социализации обучающихся.

С. Т. БЕСЖИГИТОВА,
Г. Т. МАЖЕНОВА,
А. Б. ЖАГИПАРОВА,

КГУ «Специальная
школа-интернат №9» УО КО

Введение. Единая программа воспитания «Адал азамат» в 2025–2026 учебном году определена как одно из приоритетных направлений развития системы образования Республики Казахстан. Программа была представлена на Республиканской августовской конференции Президентом Республики Казахстан Касым-Жомартом Токаевым, который подчеркнул необходимость не формального освоения её положений, а их содержательной и практико-ориентированной реализации в образовательной среде. [1, с. 3].

Ключевая цель программы — формирование образованной, патриотически настроенной и социально ответственной личности, обладающей трудолюбием, устойчивыми духовно-нравственными ценностями и готовностью к активному участию в жизни общества [1, с. 5]. В условиях специальной школы-интерната данная задача приобретает особую значимость, поскольку воспитательно-образовательный процесс ориентирован не только на усвоение академических знаний, но и на формирование жизненных компетенций обучающихся с особыми образовательными потребностями.

Среди приоритетных направлений внеурочной деятельности особое место занимают социальные проекты: «Қамқор», «Еңбегі адал — жас өрен», «Шабыт», «Ұшқыр ой алаңы», «Smart bala», «Балалар кітапханасы» [1, с. 12]. Их реализация обеспечивает интеграцию воспитательных ценностей в практическую деятельность обучающихся, создавая условия для развития социальной активности, ответственности и самостоятельности.

Проектная деятельность как педагогическая технология опирается на идеи прагматической педагогики, представленные в трудах Джона Дьюи и Уильяма Килпатрика. Согласно их концепции, обучение должно строиться на основе активной, практико-ориентированной деятельности, связанной с реальным жизненным опытом ребёнка [2, с. 45; 3, с. 28].

Особую методологическую значимость для специального образования имеют положения культурно-исторической теории развития психики Льва Выготского. Идея зоны ближайшего развития, понимание социального взаимодействия как источника психического развития, а также

признание компенсаторных возможностей ребёнка с ограниченными возможностями здоровья создают научное обоснование проектной деятельности как эффективного средства коррекционно-развивающей работы и социализации обучающихся [4, с. 247].

В трудах Александра Лурии, Сергея Рубинштейна, Виктора Лебединского подчёркивается деятельностный характер обучения и необходимость включения ребёнка с нарушениями интеллекта в практическую, социально ориентированную деятельность [5, с. 112; 6, с. 94; 7, с. 56].

Таким образом, проектная деятельность в условиях специальной школы-интерната выступает не только методом обучения, но и целостной системой коррекционно-развивающего воздействия, обеспечивающей формирование социального опыта и жизненных компетенций обучающихся.

Организация проектной деятельности обучающихся с нарушениями интеллекта строится на следующих принципах («табл. 1»):

Таблица 1

Принципы	Содержание
Индивидуальный и дифференцированный подход	подбор заданий, распределение ролей и определение объёма участия обучающегося в проекте с учётом уровня его познавательного развития, актуальных возможностей и имеющихся ограничений
Доступность и наглядность	использование визуальных опор, практических действий, игровых и моделирующих методов, обеспечивающих понимание содержания деятельности и успешность выполнения заданий
Коррекционно-развивающая направленность	интеграция специальных педагогических методов и упражнений в процесс проектной работы
Социальная направленность	формирование опыта социального взаимодействия, коллективного труда, участия в школьном самоуправлении и общественно значимых инициативах
Психологический комфорт	эмоционально благоприятной, поддерживающей образовательной среды, способствующей формированию уверенности, мотивации и положительной самооценки обучающихся

Реализация обозначенных принципов обеспечивает формирование познавательных, коммуникативных и жизненных компетенций обучающихся.

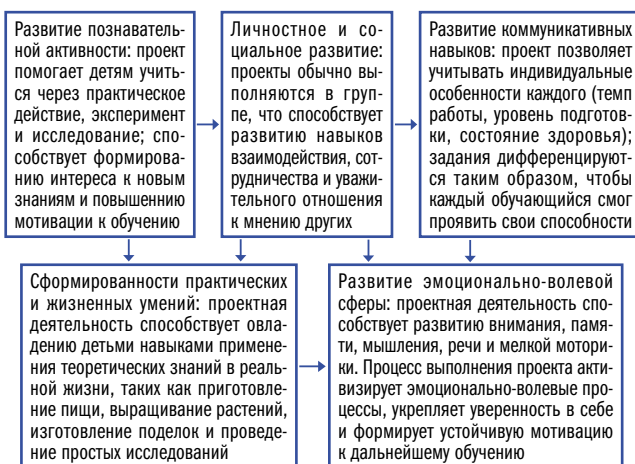
Проектные технологии как метод обучения получили широкое распространение в современной педагогической практике. Метод проектов ориентирован на самостоятель-

ную деятельность обучающихся — индивидуальную, парную или групповую. Его применение стимулирует развитие инициативности, поисковых и исследовательских умений, художественно-творческих способностей. Формирование указанных качеств способствует успешной социальной адаптации и самореализации личности.

Особую значимость проектная деятельность приобретает в работе с детьми с нарушениями интеллекта — категории обучающихся, требующей повышенного педагогического внимания и индивидуализированного подхода. Включение проектной деятельности в образовательный процесс способствует развитию познавательной, эмоционально-волевой и коммуникативной сфер личности ребёнка, а также его успешной социализации.

Задача специальной школы-интерната заключается не только в подготовке обучающегося к самостоятельной жизни и трудовой деятельности в будущем, но и в обеспечении полноценной, содержательно насыщенной жизни в настоящем. Личностно значимый опыт «сегодняшнего дня» выступает важнейшим условием успешной адаптации к «завтрашнему дню». Внедрение проектного метода в учебно-воспитательный процесс способствует повышению инициативности и активности воспитанников, развитию их творческих, коммуникативных и организаторских способностей, формированию основ социальной ответственности и активной гражданской позиции.

Исходя из вышеизложенного, с учётом индивидуальных возможностей и образовательных потребностей обучающихся с нарушениями интеллекта, основными значениями проектной деятельности являются:

Методика. Работа с детьми с нарушениями интеллекта требует системного применения специальных методов, таких как пошаговое моделирование действий, метод «малых шагов», игровая вовлечённость, совместная деятельность с постепенным снижением помощи, метод выбора и сенсорные методы [7, с. 88].

Особую значимость имеют разнообразные формы и средства обучения: дидактические и сюжетно-ролевые

игры, демонстрация предметов, мультимедийные презентации, картинный материал, пальчиковый театр, разрезные картинки, мозаика и другие средства развития мелкой моторики [5, с. 124].

Системное применение указанных методов и средств обеспечивает гармоничное развитие речи, внимания, моторики, эмоционально-волевой сферы и навыков социальной коммуникации [6, с. 109].

Типовая структура проекта включает следующие этапы («табл. 2»):

Таблица 2

Этап	Содержание и задачи
1. Подготовительный	Определение темы проекта, постановка целей и задач, разработка плана работы и подбор материалов; ознакомление детей с темой и ожидаемыми результатами.
2. Организационно-мотивационный	Формирование групп, распределение ролей, объяснение правил работы; мотивация через игровые и практические задания, создание положительной эмоциональной среды.
3. Исследовательский и практический	Выполнение заданий индивидуально, в парах или группах; применение специальных методов (пошаговое моделирование, метод «малых шагов», сенсорные техники); постепенное снижение педагогической поддержки.
4. Аналитический	Систематизация и анализ результатов, обсуждение итогов; выявление индивидуальных достижений и областей, требующих дальнейшей работы.
5. Представление результатов	Подготовка и оформление результатов (презентации, выставки, демонстрации); презентация другим детям, педагогам, родителям; развитие навыков коммуникации и самопрезентации.
6. Рефлексивно-оценочный	Анализ успешности выполнения проекта по критериям, обсуждение трудностей и достижений, определение перспектив дальнейшей деятельности.

Эффективность проектной деятельности считается высокой при наличии положительной динамики не менее чем по 3–4 компетенциям, снижении объёма педагогической помощи со стороны педагога и росте самостоятельности обучающихся. Ниже представлена шкала оценки динамики развития компетенций обучающихся в ходе проектной деятельности («табл. 3»):

Таблица 3

Уровень	Характеристика	Методы и инструменты мониторинга	
		Качественные методы	Количественные методы
Высокий	Обучающийся проявляет самостоятельность, устойчивый интерес, адекватно взаимодействует и успешно выполняет проектные задания	педагогическое наблюдение; анализ продуктов проектной деятельности;	диагностические карты наблюдений; чек-листы выполнения действий;
Средний	Действует при поддержке педагога, проявляет интерес ситуативно, допускает отдельные ошибки	беседы с обучающимся; экспертная оценка специалистов (педагог, психолог, дефектолог).	балльно-рейтинговая оценка продукта проекта; сравнительный анализ показателей «до / после».
Низкий	Испытывает трудности, требует постоянной помощи, мотивация снижена		

Практическое применение. Метод проектной деятельности зарекомендовал себя как эффективный педагогический инструмент работы с детьми с нарушениями

интеллекта. Его применение стимулирует познавательную активность, формирование коммуникативных умений, практических и жизненных компетенций, а также развитие эмоционально-волевой сферы обучающихся.

В практике КГУ «СШИ №9» успешно реализуются разнообразнейшие проекты. Наибольшую значимость имеют проекты, ориентированные на повседневную жизнь обучающихся, поскольку они способствуют развитию практических навыков, самостоятельности и социальной активности.

Анализ результатов показывает, что данный подход повышает мотивацию к учебной деятельности, способствует проявлению самостоятельности и инициативности, поддерживает успешную социализацию и формирование ключевых ценностей программы «Адал азамат», включая ответственность, трудолюбие, патриотизм и социальную активность.

Примеры проектов, разработанные в специальной школе-интернате представлены в следующей таблице («табл. 4»):

Таблица 4

Тип проекта	Пример темы	Возможный результат
Познавательный (информационный)	«Экономное потребление».	Разработка и выпуск памяток «Береги тепло и свет-это главный наш совет». Создание фото блока: «Азбука бережливости».
Социальный	«Жаңаурақ»	Формирование отряда волонтерского движения в школе. Фотоотчёт о помощи младшим детям или уборке школьного двора, проведение акций по охране окружающей среды.
	«Кабинет безопасности»	Создание кабинета безопасности в школе-интернате для проведения внеклассных мероприятий по формированию у обучающихся навыков безопасного поведения в чрезвычайных ситуациях: пожарная безопасность, профилактика дорожно-транспортного травматизма, личная безопасность, оказание первой помощи.
	«Возобновим традиции казахского народа»	Оформление стенда с фотографиями и описание традиций казахского народа. Оформление национального уголка в школе-интернате. Составление сборника национальных игр. Создание буклета «Традиции казахского народа». Изготовление казахских национальных игр своими руками.
	«Чистый двор»	Благоустройство территории. Изготовление и размещение табличек-указателей с экологическими знаками (не сорить, не ломать, не ходить по клумбам и т.д.).
Практико-ориентированный	«Детская библиотека»	«Книжка-малышка», сделанная своими руками
	«Мастерская сувениров»	Изготовление сувениров своими руками в национальном стиле. Выставка сувениров и поделок.
	«Дом для насекомых»	Выпуск дневника «Эковед» Постройка сооружения своими руками для насекомых во дворе школы
Долгосрочный	«Организация дополнительного образования в условиях специальной школы-интерната»	Видеоматериалы и отчёты о работе кружков дополнительного образования.
	«Ұлттық мектеп лигасы»	Изготовление казахских национальных игр своими руками.
Здоровьесберегающий	«Мы за здоровый образ жизни».	Повышение мотивации здорового образа жизни, снижение уровня заболеваемости среди обучающихся школы-интерната.
Профориентационный	«Профи Ленд»	Создание кабинета «Профи Ленд», способствующий формированию у учащихся старших классов профессионального самоопределения.

Вместе с тем реализация проектной деятельности в условиях школы-интерната может сопровождаться рядом трудностей, связанных с ограниченной самостоятельностью обучающихся, их быстрой утомляемостью, недостаточным уровнем коммуникативных навыков, а также ограниченностью методических и материальных ресурсов. Снижение указанных рисков возможно при соблюдении ряда рекомендаций: организации проектной деятельности поэтапно с чёткими и доступными инструкциями; использовании наглядных и практико-ориентированных заданий; учёте индивидуальных особенностей обучающихся и уровня их работоспособности; организации совместной деятельности педагога и обучающихся с постепенным увеличением степени самостоятельности; создании психологически комфортной образовательной среды, поддерживающей мотивацию и инициативу детей [4, с. 279].

Таким образом, внедрение проектного метода в учебно-воспитательный процесс специальных школ-интернатов является обоснованным и эффективным практико-ориентированным подходом, способствующим комплексному развитию личности обучающихся и их успешной социальной адаптации.

Литература:

1. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 26 мая 2025 года №123 «Об утверждении единой программы воспитания «Адал азамат» в организациях образования».
2. Дьюи Дж. Демократия и образование / пер. с англ. — М.: Педагогика-Пресс, 2000 г.
3. Килпатрик У.Х. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе / пер. с англ. — М.: Работник просвещения, 1928 г.
4. Выготский Л. С. Педагогическая психология. — М.: Педагогика, 1991 г.
5. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. — М.: Изд-во МГУ, 1973 г.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2002 г.
7. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей. — М.: Изд-во МГУ, 1985 г.

Развитие сенсорной интеграции у обучающихся с умеренными нарушениями интеллекта через коррекционные игры и упражнения

Актуальность. Развитие сенсорной интеграции является одним из ключевых направлений коррекционной работы с детьми с умеренным нарушением интеллекта, которые часто имеют трудности в обработке сенсорной информации: повышенная или сниженная чувствительность к звукам, свету и прикосновениям, проблемы с координацией, вниманием и эмоциональной регуляцией. Эти особенности затрудняют их обучение и социальное взаимодействие.

Применение коррекционных игр и упражнений позволяют мягко стимулировать различные сенсорные системы — тактильную, вестибулярную, проприоцептивную, зрительно-моторную и слуховую [7, стр.15–22]. Систематическая работа помогает ребёнку лучше воспринимать и перерабатывать информацию, развивать координацию, внимание, речь, эмоциональный контроль и навыки адаптации.

Объект исследования — процессы развития сенсорной интеграции у обучающихся 8–10 лет с умеренными нарушениями интеллекта. В исследовании использованы тактильные, вестибулярные, проприоцептивные, зрительно-моторные и слуховые упражнения, направленные на развитие восприятия, координации и адаптивного поведения детей.

Цель данной статьи — обобщить и поделиться опытом развития сенсорной интеграции через коррекционные игры и упражнения у обучающихся КГУ «Специальная школа интернат №9» управления образования Карагандинской области.

Для достижения цели были поставлены задачи:

1. Изучить особенности сенсорной интеграции у обучающихся 8–10 лет с умеренными нарушениями интеллек-

та, выявить основные трудности в восприятии, координации и эмоциональной регуляции.

2. Проанализировать возможности коррекционных игр и упражнений для развития тактильной, вестибулярной, проприоцептивной, зрительно-моторной и слуховой систем обучающихся.

3. Разработать и адаптировать комплекс коррекционных игр и упражнений, включая использование сенсорных коробок и материалов разной модальности.

4. Провести практическую апробацию разработанных упражнений в условиях специальной школы-интернат №9 и наблюдать динамику развития сенсорной интеграции у обучающихся.

5. Оценить эффективность разработанного комплекса, проанализировать изменения в восприятии, координации, внимании, моторике и адаптивном поведении детей.

6. Обобщить полученный опыт и представить рекомендации педагогам по использованию коррекционных игр и упражнений для развития сенсорной интеграции у детей с умеренным нарушением интеллекта.

Экспериментальная работа проводилась в несколько этапов.

1. На подготовительном этапе проведены педагогическое наблюдение и коррекционно-педагогическое тестирование. В ходе наблюдения систематически фиксировались реакции детей на сенсорные стимулы, уровень активности, точность движений, концентрация внимания, эмоциональное состояние и степень вовлеченности. Коррекционно-педагогическое тестирование включало задания на координацию, пространственное восприятие, зрительно-моторную интеграцию (конструирование, копирование,

**А. И. ИВАНОВА,
И. К. МИХАЙЛИЧЕНКО,
Е. А. ПАК,**
КГУ «Специальная
школа-интернат №9» УО КО

В статье рассматриваются особенности сенсорной интеграции у детей с умеренным нарушением интеллекта и актуальность её развития в образовательной среде. Подчёркивается значение целенаправленного воздействия на сенсорные процессы как одного из условий успешной социализации и освоения учебной деятельности. Особое внимание уделяется применению коррекционных игр и упражнений, направленных на стимулирование различных анализаторных систем (тактильной, вестибулярной, проприоцептивной и др.). На основе практического опыта авторов представлена эффективность систематического использования сенсорных упражнений в коррекционно-развивающей работе с детьми данной категории. Статья может быть полезна специалистам в области коррекционной педагогики, дефектологии и психологической поддержки.

графические и моторные пробы). Это позволило выявить индивидуальные особенности сенсорного реагирования обучающихся и определить исходный уровень.

2. Основной этап включал проведение педагогического эксперимента и сопутствующий анализ продуктов деятельности.

Был разработан и апробирован комплекс коррекционных игр и упражнений, направленных на стимуляцию различных сенсорных систем [7, стр.35–44]. В ходе занятий фиксировались изменения в координации, внимании, моторике и характере сенсорных реакций.

Анализ продуктов деятельности (рисунков, построек, графических заданий) позволил оценить точность, самостоятельность и динамику развития моторных и сенсорных навыков. Беседы и консультации с педагогами, психологами и логопедами обеспечили комплексность оценки и позволили уточнить наблюдаемую динамику.

3. На заключительном этапе осуществлялось сравнение результатов, полученных до и после проведения педагогического эксперимента. Итоговый анализ включал оценку эффективности комплекса коррекционных игр и упражнений, степень развития сенсорной интеграции, улучшение моторики, координации и адаптивного поведения обучающихся.

Организация исследования:

Экспериментальная работа проводилась в течение трёх лет в специальных классах школы-интерната. В исследовании приняли участие 6 обучающихся 2–4 классов в возрасте от 8 до 10 лет. Каждый участник проходил индивидуальные и подгрупповые занятия, включающие 3–4 игровых упражнения, направленных на стимуляцию различных сенсорных каналов. Усложнение заданий осуществлялось постепенно, с учётом индивидуальных возможностей и темпов развития каждого обучающегося.

Ход экспериментальной работы:

1. Констатирующий этап

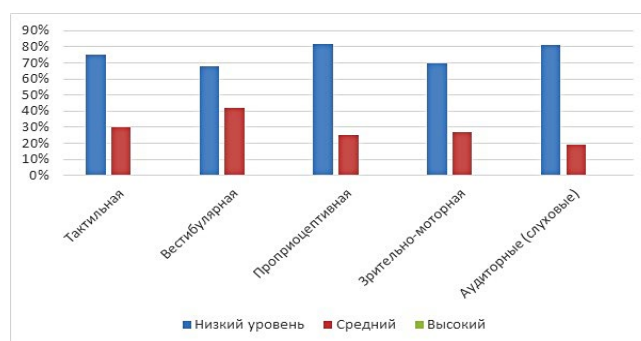
Цель: определить исходный уровень развития сенсорной интеграции.

Диагностика состояла из выполнения двигательных проб, заданий на тактильную и проприоцептивную дифференциацию, зрительно-моторных заданий, а также оценку саморегуляции и реакций на сенсорные стимулы («таб. 1»).

Таблица 1. Стартовые показатели развития сенсорной интеграции

Сенсорная сфера	Низкий уровень	Средний	Высокий
Тактильная	75 %	30 %	0 %
Вестибулярная	68 %	42 %	0 %
Проприоцептивная	82 %	25 %	0 %
Зрительно-моторная	70 %	27 %	0 %
Аудиторные (слуховые)	81 %	19 %	0 %

Диаграмма 1 Стартовые показатели развития сенсорной интеграции

2. Формирующий этап

Проводился 2–3 раза в неделю, индивидуально и в подгруппах. Программа строилась на сенсомоторном подходе А. Айрес и включала комплекс упражнений, направленных на развитие тактильной, проприоцептивной, вестибулярной, зрительно-моторной и слуховой сфер.

Упражнения подбирались с учётом особенностей детей и были направлены на улучшение восприятия, координации, ориентации в пространстве, моторики и способности к сенсорной регуляции.

3. Контрольный этап

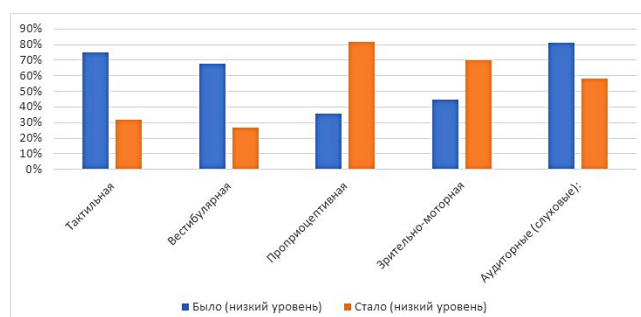
Проводилась повторная диагностика по тем же критериям, что и на констатирующем этапе.

Сравнение полученных данных позволило определить динамику развития сенсорной интеграции у обучающихся и оценить эффективность проведённой коррекционной работы («таб. 2»).

Таблица 2. Динамика показателей развития сенсорной интеграции

Сенсорная сфера	Было (низкий уровень)	Стало (низкий уровень)
Тактильная	75 %	32 %
Вестибулярная	68 %	27 %
Проприоцептивная	36 %	82 %
Зрительно-моторная	45 %	70 %
Аудиторные (слуховые):	81 %	58 %

Диаграмма 2 Итоговый анализ уровней развития сенсорной интеграции

4. Результаты исследования

Первичная диагностика показала выраженные трудности сенсорной интеграции у обучающихся с умеренным нарушением интеллекта: преобладание низкого уровня развития отмечено в тактильной, проприоцептивной, вестибулярной, зрительно-моторной

и аудиторной сферах. Это свидетельствует о несформированности базовых сенсорных процессов, необходимых для регуляции поведения, поддержания внимания и усвоения учебного материала.

В ходе реализации педагогического эксперимента выявлена устойчивая положительная динамика по всем исследуемым направлениям:

Тактильная сфера

- расширилась способность различать фактуры;
- снизилась избегательная и тревожная реакция на прикосновение.

Вестибулярная сфера

- повысилась устойчивость при ходьбе и выполнении двигательных заданий;
- увеличилось время удержания равновесия.

Проприоцептивная чувствительность

- дети стали точнее дозировать мышечное усилие;
- уменьшилось количество импульсивных и хаотичных движений.

Зрительно-моторная координация

- повысилась точность выполнения заданий по образцу;
- улучшилась согласованность действий «глаз-рука».

Аудиторные навыки

- ускорилась реакция на словесные инструкции;
- повысилась способность различать и удерживать последовательность звуковых сигналов.

Контрольная диагностика подтвердила снижение доли обучающихся с низким уровнем сенсорного развития и увеличение числа детей со средними показателями, а также более уверенное выполнение двигательных и когнитивно-сенсорных задач. Улучшение сенсорной интеграции положительно отразилось на учебной деятельности: учащиеся стали активнее включаться в задания, лучше удерживать внимание и позу, повысился уровень самостоятельности и взаимодействия.

Рекомендации педагогам

1. Начинать работу с диагностики

- определять ведущие сенсорные дефициты;
 - формировать индивидуальную программу коррекции.
- ##### 2. Соблюдать регулярность и последовательность занятий
- оптимальная частота: 2–3 раза в неделю;
 - двигаться от простых стимулов к более сложным сенсорным задачам.

3. Формировать постепенное сенсорное обогащение

- включать упражнения на тактильную, проприоцептивную, вестибулярную и зрительно-моторную стимуляцию в каждое занятие;
- чередовать активные и спокойные виды деятельности.

4. Использовать игровой формат

- применять сюжетные игры, исследовательские задания, элементы соревнования;

- обеспечивать эмоционально безопасную атмосферу.

5. Организовать сенсорную среду

- использовать тактильные панели, балансиры, модули для лазания, сенсорные коробки;
- обеспечивать доступ к безопасной двигательной активности.

6. Сочетать индивидуальные и подгрупповые форматы

- индивидуальные занятия обеспечивают точечное воздействие;
- подгрупповые способствуют социализации и переносу навыков.

7. Фиксировать динамику развития

- проводить промежуточную оценку каждые 4–6 недель;
- использовать карты наблюдений, фото- и видеоматериалы.

8. Вовлекать родителей

- объяснять значение сенсорных упражнений;
- предлагать простые домашние задания (тактильные игры, задания на координацию, ритмика).

9. Соблюдать технику безопасности

- контролировать выполнение вестибулярных упражнений;
- обеспечить устойчивость оборудования и безопасное пространство.

Применение коррекционных игр и упражнений в развитии сенсорной интеграции у обучающихся с умеренными нарушениями интеллекта показало свою эффективность и может рассматриваться как важный компонент коррекционной работы. Систематическое использование подобранных сенсомоторных заданий способствует гармонизации поведения, улучшению восприятия информации, повышению учебной активности и формированию базовых предпосылок для успешной социализации.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании».
2. Типовая учебная программа для специальных (коррекционных) школ Республики Казахстан.
3. Методические рекомендации по организации сенсорной среды и коррекционных занятий с детьми с ОВЗ. — Нур-Султан: МОН РК, 2021.
4. Ayres A. J. Sensory Integration and the Child. — М.: Теревинф, 2013.
5. Белая К. А., Ермакова Т. А. Сенсорная интеграция: методика и упражнения. — М.: Речь, 2020.
6. Киселёва Л. А. Сенсорное воспитание дошкольников с нарушением интеллекта. — СПб: Детство-Пресс, 2018.
7. Лиманская Н. В., Боровикова Е. В. Игры и упражнения по сенсорной интеграции. — М.: Национальное Образование, 2019.
8. Саморукова И. В. Сенсорное развитие и интеграция в системе коррекционной работы с детьми с ОВЗ. — СПб: Питер, 2020.
9. Шереметьева Е. А. Коррекционно-развивающая работа с детьми с умеренной умственной отсталостью. — М.: Владос, 2017.
10. Сенсомоторные упражнения в работе с детьми с ОВЗ: сборник упражнений / под ред. А. Г. Макаровой. — М., 2021.

Нейроигры и нейрогимнастика в обучении детей с нарушениями интеллекта начальной школы

Л. А. ТУГЕЛЬБАЕВА,
Т. А. ДОВГОПОЛ,

КГУ «Специальная
школа-интернат №9» УО КО

В статье рассматриваются возможности использования нейроигр и упражнений нейрогимнастики в учебно-воспитательном процессе начальной школы для детей с нарушениями интеллекта. Актуальность исследования обусловлена необходимостью повышения эффективности коррекционно-развивающей работы с данной категорией обучающихся и поиском инновационных педагогических технологий, направленных на развитие познавательной активности и саморегуляции. Представлен обзор отечественных и зарубежных исследований, раскрыт коррекционный потенциал нейропедагогических методов и обоснована целесообразность их системного применения в образовательной практике.

Современная коррекционно-педагогическая практика всё в большей степени ориентируется на междисциплинарные подходы, интегрирующие достижения нейропсихологии, нейропедагогики и коррекционной психологии. В данном контексте особую значимость приобретает использование нейроигр и упражнений нейрогимнастики как средств коррекционно-развивающего воздействия, направленных на активизацию межполушарного взаимодействия, развитие сенсомоторной координации и формирование базовых психических функций у детей с нарушениями интеллекта.

Обучающиеся данной категории характеризуются устойчивыми трудностями в познавательной деятельности, сниженным уровнем учебной мотивации, недостаточной сформированностью внимания, памяти, мышления и произвольной регуляции поведения. Совокупность указанных особенностей существенно осложняет процесс усвоения учебного материала, ограничивает возможности самостоятельной учебной деятельности и обуславливает необходимость поиска и внедрения эффективных коррекционно-развивающих методов обучения.

Актуальность исследования определяется рядом факторов. Во-первых, в последние годы наблюдается увеличение числа детей с нарушениями интеллекта, обучающихся как в специальных школах, так и в условиях инклюзивного образования. Во-вторых, традиционные педагогические технологии нередко оказываются недостаточно результативными в формировании познавательной активности, произвольности и устойчивого интереса к учебной деятельности обучающихся. В-третьих, современные

исследования свидетельствуют о высокой пластичности мозга в младшем школьном возрасте, что открывает дополнительные возможности для коррекционного воздействия и повышения эффективности образовательного процесса.

Нейроигры и упражнения нейрогимнастики позволяют в полной мере реализовать принцип обучения через движение и игру, что имеет особое значение в работе с детьми с нарушениями интеллекта. Использование игровой формы способствует снижению уровня тревожности, повышению учебной мотивации, активизации познавательной деятельности и созданию благоприятных условий для комплексного развития когнитивной и эмоционально-волевой сфер ребёнка.

Несмотря на наличие теоретических и экспериментальных исследований в области нейропсихологии и нейропедагогики, проблема системного внедрения нейроигр и упражнений нейрогимнастики в учебно-воспитательный процесс начальной школы остаётся недостаточно разработанной. В практике образовательных организаций данные методы нередко применяются фрагментарно, без четкой методической системы и без учёта образовательных потребностей детей с нарушениями интеллекта. Это снижает их коррекционно-развивающий потенциал и требует научного обоснования педагогических условий и способов применения нейропедагогических технологий в образовательном процессе.

Проблемы обучения и развития детей с нарушениями интеллекта подробно рассматривались в трудах отечественных учёных [3, с. 42–48; 6, с. 15–22; 11, с. 30–36]. А. Р. Лурия заложил основы

нейропсихологического подхода, доказав взаимосвязь между развитием высших психических функций и деятельностью различных отделов мозга [2, с. 58–65]. Идеи опоры на сохранённые функции ребёнка и необходимости целенаправленного коррекционного воздействия в процессе обучения получили развитие в трудах современных специалистов в области коррекционной педагогики и нейропсихологии [5, с. 91–97; 6, с. 40–46].

Казахстанские авторы акцентируют внимание на внедрении инновационных методов и технологий в систему специального образования с учётом национального образовательного контекста и особенностей психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями [8, с. 52–58; 10, с. 44–49; 16, с. 21–27].

Исследования в области нейропсихологии и коррекционной педагогики подтверждают положительное влияние двигательной активности, игровых и нейропсихологических упражнений на развитие когнитивных и исполнительных функций у детей с особыми образовательными потребностями [1, с. 103–109; 4, с. 14–20; 7, с. 34–39; 13, с. 17–22].

Цель статьи — теоретически обосновать и экспериментально подтвердить эффективность использования нейроигр и упражнений нейрогимнастики в обучении младших школьников с нарушениями интеллекта, а также представить авторскую методику их применения в образовательной практике.

Задачи:

1. Проанализировать современные научные подходы к использованию нейропедагогических технологий в коррекционно-образовательном процессе.
2. Описать авторскую методику применения нейроигр и упражнений нейрогимнастики в обучении младших школьников с нарушениями интеллекта.
3. Представить и проанализировать практический опыт реализации данной методики, оценив её результативность.
4. Определить преимущества и ограничения использования нейроигр и нейрогимнастики в образовательной практике.
5. Разработать практические рекомендации для педагогов, работающих с детьми с нарушениями интеллекта.

Разработка методики использования нейроигр и упражнений нейрогимнастики в обучении младших школьников с нарушениями интеллекта осуществлялась с опорой на нейропсихологический, деятельностный и коррекционно-развивающий под-

ходы. Представленная методика ориентирована на поэтапное формирование и развитие базовых психических функций (*внимания, памяти, мышления, произвольной регуляции и сенсомоторной координации*), обеспечивающих успешность учебной деятельности и адаптацию обучающихся в образовательной среде.

Методика включает три взаимосвязанных этапа:

- Диагностический этап

На данном этапе проводится первичное обследование обучающихся с целью выявления уровня развития внимания, памяти, зрительно-моторной координации, межполушарного взаимодействия и саморегуляции. Используются наблюдение, нейропсихологические пробы, педагогическая диагностика. Полученные данные позволяют индивидуализировать содержание и сложность упражнений.

- Коррекционно-развивающий этап

Основной этап предполагает систематическое включение нейроигр и нейрогимнастики в структуру уроков и коррекционных занятий. Упражнения подбираются по принципу «от простого к сложному», с постепенным увеличением темпа, объёма и степени координационной сложности. Занятия проводятся 2–3 раза в неделю, продолжительность 5–10 минут в начале или середине урока.

- Контрольно-оценочный этап

На завершающем этапе осуществляется повторная диагностика и анализ динамики развития обучающихся, оценивается эффективность методики и корректируется дальнейшая работа.

Принципы методики:

- доступность и наглядность,
- систематичность и последовательность,
- учёт индивидуальных особенностей,
- эмоциональная вовлечённость,
- интеграция движения и познавательной деятельности.

Методы, используемые в процессе обучения:

- игровые методы,
- упражнения нейрогимнастики (перекрёстные движения, дыхательные упражнения),
- сенсомоторные упражнения,
- методы стимулирования произвольного внимания,
- наблюдение и педагогический анализ.

Результативность использования нейроигр и упражнений нейрогимнастики оценивается по показателям развития внимания, памяти, психомоторики, речи, эмоционально-волевой сферы, учебной работоспособности и социальной адаптации обучающихся.

Таблица 1. Критерии и показатели результативности использования нейроигр и упражнений нейрогимнастики

Критерии	Показатели результативности	
Развитие внимания	увеличение времени концентрации на задании; снижение количества отвлечений; способность доводить задание до конца	Речевое развитие
Развитие памяти	более быстрое запоминание инструкций; улучшение воспроизведения учебного материала; уменьшение необходимости повторных объяснений	увеличение активного словаря; улучшение связности речи; повышение речевой активности; соблюдение норм речевого общения
Развитие психомоторики	улучшение координации движений; согласованность работы обеих рук; развитие мелкой моторики; подготовленность руки к письму	Эмоционально-волевая сфера
Развитие межполушарного взаимодействия	успешное выполнение перекрёстных упражнений; повышение точности движений; улучшение пространственной ориентировки	снижение уровня тревожности; уменьшение проявлений агрессии; повышение уверенности в себе; положительный эмоциональный настрой на уроке
		Учебная работоспособность
		увеличение времени продуктивной работы; снижение утомляемости; активность в первой половине урока
		Социальное развитие и коммуникация
		улучшение взаимодействия со сверстниками; соблюдение правил поведения; участие в совместной деятельности
		Самостоятельность обучающихся
		выполнение заданий без постоянной помощи; инициатива в выполнении упражнений; принятие учебных задач

Таблица 2. Вариант диагностических методик и инструментов оценки для учащихся 1 класса

Методы	Показатели	Инструменты	
1. Педагогическое наблюдение (основной метод; во время урока или выполнения нейроигр и нейроупражнений)	включается ли ребёнок в упражнение; удерживает ли внимание 1-3 минуты; выполняет ли движения по показу; эмоциональный настрой (спокоен / напряжён).	карта наблюдения (отметка «да / частично / нет»).	4. Диагностика моторики: пальчиковая гимнастика; простые перекрёстные движения
2. Диагностика внимания: наблюдение за выполнением короткого задания; простые игровые упражнения на переключение	смотрит на учителя; выполняет задание до конца; меньше отвлекается.	чек-лист (3-4 показателя)	выполняет движения обеими руками; согласованность движений; аккуратность.
3. Диагностика памяти: повторение простых движений; выполнение устной инструкции из 1-2 шагов	запоминает инструкцию; воспроизводит движения; нуждается / не нуждается в повторе.	таблица наблюдений	использует слова по теме; отвечает фразой; обращается к взрослому
			5. Диагностика речи: наблюдение за речевой активностью; ответы на простые вопросы.
			6. Диагностика эмоционального состояния: наблюдение за поведением на уроке
			спокойный / напряжённый; радуется успеху; реагирует на похвалу
			7. Диагностика социализации: наблюдение в совместной деятельности
			выполняет задание вместе с классом; соблюдает правила; взаимодействует с одноклассниками
			карта психомоторного развития
			карта речевой активности
			шкала эмоционального состояния (3 уровня)
			карта социального поведения. («не выполняет», «выполняет с помощью», «выполняет самостоятельно»)

Была разработана и внедрена система заданий, направленная на развитие познавательных и коммуникативных навыков обучающихся.

В заданиях использовались элементы:

- игры на межполушарное взаимодействие, направленные на улучшение когнитивной гибкости и интеграцию левого и правого полушарий мозга;
- нейрогимнастика, включающая физические и двигательные упражнения, улучшение координации движений, что способствует активации нейропсихологических механизмов;
- кинезиологические упражнения, развивающие моторные навыки и способствующие улучшению связи между моторной активностью и когнитивной функцией;
- упражнения на развитие памяти (например, задачи на запоминание визуальных или слуховых образов), направленные на улучшение краткосрочной и долгосрочной памяти у детей;

- упражнения на развитие зрительно-моторной координации, такие как задания на точность движений в ответ на визуальные или аудиовизуальные стимулы.

Экспериментальное исследование было проведено с участием 27 учащихся 0–4 классов с нарушениями интеллекта, распределённых на контрольную и экспериментальную группы. В течение 2024–2025 учебного года образовательный процесс в экспериментальной группе осуществлялся с использованием нейроигр и упражнений нейрогимнастики, тогда как обучение учащихся контрольной группы проводилось в соответствии с традиционной методикой.

На начальном и контрольном этапах эксперимента была проведена диагностика уровня развития познавательных процессов с применением методики Н. Н. Павловой и Л. Г. Руденко, направленной на оценку состояния внимания, памяти и речевого развития обучающихся до и после апробации авторской ме-

тодики. Дополнительно осуществлялось педагогическое наблюдение, позволившее оценить динамику социализации, уровень включённости в учебную деятельность и эмоциональный отклик детей в процессе обучения.

Анализ результатов показал положительную динамику показателей у обучающихся экспериментальной группы по сравнению с контрольной. Существенная положительная динамика была выявлена в развитии внимания и учебной мотивации. Отмечено качественное улучшение речевой активности: дети чаще использовали речь в учебном взаимодействии, продемонстрировали расширение активного словарного запаса и повышение связности высказываний. Также по итогам контрольного тестирования уровень усвоения учебного материала в экспериментальной группе в среднем оказался на 20–25% выше, чем у обучающихся контрольной группы. Кроме того, наблюдалось улучшение эмоционального фона на уроках, снижение уровня тревожности и повышение самооценки обучающихся, что свидетельствует о благоприятном влиянии нейроигр и упражнений на эмоционально-волевую сферу детей с нарушениями интеллекта.

Диаграмма 1. Динамика сравнения контрольной и экспериментальной группы.

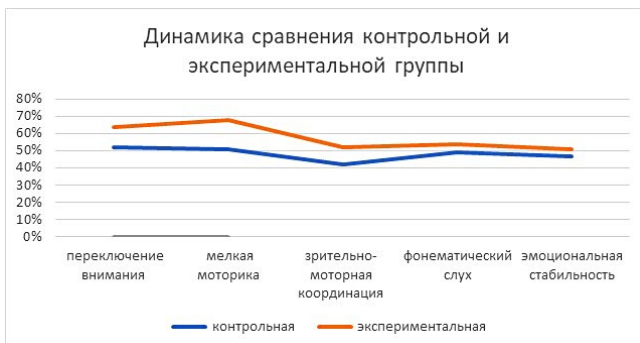

Таблица 3. Преимущества и недостатки использования нейроигр и упражнений

Преимущества	Недостатки
Повышение познавательной активности	Требует систематичности
Улучшение саморегуляции	Необходима подготовка педагога
Развитие межполушарного взаимодействия	Ограниченная эффективность при нерегулярном применении
Эмоциональная вовлечённость детей	Индивидуальные ограничения по состоянию здоровья
Универсальность применения	

Рекомендации

Для эффективного внедрения нейроигр и нейрогимнастики в образовательный процесс рекомендуется начинать с простых упражнений, постепенно усложняя их содержание. Важно учитывать индивидуальные возможности каждого обучающегося и избегать перегрузки. Оптимально включать нейроупражнения в структуру урока как динамическую паузу или элемент мотивации.

Таким образом, использование данных методик в обучении младших школьников с нарушениями интеллекта является эффективным и перспективным направлением коррекционно-развивающей работы. Представленный подход способствует развитию познавательных процессов, улучшению саморегуляции и повышению учебной мотивации обучающихся.

Результаты исследования подтверждают высокую практическую значимость нейропедагогических технологий в профессиональной деятельности педагогов и свидетельствуют о целесообразности их дальнейшего научного изучения и системного методического совершенствования.

Литература:

- Ахутина Т. В. «Нейропсихологическая коррекция трудностей обучения». Москва: Академкнига, 2010 г.
- Лурия А. Р. «Основы нейропсихологии». Москва: МГУ, 1973 г.
- Никольская О. С., Баенская Е. Р., Либлин М. М. «Дети с нарушениями интеллекта: психология и педагогика». Москва: Просвещение, 2015 г.
- Белопольская Н. Л. «Нейропсихологические игры и упражнения для детей». Санкт-Петербург: Питер, 2016 г.
- Семёнович А. В. «Введение в нейропсихологию детского возраста». Москва: Генезис, 2012 г.
- Мастюкова Е. М. «Коррекционная педагогика: обучение и воспитание детей с нарушением интеллекта». Москва: Академия, 2011 г.
- Левченко И. Ю., Шипицына Л. М. «Игровые технологии в коррекционной педагогике». Москва: Владос, 2018 г.
- Бектемесова Г. К. «Коррекционно-развивающее обучение детей с особыми образовательными потребностями в Республике Казахстан». Алматы: КазНПУ им. Абая, 2019 г.
- Жумабаев М. «Педагогика». Алматы: Санат, 1992 г.
- Баймуратова Р. С. «Специальная педагогика: основы и современные подходы». Алматы: Казахский университет, 2017 г.
- Жолдасбекова С. А. «Особенности психолого-педагогического сопровождения детей с нарушением интеллекта». Алматы: Нур-пресс, 2020 г.
- Ералина Г. Е. «Игровые методы коррекционной педагогики». Караганда: КарГУ, 2018 г.
- Абдрахманова К. А. «Современные подходы к коррекционной работе с детьми с интеллектуальными нарушениями». Астана: ЕНУ им. Л. Н. Гумилёва, 2021 г.
- Кулжабаева А. А. «Развитие когнитивной сферы детей младшего школьного возраста в условиях коррекционного обучения». Шымкент: ЮКУ, 2016 г.
- Толеубаева А. Б. «Нейропсихологический подход в обучении детей с ОВЗ». Алматы: Казахский университет, 2022 г.
- Платформа «Детский нейропсихолог» <https://childneuropsych.ru> — статьи, вебинары, упражнения для родителей и специалистов.

Арт-терапия как средство эмоциональной стабилизации воспитанников центров поддержки детей

**В. М. ТУРЫСБЕКОВА,
С. М. ТУРЫСБЕКОВА,**

КГУ «Центр поддержки детей,
нуждающихся в специальных
социальных услугах «Асем»
УО КО

Актуальность исследования обусловлена необходимостью поиска гуманистических и щадящих методов психолого-педагогического воздействия для сохранения и укрепления эмоционального благополучия детей, переживших психотравмирующий опыт, утрату семьи или дефицит эмоциональной поддержки. В работе рассматриваются теоретические основы арт-терапии, её сущность, функции и возможности применения в учреждениях для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. Особое внимание уделено влиянию арт-терапевтических методов на эмоциональную сферу детей: снижение тревожности, агрессивности, внутреннего напряжения, развитие самовыражения, саморегуляции и позитивной самооценки. Описаны основные формы арт-терапии, используемые специалистами центров поддержки, такие как изотерапия, коллаж и декоративно-прикладное творчество. Сделан вывод о целесообразности включения арт-терапии в систему психолого-педагогического сопровождения как эффективного средства эмоциональной стабилизации и социальной адаптации детей.

Введение: В условиях современных социально-экономических изменений в обществе сохраняется категория детей, находящихся в трудной жизненной ситуации и воспитывающихся в центрах поддержки детей. Для данной категории характерны эмоциональная нестабильность, повышенная тревожность, агрессивность, трудности в установлении доверительных отношений и самовыражении. В этой связи особую актуальность приобретает поиск эффективных, гуманистически ориентированных методов психолого-педагогической помощи. Одним из таких методов является арт-терапия, обладающая значительным потенциалом в сфере эмоциональной стабилизации личности ребёнка. Арт-терапия создаёт безопасное пространство для выражения чувств и переживаний, способствует снижению внутреннего напряжения, развитию навыков саморегуляции и формированию позитивного эмоционального опыта.

Методика: Методика, использованная в работе с детьми Центра, основывалась на анализе психолого-педагогической и научно-методической литературы по проблеме арт-терапии, а также на обобщении практического опыта работы с детьми данной категории. В процессе реализации программы применялись методы наблюдения, беседы, анализа продуктов творческой деятельности воспитанников, а также элементы диагностических методик, направленных на выявление уровня эмоционального состояния, тревожности и агрессивности. Арт-терапевтические занятия проводились в групповой и индивидуальной формах с учётом возрастных и психологических особенностей детей.

Практическое применение: Арт-терапия в настоящее время рассматривается как один из наиболее эффектив-

ных и гуманистически ориентированных методов психологической помощи детям, находящимся в трудной жизненной ситуации. Особую значимость данный метод приобретает в работе с воспитанниками центров поддержки детей, оставшихся без попечения родителей, поскольку они нередко имеют опыт психологических травм, эмоциональной депривации, нарушений привязанности и трудностей социальной адаптации.

Целью данной статьи является теоретическое и практическое обоснование возможностей арт-терапии как средства эмоциональной стабилизации воспитанников центров поддержки детей. В соответствии с поставленной целью в статье предполагается решение следующих задач:

- проанализировать основные теоретические подходы к арт-терапии в отечественной и зарубежной психологии;
- раскрыть особенности эмоционального состояния воспитанников центров поддержки детей;
- определить потенциал арт-терапевтических методов в системе психологического сопровождения детей, находящихся в трудной жизненной ситуации;
- представить результаты практической работы по арт-терапии с воспитанниками центра поддержки детей.

Термин «арт-терапия» был введён английским исследователем А. Хиллом в 1938 году и впоследствии получил широкое распространение в психотерапевтической практике. Значительный вклад в развитие арт-терапии внесли М. Наумбург и Э. Крамер, рассматривавшие художественную деятельность как средство символического выражения бессознательных переживаний и способ внутренней интеграции личности. Теоретические положения аналитической психологии К. Юнга также легли в основу

арт-терапии, так как творчество рассматривалось им как естественный путь проявления архетипических образов и глубинных эмоциональных состояний.

Методологическую основу исследования составляют положения гуманистической психологии, идеи психоаналитического и аналитического подходов, а также концепции личностно-ориентированного и деятельностного подходов в психологии.

В первые дни пребывания в центрах поддержки дети часто бывают подавленными, напуганными и агрессивными. Они демонстрируют повышенную тревожность, эмоциональную нестабильность, трудности в межличностном взаимодействии, низкую самооценку и дефицит доверия к взрослым. Арт-терапия в данном контексте выступает не только как коррекционный, но и как профилактический и развивающий метод. Применение рисования, лепки и коллажа способствует снижению уровня агрессии и тревожности, развитию эмоционального интеллекта и формированию навыков саморегуляции у детей.

Особую эффективность в условиях центров поддержки детей демонстрируют групповые формы арт-терапии, которые, по мнению Л. Д. Лебедевой, способствуют развитию коммуникативных навыков, формированию чувства принадлежности к группе и положительного опыта взаимодействия со сверстниками. Совместная творческая деятельность создаёт условия для установления доверительных отношений, принятия индивидуальных особенностей каждого ребёнка и формирования позитивного социального опыта.

Практика применения арт-терапии в работе с воспитанниками центров поддержки детей показывает, что систематические занятия способствуют стабилизации эмоционального состояния, развитию уверенности в себе и повышению адаптационных возможностей ребёнка. Исследования Е. А. Медведевой подтверждают, что включение арт-терапевтических методов в программу психологического сопровождения положительно влияет на процесс социализации детей и их психологическое благополучие.

Третий год в Центре поддержки детей, нуждающихся в специальных социальных услугах «Асем», успешно реализуется программа арт-терапии, направленная на эмоциональную стабилизацию и личностное развитие воспитанников. Программа охватывает детей разного возраста с учётом их индивидуальных психологических особенностей, эмоциональных потребностей и жизненного опыта. Основной целью занятий является создание безопасного пространства, в котором дети могут выражать свои чувства и переживания через творческую деятельность.

В рамках программы применяются различные методы арт-терапии: изотерапия, лепка и тактильная работа с материалами, коллаж, декоративно-прикладное творчество. Занятия проводятся как в групповой, так и в индивидуальной формах, что позволяет учитывать особенности каждого ребёнка и одновременно формировать навыки сотрудничества, эмпатии и коммуникации в коллективе.

Практика показала положительные результаты: у воспитанников снижается уровень тревожности, улучшается эмоциональная саморегуляция, повышается уверенность в себе и мотивация к социальному взаимодействию.

В условиях центра актуальной остаётся необходимость использования форм работы, которые позволяют ребёнку безопасно выражать переживания, снижать внутреннее напряжение и формировать позитивное отношение к себе и окружающему миру.

1. Эмоциональное состояние детей

Диаграмма 1. Динамика эмоционального состояния (%)

Показатели	Начало года	Конец года
Тревожность	40 %	15 %
Эмоциональное напряжение	50 %	25 %
Удовлетворенность жизнью	55 %	70 %

Вывод: по итогам года наблюдается снижение высокого уровня тревожности у воспитанников, повышение эмоциональной устойчивости и удовлетворённости жизнью.

2. Социальная адаптация и коммуникативные навыки

Показатели	Начало года	Конец года
Умение взаимодействовать со сверстниками	40 %	75 %
Участие в групповой деятельности	50 %	60 %
Уровень конфликтности	55 %	30 %

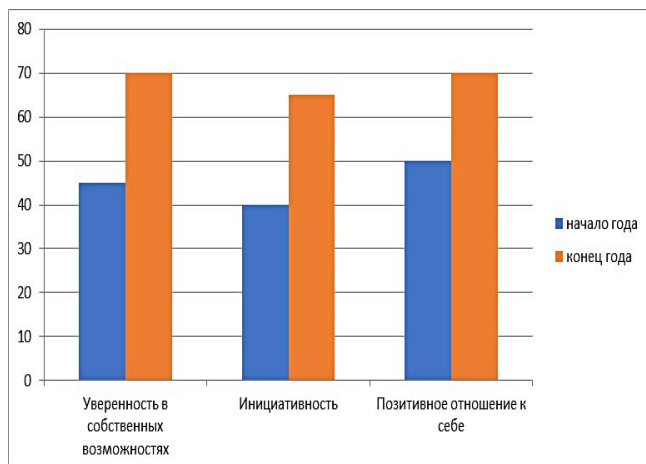

Вывод: арт-терапия способствовала развитию коммуникативных навыков у воспитанников и снижению их социальной изоляции.

3. Самооценка и уверенность в себе

Диаграмма 3. Изменение уровня самооценки (%)

Показатели	Начало года	Конец года
Уверенность в собственных возможностях	45 %	70 %
Инициативность	40 %	65 %
Позитивное отношение к себе	50 %	70 %

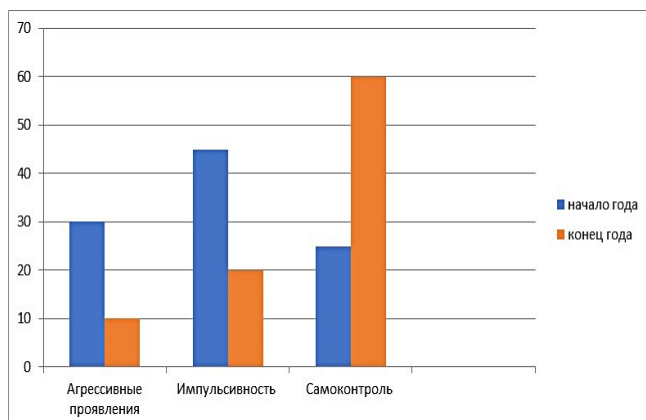

Вывод: отмечается положительная динамика формирования адекватной самооценки воспитанников.

4. Поведенческие проявления

Диаграмма 4. Поведенческая динамика (в %)

Показатели	Начало года	Конец года
Агрессивные проявления	30 %	10 %
Импульсивность	45 %	20 %
Самоконтроль	25 %	60 %

Вывод: Арт-терапевтическая работа способствует развитию творческих способностей, укреплению эмоционального благополучия и восстановлению утраченных социальных связей у детей.

Рекомендации:

Анализ теоретических и практических исследований показывает, что эффективность арт-терапии

во многом определяется систематичностью занятий и созданием благоприятной психологической среды в учреждении.

При проведении арт-терапевтических занятий рекомендуется:

1. Не акцентировать внимание на результате — значимым является сам процесс творчества, переживания и чувства ребёнка в ходе работы. Важно предоставлять возможность свободного самовыражения без стеснения и жёстких требований.

2. Не давать оценку результату деятельности, что способствует снижению тревожности и страха «сделать неправильно».

3. Обязательным элементом занятия делать обсуждение с ребёнком его чувств и переживаний в процессе творчества и после его завершения.

Рекомендуется включать арт-терапевтические занятия в систему коррекционно-развивающей работы центров поддержки детей, проводить их на регулярной основе с учётом возрастных и индивидуальных особенностей воспитанников, а также обеспечивать создание поддерживающей и психологически безопасной атмосферы.

Закключение: Таким образом арт-терапия является эффективным и универсальным инструментом психологической помощи воспитанникам центров поддержки детей. Она создаёт условия для безопасного самовыражения, эмоциональной поддержки и личностного развития, что делает этот метод важным компонентом комплексной системы сопровождения детей, находящихся в трудной жизненной ситуации.

Перспективным направлением дальнейших исследований является разработка и апробация комплексных арт-терапевтических программ, направленных на эмоциональную стабилизацию и социальную адаптацию воспитанников центров поддержки детей, а также изучение их долгосрочного влияния на психологическое благополучие личности.

Литература:

1. Копытин А. И. Теория и практика арт-терапии / А. И. Копытин. СПб. и др.: Питер, 2002. 366 с. ил.; 24. (Серия «Золотой фонд психотерапии»); ISBN 5-318-00710-4.
2. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике. М.: Академический проект, 2011. 256 с.
3. Артпедагогика и арттерапия в специальном и инклюзивном образовании: учебник для академического бакалавриата / под ред. Е. А. Медведевой. М.: Изд-во «Академический проект», 2020. 312 с.
4. Malchiodi C. The Art Therapy Sourcebook. New York, 2007.

Значение кружковой работы в системе воспитания детей центра поддержки, нуждающихся в специальных социальных услугах

Введение: Современная система педагогической работы с воспитанниками Центра поддержки детей, нуждающихся в специальных социальных услугах (ЦПД НССУ), ориентирована не только на реализацию образовательных задач, но и на обеспечение комплексного личностного развития, социальной адаптации и эмоционального благополучия детей. Контингент воспитанников центра характеризуется наличием психоэмоциональных трудностей, социальной дезадаптации, сниженной самооценки и недостаточно сформированных коммуникативных навыков, что требует организации целенаправленной социальной-педагогической поддержки.

В условиях ограниченности позитивного социального опыта и повышенной уязвимости детей особую значимость приобретает внеурочная деятельность, в частности кружковая работа, выступающая эффективным инструментом воспитательного воздействия. Кружковая деятельность способствует активизации познавательной сферы, развитию творческого потенциала, формированию навыков конструктивного взаимодействия и включённости в социально одобряемые виды деятельности.

Развитие воспитательной системы в ЦПД НССУ требует гуманного и индивидуального подхода для поддержки личностного развития ребёнка. В данном контексте кружковая работа выполняет интегративную функцию, объединяя образовательные и воспитательные задачи с процессом формирования уверенности в себе, инициативности, ответственности и доверительных отношений со взрослыми и сверстниками.

Традиционно рассматриваемая как форма дополнительного образования,

кружковая деятельность в условиях ЦПД НССУ приобретает расширенное социально-воспитательное содержание. Она выступает средством социализации, профилактики девиантного поведения, развития эмоциональной устойчивости и формирования базовых жизненных компетенций, необходимых для успешной интеграции ребёнка в общество.

Цель статьи — определить педагогическую значимость кружковой деятельности в системе социально-воспитательной поддержки воспитанников ЦПД НССУ, раскрыть её потенциал и обосновать эффективность на основе анализа практического опыта и результатов мониторинга.

Методика: Исследование проводилось в рамках развивающе-познавательного кружка «Всё обо всём» при Центре поддержки детей, нуждающихся в специальных социальных услугах «Асем» города Караганды. В течение учебного года (с сентября по май) был реализован педагогический эксперимент, направленный на изучение влияния кружковой деятельности на личностное развитие воспитанников. Оценивались показатели социальной и эмоциональной адаптации, динамика формирования коммуникативных навыков, познавательной мотивации и эмоционального состояния детей. Особое внимание уделялось выявлению педагогических условий, обеспечивающих эффективность кружковой работы.

Методика исследования включала анализ психолого-педагогической литературы, обобщение практического опыта работы с воспитанниками ЦПД НССУ, а также эмпирические методы: наблюдение, анкетирование и сравнительный анализ начальных и итоговых резуль-

Л. А. УСИК,

КГУ «Центр поддержки детей,
нуждающихся в специальных
социальных услугах «Асем»
УО КО

В статье рассматривается значение кружковой деятельности как важного элемента воспитательно-образовательной среды Центра поддержки детей, нуждающихся в специальных социальных услугах (ЦПД НССУ). Кружковая работа представлена как средство социализации, коррекции эмоционального состояния и развития познавательной активности воспитанников. На примере познавательного кружка «Всё обо всём» показана система диагностики и мониторинга, демонстрирующая положительную динамику личностного развития детей: повышение коммуникативных навыков, уровня социализации, эмоциональной стабильности и мотивации к познавательной деятельности. Результаты исследования подтверждают высокую эффективность кружковой работы как педагогического инструмента воспитания, адаптации и всестороннего развития детей.

« Бала
тәрбиесі —
мемлекеттік
маңызы бар іс
Мұхтар Әуезов »

татов. Полученные данные позволили определить влияние систематической кружковой деятельности на всестороннее развитие личности воспитанников и выявить эффективные педагогические условия для её реализации. В исследовании приняли участие 12 воспитанников в возрасте 8–12 лет. Диагностика проводилась в начале и в конце 2024–2025 учебного года.

Цель кружковой работы Центра заключалась в создании благоприятной развивающей среды, способствующей всестороннему развитию личности воспитанников, повышению их уверенности и социальной адаптации. Для реализации этой цели были выделены следующие задачи:

- развитие творческой и познавательной активности воспитанников;
- формирование коммуникативной культуры и навыков сотрудничества;
- развитие внутренней мотивации и уверенности в собственных силах;
- совершенствование эмоционально-волевой сферы и снижение уровня тревожности;
- подготовка к самостоятельной жизни через социальную практику;
- формирование ответственного отношения к труду и коллективу.

Вот как можно отредактировать и слегка структурировать ваш текст, чтобы он выглядел профессионально и был готов к публикации:

Практическое применение: Кружковая деятельность занимает особое место в педагогике развития и социальной педагогике (В. А. Сластёнин, Л. С. Выготский, И. С. Якиманская). Согласно концепции личностно ориентированного воспитания, участие ребёнка в кружках стимулирует развитие его «зоны ближайшего развития», превращая усвоенные знания в личностный опыт. С позиций культурно-исторического подхода, кружок является пространством социализации, где ребёнок осваивает социальные нормы, учится взаимодействию, ответственности и самоконтролю. Для воспитанников ЦПД НССУ кружко-

вая работа выполняет также психокоррекционную функцию — компенсирует эмоциональный дефицит, формирует уверенность, доверие и позитивное самощущение.

Практика показывает, что успешность работы кружков зависит от:

- эмоционально безопасной атмосферы;
- диалоговых методов взаимодействия;
- возможности выбора и проявления инициативы;
- поддержки успеха ребёнка.

На практике кружковая работа в ЦПД НССУ «Асем» осуществляется по программе познавательного-развивающего кружка «Всё обо всём», направленной на формирование широкого кругозора и развитие исследовательских умений. Структура занятий включает три основных этапа:

1. Мотивационный этап («Погружение в тему») — обсуждение, мини-викторина.

2. Основная часть — исследовательская, практическая или творческая деятельность.

3. Рефлексия и оценка личного участия («Что нового я узнал?»).

На занятиях применяются такие методы и формы работы, как игровые и тренинговые упражнения, коллективные мини-проекты, моделирование ситуаций выбора, арт-терапия (создание визуальных образов эмоций), работа с познавательными заданиями, устные журналы и встречи с интересными людьми. Особое внимание уделяется формированию положительных «Я-состояний»: уверенности, доброжелательности, ответственности. Диагностические исследования проводятся трижды в течение года (в начале, середине и конце учебного периода) с применением следующих методов:

- наблюдение за поведением воспитанников на занятиях;
- анкетирование (самооценка интереса и вовлечённости);
- итоговая оценка педагогов и воспитателей (открытые занятия).

Мониторинг осуществлялся по следующим критериям:

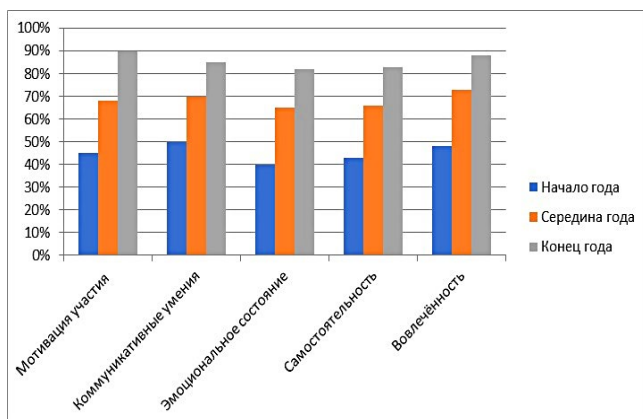
- мотивация участия в кружковой деятельности;
- коммуникативные умения;
- эмоциональное состояние и саморегуляция;
- самостоятельность в действиях;
- вовлечённость и взаимодействие в коллективе (см. табл. 1, гист. 1).

• Результаты мониторинга

Таблица 1. Динамика результатов (в %)

Показатель	Начало года	Середина года	Конец года	Динамика
Мотивация участия	45	68	90	+45
Коммуникативные умения	50	70	85	+35
Эмоциональное состояние и саморегуляция	40	65	82	+42
Самостоятельность	43	66	83	+40
Вовлечённость и взаимодействие в коллективе	48	73	88	+40

Гистограмма 1. Динамика результатов (в %)

Анализ результатов и рекомендации: Исходя из полученных данных, можно сделать вывод, что динамика демонстрирует общее повышение уровня личностных и социальных компетенций воспитанников. В процессе реализации кружковой работы наблюдались следующие положительные изменения:

- дети активнее берут на себя инициативу в групповых проектах;
- повышается интерес к познавательным заданиям за пределами кружка;
- формируется положительная самооценка и вера в собственные силы;
- улучшается качество общения между воспитанниками;
- снижается количество конфликтных ситуаций.

Педагоги ЦПД НССУ отмечают, что ключевым фактором позитивных изменений является атмосфера доброжелательности и эмоциональной поддержки, создаваемая в кружке.

Рекомендации по организации кружковой работы:

1. Обеспечить мотивирующую среду, где каждый ребёнок чувствует себя принятым и значимым.
2. Применять индивидуально-дифференцированный подход с учётом возможностей и интересов каждого ребёнка.
3. Использовать инновационные и интерактивные методы обучения и воспитания: квесты, эксперименты, дискуссии, коллективные проекты.
4. Поддерживать инициативу воспитанников и регулярно признавать их достижения через участие в конкурсах, фестивалях, выставках, презентациях и творческих проектах.
5. Создавать эмоционально безопасную и партнёрскую атмосферу, стимулирующую активное участие и сотрудничество.

Заключение: Кружковая деятельность в ЦПД НССУ представляет собой системное педагогическое средство, обеспечивающее не только занятость детей, но и комплексное развитие личности. Её эффективность определяется сочетанием эмоциональной поддержки, партнёрских взаимоотношений и познавательной активности. Результаты мониторинга демонстрируют высокую динамику личностного роста, социальной адаптации и познавательной инициативы воспитанников, что подтверждает необходимость расширения сети кружков развивающего и творческого направления в Центрах поддержки детей.

Таким образом, кружковая деятельность в условиях ЦПД НССУ должна рассматриваться как стратегическое направление воспитательной системы, способствующее формированию компетентной, социально адаптированной личности, готовой к самостоятельной жизни.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании». — Астана, 2022.
2. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348
3. Программа «Тәрбие және білім». Алматы: Өрлеу, 2022.
4. Абдраимова А. М. Воспитание в условиях центра поддержки детей. — Алматы, 2021.
5. Сафуанова Г. Т. Дополнительное образование и кружковая деятельность. — Нур-Султан, 2020.
6. Иманбаева Р. М. Организация досуга и творческой деятельности детей в Центре поддержки. — Алматы, 2021.
7. Жумабекова Ф. Ш. Методы воспитательной работы в учреждениях интернатного типа. — Караганда, 2019.

Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в дошкольной организации

А. Е. ЧЕКАЛИНА,

педагог-психолог,
КГКП «Ясли-сад «Ақбота»,
г. Караганда

В статье рассматривается значимость комплексного подхода, включающего не только коррекционную работу с детьми, но и поддержку семей, воспитывающих детей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ). Описан практический опыт проведения тематических мероприятий для воспитания толерантности у всех участников образовательного процесса.

С каждым годом во всём мире возрастает количество детей с ограниченными возможностями с особыми образовательными потребностями. Перед системой образования и родителями особенных детей, да и перед всем обществом в целом стоит вопрос получения ими качественного образования. Реальной возможностью адекватной социализации детей с особыми образовательными потребностями (ООП) является инклюзивное образование — это специальная система, которая предполагает вовлечение в образовательный процесс на равных правах, детей, требующих психологическую помощь и тех, кому такая помощь не требуется.

Одной из главных целей дошкольной организации — является создание оптимальных условий, где независимо от физиологических и психологических возможностей, дети с ООП получают качественное образование и воспитание, и адекватную социализацию. Для достижения поставленной цели необходимо провести детальный анализ данной проблемы и определить потребности всех участников педагогического процесса для плодотворной работы дошкольной организации в этом направлении. Через опрос, анкетирование и наблюдения целесообразно выявить потребности педагогов. Через Google анкету и Zoom собрание ознакомиться с потребностями родителей. Через наблюдение, игры и беседы выявить потребности детей. Детально изучив потребности педагогов, родителей и детей должна быть определена миссия дошкольной организации — обеспечение прав детей с ООП на доступное и качественное образование и воспитание, интеграция их в социум на их собственных условиях, а не приспособление к правилам мира здоровых детей.

Так же обязательно должны быть определены приоритеты, такие как:

- создание доступной «безбарьерной» среды для детей с ООП;
- повышение психолого-педагогической компетенции всех участников педагогического процесса;
- выбор основных направлений работы по инклюзивному образованию в дошкольных организациях.

Мировой опыт подтверждает, что дети, обучающиеся в совместных группах, демонстрируют более высокие результаты развития — это относится как к здоровым детям, так и к детям с ООП. Учёные и педагоги уверены, что необходимо каждому ребенку с ООП дать шанс в собственной реализации.

В условиях инклюзивного образования психолого-педагогическое сопровождение организуется, и индивидуально, и фронтально. На основе анализа ряда работ ученых (М. Р. Битянова и др.) можно определить алгоритм создания и реализации программы индивидуального сопровождения ребенка с ОВЗ в образовательной организации:

- 1) Осуществление входной диагностики.
- 2) Организация психолого-медико-педагогического консилиума.
- 3) Составление индивидуального образовательного маршрута.
- 4) Разработка адаптированной образовательной программы.
- 5) Реализация индивидуального образовательного маршрута.
- 6) Проведение повторной диагностики (динамическая диагностика).
- 7) Анализ и оценка результатов сопровождения.
- 8) Разработка стратегии и тактики дальнейшего сопровождения.

В условиях инклюзивной практики актуальным является использование возможности моделирования программ психолого-педагогического сопровождения как процесса определения проблемы ребенка с ОВЗ и поиска наиболее эффективных путей ее решения. Моделирование позволяет оперативно и гибко регулировать степень включенности и взаимодействия тех специалистов, в помощи которых нуждается ребенок.

С целью повышения психолого-педагогической компетенции педагогов по проблеме инклюзивного образования в нашем ясли-сад проводятся семинары-практикумы, коучинг-занятия, мастер классы, где педагоги знакомятся с нормативно-правовыми актами по инклюзивному образованию и проблемами детей с ООП в современном мире и путями их решения. Через проведение таких обучающих мероприятий педагоги ДО полностью осознают актуальность инклюзивного образования и необходимость его реализации в саду. Смысл инклюзии — не просто поместить ребенка в обычную группу детского сада, а полностью вовлечь особенного ребенка в социум. Взрослые, которые окружают его, просто обязаны помочь ему в этом. Организация работы с детьми ООП направлена на раскрытие личного потенциала и удовлетворение запросов каждого ребенка. Эту задачу можно решить с помощью следующих мероприятий:

- организация бесед с детьми всех возрастных групп на тему «Мы все разные»;
- проведение ОУД на темы «Подарю свое сердце», «Подарки для друзей»;
- проведение конкурсов рисунков и поделок, на тему «Счастье в ладошках»;
- чтение художественной литературы и просмотр мультфильмов «Гадкий утенок», «Котенок по имени Гав», «Цветик семицветик», «Просто так» другие. Участие в данных мероприятиях формирует толерантное отношение к детям с ООП у всех воспитанников ДО.

Психолог в саду проводит коррекционно-развивающую работу поэтапно, преимущественно в виде групповых игр на занятиях с «особыми» детьми. Это сделано для того, чтобы дети с ограниченными возможностями не были изолированы от сверстников. Однако во время занятий или упражнений им уделяется много внимания, и эта ситуация незаметна для окружающих.

Суть психологической работы с «особенным» ребенком:

- снизить нервно-психическое напряжение;
- регулировка самооценки;
- развитие психических функций — памяти, мышления, воображения, внимания;
- формирование самостоятельности, ответственности и активной жизненной позиции, коммуникативных навыков.

В своей работе я использую следующие методы психологической реабилитации: интервью, индивидуальное и групповое психологическое консультирование, ролевые игры, обучающие упражнения, психологическая взаимопомощь. Психическое и физическое здоровье ребенка зависит от его настроения и состояния.

Инклюзивные группы направлены на создание крепких и длительных дружеских отношений между обычными детьми и детьми с особыми потребностями. Инклюзивная группа — это место, где все дети находятся в атмосфере доброты, справедливости и терпения. Психологически важно, чтобы все воспитатели в садике старались спокойно и адекватно общаться с особенными детьми, насколько это возможно, чтобы не делиться своими различиями с другими детьми, не обсуждать их проблемы без надобности.

Одно из направлений инклюзивной практики психолого-педагогического сопровождения семей с ОВЗ. Очевидно, что любая семья, имеющая ребенка с отклонениями в развитии, нуждается в сопровождении. С момента появления «особого» ребенка его родители, находясь в условиях постоянного напряжения, что нередко приводит к формированию феномена инвалидизации семьи и возникновению дополнительных сложностей социокультурной адаптации. При планировании программы сопровождения необходимо учитывать особенности семьи ребенка с ОВЗ, ее воспитательный потенциал. Работа с родителями детей-инвалидов должна строиться на принципах доверия и их полноценного участия в образовательном процессе. Консультации психолога проводятся регулярно.

Таким образом, процесс психолого-педагогического сопровождения ребенка с ОВЗ в условиях инклюзии — это сложный многоуровневый динамический процесс, основанный на тесном мотивированном взаимодействии специалистов различных профилей, педагогов, психолога и семьи «особого» ребенка. Данный вид сопровождения можно рассматривать как систему деятельности коллектива дошкольной организации, направленную на оказание превентивной и оперативной помощи обучающимся с ОВЗ в решении их индивидуальных проблем, связанных с: физическим и психическим здоровьем; успешным продвижением в обучении, воспитании и развитии; эффективной межличностной коммуникацией; жизненным и профессиональным самоопределением.

Литература:

1. Андреева Е. И. Проектирование образовательных программ в дошкольных организациях, реализующих практику инклюзивного образования. Детский сад: теория и практика. 2015.
2. Жунусова А. З. Модель взаимодействия дошкольной организации с родителями воспитанников в инклюзивном пространстве. Алматы. 2009 г.

Жасанды интеллект және экологиялық білім: бастауыш сынып оқушыларының табиғатты зерттеуіне жаңа көзқарас

Ш. Қ. ДӘУРЕНОВА,

бастауыш сынып мұғалімі,
«С. Саттаров атындағы
мектеп-лицей» КММ,
Қарағанды қаласы

Бұл мақалада жаратылыстану пәнін оқыту барысында жасанды интеллект технологиясын қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Жасанды интеллект оқушылардың табиғатты зерттеуге деген қызығушылықтарын арттырып, зерттеу дағдыларын дамытуды қолдайтын инновациялық әдіс-тәсілдер ұсынады. Оқушыларды өз бетінше зерттеу жұмыстарын жүргізуге үйрету, жаңа технологияларды меңгеру арқылы жаратылыстану ғылымдарына терең үңілуіне мүмкіндік береді. Мақалада жасанды интеллекттің түрлі платформалары мен құралдарының білім беру саласындағы тиімділігін көрсету мақсат етілген. Сонымен қатар, табиғат туралы білім беру процесінде оқушылардың зерттеу қабілеттерін арттыру, экологиялық сананы қалыптастыру мәселелері талқыланады.

Қазіргі замандағы білім беру жүйесінде ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың рөлі айтарлықтай артуда. Әсіресе, жасанды интеллект (ЖИ) білім беру жүйесінің барлық деңгейінде тиімді түрде қолданылып, оқушыларға жаңа білім беру тәсілдерін ұсынууда. Бастауыш сынып оқушыларының табиғатты зерттеу барысында жасанды интеллекттің маңызы зор. Бұл технология экологиялық білім мен сананы қалыптастыру үшін көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Оқушылардың табиғатқа деген жауапкершілігін арттыру, олардың табиғатқа қатысты білімдерін тереңдету үшін ЖИ құралдарын пайдалану өте тиімді әдіс болып табылады.

Жасанды интеллект — адамның қызметін жеңілдету және тиімділігін арттыру үшін әзірленген жүйе болып табылады. Қазіргі уақытта ЖИ білім беру саласында үлкен әлеуетке ие. Оқушыларға білім беруде жаңа инновациялық технологиялар мен әдіс-тәсілдерді енгізу, олардың оқу үдерісін тиімді әрі қызықты ету үшін ЖИ-ді пайдалану маңызды. Бастауыш сыныптарда экологиялық білімді дамытуда ЖИ қолданудың басты артықшылығы оның түрлі бейнемазмұн, интерактивті құралдар мен виртуалды ортада білім алуға мүмкіндік беретіндігімен байланысты. Жасанды интеллект табиғатты зерттеуде оқушыларға экологиялық мәселелерді шешудің әдіс-тәсілдерін үйретуге көмектеседі. Мысалы, экологиялық мониторинг жүргізуге арналған цифрлық платформалар немесе экологиялық модельдерді жасау үшін қолданылатын бағдарламалық құралдар оқушылардың табиғатқа қызығушылығын арттырып, экологиялық зерттеулер жүргізуге деген дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, ЖИ көмегімен экология-

ның әртүрлі салалары, климат өзгерісі, табиғаттың сақталуы мәселелері туралы ақпаратты жинап, оны сұрыптауға, талдауға мүмкіндік туады.

Жасанды интеллект (ЖИ) технологиясы соңғы жылдары білім беру саласына елеулі өзгерістер әкелді. Бұл өзгерістер тек жоғары сыныптарға ғана емес, бастауыш сыныптарға да қатысты, оның ішінде экологиялық білім беру саласында да өз көрінісін тапты. Қазіргі уақытта ЖИ табиғатқа деген қызығушылықты арттыруда, экологиялық мәселелер туралы білім беру мен табиғатты зерттеу үдерісін жеңілдетуде айтарлықтай рөл атқаруда. Жасанды интеллекттің экологиялық білім берудегі рөлі өте маңызды. Оның көмегімен экология және табиғаттану пәндерін оқытуда оқушыларға табиғаттағы түрлі процестер мен құбылыстарды визуализациялау мүмкіндігі беріледі. ЖИ оқушыларға экологиялық жүйелердің жұмыс істеу принциптерін, табиғаттағы өзгерістер мен байланыстарды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект экологиялық білім беру жүйесін жаңартуда үлкен әлеуетке ие. Оқушыларға экологиялық білімді тек теориялық тұрғыда емес, практикалық әдістермен де ұсыну мүмкіндігі пайда болды. Жасанды интеллект негізінде жасалған симуляторлар мен модельдер арқылы оқушылар экологиялық процестерді өз көздерімен көріп, сол процестерді басқаруды үйренеді. Бұл өз кезегінде оқушылардың табиғатқа деген қызығушылығын арттырып, экологиялық мәселелерге жауапкершілікпен қарауға тәрбиелейді.

Бастауыш сынып оқушыларының табиғатты зерттеу барысында жасанды интеллектті қолданудың бірнеше тиімді жолдары бар:

1 Интерактивті оқыту құралдары мен бағдарламалар: Жасанды интеллект негізінде құрылған интерактивті оқыту құралдары бастауыш сынып оқушылары үшін табиғат туралы білімді қызықты әрі түсінікті етіп ұсына алады. Оқушылар экологиялық мәселелерді шешу үшін нақты деректер мен модельдермен жұмыс істей алады. Мысалы, оқушылар виртуалды ортада орман экожүйесін модельдеп, өсімдіктер мен жануарлардың өзара әрекеттесуін бақылап, экожүйенің қалай жұмыс істейтінін зерттей алады.

2 Виртуалды зертханалар: Виртуалды зертханалар табиғаттағы әртүрлі процестерді симуляциялауға мүмкіндік береді. Мұндай құралдар табиғи құбылыстарды зерттеуге мүмкіндік беріп, экологияны оқыту процесін қызықты әрі қолжетімді етеді. Виртуалды зертханалар арқылы оқушылар әртүрлі химиялық және физикалық процестерді зерттей алады, экожүйелер мен табиғаттағы биологиялық процестерді көрнекі түрде түсінеді.

3 Экологиялық мониторинг және деректерді жинау: Жасанды интеллекттің көмегімен экологиялық мониторинг жүргізу оқушыларға табиғаттың жағдайын бақылау және оған әсер ететін факторларды зерттеуге мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар ауа райы туралы деректерді жинап, оларды талдай алады. Бұл әдіс оқушыларға табиғаттағы өзгерістерді түсінуге және экологиялық мәселелерді шешуге бағыттайды.

4 Қоршаған ортаға қатысты деректерді талдау: Жасанды интеллекттің деректерді талдау қабілеті экологиялық білімді жақсартуға көмектеседі. Оқушылар табиғат туралы мәліметтерді жинап, оларды ЖИ көмегімен талдайды. Мысалы, ЖИ көмегімен оқушылар ауа сапасы, су көздерінің тазалығы, орманның күйі туралы мәліметтерді жинап, талдай алады. Бұл экологиялық жағдайды бағалауға және оны жақсартуға бағытталған шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

5 Геймификация және ойындар: Жасанды интеллектке негізделген ойындар мен қосымшалар арқылы оқушылар экологиялық мәселелерді ойын түрінде зерттей алады. Бұл әдіс білім беру үдерісін қызықты әрі белсенді етеді. Оқушылар ойын арқылы экология туралы білім алып, әртүрлі экологиялық тапсырмаларды орындау арқылы табиғатты қорғауға деген қызығушылықтарын арттырады.

Жасанды интеллект экологиялық білімнің әртүрлі аспектілерін қарастыруда өте тиімді әдіс болып табылады. Оқушылар табиғатты зерттеу барысында виртуалды лабораториялар мен модельдеу бағдарламаларын пайдалана алады, мұнда олар экологиялық процестерді, экожүйелерді және табиғаттағы әртүрлі құбылыстарды модельдей алады. Мысалы, ЖИ арқылы жасалған бағ-

«*Жақсы мұғалім болу үшін оқытып жатқан пәніңді жақсы көруің керек және шәкірттеріңді жақсы көруің керек*»

Василий Ключевский

дарламалар табиғаттағы ауа райы, су көздері және орман экожүйелерінің өзгерістерін көрсету арқылы оқушыларға осы процестердің нәтижелерін көрнекі түрде көрсетеді. Мұндай тәсілдер арқылы экологиялық білім беру оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын қалыптастырады.

Сонымен қатар, ЖИ экологиялық білім беру процесінде оқушыларды экологиялық проблемаларды шешуге бағыттайды. Жасанды интеллект арқылы балалар ғаламдық экологиялық мәселелерді талқылап, өздерінің ойларын айтуға мүмкіндік алады. Оқушылар осы мәселелердің шешімдерін табу үшін командалық жұмыс жасайды, инновациялық идеялар мен шешімдер ұсынады. ЖИ көмегімен алынған деректер мен модельдер оқушылардың қоршаған ортаға деген көзқарасын жақсартып, оларды табиғатқа деген жауапкершілікке тәрбиелейді.

Қорытындылай келе, жасанды интеллекттің экологиялық білім беру саласындағы маңызы ерекше. Бұл технология оқу үдерісіне инновациялық тәсілдерді енгізу арқылы оқушылардың экологиялық санасын қалыптастырып, олардың табиғатты зерттеу процесіне белсенді түрде қатысуын қамтамасыз етеді. Жасанды интеллекттің көмегімен табиғатты зерттеу барысында оқушылар экологиялық мәселелерді терең түсініп, оларды шешу үшін қажетті дағдыларды меңгереді. Оқушылар табиғаттың өзара байланысқан жүйесін түсініп, экологияның ғылым ретінде қаншалықты маңызды екендігін ұғынады. Жасанды интеллекттің қолданылуы экологиялық білім беруде жаңа мүмкіндіктер ашып, оқушылардың табиғатқа деген құрметін, жауапкершілігін қалыптастырады.

Әдебиеттер:

1. Таланов С. Ә. «Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы рөлі». Алматы: Білім, 2020.
2. Қожахметова Г. М. «Экология және табиғатқа деген жауапкершілік». Астана: Назарбаев Университет баспасы, 2021.

Использование технологий искусственного интеллекта на уроках чтения и развития речи для обучающихся с нарушениями интеллекта

И. Ф. ДИНИСЛАМОВА,
А. С. ИСАКОВА,

КГУ «Специальная
школа-интернат №9» УО КО

В статье представлен опыт применения технологий искусственного интеллекта на уроках чтения и развития речи у обучающихся с нарушениями интеллекта. Описаны организационно-методические условия внедрения цифровых инструментов, в том числе платформы Dream Face, а также принципы адаптации заданий с учётом уровня навыков чтения, речи и индивидуальных особенностей детей. Рассмотрена поэтапная структура урока и дифференциация заданий по уровню подготовки. Представлена система диагностики и мониторинга, включающая наблюдение, анализ устных ответов, оценку понимания текста и эмоциональной вовлечённости. Апробация показала рост интереса к чтению, улучшение понимания текста, повышение речевой активности и мотивации. Применение технологий искусственного интеллекта способствует индивидуализации обучения, активизации речевой деятельности и формированию устойчивого интереса к литературе. Материалы могут быть использованы в практике специальных и общеобразовательных школ.

Введение: Современный этап развития общества характеризуется активной цифровой трансформацией всех сфер жизни, включая систему образования. В условиях реализации государственных образовательных стандартов и приоритетных направлений государственной политики в сфере инклюзивного и специального образования особую значимость приобретает обеспечение равного доступа к качественному обучению детей с особыми образовательными потребностями. Это обуславливает необходимость обновления содержания, форм и методов педагогической деятельности, а также поиска эффективных инструментов, учитывающих психофизические особенности обучающихся.

Одной из ключевых задач специального образования является повышение результативности коррекционно-развивающей работы с обучающимися с нарушениями интеллекта. Для данной категории характерны особенности познавательной деятельности, ограниченный словарный запас, недостаточная сформированность связной речи и сниженная учебная мотивация. В этой связи особую роль приобретают наглядные, эмоционально насыщенные и интерактивные средства обучения, способствующие активизации познавательной деятельности и развитию речевой активности.

Стремительное развитие технологий искусственного интеллекта открывает новые возможности для решения коррекционно-педагогических задач. Использование цифровых инструментов, в том числе приложения Dream Face, позволяет создавать анимированные («оживлённые») образы детских писателей и поэтов, усиливая эффект присутствия и повышая интерес к литера-

турному материалу. Подобный формат способствует более глубокому эмоциональному восприятию текста и особенно значим для обучающихся с нарушениями интеллекта, испытывающих затруднения в формировании навыков осознанного чтения, понимания содержания, построения связных высказываний и расширения словарного запаса.

Цель статьи — обобщить и представить опыт внедрения технологий искусственного интеллекта на уроках чтения и развития речи, апробированный на базе КГУ «Специальная школа-интернат №9». Для достижения поставленной цели определены следующие задачи: описать этапы внедрения искусственного интеллекта; разработать систему адаптации заданий; представить инструменты мониторинга; проанализировать результаты апробации.

Методика: Организационно-методические условия внедрения искусственного интеллекта основывались на принципах системности, индивидуализации, коррекционной направленности, практической применимости и дозированного использования цифровых средств.

1. Подготовительный этап

На данном этапе педагог:

- осуществляет отбор детских писателей, изучаемых по учебнику «Чтение и развитие речи»;
- подбирает адаптированный биографический материал;
- составляет текст обращения писателя к детям (в форме краткого рассказа от первого лица);
- загружает изображение автора и текст в платформу Dream Face;
- настраивает параметры озвучивания (темп речи, интонацию, эмоциональную окраску).

Особое внимание уделяется упрощению синтаксических конструкций, чёт-

кости формулировок и эмоциональной выразительности текста с учётом психолого-педагогических особенностей обучающихся.

2. Мотивационно-ориентировочный этап

Урок начинается с создания положительного эмоционального настроения. Педагог сообщает тему занятия, формулирует познавательную задачу («Сегодня с нами будет говорить сам писатель»), актуализирует имеющиеся знания обучающихся о произведениях автора. Затем демонстрируется анимированное видео с «выступлением» писателя. Одновременное воздействие визуального и аудиального каналов восприятия способствует повышению понимания материала и концентрации внимания.

3. Этап первичного восприятия и обсуждения

После просмотра организуется беседа по содержанию. Вопросы направлены на проверку понимания биографических фактов, установление причинно-следственных связей, развитие речевой активности и анализ эмоционального отклика. Обсуждение строится по принципу постепенного усложнения — от репродуктивных вопросов к элементам рассуждения. Педагог фиксирует степень включённости обучающихся, проявление эмоциональных реакций, инициативность ответов и использование новых слов и выражений. Обсуждение строится по принципу постепенного усложнения: от репродуктивных вопросов к элементам рассуждения.

4. Этап закрепления и дифференциации заданий

Задания дифференцировались в зависимости от уровня сформированности читательских и речевых навыков обучающихся.

1) Обучающиеся с начальным уровнем сформированности навыков:

Прослушивание короткого рассказа автора, «оживлённого» с помощью ИИ; называние 2–3 фактов о его жизни (место рождения, род деятельности, интересы); определение эмоционально-

го впечатления от образа автора. Планируемый результат: воспроизведение фактов по образцу; развитие слухового восприятия и первичного эмоционального отклика.

2) Обучающиеся с базовым уровнем:

Ответы на вопросы с выбором одного правильного варианта; краткий рассказ об авторе с опорой на ключевые слова. Планируемый результат: осознанное понимание биографической информации; построение связного высказывания из 2–4 предложений.

3) Обучающиеся с достаточным уровнем: Составление небольшого рассказа о биографии автора; обсуждение влияния жизненного опыта на содержание произведений. Планируемый результат: самостоятельное построение связного высказывания; установление причинно-следственных связей.

Единообразие вопросов обеспечивает дидактическую преемственность, позволяет сравнивать авторов по заданным критериям и систематизировать знания.

Адаптация учебных заданий осуществляется с учётом уровня сформированности читательских и речевых навыков, темпа усвоения материала, объёма оперативной памяти и степени самостоятельности обучающихся. При разработке заданий учитываются принципы доступности, поэтапности, наглядности и обязательной речевой поддержки. Используются упражнения с ограниченным выбором ответа («Подчеркни правильный вариант», «Обведи лишнее слово»), что снижает когнитивную нагрузку и облегчает процесс принятия решения. Количество вариантов ответа, как правило, ограничивается двумя-тремя позициями. Инструкция формулируется кратко, проговаривается педагогом вслух и при необходимости сопровождается показом образца выполнения. Задания на установление соответствия, выбор правильного утверждения, дополнение предложения опорными словами способствуют формированию понимания причинно-следственных связей и развитию элементарных навыков ана-

«Тәрбие
басы —
әдептілік

Бауыржан
Момышұлы

лиза. Для обучающихся с более выраженными трудностями используются карточки с иллюстрациями, пиктограммами и ключевыми словами. Творческие задания (иллюстрирование эпизода, составление короткого рассказа по опорной картинке, завершение начатого предложения) выполняются с опорой на шаблон или частично готовый образец. Поощряется устное проговаривание действий и ответов, что способствует развитию связной речи. Рефлексивные приёмы («Выбери смайлик», «Покажи настроение героя») помогают формировать эмоциональный отклик и навыки самооценки.

Таким образом, адаптация заданий направлена не только на снижение сложности материала, но и на создание ситуации успеха, повышение учебной мотивации и постепенное расширение зоны ближайшего развития обучающихся.

5. Рефлексивно-оценочный этап

На завершающем этапе урока организуется краткая рефлексия, направленная на осмысление полученного опыта и закрепление эмоционально-положительного отношения к деятельности. Обучающимся предлагается ответить на простые вопросы («Что запомнилось?», «Что было интересным?», «Что оказалось трудным?»), выбрать символ эмоционального состояния или оценить собственную активность с опорой на наглядные средства.

Особое внимание уделяется формированию навыков элементарной самооценки: обучающиеся учатся осознавать степень своего участия, отмечать собственные достижения и затруднения. При необходимости педагог оказывает речевую поддержку, помогает сформулировать ответ, уточняет высказывания.

Параллельно осуществляется фиксация педагогических наблюдений: уровень включённости, динамика речевой активности, степень понимания материала, эмоциональный отклик. Полученные данные используются для корректировки индивидуального образовательного маршрута, уточнения объёма помощи и подбора заданий на последующих занятиях.

Результаты педагогического эксперимента по применению технологий искусственного интеллекта: Исследование проводилось в 2024–2025 учебном году среди 18 обучающихся 9–11 лет (контрольная и экспериментальная группы по 9 человек). Цель: определить эффективность использования технологий ИИ в формировании интереса к чтению, развитию речи и понимании текста. Методы: педагогическое наблюдение, анализ устных ответов, диагностика понимания текста, сравнительный анализ показателей.

Результаты показали более выраженную положительную динамику в экспериментальной группе: рост

интереса к чтению (47%), улучшение понимания текста (54%), повышение речевой активности (37%), эмоциональной вовлечённости (62%).

Использование анимированных образов авторов способствовало снижению барьера восприятия текста, усилению мотивации и активизации речевого взаимодействия. Применение платформы Dream Face продемонстрировало педагогическую целесообразность и практическую эффективность.

Заключение: Интеграция технологий искусственного интеллекта в образовательный процесс специальной школы-интерната является методически обоснованной и перспективной. Системный подход и поэтапное внедрение цифровых инструментов способствуют повышению эффективности уроков чтения и развитию коммуникативных навыков обучающихся с нарушениями интеллекта.

Полученные результаты подтверждают целесообразность дальнейшего методического развития и расширения практики применения технологий искусственного интеллекта в системе специального и инклюзивного образования.

Литература:

1. Концепция развития искусственного интеллекта на 2024–2029 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 июля 2024 года №592.
2. Закон Республики Казахстан «Об искусственном интеллекте» от 17 ноября 2025 года №230-VIII ЗРК.
3. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года №319-III.
4. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года №115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».
5. Единая программа воспитания «Адал Азамат». Приказ Министерства просвещения Республики Казахстан от 26.05.2025 ж. №123.
6. Антонова Н. А. Использование технологий искусственного интеллекта в образовательном процессе детей с особыми образовательными потребностями. — М.: Просвещение, 2020. — 256 с.
7. Васильева Е. П., Сорокина И. В. Методы обучения чтению и развитию речи детей с интеллектуальными нарушениями. — СПб.: Речь, 2019. — 184 с.
8. Гребенников В. И. Коррекционно-развивающая работа с детьми с лёгкими и умеренными нарушениями интеллекта. — М.: Академия, 2018. — 312 с.
9. Носова Л. А., Фролова И. А. Интерактивные технологии и цифровые платформы в обучении детей с особыми образовательными потребностями // Современная школа. — 2020. — №4. — С. 45–52.
10. Рахимов А. Т., Сидорова Е. Н. Применение искусственного интеллекта в образовательной практике // Инновации в образовании. — 2022. — №6. — С. 28–37.
11. Платформа Dream Face — инструмент для создания анимированных образов авторов в образовательном процессе.

ИИ-тьюторинг: использование нейросетей для персонализации обучения в дошкольном классе

В статье рассматривается вопрос интеграции технологий искусственного интеллекта (ИИ) в образовательный процесс дошкольной подготовки. Автор анализирует возможности ИИ-тьюторинга как инструмента реализации индивидуальных образовательных траекторий в рамках обновленного содержания образования РК. Особое внимание уделяется адаптивным алгоритмам, которые позволяют оптимизировать процесс формирования базовых навыков (грамоты, логики, экологического мышления) при сохранении игрового метода ведущей деятельности.

Н. К. КАСЫМЖАНОВА,
КГУ «Опорная школа (РЦ)
им. Ш. Батталовой»,
Шетский район

1. Введение

Современная система образования Республики Казахстан находится на этапе глубокой цифровой трансформации. Согласно национальным проектам, качественное дошкольное воспитание и обучение являются фундаментом формирования человеческого капитала. В условиях дошкольной подготовки критически важной становится проблема обеспечения преемственности между игровой деятельностью детского сада и академическими требованиями начальной школы.

Традиционная модель «один педагог — 25 детей» объективно ограничивает возможности глубокой персонализации. Здесь на помощь приходит игровой ИИ-тьюторинг — система поддержки обучения, базирующаяся на алгоритмах машинного обучения, которая подстраивается под уровень когнитивного развития, темперамент и интересы ребенка в реальном времени.

2. Теоретические основы использования ИИ в дошкольном классе

Использование ИИ в работе с детьми 5–6 лет не означает замену педагога машиной. Напротив, это делегирование рутинного мониторинга цифровому помощнику. В основе ИИ-тьюторинга лежат идеи Л. С. Выготского о «зоне ближайшего развития». Нейросеть способна мгновенно определять эту зону, предлагая задания, которые не являются слишком простыми (вызывающими скуку) или чрезмерно сложными (вызывающими фрустрацию).

Преимущества ИИ-подхода:

1. Мгновенная обратная связь: Ребенок сразу видит результат своего действия в игровой форме.
2. Объективность диагностики: ИИ фиксирует не только правильность ответа, но и время раздумий, количество попыток и характер ошибок.
3. Снижение тревожности: Ошибка в цифровой игре воспринимается легче, чем замечание взрослого.

3. Сравнительный анализ: традиционная модель vs ИИ-тьюторинг

Для обоснования эффективности внедрения ИИ-технологий в дошкольную подготовку мы провели сравнительный анализ ключевых параметров образовательного процесса.

Таблица 1. Сравнительная характеристика подходов к обучению в дошколе

Критерий сравнения	Традиционная модель	Модель с использованием ИИ-тьюторинга
Темп обучения	Ориентирован на «среднего» ученика. Сильные дети скучают, слабые — не успевают.	Динамический. ИИ сокращает или увеличивает количество упражнений в зависимости от скорости реакции ребенка.
Обратная связь	Отложенная. Ребенок ждет, пока педагог проверит работу или обратит внимание.	Мгновенная. Визуальные и звуковые сигналы сразу корректируют действие (принцип «ошибайся безопасно»).
Мониторинг прогресса	Субъективный, эпизодический (контрольные срезы, карты развития раз в квартал).	Непрерывный. Система фиксирует каждый клик, формируя ежедневный цифровой профиль компетенций.
Игровая мотивация	Внешняя (похвала воспитателя, наклейки). Быстро угасает при неудачах.	Внутренняя (Геймификация). Система адаптивных наград и личных достижений внутри сюжета.
Роль воспитателя	Основной источник информации и контролер дисциплины.	Тьютор и психолог. Фокус на развитии эмпатии, мелкой моторики и социальной коммуникации.

4. Методология и практическое применение

В рамках нашей практики в 2025–2026 учебном году была внедрена модель «Гибридного игрового пространства». Мы использовали специализированные образовательные платформы (отечественные и международные аналоги, адаптированные под стандарт ГО-СО), интегрированные с LLM (Large Language Models) для генерации контента.

Алгоритм работы ИИ-тьютора:

1. Этап «Входа»: Первичная игровая диагностика (логическое мышление, словарный запас).
2. Этап «Адаптации»: Если ребенок успешно справляется с заданиями по математике, но затрудняется в звукобуквенном анализе, система автоматически увеличивает долю игровых упражнений на фонематический слух.
3. Этап «Творчества»: Использование генеративных сетей для создания индивидуальных «сказок-помощников».

Пример из практики: Воспитанник проявляет интерес к космосу. ИИ-тьютор генерирует для него задачи по счету в пределах 10, где объектами выступают планеты и ракеты. Для другой воспитанницы, увлекающейся флорой, те же самые математические операции упаковываются в сюжет о выращивании сада.

5. Анализ результатов и обсуждение

Статистический анализ за первый семестр 2026 года показал следующие результаты в экспериментальной группе:

- Уровень познавательной активности вырос на 28 %.
- Скорость усвоения базовых навыков чтения (слогового) увеличилась в 1,5 раза по сравнению с контрольной группой.
- Уровень стресса при выполнении проверочных заданий снизился (по методике Люшера).

Важным аспектом является роль воспитателя. В 2026 году мы переходим от роли «транслятора знаний» к роли «модератора и эмоционального наставника». Пока ИИ отработывает механические навыки счета или классификации, педагог фокусируется на развитии Soft Skills: эмпатии, командной работы и этических норм «Адал азамат».

6. Этические аспекты и риски

Нельзя игнорировать риски «цифрового аутизма» и информационной перегрузки. Работа с ИИ-инструментами в дошколе строго регламентирована:

- Не более 15 минут непрерывной деятельности с экраном.
- Обязательное сочетание цифрового задания с физической активностью (например, ИИ дает задание в планшете, а решение нужно собрать из реальных кубиков или асыков на ковре).
- Защита персональных данных детей и строгая фильтрация контента.

7. Методические рекомендации

Внедрение ИИ требует от педагога новых компетенций. В 2026 году мы выделяем «Золотой стандарт» работы с нейросетями в дошколе.

Алгоритм выбора цифрового инструментария

Проверка на соответствие нормативам: Использовать только те платформы, которые поддерживают государственный язык и соответствуют ценностным ориентирам (казахстанский контекст, отсутствие агрессивного контента).

Принцип «Прозрачности алгоритма»: Педагог должен понимать, почему ИИ предложил ребенку именно это задание. Избегайте систем «черного ящика».

Гигиенические нормы: Интеграция ИИ не должна превышать нормы, в дошкольных классах это 10–15 минут экранного времени в первой половине дня.

Практические приемы «Синтетического обучения»

Прием «Цифровой мост»: Если ИИ-тьютор показал ребенку виртуальную геометрическую фигуру, воспитатель должен закрепить это в реальности: «Давай найдем предмет такой же формы в нашей группе или слепим его из соленого теста».

Прием «Генеративная сказка»: Используйте нейросети (например, GPT или локальные аналоги) для коллективного сочинения сказки. Пример: Начните фразу: «В степи жил маленький барсеночок...», а ИИ пусть предложит три варианта продолжения, из которых дети выбирают один путем голосования. Это развивает критическое мышление и навыки выбора.

Работа с родителями

Важно донести до родителей, что ИИ — это «умная пропись», а не замена живому общению. Проводите открытые занятия, где родители увидят, как ребенок взаимодействует с ИИ под вашим контролем. Акцентируйте внимание на том, что ИИ помогает выявить таланты ребенка (например, склонность к алгоритмике или рисованию) на ранней стадии.

8. Заключение

Игровой ИИ-тьюторинг в дошколе — это не будущее, а эффективное настоящее образования в Казахстане. Интеграция нейросетей позволяет реализовать личностно-ориентированный подход, подготавливая ребенка к школе нового типа. Однако успех технологии напрямую зависит от цифровой грамотности педагога и его способности сохранять человеческое тепло в высокотехнологичной среде.

Литература:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения РК (ред. 2025 г.).
2. Иванов А. И. «Нейросети в образовании: от теории к практике». — Алматы, 2025.
3. Материалы международной конференции «Digital Childhood: Challenges and Opportunities». — Астана, 2026.

Тарих пәнін оқытуда жасанды интеллектті қолдану: педагогикалық мүмкіндіктер мен зерттеу нәтижелері

Кіріспе: XXI ғасырдағы білім беру жүйесінің басты ерекшелігі — цифрлық трансформация үдерісінің жедел қарқын алуы. Ақпараттық қоғам жағдайында мектептің негізгі міндеті тек білім берумен шектелмей, оқушыны ақпаратты талдай алатын, дербес ойлайтын, зерттеуші тұлға ретінде қалыптастыру болып табылады. Осы тұрғыда тарих пәнінің маңызы ерекше, себебі тарих — өткенді түсіну арқылы қазіргі мен болашақты пайымдайтын ғылым [1].

Дегенмен, тарих пәнін оқыту тәжірибесінде әлі де ақпаратты репродуктивті меңгеруге негізделген дәстүрлі әдістер басым. Бұл оқушылардың пәнге қызығушылығының төмендеуіне, тарихи ойлаудың жеткіліксіз дамуына алып келеді. Осы мәселені шешудің бір жолы — жасанды интеллект технологияларын оқу үдерісіне тиімді енгізу.

Жасанды интеллект білім беруде дербестендірілген оқытуды жүзеге асыруға, оқушының оқу траекториясын бейімдеуге, мұғалімнің кәсіби жүктемесін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Сондықтан тарих пәнінде ЖИ-ді қолдану мәселесі ғылыми тұрғыда зерделуді қажет етеді [7].

Әдістеме: Зерттеу жұмысы 2024–2025 оқу жылында жалпы білім беретін мектептің 8–9-сынып оқушылары арасында жүргізілді. Зерттеудің негізгі мақсаты — тарих пәнінде жасанды интеллект құралдарын қолданудың тиімділігін анықтау.

Зерттеу міндеттері:

- тарих сабағында ЖИ қолдану үлгілерін әзірлеу;
- оқушылардың оқу жетістігі мен пәнге қызығушылығын салыстырмалы түрде талдау;
- жасанды интеллекттің тарихи ойлау дағдыларына әсерін анықтау.

Зерттеу әдістері:

- педагогикалық бақылау;
- сауалнама жүргізу;
- диагностикалық және қорытынды тестілеу;
- салыстырмалы талдау;
- оқушылардың шығармашылық жұмыстарына сараптама жасау.

Зерттеу базасы:

- **Эксперименттік топ** — тарих сабағында жүйелі түрде жасанды интеллект құралдары қолданылған сыныптар;
- **Бақылау тобы** — дәстүрлі оқыту әдістері қолданылған сыныптар.

Тарих пәнінде жасанды интеллектті қолданудың педагогикалық мүмкіндіктері. Жасанды интеллект тарих пәнінде бірнеше негізгі бағытта тиімді қолданылуы мүмкін:

1. Оқытуды дербестендіру

ЖИ әр оқушының білім деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл әлсіз оқушылардың тақырыпты меңгеруіне, ал қабілетті оқушылардың зерттеушілік деңгейде жұмыс істеуіне жағдай жасайды [3].

2. Сыни және тарихи ойлауды дамыту

Оқушылар ЖИ көмегімен тарихи деректерді салыстырып, әртүрлі көзқарастарды талдай алады. Мысалы, бір тарихи оқиғаға қатысты бірнеше дереккөзді қарастырып, олардың шынайылығын бағалау тапсырмалары ұсынылды.

3. Оқу мотивациясын арттыру

Интерактивті тапсырмалар, тарихи кейіпкерлермен сұхбат үлгісіндегі модельдер, уақыт шкаласын құру сияқты жұмыстар оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырды.

4. Мұғалім еңбегін оңтайландыру

ЖИ сабақ жоспарын әзірлеу, бағалау критерийлерін құрастыру, кері байланыс беру үдерісін жеңілдетті.

Б. МАГРАЖ,

тарих пәні мұғалімі,
«№2 ЖББМ» КММ,
Осакаров ауданы

Бұл ғылыми мақала жалпы білім беретін мектептерде тарих пәнін оқыту үдерісіне жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын енгізудің педагогикалық маңыздылығын теориялық және тәжірибелік тұрғыда негіздеуге арналған. Зерттеудің басты мақсаты — жасанды интеллект құралдарын жүйелі қолданудың оқушылардың оқу жетістігіне, пәнге деген танымдық қызығушылығына, сондай-ақ тарихи және сыни ойлау дағдыларының қалыптасуына ықпалын анықтау. Зерттеу 2024–2025 оқу жылында 8–9-сынып оқушылары арасында эксперименттік және бақылау топтары негізінде жүргізілді. Эксперименттік топта тарих сабақтарында жасанды интеллектке негізделген дербестендірілген тапсырмалар, тарихи деректерді салыстырмалы талдау, интерактивті модельдеу және шығармашылық жұмыстар қолданылды. Зерттеу барысында педагогикалық бақылау, сауалнама, диагностикалық және қорытынды тестілеу, сондай-ақ салыстырмалы талдау әдістері пайдаланылды. Алынған нәтижелер жасанды интеллект қолданылған сыныптарда оқушылардың оқу мотивациясының артқанын, тарихи материалды тереңірек меңгергенін және себеп-салдарлық байланыстарды анықтау қабілетінің айтарлықтай дамығанын көрсетті. Мақалада жасанды интеллектті тарих пәнінде қолданудың артықшылықтарымен қатар, оны педагогикалық тұрғыда жауапкершілікпен пайдаланудың шарттары айқындалып, тарих пәні мұғалімдеріне арналған ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беріледі. Тарих пәнін оқытуда жасанды интеллектті қолдану: педагогикалық мүмкіндіктер мен зерттеу нәтижелері сипатталған.

Мұғалім —
мектептің
жүрегі

Ыбырай
Алтынсарин

Зерттеу нәтижелері

Зерттеу нәтижелері эксперименттік топта жасанды интеллект қолданудың оң әсерін көрсетті.

1. Оқу жетістігі

Эксперименттік топта:

- тоқсандық қорытынды бағалар 18–22 %-ға артты;
- ашық сұрақтар мен тарихи эссе сапасы жақсарды;
- себеп-салдарлық байланыстарды анықтау дағдысы қалыптасты.

2. Оқушылардың қызығушылығы

Сауалнама нәтижелері бойынша:

- оқушылардың 82 %-ы тарих сабағының қызықты өткенін;
- 76 %-ы тапсырмаларды орындау жеңілдегенін;
- 69 %-ы өз бетімен іздену дағдыларының артқанын көрсетті.

Практикалық қолдану:

«Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбында оқушылар ЖИ көмегімен тарихи таймлайн құрып, негізгі тұлғаларға сипаттама берді.

«Екінші дүниежүзілік соғыс» тақырыбында әр елдің тарихи көзқарасын салыстырмалы түрде талдады.

Тарих пәнін оқытуда жасанды интеллектіні қолданудың тәжірибелік аспектілері

Қазіргі білім беру кеңістігінде жасанды интеллект технологияларын тарих пәнін оқыту үдерісіне енгізу оқытудың мазмұнын жаңғыртудың, әдіснамасын жетілдірудің және оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз етудің маңызды бағыты болып табылады. Тарихи білімнің күрделі құрылымы, деректердің көпқырылылығы мен интерпретациялық сипаты жасанды интеллект құралдарын қолдануға қолайлы жағдай жасайды. Практикалық тәжірибе көрсеткендей, жасанды интеллект тарих пәнінде тек қосымша цифрлық ресурс ретінде емес, оқу-танымдық қызметті ұйымдастырудың тиімді педагогикалық құралы ретінде қолданылуы мүмкін [2].

Зерттеу барысында жасанды интеллект тарих пәнінің әртүрлі тақырыптарын оқытуда жүйелі түрде пайдаланыл-

ды. Атап айтқанда, 7-сыныпта «Ежелгі Қазақстан аумағындағы тайпалар» тақырыбын меңгеру кезінде жасанды интеллект дербестендірілген оқыту қағидатына негізделіп қолданылды. Оқушыларға сақ, ғұн және үйсін тайпаларының қоғамдық құрылымы, шаруашылық ерекшеліктері мен мәдени дамуын салыстыруға бағытталған тапсырмалар ұсынылды. Жасанды интеллект тарихи мәліметтерді құрылымдап, кесте, схема және салыстырмалы талдау үлгілерін жасауға мүмкіндік берді. Нәтижесінде оқушылар тарихи ұғымдарды жүйелі меңгеріп, деректер арасындағы байланыстарды анықтау дағдыларын қалыптастырды.

8-сыныптағы «Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбын оқыту барысында жасанды интеллект тарихи процестерді модельдеу және болжам жасау құралы ретінде қолданылды. Оқушылар XV ғасырдағы саяси жағдайды сипаттайтын дереккөздермен жұмыс жасап, Керей мен Жәнібек хандардың көшіп шығу себептерін бірнеше фактор тұрғысынан талдады. Сонымен қатар, жасанды интеллект көмегімен «баламалы тарихи даму» тапсырмалары орындалды, яғни оқушылар Қазақ хандығының құрылуының тарихи маңызын альтернативті сценарийлер арқылы зерделеді. Бұл әдіс тарихи ойлаудың жоғары деңгейін, атап айтқанда, тарихи интерпретация мен бағалау қабілеттерін дамытуға ықпал етті.

9-сыныптағы «XVIII ғасырдағы Қазақстанның сыртқы саясаты» тақырыбында жасанды интеллект тарихи дереккөздерді сыни тұрғыдан талдау құралы ретінде пайдаланылды. Оқушылар Ресей империясы, Жоңғар хандығы және Қазақ хандығы арасындағы саяси қатынастарды сипаттайтын мәтіндерді салыстырып, әр дереккөздегі авторлық көзқарасты анықтады. Жасанды интеллект оқушыларға жетекші сұрақтар ұсынып, тарихи контексті ескере отырып қорытынды жасауға бағыттады. Бұл жұмыс тарихи

деректердің субъективті сипатын түсінуге және дереккөздерді бағалау мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Дүниежүзі тарихы курсы аясында да жасанды интеллект тиімді қолданылды. Атап айтқанда, 9-сыныпта «Екінші дүниежүзілік соғыс» тақырыбын оқыту барысында оқушылар әртүрлі мемлекеттердің соғысқа қатысу себептерін, стратегиялық мақсаттарын және соғыс нәтижелерін көпқырлы тұрғыда талдады. Әр оқушы немесе оқушылар тобы белгілі бір елдің тарихи позициясын зерттеп, жасанды интеллект ұсынған деректер негізінде аналитикалық баяндама дайындады. Бұл тәсіл оқушылардың жаһандық тарихи үдерістерді түсінуіне және тарихи оқиғаларға салыстырмалы көзқарас қалыптастыруына ықпал етті.

Сонымен қатар, жасанды интеллект тарих пәнінде оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарды. «Тарихи тұлғаға хат жазу», «тарихи оқиғаға аналитикалық есеп дайындау», «уақыт сызығын құру» сияқты тапсырмалар оқушылардың тарихи білімді тек репродуктивті деңгейде емес, аналитикалық және интерпретациялық деңгейде меңгеруіне жағдай жасады. Жасанды интеллект бұл тапсырмаларды құрылымдауға, бағыттаушы сұрақтар ұсынуға және кері байланыс беруге мүмкіндік берді[4].

Практикалық тәжірибе нәтижелері көрсеткендей, жасанды интеллектіні тарих пәнін оқытуда қолдану мұғалімнің жетекші рөлін сақтай отырып, оқу үдерісінің тиімділігін арттырады. Мұғалім жасанды интеллект ұсынған материалдарды іріктеп, оқу мақсаттарына сәйкестендіру арқылы оқушылардың білім сапасын арттыра алады. Сонымен қатар, бұл технология мұғалімнің уақыттық ресурсын үнемдеп, оқушылармен жеке және топтық жұмыс жүргізуге көбірек мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, тарих пәнін оқытуда жасанды интеллектіні тәжірибелік тұрғыда қолдану оқушылардың тарихи санасын қалыптастыруда, сыни ойлау қабілеттерін дамытуда және пәнге деген тұрақты қызығушылық қалыптастыруда маңызды педагогикалық құрал болып табылады. Жасанды интеллектіні ғылыми-әдістемелік негізде, мақсатты және жүйелі пайдалану тарих пәнін оқытудың сапасын жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Талқылау

Зерттеу нәтижелері тарих пәнінде жасанды интеллектіні қолдану оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймай, олардың танымдық белсенділігін күшейтетінін көрсетті. Сонымен қатар,

ЖИ мұғалімнің рөлін әлсіретпей, керісінше оның бағыттаушы, ұйымдастырушы қызметін күшейтеді[5, 6].

Алайда жасанды интеллектіні қолдануда ақпараттың дұрыстығын тексеру, академиялық адалдық қағидаларын сақтау және оқушының дайын жауапқа тәуелді болмауын қамтамасыз ету маңызды.

Ұсыныстар:

1. Жасанды интеллектіні сабақ мақсатына сай қолданыңыз;
2. Оқушыларды дайын жауапты көшірмеуге, талдауға бағыттаңыз;
3. Авторлық және жергілікті тарихи материалдарды көбірек пайдаланыңыз;
4. ЖИ-ді қолдануда академиялық адалдықты қадағалаңыз;
5. Дәстүрлі оқыту әдістерін цифрлық технологиялармен үйлестіріңіз;
6. Кәсіби біліктілікті арттыру курстары арқылы ЖИ құралдарын меңгеріңіз.

Қорытынды:

Жасанды интеллектіні тарих пәнін оқыту үдерісіне енгізу — білім берудің сапасын арттыруға бағытталған тиімді педагогикалық шешім. Зерттеу нәтижелері ЖИ қолданылған жағдайда оқушылардың пәнге қызығушылығы, сыни ойлау қабілеті және оқу жетістігі айтарлықтай артатынын дәлелдеді. Сондықтан жасанды интеллектіні тарих сабағында мақсатты, жүйелі және әдістемелік тұрғыда негіздеп қолдану — қазіргі мұғалімнің кәсіби міндеттерінің бірі.

Әдебиеттер:

1. Нурпеисова Т. Б., Кайдаш И. Н. Қазіргі сандық әлемдегі информатика = Информатика в современном цифровом мире: оқу құралы. — Алматы: Бастау, 2021. — 414 б.
2. Қалиев С. Қ. Тарихты оқыту әдістемесі: оқу құралы. — Алматы: Қазақ университеті, 2020. — 312 б.
3. Смагулов Е. Б. Цифрлық білім беру технологиялары: теориясы мен практикасы: монография. — Астана: Фолиант, 2022. — 256 б.
4. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Guidance for Policymakers. — Paris: UNESCO Publishing, 2023. — 64 б.
5. Назарбаев З. Қ. Білім берудегі цифрландыру және педагогикалық инновациялар: оқу құралы. — Астана: Ұлттық академия, 2021. — 198 б.
6. Иванов И. П. Методика преподавания истории в условиях цифровизации образования: учебное пособие. — Москва: Просвещение, 2020. — 284 с.
7. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. — London: Bloomsbury Academic, 2021. — 312 б.

Искусственный интеллект на уроках русского языка: современный помощник учителя

Ш. У. САЛХАЕВА,

учитель русского языка,
КГУ «ОСШ №40»

Сегодня образование всё активнее интегрирует цифровые технологии. Одним из востребованных инструментов становится искусственный интеллект (ИИ). Его использование на уроках русского языка позволяет не только разнообразить процесс обучения, но и повысить интерес учащихся к предмету. С помощью ИИ учитель может быстро составить диктант, тест, упражнения по орфографии и пунктуации. Ученики, в свою очередь, используют ИИ для подготовки пересказов, сочинений, синквейнов, а также для анализа текстов. Такие задания становятся более творческими и увлекательными. ИИ способствует индивидуализации обучения: учитывает уровень ученика, помогает разобраться в ошибках, даёт мгновенную обратную связь. Это особенно полезно в классе с разным уровнем подготовки. Также ИИ развивает навыки самостоятельной и исследовательской деятельности. Например, ученики могут задавать вопросы по тексту, уточнять значение слов, находить интересные интерпретации литературных образов. Это способствует формированию критического мышления, что особенно важно в современном мире. Кроме того, ИИ позволяет эффективно организовать дифференцированный подход, адаптируя задания под индивидуальные особенности и темп работы каждого ученика.

Цифровая образовательная среда представляет собой комплекс условий и возможностей для обучения, развития, социализации, воспитания человека. То, в какой степени будет востребован и использован педагогический потенциал этой среды, зависит от собственной субъектной активности и учебной самостоятельности обучающегося.[1]

Для обучающихся по программам среднего профессионального образования, как правило, характерна низкая мотивационная и инструментально-деятельностная готовность использовать потенциал цифровой образовательной среды в процессе обучения. В силу этого создание цифровой образовательной среды, насыщенной разнообразными возможностями, является необходимым, но не достаточным условием организации педагогически эффективного цифрового образовательного процесса. Необходима также система организации деятельности обучающихся (процесса учения) в цифровой среде, что является центральным предметом цифровой дидактики. Построенный таким образом цифровой образовательный процесс позволяет существенно продвинуться в разрешении проблемы учебной мотивации обучающихся. Этому способствуют, во-первых, значительные возможности для создания ситуации успеха в обучении, за счёт индивидуализации учебного процесса.

Во-вторых, мотивирующим фактором выступает немедленная обратная связь (диагностическая, оценочная, рекомендательно-корректирующая), которую цифровые технологии обучения могут обеспечить каждому обучающемуся непосредственно в процессе выполнения учебных заданий.

В-третьих, использование цифровых технологий в образовательном процессе более адекватно восприятию цифровых поколений (при условии, если сложность, разнообразие и динамизм учебного содержания форм учебной деятельности обучающихся адекватны сложности, разнообразию и динамизму используемых цифровых технологий, а используемая в образовательном процессе виртуальная реальность не является простой оцифрованной версией традиционной педагогической реальности).

В-четвёртых, в цифровом образовательном процессе может быть существенно расширен спектр специальных приёмов управления мотивацией учения, в том числе с использованием игрового антуража, взаимодействия с партнёрами в сети, формирования учебных команд и т.д. Таким образом, оказывается возможным обеспечивать высокую учебную мотивацию даже на этапе выполнения стереотипных заданий, тренинга рутинных навыков и т.п.

Разработка и апробация цифророждённых педагогических технологий — одна из важнейших задач цифровой дидактики профессионального образования и обучения. Процесс цифровизации обеспечивает качественно новые возможности для «упаковки» учебного материала и учебной деятельности, а также формирует принципиально новые образовательные запросы. В этих условиях дидактическое значение различных технологий и методов обучения дифференцируется. Роль продолжительных, однородных по структуре деятельности, «пассивных» форм учебной работы, таких как лекция, заметно снижается. Напротив, возрастает роль педагогических технологий, основанных на собственной активности учащихся, интерактивной

коммуникации, командной работе, групповой и индивидуальной рефлексии, обладающих сложной структурой и определенным внутренним сценарием, таких как проектная деятельность обучающихся, во всех её вариантах, игровые технологии обучения, решение кейсов, групповые дискуссии и обсуждения и т.д. Все эти технологии позволяют формировать у обучающегося комплекс социальных компетенций, необходимых в условиях цифрового общества.

Важно понимать, что ИИ — это не замена педагогу, а его цифровой помощник. Грамотное использование искусственного интеллекта позволяет сделать урок современным, доступным и продуктивным.

Реализация ИИ в образовательной практике возможна через различные цифровые платформы и инструменты. Например, использование приложений с генерацией заданий, автоматической проверкой орфографии и стилистики, а также инструментов анализа текста помогает учителю сэкономить время на рутинных задачах и сосредоточиться на педагогической работе.[2]

В ходе практического эксперимента, проведённого в рамках 5–7 классов, учащиеся с разным уровнем подготовки выполняли задания, сгенерированные ИИ (пересказ, составление плана текста, морфологический и синтаксический разбор, написание мини-сочинений). Было отмечено повышение мотивации и вовлечённости: дети с трудностями в обучении стали чаще проявлять инициативу, использовать ИИ для самопроверки и доработки своих ответов.

Кроме того, ИИ помогает формировать навык самооценки, так как учащиеся видят свои ошибки в реальном времени и могут самостоятельно их корректировать, развивая рефлексии и осознанность в обучении.

Интеграция искусственного интеллекта (ИИ) в преподавание русского языка открывает широкие возможности как для учителя, так и для ученика. На практике ИИ может применяться на всех этапах урока:

- На этапе мотивации и актуализации знаний ИИ помогает формировать интересные задания: кроссворды, викторины, игры, основанные на изучаемой теме. Это способствует быстрому вовлечению учащихся в учебный процесс.
- На этапе объяснения нового материала ИИ можно использовать для генерации примеров, наглядных схем, таблиц. Он способен адаптировать информацию под уровень восприятия конкретного ученика, делая сложные правила понятными.
- При закреплении знаний учитель может с помощью ИИ создавать интерактивные упражнения на орфо-

графию, пунктуацию, грамматику. Программа тут же даёт обратную связь, что ускоряет процесс усвоения.

- На этапе контроля и самопроверки ИИ проверяет сочинения, диктанты, тесты, предлагает варианты исправления, объясняет ошибки. Это особенно полезно в классах с инклюзивным обучением и разным темпом работы.
- При развитии творческих и аналитических умений ученики используют ИИ для анализа литературных текстов, составления планов, рецензий, синквейнов, эссе. Алгоритмы помогают расширять словарный запас, находить синонимы, строить логически выверенные высказывания.

В ходе практического исследования, проведённого в 5–7 классах (всего 48 обучающихся), была апробирована система заданий по русскому языку с использованием инструментов искусственного интеллекта. Эксперимент длился три месяца и включал диагностический, формирующий и контрольный этапы.

На начальном этапе высокий уровень учебной мотивации демонстрировали 29% учащихся, средний — 41%, низкий — 30%.

По итогам эксперимента показатели изменились следующим образом: высокий уровень мотивации зафиксирован у 46% обучающихся, средний — у 44%, низкий снизился до 10%.

Таким образом, общее количество мотивированных учащихся увеличилось на 20%.

Качество выполнения письменных работ также продемонстрировало положительную динамику. Средний процент орфографических и пунктуационных ошибок в диктантах снизился с 34% до 18%. В заданиях творческого характера (мини-сочинения, пересказы) у 62% учащихся наблюдалось увеличение объёма текста и улучшение логики высказывания.

В образовательном процессе использовались следующие виды заданий, с применением ИИ:

- автоматическая генерация текстов для выборочного и творческого диктанта с последующей самопроверкой;
- составление плана текста и пересказ с опорой на подсказки ИИ;
- морфологический и синтаксический разбор предложений с поэтапным объяснением ошибок;
- написание мини-сочинений с рекомендациями по улучшению стилистики и лексики;
- создание синквейнов и словарных цепочек для расширения активного словарного запаса.

Особенно значимым результатом стало повышение самостоятельности обучающихся: 71% учащихся начали использовать ИИ для самоконтроля и доработки за-

даний без прямого указания учителя. Это свидетельствует о формировании навыков рефлексии и осознанного отношения к учебной деятельности.

Таким образом, результаты исследования подтверждают, что интеграция искусственного интеллекта в обучение русскому языку способствует росту мотивации, снижению количества ошибок и развитию познавательной активности обучающихся, обеспечивая устойчивую положительную динамику образовательных результатов.

Кроме того, ИИ активно используется в проектной и исследовательской деятельности. Учащиеся могут собирать информацию по теме, обрабатывать её с помощью цифровых инструментов, оформлять результаты в виде презентаций или интерактивных продуктов.

Таким образом, ИИ помогает сделать урок современным, гибким, ориентированным на индивидуальные особенности каждого ребёнка.

Интеграция искусственного интеллекта (ИИ) в образовательный процесс по русскому языку представляет собой инновационный подход, способствующий повышению эффективности обучения и индивидуализации учебного процесса. На практике ИИ используется на различных этапах урока с целью оптимизации педагогической деятельности и активизации познавательной активности обучающихся.

На этапе мотивации и актуализации знаний ИИ позволяет создавать интерактивные задания, включая кроссворды, викторины и игровые упражнения, что способствует повышению интереса учащихся и стимулирует их вовлечение в учебную деятельность. При объяснении нового материала ИИ выступает в роли адаптивного инструмента, формируя дидактические материалы, учитывающие уровень подготовки и особенности восприятия каждого ученика, что способствует более глубокому усвоению учебного содержания.

При закреплении изученного материала искусственный интеллект обеспечивает формирование упражнений по орфографии, пунктуации и грамматике с немедленной обратной связью, что значительно ускоряет процесс коррекции и закрепления знаний. На этапе контроля и самопроверки ИИ применяется для автоматизированной проверки письменных работ — диктантов, сочинений и тестов — с предоставлением развернутых рекомендаций по устранению ошибок, что особенно актуально при работе с разноуровневыми классами и инклюзивным образованием.

В своей педагогической практике на уроках русского языка и литературы я активно использую совре-

менные цифровые платформы, такие как LearningApps, Rocket AI, Daryn AI, Wordwall, Quillionz, Quizlet, Wizer, Quizizz, Padlet и Kahoot. Эти ресурсы позволяют разнообразить формы подачи материала, повысить мотивацию учащихся и организовать эффективную обратную связь.

Кроме того, ИИ способствует развитию творческих и аналитических компетенций учащихся посредством поддержки анализа литературных текстов, составления планов, рецензий и синквейнов, а также расширения словарного запаса и совершенствования навыков письменной речи за счет поиска синонимов и построения логически выверенных высказываний. В рамках проектной и исследовательской деятельности ИИ выступает как инструмент обработки информации и оформления результатов в мультимедийных форматах.

1. Для эффективного внедрения ИИ в образовательный процесс по русскому языку рекомендуется организовать методическую подготовку педагогов, направленную на освоение цифровых инструментов и формирование компетенций в области работы с ИИ.

2. Необходимо адаптировать учебные материалы с учётом возможностей ИИ, обеспечивая индивидуализацию обучения и поддержку учащихся с разным уровнем подготовки.

3. Рекомендуется использовать ИИ не только как технический ресурс, но и как средство развития когнитивных, коммуникативных и метапредметных умений.

4. Следует внедрять практики этичного и осознанного использования ИИ обучающимися, формируя критическое мышление и цифровую ответственность.

5. Важно обеспечить научно-методическое сопровождение процесса цифровизации обучения, включая мониторинг результатов и корректировку методик. [3]

Таким образом, использование искусственного интеллекта в преподавании русского языка способствует формированию гибкой, адаптивной и продуктивной образовательной среды, ориентированной на развитие индивидуальных способностей каждого обучающегося и повышение качества учебного процесса в целом.

Литература:

1. Блинов В. И., Сергеев И. С. Цифровая дидактика: проектирование обучения в цифровой образовательной среде. — М.: Издательство Юрайт, 2021.[1]
2. Вербицкий А. А. Цифровое обучение: проблемы, риски и перспективы. — М.: Педагогика, 2020.[2]
3. Кравцова Е. Е. Искусственный интеллект в образовании: возможности и ограничения. // Педагогика. — 2022. — №3. — С. 45–52.[3]

Использование ИИ для дифференцированного обучения с целью развития навыков говорения и письма в разноуровневых классах английского языка

Введение

Современная школа в Казахстане сегодня находится на пике цифровой трансформации. Однако для рядового учителя главной проблемой остается не наличие компьютеров, а колоссальный разрыв в знаниях учеников внутри одного класса. В моей практике в 9-х классах часто встречаются группы, где один ребенок едва освоил уровень A1, а другой уверенно владеет B1.

Самым сложным в таких условиях оказывается развитие продуктивных навыков. Если чтение еще можно подстроить под общий темп, то письмо и живая речь требуют индивидуального подхода здесь и сейчас. Традиционный метод «среднего ученика» больше не работает: сильные дети откровенно скучают, а те, кому сложно, просто закрываются. Решение этой проблемы я вижу в использовании генеративного ИИ. Это не просто мода, а возможность дать каждому ученику своего «цифрового тьютора», который подберет нужные слова и темп, не дожидаясь очереди, когда учитель освободится.

Теоретический анализ. В основу моей работы легли классические и современные изыскания в сфере дифференциации обучения и цифровой лингводидактики. Я опираюсь на идеи К. А. Томлинсон, которая рассматривает дифференциацию не просто как набор заданий, а как гибкую адаптацию содержания и образовательного продукта под индивидуальный запрос каждого ученика. В условиях преподавания английского языка это трансформируется в необходимость создания многоуровневых лингвистических опор.

Ключевым ориентиром для меня стала концепция Л. С. Выготского о «зоне ближайшего развития» (ЗБР). Мы понимаем, что прогресс учащегося возможен лишь тогда, когда задача находится на грани его текущих способностей, но преодолима при участии наставника. Однако здесь мы сталкиваемся с практическим тупиком: в среднестатистическом казахстанском классе,

где обучается около 25 человек, учитель физически лишен возможности ежеминутно выполнять роль персонального ментора для каждого.

Решить этот застарелый методический конфликт помогает интеграция генеративного искусственного интеллекта (LLM). Опираясь на свежие доклады UNESCO (2023) и работы А. Кукульска-Халм, я рассматриваю нейросети как эффективно-го «цифрового тьютора». ИИ способен в режиме реального времени проводить «скаффолдинг»: мгновенно упрощать сложные тексты, генерировать персональные упражнения и, что самое важное, давать моментальную обратную связь. Таким образом, технология берет на себя рутинную часть педагогической поддержки, позволяя учителю сосредоточиться на управлении учебным процессом.

Постановка проблемы. Несмотря на доступность цифровых инструментов, в педагогической практике наблюдается противоречие: с одной стороны, существует острая потребность в персонализации обучения в смешанных классах, с другой — отсутствует четкая методологическая база по внедрению ИИ в процесс развития навыков говорения и письма. Большинство учителей используют ИИ фрагментарно, чаще для перевода или генерации тестов, не используя его потенциал для глубокой дифференциации.

Цель данной статьи — представить методику использования ИИ-инструментов для развития навыков говорения и письма в 9-х классах на примере апробации методического пособия «AI-driven differentiated instruction for the development of speaking and writing skills in mixed-ability English classrooms». В этой статье хочу показать, как интеграция ИИ позволяет трансформировать процесс обучения в разноуровневом классе, делая его адаптивным и результативным для каждого учащегося.

Методика

Моя опытно-экспериментальная работа была организована на базе школы-лицея

А. Т. САРТАЕВА,
КГУ «Школа-лицей №15
имени А. Букейханова»,
г. Балхаш

Настоящая работа посвящена поиску эффективных путей преодоления трудностей в обучении говорению и письму учащихся разного уровня подготовки. Основной упор сделан на внедрение технологий искусственного интеллекта как гибкого инструмента дифференциации. В статье я делюсь личным опытом работы с учащимися 9-х классов школы-лицея №15, где нейросети стали персональными помощниками для каждого ребенка. Мы проанализировали путь от простого моделирования идей для эссе до создания сложных речевых ситуаций в виртуальных диалогах. Полученные в ходе мониторинга данные подтверждают: индивидуальная ИИ-поддержка помогает слабым ученикам «заговорить», снимая страх ошибки, а сильным — дает стимул для дальнейшего роста. Практическая ценность статьи заключается в описании готовых механизмов, которые помогут учителю разгрузить себя и сделать урок по-настоящему личностно-ориентированным.

№ 15, где в фокус исследования попали учащиеся девятых классов. Выбор этой параллели не был случайным: именно в 9 классе нагрузка на учеников возрастает из-за подготовки к итоговой аттестации. От ребят требуется умение строить сложные высказывания и писать эссе объемом до 150 слов. При этом «пестрота» уровня знаний в одном кабинете порой поражает: пока один ученик уверенно дискутирует на уровне Intermediate, другой с трудом строит простые предложения.

Для проверки моей гипотезы я использовала синтез нескольких подходов:

- **Теоретический пласт:** я провела глубокий анализ методической базы по CLIL-технологиям и принципам цифрового обучения.
- **Эмпирический путь:** основой стал длительный педагогический эксперимент, подкрепленный моим личным наблюдением за тем, как меняется интерес детей к предмету.
- **Диагностика:** я совместила анкетирование учащихся с математическим анализом их успеваемости, чтобы исключить субъективность в оценках.

Весь процесс исследования я разделила на три логических этапа:

1. Диагностический (констатирующий) этап (сентябрь 2025 г.) Первым делом мне было важно понять реальную картину. После проведения входного тестирования я распределила учащихся на три мобильные группы. Важно подчеркнуть, что это деление не было клеймом, а служило инструментом для адресной помощи:

- **Группа А:** ребята, которым требовалась серьезная опора (уровни A1-A2).
- **Группа В:** осваивающий базовую программу.
- **Группа С:** высокомотивированные ученики, готовые к сложным творческим задачам.

2. Практический (формирующий) этап (октябрь 2025 г. — январь 2026 г.) Это была самая активная фаза, где технологии ИИ стали нашими ежедневными помощниками. Мы использовали языковые модели для реализации стратегии «скаффолдинга»:

- **В письменных работах:** если для группы А нейросеть помогала генерировать структуру и ключевые слова, чтобы снять страх «чистого листа», то для группы С ИИ выступал в роли оппонента. Ребята анализировали тексты машин на предмет предвзятости и логических ловушек.
- **В устной речи:** мы превратили смартфоны в личных речевых тренажеров. ИИ имитировал роли работодателей или туристов, подстраивая сложность своих ответов под уровень конкретного ученика. Для тех, кому было сложно произносить слова, мы внедрили технику «Shadowing» (следование за диктором).

3. Аналитический (контрольный) этап (текущий момент) Сейчас я нахожусь на этапе сведения всех данных воедино. Мы сравниваем текущие показатели с сентябрьскими срезами. Полученная обратная связь от учеников позволяет мне оперативно корректировать методические приемы, делая их еще более точными.

Практическое применение

Практическая апробация методики проводилась в ходе преподавания английского языка в 9-х классах. Основная идея эксперимента заключалась в интеграции генеративного искусственного интеллекта (ИИ) не как замены деятельности ученика, а как адаптивной образовательной среды, подстраивающейся под текущий уровень владения языком (CEFR).

Для реализации дифференцированного подхода использовались такие инструменты, как ChatGPT, Gemini и специализированные платформы (например, Mizou для создания защищенных ИИ-ботов). Работа строилась по модульному принципу, отраженному в авторском методическом пособии.

Ниже приведены примеры реализации дифференциации при изучении раздела «Science and Technology»:

1. Развитие навыков письма: Учащимся было предложено написать эссе на тему «The impact of AI on our future». Дифференциация осуществлялась через «цифровой поддержки»

- **Уровень A2:** Использовала ИИ для декомпозиции сложной задачи. С помощью промпта «*Generate a 5-sentence paragraph about robots using simple words and present simple tense*» учащиеся получали образец, на основе которого строили свои высказывания. ИИ также генерировал для них «Sentence Starters» (начала предложений), что позволило всем учащимся завершить работу в срок.
- **Уровень B1:** Ученики писали черновик самостоятельно, после чего использовали ИИ для расширения лексического диапазона. Запрос: «*Suggest 5 academic synonyms for the word 'good' and 'bad' in this context*». Это способствовало переходу от базовой лексики к более продвинутой.
- **Уровень B1+:** Учащиеся получали задание критически оценить эссе, написанное ИИ, найти в нем логические нестыковки и переписать один из абзацев, добавив контраргументы.

2. Развитие навыков говорения: Вместо традиционных монологов использовались ИИ-симуляторы диалогов:

- Слабые учащиеся практиковали технику «Shadowing», где ИИ озвучивал короткие фразы, а ученик повторял их, получая мгновенную оценку произношения от системы.
- Сильные учащиеся участвовали в ролевой игре «Job Interview in a Tech Company», где ИИ выступал в роли строгого интервьюера. Это позволило создать ситуацию реального общения, невозможную при работе в парах с одноклассниками равного уровня.

Анализ результативности. Для оценки эффективности методики использовались данные суммативного оценивания за раздел COP и четверть СОЧ. Сравнительный анализ показателей 9 «А» класса (экспериментальный) и 9 «Б» класса (контрольный) за первую половину 2025–2026 учебного года выявил значительные различия.

Сравнительные показатели успеваемости (качество знаний) Анализ работ, учащихся показал, что использование ИИ в качестве «персонального тренера» позволило сократить количество типичных грамматических ошибок на 35%. Особо стоит отметить психологичес-

кий аспект: по результатам анкетирования, 82% учащихся экспериментального класса отметили, что стали меньше бояться совершать ошибки, так как ИИ корректирует их в приватном режиме, что способствует росту языковой уверенности.

Таким образом, практическое применение ИИ-инструментов позволяет учителю эффективно управлять учебным процессом в разноуровневой среде, обеспечивая качественный рост продуктивных навыков у всех категорий учащихся.

Рекомендации

Для успешного внедрения методики ИИ-ориентированного дифференцированного обучения в образовательный процесс и достижения устойчивых результатов в развитии речевых навыков, педагогам рекомендуется придерживаться следующих принципов:

1. **Формирование культуры промпт-инжиниринга.** Учителю необходимо обучить учащихся искусству составления точных запросов (промптов). Для этого рекомендуется использовать формулу: *Роль — Контекст — Задача — Формат*. Например: *«Ты — учитель английского языка. Я ученик 9 класса. Помоги мне составить план эссе на тему «Экология», используя 5 слов уровня Intermediate»*. Чем точнее запрос, тем эффективнее ИИ выполняет роль «скаффолдинга».

2. **Соблюдение академической честности.** Важно четко разграничивать использование ИИ как инструмента поддержки и как средства для плагиата. Рекомендуется оценивать не финальный продукт (текст эссе), а процесс его создания: черновики, историю запросов к ИИ, умение ученика объяснить выбор тех или иных лексических единиц, предложенных нейросетью.

3. **Использование ИИ для адаптации текстов.** Для работы в разноуровневых классах педагогам следует использовать ИИ (например, ChatGPT или Gemini) для мгновенного упрощения или усложнения аутентичных материалов. Один и тот же текст о технологиях может быть представлен в трех вариантах сложности (A1, A2, B1), что позволит всему классу обсуждать одну тему, работая с сильным контентом.

4. **Развитие навыка фактчекинга.** Педагог должен научить учащихся критически относиться к ответам ИИ. Полезным упражнением является «Поиск ошибок в ответе нейросети», что способствует развитию метакогнитивных навыков и более глубокому пониманию грамматических структур.

5. **Поэтапная интеграция.** Начинать внедрение методики следует с простых задач (генерация идей, проверка орфографии) в рамках, постепенно переходя к более сложным форматам — голосовым диалогам с ИИ-ботами для отработки говорения.

6. **Психологическая поддержка.** Необходимо акцентировать внимание учащихся на том, что ИИ — это безопасная среда для тренировки. Отработка диалогов с «цифровым собеседником» помогает снять языковой барьер перед выступлением перед аудиторией.

Реализация данных рекомендаций позволит сделать процесс обучения английскому языку более гибким, снизит нагрузку на педагога по подготовке разноуровневых раздаточных материалов и значительно повысит субъектность учащегося в образовательном процессе.

Заключение

Подводя итоги исследования по внедрению методики дифференцированного обучения на основе искусственного интеллекта, можно сделать следующие выводы:

Во-первых, использование ИИ-инструментов в разноуровневых классах эффективно решает проблему адаптации учебного материала. Технологии позволяют автоматизировать создание «педагогических опор», обеспечивая каждому учащемуся 9-го класса возможность работать в своей «зоне ближайшего развития», независимо от исходного уровня языковой подготовки.

Во-вторых, результаты апробации подтвердили качественный рост продуктивных навыков. Использование нейросетей как персональных лингвистических ассистентов привело к росту показателей качества знаний по письму и говорению в среднем на 16% по сравнению с контрольной группой. Снижение психологического барьера и страха перед ошибкой способствовало повышению мотивации учащихся к коммуникации на английском языке.

В-третьих, применение ИИ существенно оптимизирует профессиональную деятельность учителя, сокращая время на подготовку индивидуализированных заданий и проверку типичных ошибок, что позволяет педагогу сфокусироваться на творческих и менторских аспектах обучения.

В заключение следует отметить, что искусственный интеллект не заменяет учителя, но становится мощным когнитивным инструментом, трансформирующим современный урок английского языка в гибкую, адаптивную и инклюзивную среду. Перспективы дальнейших исследований лежат в области разработки долгосрочных учебных программ, полностью интегрированных с возможностями персональных адаптивных ИИ-тьюторов.

Литература:

1. Томлинсон К. А. Дифференцированный подход в обучении: пособие для учителей. — М.: Просвещение, 2017. — 256 с.
2. Сысоев П. В. Технологии искусственного интеллекта в обучении иностранному языку: от теории к практике // Иностранные языки в школе. — 2023. — №3. — С. 15–22.
3. Hockly N. Digital Literacies. — Pearson Education Limited, 2022. — 192 p.
4. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. — Paris: UNESCO, 2023. — 44 p.
5. Kukulska-Hulme A. Mobile-Assisted Language Learning: Principles and Practice. — Cambridge University Press, 2021. — 210 p.
6. Мұхамбетжанова С. Т. Орта білім беру жүйесіндегі цифрландыру жағдайында педагогтердің ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілігін дамыту. — Алматы: Өрлеу, 2021. — 145 б.
7. Reinders H. ChatGPT and Language Learning: Tips for Instructors // RELC Journal. — 2023. — Vol. 54(1). — P. 235–242.

Использование искусственного интеллекта для развития речевых навыков учащихся на уроках русского языка и литературы

В статье рассматривается потенциал генеративного искусственного интеллекта (ИИ) как инструмента формирования коммуникативной компетенции учащихся. Автор анализирует возможности больших языковых моделей в контексте обучения созданию оригинальных текстов, аргументации и стилистического редактирования. Представлена авторская методика «интерактивного соавторства», описаны этапы педагогического эксперимента и приведен сравнительный анализ результативности внедрения ИИ-технологий. Статья содержит практические рекомендации для педагогов по этичной интеграции нейросетей в учебный процесс.

А. Т. СУЛЕЙМЕНОВА,

учитель русского языка,

КГУ «Акжалская ОСШ»,

Шетский район

Современное филологическое образование сталкивается с вызовом «цифрового разрыва»: традиционные методы развития речи зачастую вступают в противоречие с привычными для подростков способами потребления информации. Актуальность исследования обусловлена необходимостью формирования функциональной грамотности в условиях, когда ИИ становится повседневным инструментом коммуникации. Задача школы — трансформировать ИИ из средства «обхода» заданий в инструмент глубокого анализа языка.

Теоретическую базу исследования составляют концепции когнитивной лингвистики и цифровой дидактики. Использование ИИ опирается на теорию «Зоны ближайшего развития» Л. С. Выготского, где нейросеть выступает в роли «цифрового тьютора».

Развитие читательской грамотности является одной из ключевых задач современной образовательной системы, так как она напрямую влияет на успех обучающихся в учебной, профессиональной и социальной сферах. Однако традиционные методы обучения чтению зачастую не учитывают индивидуальные потребности учащихся и современные вызовы информационного общества. Искусственный интеллект позволяет персонализировать обучение, облегчает доступ к разнообразным текстам и методикам, а также развивает способность анализировать большие объемы информации, что особенно актуально в эпоху цифровизации.

Возможности искусственного интеллекта в обучении

ИИ активно применяется в образовательной сфере благодаря своей способности анализировать данные, адаптироваться к индивидуальным потребностям пользователей и предлагать персонализированные решения. Рассмотрим основные направления использования ИИ для развития читательской грамотности.

1. Персонализированные образовательные платформы:

Программы на базе ИИ, такие как адаптивные приложения для чтения, могут анализировать уровень подготовки ученика и предлагать материалы соответствующей сложности. Это помогает поддерживать интерес к обучению и избегать перегрузки.

2. Анализ текста и языковая поддержка:

Инструменты ИИ, такие как грамматические и стилистические анализаторы, помогают ученикам улучшать свои навыки письма и понимания текста, предоставляя мгновенную обратную связь.

3. Игровые формы обучения:

Интерактивные игры и квесты на основе ИИ стимулируют интерес к чтению, делая процесс обучения увлекательным.

4. Виртуальные наставники:

Чат-боты с функциями искусственного интеллекта способны поддерживать диалог с учениками, отвечать на вопросы и направлять их в процессе обучения.

Нейросети и их вклад в развитие читательской грамотности

Нейросети — это ключевой компонент искусственного интеллекта, который активно используется для решения задач, связанных с обработкой естественного языка (NLP). Их применение в образовательной сфере позволяет добиваться значительных успехов в развитии читательской грамотности. Рассмотрим основные аспекты:

Обработка естественного языка (NLP):

Нейросети, такие как GPT и BERT, способны анализировать тексты, генерировать рекомендации по их улучшению и адаптировать материалы под уровень читателя. Это делает обучение более эффективным и увлекательным.

- **Семантический анализ:** Использование нейросетей позволяет выявлять смысловые связи в тексте, помогая учащимся лучше понимать прочитанное. Например, инструменты на базе нейросетей могут объяснять значение сложных фраз и выражений.
- **Синтез текста и речи:** Нейросети активно применяются для создания аудиокниг и текстов с синтезированной речью, что помогает учащимся с ограниченными возможностями или тем, кто предпочитает аудиоформат обучения.
- **Анализ прогресса ученика:** Благодаря глубокому обучению нейросети могут оценивать уровень грамотности ученика на основе анализа его чтения, ошибок и скорости восприятия текста.

Практические кейсы использования нейросетей

1. Приложения для адаптивного чтения:

Например, приложение «Epic!» использует нейросети для подбора книг в зависимости от уровня читателя и предлагает интерактивные задания для проверки понимания текста. Это помогает не только улучшать навыки чтения, но и формировать интерес к литературе. В процессе работы «Epic!» анализирует скорость чтения, количество повторных просмотров одной и той же страницы и затруднения в понимании текста. На основе этих данных приложение автоматически адаптирует список рекомендаций, предлагая книги с оптимальным уровнем сложности. Ученики могут выполнять задания, такие как ответ на вопросы по содержанию или поиск ключевых фраз, а учителя получают подробные отчёты о прогрессе каждого учащегося.

2. Сервисы анализа письма:

Инструмент «Grammarly», работающий на базе нейросетей, не только исправляет ошибки, но и предлагает рекомендации по улучшению стиля текста. Это особенно полезно для школьников и студентов, которые учатся писать грамотно и ясно.

3. Обучение через диалог:

Нейросети, такие как «OpenAI ChatGPT», используются для создания интерактивных образовательных ботов. Они могут задавать вопросы по прочитанному тексту, разъяснять непонятные моменты и помогать в изучении языков.

4. Технологии для детей с особыми потребностями:

Программа «C-Pen Reader», основанная на нейросетевых технологиях, помогает детям с дислексией. Устройство сканирует текст и преобразует его в аудио, что упрощает восприятие информации.

5. Электронные библиотеки с функциями ИИ:

Платформы, такие как «Raz-Kids», используют нейросети для отслеживания прогресса учащихся и предоставления персонализированных рекомендаций по чтению. Учителя могут видеть статистику и на её основе корректировать образовательный процесс.

Использование нейросетей для развития читательской грамотности имеет множество преимуществ:

- **Высокая точность анализа:**

Нейросети способны учитывать тонкости языка и адаптироваться к индивидуальным потребностям учащихся.

- **Автоматизация рутинных процессов:**

Это позволяет педагогам сосредоточиться на более творческих аспектах обучения.

- **Масштабируемость:**

Образовательные решения на основе нейросетей могут использоваться как в индивидуальном обучении, так и на уровне образовательных учреждений.

Трудности и риски, выявленные в ходе эксперимента

Несмотря на общую положительную динамику, были зафиксированы следующие проблемы:

1. Эффект «ленивого промптинга»: Группа учащихся (около 15 %) на начальном этапе пыталась полностью ко-

пировать ответы ИИ без анализа. Это потребовало введения запрета на копирование (Ctrl+C / Ctrl+V) и перехода к рукописному оформлению итоговых выводов.

2. Технологический барьер: Разница в скорости интернет-соединения и доступе к моделям иногда нарушала темп урока, что указывает на необходимость создания локальных офлайн-инструментов.

Рекомендации для педагогов

Чтобы интеграция ИИ не превратилась в «легализацию списывания», педагогам рекомендуется:

1. Запрет на «голый» результат: любая работа, выполненная с помощью ИИ, должна сопровождаться приложением с перечнем промптов и описанием того, какие именно правки ИИ были отвергнуты автором.

2. Задания на деконструкцию: предлагайте учащимся «испортить» текст ИИ — намеренно ввести в него стилистические ошибки или исторические анахронизмы, чтобы нейросеть их нашла. Это развивает метапредметный навык контроля над технологией.

3. Офлайн-контроль: финальные творческие работы (диктанты, контрольные сочинения) должны проводиться без доступа к гаджетам. ИИ — это тренажер для подготовки, а не протез для итоговой аттестации.

4. Использовать «режим ограниченного времени»: работа с ИИ должна проходить непосредственно на уроке, под присмотром учителя, чтобы видеть процесс формирования запросов.

5. Проверка на «галлюцинации»: обязательно давать задания на поиск фактических ошибок в ответах ИИ (нейросети часто путают имена героев или сюжетные линии). Это лучший способ научить детей проверять информацию.

3. Акцент на промпт-инжиниринге: объяснить ученикам, что нейросеть — это зеркало их мысли. Чем беднее их язык, тем беднее будет ответ машины.

Искусственный интеллект и нейросети открывают широкие возможности для развития читательской грамотности, делая процесс обучения более эффективным, доступным и увлекательным. Однако важно помнить, что технологии должны использоваться в сочетании с традиционными методами обучения и под руководством педагогов. Это позволит достичь гармоничного развития навыков и подготовить учащихся к вызовам информационного общества.

Литература:

1. Азимов Э. Г. Использование ИТ в обучении русскому языку. — М.: Русский язык, 2021. — 156 с.
2. ГОСТ Р 71657–2024. Технологии искусственного интеллекта в образовании. — М.: Стандартинформ, 2024.
3. Иванищева О. Н. Генеративный искусственный интеллект в образовании: дискуссии и прогнозы // Вестник образования. — 2025. — №2. — С. 12–18.
4. Peters M. A. AI and the future of humanity: ChatGPT-4, philosophy and education. — London: Critical Press, 2023. — 210 p.

5 сыныпта математика және сольфеджио пәндерін кіріктіре оқыту: пәнаралық құзіреттілікті қалыптастыру

5 сыныпта математика және сольфеджио пәндерін кіріктіре оқыту білім алушылардың логикалық ойлауын, музыкалық ритмділік сезімін және есептеу қабілетін біртұтас дамытуға бағытталған. Мақалада кіріктірілген сабақ моделінің құрылымы, оның мақсаттары, міндеттері және негізгі әдістемелік тәсілдері сипатталған. Математика сабағында тақырыптық есептер музыкалық мәтінмен байланыстырылып, білім алушылар ритм үлгісі арқылы сандық заңдылықтарды түсінеді. Сольфеджио сабақтарында музыкалық интервалдар, такт және метрді математикалық ұғымдармен сәйкестендіру арқылы оқушылардың абстрактылы ойлау деңгейі артады. Жұмыс барысында білім алушыларға тапсырмалар топтық, жұптық және жеке форматта ұсынылып, олардың шығармашылық қабілеттері және коммуникация дағдылары нығаяды. Зерттеу нәтижесі бойынша кіріктірілген әдістің білім сапасын арттыруға және пәндер аралық байланыс арқылы оқу мотивациясын күшейтуге оң әсері дәлелденді. Қорытындыда әдістемені қолданудың практикалық ұсыныстары берілген.

Г. С. КУСАИНОВА,
ҚО ББ «Мамандандырылған
музыка мектеп-интернаты» КММ

Кіріспе

Білім беру орнының негізгі мақсаты — білім алушылар жан-жақты, жүйелі ойлайтын тұлға ретінде қалыптастыру. Қазіргі білім беру жағдайында пәндер арасындағы байланыс педагогикалық үрдістің тиімділігін арттырады. 5 сыныпта математика мен музыка пәні (сольфеджио) оқушылардың ойлау қабілетін, есте сақтау мен талдау дағдыларын дамытуда ерекше рөл атқарады. Дәстүрлі оқытуда бұл пәндер жеке-жеке қарастырылып, оқушылардың пәнге қызығушылығы төмендеуі мүмкін. Сондықтан кіріктірілген оқыту арқылы пәндер арасындағы байланыс орнатып, оқушының шығармашылық және логикалық қабілеттерін бір уақытта дамыту маңызды.

Интеграция концепциясы білім алушыларға бірдей ақпаратты бірнеше контекстте қолдануға мүмкіндік береді. Математикада ритм, үлгі, бөлшек, пропорция ұғымдары музыкамен тығыз байланысты. Сольфеджио сабақтарында метр, такт, ырғақ сияқты музыкалық категориялар математикалық құрылымдарға ұқсас. Осы байланысты пайдаланып, сабақ мазмұнын байытуға және оқушылардың білімін тереңдетуге болады [4].

Кіріктіріп оқыту — әртүрлі пәндер арасындағы өзара байланысты күшейтіп, оқушының білімді тұтас қабылдауына мүмкіндік беретін тиімді тәсіл.

Методика

Кіріктірілген сабақтың негізгі идеясы — математика мен музыка арасындағы ұқсастықтарды пайдалану. Бұл сабақта білім алушылар бөлшектер мен пайыздарды музыкалық ритм арқылы меңгереді.

Интеграцияланған сабақ үлгісі келесі кезеңдерден тұрады: мақсат қою, теориялық материалды байланыстыру, практикалық тапсырма, қорытындылау және рефлексия [3].

1. Мақсат қою

Сабақтың негізгі мақсаты — математикалық ұғымдарды музыкалық ритм арқылы меңгерту және музыкалық материалды математикалық тұрғыдан талдау.

2. Теориялық материалды байланыстыру

Математика тақырыбы: «Бөлшектер және пропорция».

Сольфеджио тақырыбы: «Такт, метр және ырғақ».

Білім алушыларға алдымен тақырыптың екі пәндегі мәні түсіндіріліп, олардың байланысы анықталады. Мысалы, 4/4 тактты бөлшек ретінде қарастырып, әр такттағы ноталар бөлшекке айналады [5].

3. Практикалық мысал:

Сабақтың мақсаты

- Оқушыларға бөлшек және пайыз ұғымдарын түсіндіру.
- Музыкалық ритм арқылы бөлшек және пайыздарды нақты мысалдармен көрсету.
- Логикалық ойлау, есептеу дағдылары және музыкалық талдау қабілетін дамыту [4].

Сабақтың құрылымы

Кіріспе (5 минут)

Мұғалім тақтаға 4/4 тактты сызады. Білім алушылардан:

- «4/4 тактта қанша бөлік бар?»
- «1/2 такт дегеніміз не?» деген сұрақтарға жауап береді.

Негізгі бөлім (25–30 минут)

Тапсырма 1: Бөлшектерді музыкалық ноталар арқылы түсіну (жеке жұмыс)

Білім алушыларға 4/4 такт беріліп, әр нотаның ұзақтығы бөлшекпен беріледі:

- бүтін такт = 1
- жарты такт = 1/2
- ширек такт = 1/4
- сегіздік = 1/8

Білім алушылар 4/4 такттағы музыкалық үлгіні оқып, оны бөлшектерге бөледі.

Тапсырма 2: Пайызды ритм арқылы есептеу (жұптық жұмыс)

Мысал: 4/4 такт — 100 % (бүтін).

- 1/2 такт = 50 %
- 1/4 такт = 25 %
- 1/8 такт = 12.5 %

Білім алушыларға 4/4 такттағы ырғақты мысал беріліп, қандай ноталар қанша пайызды құрайтынын анықтау сұралады.

Тапсырма 3: Топтық жұмыс (шарты)

Білім алушылар топтарға бөлініп, «Өз ырғағыңды құрып, оны бөлшек және пайызға бөліп көрсет» деген тапсырманы орындайды [5].

Қорытынды (5–7 минут)

Білім алушылар өз жұмыстарын тақтада қорғайды. Мұғалім бағалау критерийлері бойынша кері байланыс береді:

- математикалық дәлдік
- музыкалық ритмді сақтау
- топтық жұмысқа қатысу.

Рефлексия

Сабақ соңында білім алушылар өз жұмысы туралы ойларын жазады: «Музыка арқылы математика түсінікті болды ма?» немесе «Математикалық ойлау музыкада қалай көрінеді?» [3].

Практикалық қолдану

Кіріктірілген сабақ үлгісі 5 сыныпта төмендегі нәтижелерді береді:

Оқу мотивациясы артады

Музыкалық материал оқушыларға қызықты болғандықтан, математикаға деген қызығушылық өседі [4].

Логикалық ойлау дамиды

Ритм үлгісін математикалық бөлшек ретінде қарастыру оқушылардың абстрактылы ойлауын күшейтеді.

Шығармашылық қабілеттер дамиды

Топтық жұмыс барысында оқушылар өз ырғағын құрып, оны математикалық түрде сипаттайды [5].

Пәндер аралық байланыс нығаяды

Білім алушылар математика мен музыка арасындағы байланыс арқылы білімді жүйелі қабылдайды.

Бағалау критерийлері

Сабақтың тиімділігін бағалау үшін төмендегі критерийлер қолданылады:

- тапсырмаларды дәл орындау (математикалық дұрыстық),
- музыкалық ритмді сақтау,
- топтық жұмыста белсенділік,
- өз ойын аргументтеп жеткізу [3].

Ұсыныстар

1. Кіріктірілген сабақтарды жоспарлау кезінде білім алушылардың оқу деңгейін ескеру қажет [3].

2. Математика мен музыка арасындағы байланыс нақты мысалдар арқылы көрсетілуі тиіс [4].

3. Тапсырмаларды ойын форматына келтіру білім алушылардың қызығушылығын арттырады [5].

4. Оқушылардың шығармашылық өнімдерін (ритм схемасы, диаграмма, сурет, ән мәтіні) бағалау критерийлерін алдын ала анықтау қажет [3].

5. Сабақтарды топтық және жұптық форматта өткізу коммуникациялық дағдыларды дамытады [3].

Қорытынды

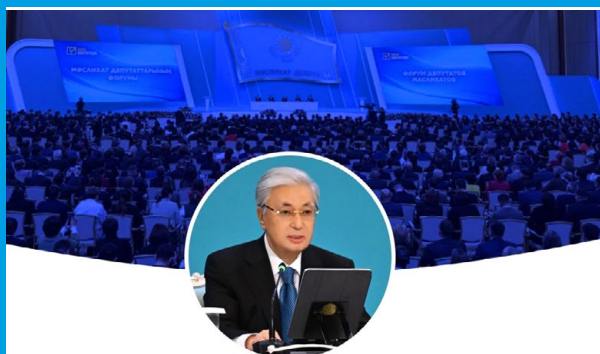
Қорыта айтқанда, математика мен сольфеджио пәндерін кіріктіре оқыту — білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, білімді кешенді түрде меңгеруіне және пәндер арасындағы табиғи байланысты түсінуіне мүмкіндік беретін тиімді педагогикалық әдіс болып табылады. Мұндай сабақтар барысында оқушылар тек теориялық білім алып қана қоймай, оны практикалық жағдайда қолдануға үйренеді. Әсіресе музыкадағы ырғақ, такт, метр сияқты ұғымдарды математикалық бөлшектер мен пайыздар арқылы түсіндіру оқушылардың абстрактілі ойлау қабілетін дамытуға үлкен ықпал етеді.

Кіріктірілген сабақтардың тағы бір маңызды нәтижесі — білім алушылардың шығармашылық әлеуетінің дамуы. Топтық және жұптық жұмыстар барысында білім алушылар өздерінің ырғақтық үлгілерін құрастырып, оны математикалық тұрғыдан сипаттайды. Мұндай тапсырмалар олардың қиялын, музыкалық есту қабілетін және логикалық ойлауын қатар дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, білім алушылардың коммуникациялық дағдылары, топпен жұмыс істеу мәдениеті және өз ойын дәлелдеп жеткізу қабілеті қалыптасады.

Жалпы алғанда, математика мен сольфеджио пәндерін кіріктіре оқыту әдістемесі білім беру орнындағы білім беру сапасын арттыруға бағытталған тиімді педагогикалық құралдардың бірі болып табылады. Мұндай сабақтар білім алушылардың интеллектуалдық, шығармашылық және танымдық қабілеттерін жан-жақты дамытуға мүмкіндік береді. Сондықтан болашақта пәндер арасындағы интеграцияны одан әрі дамыту, жаңа әдістемелік тәсілдер мен практикалық тапсырмалар жүйесін жетілдіру білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Нурпеисова Т. Б., Кайдаш И. Н. Қазіргі сандық әлемдегі информатика = Информатика в современном цифровом мире: оқу құралы. — Алматы: Бастау, 2021. — 414 б.
2. Жумаева Ж. Т. Обучение дисциплине Робототехника и робототехнические системы по кредитной технологии // Тезисы докладов Первого Международного Жолдасбековского симпозиума. — Алматы, 2011. — №1. — С. 263.
3. Әбілов Б. Қазіргі мектепте интеграцияланған білім беру технологиялары. — Алматы: Білім, 2019. — 256 б.
4. Smith J. Interdisciplinary Learning: Mathematics and Music. — New York: Academic Press, 2020. — 198 p.
5. Brown A. Teaching Rhythm and Math Together. — London: Routledge, 2018. — 142 p.
6. Кабелевский Д. Б. Музыкалық тәрбие теориясы мен әдістемесі. — Мәскеу: Просвещение, 2015. — 224 б.
7. Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Музыкалық білім беру теориясы. — Мәскеу: Академия, 2012. — 256 б.
8. Беспалько В. П. Педагогикалық технология негіздері. — Мәскеу: Педагогика, 2010. — 192 б.
9. Бәйтерекбаева А. Математика. 5-сынып оқулығы. — Алматы: Атамұра, 2020. — 256 б.
10. Әбілқасымова А. Е. Математикадан есептер жинағы. 5-сынып. — Алматы: Мектеп, 2019. — 160 б.
11. Әбдіқадырова А. Сольфеджио. Балалар музыка мектебіне арналған оқулық. — Алматы: Өнер, 2018. — 120 б.
12. Способин И. Сольфеджио. Музыка мектебі оқушыларына арналған оқу құралы. — Мәскеу: Музыка, 2016. — 160 б.

Бірақ біз мұнымен тоқтап қалмаймыз.
Цифрландыруды және жасанды
интеллектіні жаппай енгізуді жалғастыра
береміз. Бұл міндетті стратегиялық
мағынаға ие мәселе ретінде қабылдауымыз
керек. Өйткені, бұл – заман талабы, сондай-
ақ, өсіп-өркендеуге, мемлекеттің
тиімділігін арттыруға жол ашатын аса
маңызды қадам

Қасым-Жомарт Тоқаев
Қазақстан Республикасының Президенті

Барлық деңгейдегі мәслихат депутаттарының
III Республикалық форумында сөйлеген сөзінен

« **Жасанды интеллект бұдан былай
ғылыми фантастика емес,
өмірдің ақиқатына айналды.**

Қазақстан Республикасы Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев

